

Statist. 0.
~~450.~~
2.

308.786

Digitalizálta

**a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ**

Statist.

~~450~~

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

Dr FÖLDES BÉLA

MÁSODIK ÉVFOLYAM. — 1884.

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

BUDAPEST.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.)

1884.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI BIZOTTSÁGA.

FELÁLLITTATOTT 1860-BAN.

Elnök: Gróf Lónyay Menyhért.

Jegyző: Földes Béla.

Tagok:

Gr. Apponyi Albert	György Endre	Kerpely Antal
Dr. Barsi József	Halász Imre	Körösi József
Beöthy Leó	Hegedüs Sándor	Köváry László
Deák Farkas	Herich Károly	Láng Lajos
Gr. Dessewffy Aurél	Hieronymi Károly	Lukács Antal
Dobránszky Péter	Hunfalvy János	Lukács Béla
Falk Miksa	Jekelfalussy József	Máday Izidor
Fenyvessy Adolf	Kállay Béni	Mandello Károly
Fodor József	Kautz Gyula	Matlekovics Sándor
Galgóczy Károly	Keleti Károly	Széll Kálmán
Galgóczy János	B. Kemény Gábor	Tolnay Lajos
Gerlóczy Gyula	Kenessey Kálmán	Trefort Ágoston.
	Kerka-poly Károly	

NEMZETGAZDASÁGI
ÉS
STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

MÁSODIK ÉVFOLYAM. — 1884.

NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÉVKÖNYV.

Stat
0
450

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NEMZETGAZDASÁGI ÉS STATISZTIKAI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGÁNAK MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

Dr FÖLDES BÉLA

MÁSODIK ÉVFOLYAM. — 1884.

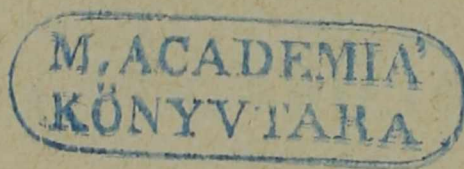
BUDAPEST.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.)

1884.

NYOMATOTT 1884. MÁJUS 15-ÉN.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM.

	Lap
I. Népesedési mozgalom	1
<i>a)</i> Születések	2
<i>b)</i> Halálesetek	4
<i>c)</i> Esketések	6
II. A bevándorlás	8
III. A telepítés	12
IV. A kivándorlás	22
V. A terület mívelési ágak szerint	23
VI. A termés	23
VII. A szüret	26
VIII. A dohánytermelés	27
IX. A hasznos háziállatok 1880-ban	29
<i>a)</i> A szarvasmarhaállomány	29
<i>b)</i> A juh- és kecske-állomány	29
<i>c)</i> Magyarország ló-állománya	30
X. Szarvasmarha tenyésztés	30
XI. Lótenyésztés	31
XII. A selyemtenyésztés	32
XIII. Állategészségügy 1882-ben	33
XIV. A gazdasági szakoktatás	34
XV. Gazdasági egyesületek	36
XVI. A talajjavítások	38
XVII. A földbirtok	39
XVIII. A fekvő birtok forgalma és megterhelhetése	41
XIX. Gabonaárak és gabonakereskedelem	44
XX. A budapesti marhavásár	46
XXI. A sertéskereskedelem	46

	Lap
XXII. A mezei és egyéb gazdasági munkáktól fizetett napszámdíjak	48
XXIII. Termények és élelmi czikkek ára	51
XXIV. Az elemi csapások és a mezőgazdaság	52
XXV. A hazai ipar számára nyújtott állami kedvezmények	53
XXVI. Védjegyek és szabadalmak	54
XXVII. Ipartársulatok	56
XXVIII. Az ipari és kereskedelmi kereset	57
XXIX. Az ipari oktatás	58
XXX. Bánya- és kohó-ipar	60
XXXI. A selmeczi bányászat	62
XXXII. A szesz-, sör- és répaczukor-gyártás	70
XXXIII. A malomipar	72
XXXIV. A munkások javára fennálló humanisztikus intéz- mények	73
XXXV. Fővárosi építkezések és építési költségek	75
XXXVI. A külkereskedelem	77
a) Az osztrák-magyar vámterület külkereskedelme	77
b) Magyarország külkereskedelme	86
XXXVII. A konzulátusok	92
XXXVIII. Az osztrák-magyar bank	95
XXXIX. A magyar hitelintézetek	107
XL. A hitelszervezet területi alakulása	111
XLI. A hitel- és váltóforgalom	114
XLII. A budapesti pénzüintézetek	114
XLIII. Államjegyek	115
XLIV. Pénzverés	116
XLV. Az agio	118
XLVI. A pénzpiacz	119
XLVII. Értékpapírok	120
XLVIII. A magyar értékpapírok tőkeértéke 1868—1883.	121
XLIX. Vállalataink jövedelmezősége 1868—1882.	124
L. Vasutak	126
LI. Posta és távirda	138
LII. Budapest főváros közraktárai	143
LIII. A folyamhajózás	145
LIV. Tengeri hajózás	146
LV. Fiume	148

	Lap
LVI. Budapest árúforgalma	153
LVII. Az 1884. évi állami költségvetés	154
LVIII. Az államháztartás	184
LIX. A fogyasztási adók	189
LX. Magyarország államháztartása 1878—1882.	190
LXI. Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartása	193
LXII. A főváros állami adózása	194
LXIII. A magyar kamatozó pénztári jegyek	195
LXIV. Haszonbérhátralékok az állami javaknál	196
LXV. Az államvagyon	196
LXVI. Az államadósság	197
LXVII. Állami jószágok eladása 1882-ben	198
LXVIII. Községeink háztartása	198
LXIX. Szabad kir. városaink pénzügye	203
LXX. Budapest főváros költségvetése	205
LXXI. Tanügy	208
LXXII. Igazságszolgáltatás	221
LXXIII. A kereskedelmi és váltótörvényszék	229
LXXIV. A tőzsdebíróság	230
LXXV. Az országgyűlési választók	230
LXXVI. A hírlapok	243
LXXVII. Nyilvános könyvtárak	244
LXXVIII. Az öngyilkosságok	245
LXXIX. Az alkoholizmus	247
LXXX. A hadsereg	247
LXXXI. A tűzkárok	250
LXXXII. Nemzetközi statisztika	252
1. Ausztria	252
2. Németország	254
3. Franciaország	255
4. Nagybrittania	256
5. Oroszország	257
6. Olaszország	259
A többi államok	260
LXXXIII. A közgazd. törvényhozás hazánkban és a külföldön	262
LXXXIV. A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban és a külföldön	274
LXXXV. Nekrolog	281

	Lap
A m. tud. akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottsá- gának ülései 1883-ban	285
Az állami biztosítás rendszere Kőváry Lászlótól	285
Tengerészetünk és Fiume jövője Keleti Károlytól	291
Franciaország államháztartása és adózási viszonyai Lukács Bélától	297
Függelék	298
I. Magyarország halandósága kor és halálokok szerint	298
II. A közegészségügyi szolgálat	302
III. Az elmebetegek	303
IV. A magyarországi fürdők	304
V. A magyar vasutak 1882-ben	305
VI. Védjegyek és szabadalmak	308
VII. Az erdészet	309
Az Évkönyv szerkesztésénél használt források	314

I.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Népesedési mozgalom.

Magyarország népességi viszonyai — bár még korántsem kielégítők — mégis némely tekintetben javulást mutatnak. Leginkább láthatjuk azt a szaporodási viszonyokból. A Szent-István korona országainak népessége 1881 elején 15.642,102 volt; az 1881. év alatt a szaporodás — a születések és halálozások egybevetése alapján kiszámítva — 135,086-ot tett, a mi 0.86%-nyi szaporulatnak felel meg. 1882 elején e szerint a népesség 15.777,188-at tett. Az 1882. év alatt 136,157 főnyi szaporodást konstatálhatni, a mi 0.86%-nyi szaporulatnak felel meg. A szaporulati viszonyok tehát sokkal kedvezőbbek, mint az előbbi évtizedben: *midőn 11 év alatt (1870—1880 végeig) a népesség nem mutat annyi szaporodást, mint az utolsó 2 év alatt.* 1882 végén a magyar korona országainak népessége: 15.913,345.

A mi különösen Magyarország-Erdélyt illeti, úgy a népesség 1881-ben 110,990-el szaporodott, 1882-ben pedig 111,486-al; e szerint a népesség (1881 elején: 13.748,622) 1881-ben 0.80% nyi szaporulatot mutat, 1882-ben szintén 0.80%.-at. — A népesség száma volt 1881 végén 13.859,612, 1882 végén 13.971,098.

A népesedési mozgalom többi arányai az utolsó két év alatt következőképen alakultak a magyar korona országában:

	1882-ben	1881-ben
Születési arányszám	4.48	4.39
Halálozási „	3.62	3.53
Esketési „	10.38	10.08 ^{0/00}

Az utolsó évben az esketési és születési arányszámok emelkedtek, de fájdalom a halálozási arányszám is.

Áttérve a népmozgalomra vonatkozó részletes adatokra, a következőket találjuk:

a) Születések.

α) Összes születések.

	Magyarország-Erdélyben			A Sz.-István korona országaiban		
	fiú	leány	összesen	fiú	leány	összesen
1876	320,470	303,379	623,849	366,236	346,920	713,156
1877	305,575	290,409	595,984	348,003	330,418	678,421
1878	304,583	288,271	592,854	346,711	328,050	674,761
1879	326,194	309,552	635,746	371,643	352,785	724,428
1880	306,709	291,082	597,791	370,074	332,702	682,776
1881	311,007	293,255	604,262	354,150	333,664	687,814
1882	320,683	301,543	622,226	364,913	343,098	708,011

A születések száma 1879 óta következetesen emelkedik.

Az élveszülöttekre nézve és pedig a törvényesség szerint az eredmények a következők:

β) Élve született*

	törvényes ágyból			nem törvényes ágyból		
	fiú	leány	összesen	fiú	leány	összesen
1876	293,236	278,255	571,491	23,060	21,889	44,949
1877	279,145	265,585	544,730	22,151	21,453	43,604
1878	278,034	263,513	541,547	21,837	21,042	42,879
1879	296,123	281,636	577,759	24,620	23,656	48,276
1880	277,691	264,031	541,722	23,788	22,914	46,702
1881	281,396	265,879	547,275	24,083	23,056	47,139
1882	289,581	272,850	562,431	25,404	24,227	49,631

A törvénytelenek számaránya az utolsó évben 7.97%-nek felelt meg és némileg javult, a mennyiben a megelőző évben 8.0%-re emelkedett. A két nem aránya a törvényes ágyból élveszülöttek között 106.13%-nak felel meg.

* A következő adatok csak Magyarország-Erdélyre vonatkoznak.

γ) *Halva született*

	törvényes ágyból			nem törvényes ágyból		
	fiu	leány	összesen	fiu	leány	összesen
1876	3,656	2,736	6,392	518	499	1,017
1877	3,686	2,860	6,546	593	511	1,104
1878	4,106	3,131	7,237	606	585	1,191
1879	4,731	3,587	8,318	720	673	1,393
1880	4,481	3,469	7,950	749	668	1,417
1881	4,764	3,664	8,428	764	656	1,420
1882	4,871	3,742	8,613	827	724	1,551

δ) *Születések vallásfelekezet szerint 1882-ben.**

	Fiu	Leány	Összesen	Ezekből törvénytelen
Római kath.	161,475	154,054	315,529	28,684
Görög "	35,370	33,066	68,436	4,815
" keleti	42,840	39,881	82,721	6,887
Agostai	24,160	22,481	46,641	2,733
Helvét	43,308	40,023	83,331	7,173
Unitárius	1,046	1,075	2,121	236
Izraelita	12,484	10,963	23,447	654

ε) *Születések hónapok szerint 1882-ben.*

Január ---	56,166	Julius ---	49,493
Február ---	52,608	Augusztus ---	52,185
Márczius ---	56,438	Szeptember ---	54,546
Április ---	50,267	Október ---	56,181
Május ---	49,275	November ---	49,983
Június ---	45,856	Deczember ---	49,228

ζ) *Többses szülések.*

	Az esetek száma	A született gyermekek száma
1876 ---	8,722	17,552
1877 ---	8,432	16,957
1878 ---	8,362	16,839
1879 ---	9,261	18,622
1880 ---	8,008	16,125
1881 ---	8,424	16,968
1882 ---	8,669	17,449

* Élve és halva szülöttek együtt.

A többes szülések arányában a mult évhez képest változás nem állott be. Tett ugyanis az ilyen szülésből származóknak aránya :

1881	---	---	---	---	---	---	---	2.8 ^o / _o
1882	---	---	---	---	---	---	---	2.8 ^o / _o

b) H a l á l e s e t e k.

α) Összes halálesetek.

Magyarország-Erdélyben a halálesetek száma volt :

	Finem	Nőnem	Összesen
1876	250,698	227,986	478,684
1877	260,342	239,001	499,343
1878	269,254	251,721	520,975
1879	259,832	241,892	501,724
1880	275,761	258,452	529,213*
1881	255,666	237,061	492,727**
1882	264,817	245,923	510,740 †

A meghalt gyermekek száma volt az 5-dik életkorig :

1876	242,008	1880	274,319
1877	250,306	1881	248,010
1878	274,384	1882	274,931
1879	259,508		

A gyermekek között volt törvénytelen (1882.): 12,081 fiú, 11,092 leány.

A Szt.-István korona országaiban a halálesetek száma volt:

	Finem	Nőnem	Összesen
1877	297,004	273,142	570,146 ¹
1878	302,621	282,957	585,578 ²
1879	293,547	272,819	566,366 ³
1880	308,835	284,360	593,195 ⁴
1881	286,604	266,124	552,728
1882	296,012	275,842	571,854 ⁵

* Ezen kívül még 165, kinél a közelebbi viszonyok kideríthetők nem valának. **Ezekon kívül elhalt 545 olyan, kinél részint a kor, részint a vallás, részint a családi állapot nem volt meghatározható. † Ezekon kívül 255 férfi, 71 nő, kinél a kor stb. nem volt meghatározható.

¹ Ezen kívül külön kimutatva 106 finem 60 nőnem

2	«	«	«	«	251	«	112	«
3	«	«	«	«	95	«	47	«
4	«	«	«	«	226	«	43	«
5	«	«	«	«	255	«	71	«

A meghalt gyermekek száma volt az 5-dik életkorig :

	Finem	Nőnem	Összesen
1877	151,755	134,078	285,833
1878	159,829	145,209	305,038
1879	153,633	137,169	290,802
1880	162,181	143,991	306,172
1881	146,921	130,318	277,239
1882	161,913	144,057	305,970

A gyermekhalandóság ez évben sem vett kedvezőbb fordulatot. Az 5. életkorig elhalt gyermekek ugyanis az összes elhaltaknak Magyarország-Erdélyben 53.^{ss}%-át teszik. Ha pedig a születések számával hasonlítjuk össze a gyermekhalandóságot, azon eredményhez jutunk, hogy a meghalt gyermekek az összes szülötteknek 44.^{is}%-át teszik. Evvel szemben azt találjuk, hogy 1881-ben a gyermekhalandóság az összes halandóságnak 50.^{ss}%-át tette, a születésekkel összehasonlítva pedig 41.^{o4}%-ot. Mindkét számítás szerint tehát az utolsó évben a gyermekhalandóság jelentékeny emelkedést mutat. — A férfi- és nőhalandóság egybevetése azt mutatja, hogy 100 elhalt férfira 92.^s elhalt nő esik.

β) *Halálozások vallásfelekezeti szerint 1882-ben.**

		Ezekből gyermekek az 5. életkorig
Római kath.	246,763	139,415
Görög „	60,812	30,806
„ keleti	79,620	42,051
Ágostai evang.	37,345	19,032
Helvét reform.	72,193	36,500
Unitárius	1,926	991
Izraelita	12,081	6,136

γ) *Halálesetek a családi állapot szerint.*

	Férfi	Nő
Nőtlen, hajadon	42,908	36,562
Férjes, nők	58,479	45,420
Özvegy	17,697	34,743

* A következő adatok csak Magyarország-Erdélyre vonatkoznak.

c) E s k e t é s e k.

α) Összes esketések.

	Magyarország és Erdélyben	A Szt.-István korona országában
1877	152 064	143,380
1878	129,346	147,014
1879	140,267	162,188
1880	124,860	144,126
1881	137,025	157,733
1882	141,944	163,839

Az esketések száma tehát — mint fentebb említettük — emelkedést mutat.

β) Az esketések az esketettek korviszonyai szerint 1882-ben.*

		24 éven alóli vőlegény	24—30	30—40	40—50	50—60	60-on felül
20 éven alóli	menyasszonnyal	24,391	24,715	2,616	297	52	15
20—24		15,568	26,918	5,268	1,007	128	24
24—30		3,764	11,923	4,944	1,645	298	46
30—40		731	2,429	3,907	2,725	844	144
40—50		203	349	705	2,148	1,669	442
50	felüli	55	25	59	204	893	793

γ) Esketések családi állapot szerint.

Legény hajadonnal	108,118
Özveggy özvegygyel	13,154
„ férfi hajadonnal	12,846
„ asszony legénynyel	6,386
Elvált férfi hajadonnal	527
„ asszony legénynyel	406
„ férfi özvegyasszonnyal	240
„ asszony özvegyférfival	267

A tisztán protogam házasságok aránya ez évben 76.1%-nak felel meg, a múlt évhez képest tehát 1%-nyi javulást mutat (1881: 75.1%).

* A következő adatok csak Magyarország-Erdélyre vonatkoznak.

Rokonok közötti házasság volt :

Sógor sógornővel	421
Nagybátya unokahúggal	180
Nagynéne unokaöccsel	23

δ) Az esketések az esketettek vallásfelekezete szerint 1882-ben.

	Összesen	Ezek között volt vegyes
Római kath.	67,755	3,640
Görög "	17,109	2,051
" keleti	18,639	920
Agostai evang.	11,566	1,773
Helvét reform.	21,221	2,869
Unitárius	535	149
Izraelita	5,119	—

ε) Esketések hónapok szerint.

Január	27,200	Julius	4,356
Február	24,363	Augusztus	4,572
Márczius	2,841	Szeptember	5,724
Április	6,580	Október	11,791
Május	14,785	November	30,169
Junius	5,861	Deczember	3,702

ζ) Vegyes házasságok.

1876	8,066	1880	9,506
1877	8,860	1881	10,741
1878	9,588	1882	11,402
1879	10,797		

A vegyes házasságok e szerint az utolsó évhez képest következőkép alakultak : vegyes házasság volt

1881	7.91%
1882	8.03%

η) Kötött és feloszlott házasságok.

	Kötött	Feloszlott
	házasságok	
1877	125,064	116,185
1878	129,346	112,860
1879	140,267	112,088
1880	124,860	118,529
1881	137,025	113,181
1882	141,944	104,862

E szerint 1882-ben 100 feloszlott házasságra 135.^s újonnan kötött házasság jutott és így e viszonyban is javulás állott be (1881-ben 121).

s) *Elválások.*

1876	910	1880	1,249
1877	914	1881	1,069
1878	977	1882	963
1879	1,005		

Az elválásoknál is jelentékeny javulás mutatkozik. Míg ugyanis a megelőző évben 10,000 újonnan megkötött házasságra 77.^s elválás fordult elő, addig 1882-ben csak 67.^s.

II.

A bevándorlás.

Hazánkban a bevándorlás az utolsó években nagyobb jelentőséggel nem birt. Daczára annak, hogy azelőtt kiváló szakemberek (így Roscher, List) a német kivándorlókat Magyarországra figyelmeztették, ennek az újabb időben semmi hatása nem volt. Sőt az utolsó években több író egyenesen inti a német kivándorlókat, hogy Magyarországba ne menjenek. Hazánk nem is nyújthatja a kivándorlóknak azon előnyöket, melyeket rendszeren keresnek és a múlt században még nálunk is lehetett nyújtani, a midőn Mária Terézia és II. József alatt a bevándorlás nagy mérveket is öltött. E szerint nálunk munkáskéz megnyerésére csak azon elemek bevándorlásáról lehet szó, melyek hozzánk tartoznak, a hazánkból elszakadt és különösen Bukovinában lakó magyar honfitársainkról (csángók). Ezeknek visszatelepítésére az aldunai VI. és VII. öbölzetek (Torontálmegye) üres telephelyei lettek kiszemelve. Ezen fontos műveletről a belügyminiszter és pénzügyminiszter jelentése a következő fontosabb adatokat közli:

A bevándorlási mozgalom, mely eleinte csak 300 család

behozatalára irányult, több a kormány hatáskörén kívül álló tényező közreműködésével oda fejlődött, hogy 300 család helyett körülbelül 1000 család költözött be, mely a kijelölt üres telephelyeken a pancsovai öblözetben nem volt letelepíthető. A családtagok túlnyomó része a legszegényebb néposztályból való volt. Közülök alig egyharmad rész volt keresetképes; kétharmad részök gyermekekből és tehetetlen öregekből állott.

A bevándorlók folyton növekedő számánál fogva a rendelkezésre álló terület a földilletmény korlátozása mellett sem leendett elégséges elhelyezésükre.

A beköltöző székelyek nagy számára való tekintettel ugyan már előbb sürgetve lett az aldunai VIII., ugyszintén az I—V. öblözetek ármentesítési munkálatainak szakszerű kidolgozása, — ámde ha e szakmunkálatok elkészülnek is, az I. öblözetten kívül, mely a nagy-becskerek-i tiszaszabályozási társulatba való belevonás útján legközelebb fog mentesíttetni, a többi öblözetek mentesítését még a birtokviszonyok rendezése is kell, hogy megelőzze, s az ily kérdések megoldása a dolog természeténél fogva hosszabb időt igényel.

Másfelé kellett tehát gondoskodni a feles számú székely családok elhelyezéséről.

Ideiglenes elhelyezésöket a VI. és VII. öblözetben igen nehezítette az, hogy aránylag kevés volt a betelepültek közt az alkalmas munkás, s hogy az ott kínálkozó legjelentékenyebb kereseti forrásra — a kubikolásra — részint a munka szokatlanságánál, részint pedig a munkaképeseknek szegény és gyenge voltánál fogva csak igen kevés volt közülök alkalmazható.

Az árterületen s a szomszédos községekben kínálkozó gazdasági munkán kívül a részökre távolabb vidékeken szerzett aratási munkálatok nyújtottak jelentékenyebb bevételi forrást, mert összesen 855 felnőtt s 60 gyermek lett közülök aratásra s más munkára elszegődítve. A munkaadók egy része a legnagyobb előzékenységgel viseltetett a szegény sorsú betelepülők iránt, de viszont kiemelendő, hogy más része a munkaadóknak visszaélt a helyzettel s nem a legjobb bánásmódban részesítette

a munkásokat, úgy hogy e tekintetben is sok alapos panasz merült fel.

Nem lehetetlen, hogy a lelkes fogadtatás, melyben ez érkeztettek részesültek, demoralizálólag hatott némelyikökre. Így történt, hogy némelyek a munkához csak erőhatalommal voltak szoríthatók.

Akadt köztük több, ki elszökött, midőn aratási munkára menetel végett hajóra kellett volna szállnia. Másokat túlságos ígérekkel csalogattak ki Bukovinából; kész házzal s a mező-hegyesi birtokból 15 holddal kecsegtették őket. Némelyek e szép ígérek fejében fekvő vagyonukat, mások családjukat hagyták künn, s ilyenekből állott a Bukovinába visszamenő csoport, mely azonban mindössze is, az utlevéllel visszamenőket és a szökevényeket egybefoglalva, csak 65 családot tett ki.

Az ideiglenesen sem kielégítően elhelyezett gyurgyevóiak részére szükséges barakkok s házikók alkatrészei, valamint a szükséges élelmi szerek szereztettek meg és az építés azonnali megkezdése végett, s a csángóknak nem, kor, foglalkozás és munkaképesség szerinti felvétele iránt, továbbá a kosárfonási ipar meghonosítására s egy kincstári háznak kórházzá való átalakítására tétettek meg az előintézkedések. A beköltöztek a kubikos munkánál eleinte köbméterenként 2 krajczárral többet kaptak, s 50—50 ember mellé egy oktató adott, mindamellett azonban nem kerestek itt eleget; valamivel többet szereztek a belvizszabályozási munkálatoknál; itt azonban csak kis részök volt elfoglalva.

Az egészségi állapot akkor kielégítő volt, csak 12 beteg volt a kórházban, s ezek közül is 6 betegen jött Bukovinából.

A beköltöztek direkt segélyezésére őszi vetőmag, ekék, faanyagok, felszerelvények vételére már több ízben nem jelentéken összeű hitelek engedélyeztettek.

A raktárakból részint a begyűlt adományok, részint kormányi segélyösszegek árán a szűkölködőknek folyton szolgáltatott ki élelmi szerek, és a vörös-kereszt egyesület által felállított népkonyha is áldásos tevékenységet fejt ki.

Az aratásra menő, s onnan visszatérő székelyeket pedig az osztrák magyar államvasutttársaság, a magyar kir. államvasutak s a Dunagőzhajózási társulat a kormány felkérésére jelentékeny kedvezményekben részesítették, — a viteldíjak nagyobb részét különben az állam előlegezte a bevándoroltaknak.

A telepések hegyi vidékről költöztén e lapályos és e belvizek levezetése előtt fakadó vizektől is szenvedő helyekre, a meleg idő beálltával számos betegedési eset fordult elő. A belügyminister ennek folytán indítatva érzé magát két orvosnak kiküldését engedélyezni, kiknek egyike nemcsak a kórházi, hanem a honmaradó betegeket is folyton gyógykezeli. Nagy-Györgyfalván egy 24 ágyra berendezett kórház építtetett a súlyosabb betegek részére, a homoliczi kincstári ház pedig melynek kórházzá alakítását a pénzügyminister kiküldöttje rendelte el, 25 beteget fogadhat be.

A gyógyszerekről a kormánybiztosság gondoskodott.

Ugyanez megvizsgáltatta az élelmi szereket, kutakat, jelesen hat Northon-féle kutat állíttatott fel; a járványok meggátlása végett pedig már nyárelejen a gyümölcsárulás eltiltatott.

Gondoskodás történt az iránt, hogy a telepések egyházvalási ellátásban részesíttessenek, s e célból Hertelendyfalvára kirendeltetett egy reform. lelkész Pancsováról, a katolikus telepések lelki ellátásáról pedig intézkedett a Csanád-egyházmegyei püspök.

Az őszi vetés befejezéséhez instructió volt szükséges. A kormány felhívására a csángó-magyar egyesület 5000 frtot adott e célra, s a még hiányzó nagyobb szükségletet a kormány adandja.

Az aldunai telepések helyzete az év végén következő volt:

A közvetlen Pancsova város mellett egészséges fekvésű Hertelendyfalván 121 elkészült rendes lakházban 121 család van elhelyezve.

A vojloviczi erdő kiirtása által (melyből esetleg 200 hold erdőnek meghagyatik), és átvett földből nemcsak ezen telepések láthatók el szükséges földdel, hanem ezen község még más

családok elhelyezése által erősbíthető, a mennyiben Hertelendyfalva körül az ős telepések 10 holddal ellátása után még 4700 hold áll rendelkezésre.

Nagy-Györgyfalván a 125 őstelepes belsősége két részre osztatván, a régi ház s a belsőség feléig felérő terület az őstelepesnek hagyatott meg, minden belsőség másik fele az új telepéseknek osztatott ki; ezen 110 újonnan felépült házban van elhelyezve 180 család; ezen itt betelepültek is állandóan megmaradhatnak ezen telepen és elegendő földdel láthatók el.

Gyurgyevo községben 420 ideglenes házban van elhelyezve 520 család, ezen hely azonban alacsony fekvésénél fogva nem alkalmas arra, hogy itt egy község alakíttassék, miért is át fog helyezettetni.

III.

A telepítés.

A bevándorlásnál sokkal nagyobb fontossággal bír a népanyag felhasználása tekintetében nálunk a telepítés, az egyes pontokon mutatkozó túlnépesség levezetése új telepekre. E téren különösen az állam van hivatva saját jószágain üdvös tevékenységet kifejteni. A tárgy roppant nagy fontossága mellett közöljük a kormány hivatalos jelentése alapján a magyar állami birtokokon újabb időben alakított telepítések szervezetét és fejlődését.

Az ó-budai jószágigazgatósági kerületben újabb időben két telepítvény község alakult, nevezetesen:

Kis-Balla Jász-Nagy-Kún-szolnok megyében, a tiszai járásban fekszik. Utolsó posta Török-Szt.-Miklos. Ezen kis telep már korábbi időben is létezett, újabb időben az állami birtokok eladása szőnyegre kerülván, s ezen ballai telepítvényesek rendszeres telepítettésüket kérvényezvén: a kincstár kérelmüket figyelembe vette, és a kis községet 52 családra kiegészítette. Ezek fele családonként kapott 8 holdat, fele pedig 4 holdat; a holdankénti vételár 60 frt; a törlesztési idő 18 év. Eddig fel van építve

38 ház, 3 ház épülőfélben van, a többi beltelek még üres. A belsőség terjedelme házhelyenként 509—748 □-öl változik. A települők részére a kincstár 1881 april hóban átengedett $245^{55}/_{1600}$ hold termő és $17^{319}/_{1600}$ hold terméketlen területet. A szántóföldek egyre-másra egy természetű s termő képességűnek mondhatók, használható, egy kissé székes földek. A lakosok földműveléssel foglalkoznak és napszám keresetből élnek. Iparos kettő van, egy kovács és egy molnár. Az italmérési jogélvezetet a kincstár a községnek ingyen engedte át, a jelenlegi regalejövedelem 131 frt. Kis Balla községében a lelkek száma jelenleg 200, tiszta magyar ajkuak; vallásra nézve róm. kath. 191 fő, reform. 5, izraelita 4. Az iskola-kötelezettek száma 22. Isteni szolgálatra nézve a tiszapüspöki róm. kath. egyházhoz, közigazgatásilag Török Szt-Miklóshoz tartoznak.

Rákóczi, Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyében a Tisza alsó járásában fekszik, u. p. Tisza-Várkony. A varsányi kincstári pusztából alakított; nevét a pusztán fennálló ugy nevezett Rákóczy kastélytól vette. A varsányi pusztá egész terjedelmében adatott el örök áron oly feltétel alatt, hogy vevők abból 2850 holdat 1200 □ öllel számítva 5—5 holdas részletekre osztva, minden ilyen 5 holdas csoportért vételárképen 710 frtot, összesen tehát 404.700 frtot fizetnek. A 2850 holdon felül $254^{1372}/_{1600}$ hold pedig ingyen engedtetett át a községnek; valamint a regalejog gyakorlata is. Ezen ingyenes területből hasított ki minden egyes telepítvényes család részére 600 □ öl belső telek, és így 292 család részére 146 hold; továbbá szőlőnek 105 hold; a többi közczélokra hagyatott. A szántóföldek felosztását illetőleg kikötöttetett, hogy 5 holdnál nem kisebb és 40 holdnál nem nagyobb részletekre osztandók és hogy 5 holdas települőnek legalább 100-nak, 10 holdasnak pedig 75-nek kell lenni. A szerződés megkötöttetett 1882. évi ápril hóban. A beltelek már nagy részben be vannak építve, kész ház van jelenleg 223, épülőben van 8, beépítendő üres telek van még 60, felépült a község korcsmája istállóval. A lelkek száma 1133, mind tiszta magyarok. Hitfelekezetiileg: róm. kath. 835, református 264,

lutheranus 23, izraelita 10. Iskolaköteles gyermek 153, fiú 83, leány 70. Az isteni szolgálat ez ideig a kastélyban tartatik, valamint az iskolázás is, külön a fiúk, külön a leányok részére. Rendes előljárósági hatáskörrel felruházva ez idő szerint még nincs, a birtokosság ügyei vezetésére van egy birtokossági elnök és 12 bizottsági tag, s egy jegyző megválasztva. A mezei gazdák száma 204, kik mellékkeresetül fuvarozásból s napszámból élnek. Főbb termények a buza, árpa, zab, repce, tengeri s dohány, mely legjövedelmezőbb; a szőlőültetés is meg van kezdve. Csekély legelője lévén, a marhatenyésztés igen jelentéktelen, a mennyiben folytonosan istállózáson van; jelenlegi marhaállománya 2 bika, 8 ökör, 112 tehén, 96 borju, 328 ló, 51 csikó, 517 darab sertés. Iparos van: 3 kovács, 1 cipész, 2 kerékgyártó és 3 kereskedő. A gazdálkodási rendszer még megállapítva nincs, leginkább folytonos termelés van gyakorlatban, miután a sok teherviselés a földek folytonos mivélését követeli, különben a trágyázásra a lehető legnagyobb gond fordítatik.

A pécskai jószágigazgatósági kerületben egy új telepközség van alakulóban «Harkályliget», azonban több régi telepítvény községek jelentékenyen nagyobbítottak, nevezetesen:

Kunágota Csanádmegyében kovácsházi járásban fekvő régi kincstári telepítvény község nagyobbított 450 kat. holddal, az új települők közül Albrechtfalváról 94 család és Békésmegyéből 56 család származott át, magyarok, reformált hitvallásuak. Családonként kaptak 3 kat. hold földet, holdanként 218 frt 18 $\frac{1}{2}$ kr. 44 félévi törlesztés mellett. Megjegyzendő, hogy az Albrechtfalváról ide telepített 94 családból ma már csak 5 család van, a többi telepjeik eladása után széjjel ment. A békési 56 család egy része telepjén szintén túladdott.

Reform. Kovácsháza. Csanádmegye a batonyai jbir. kerületben, u. p. Mező-Kovácsháza régi kincst. telepítvény község, gyarapított 76 $\frac{531}{1600}$ holddal, a községbeli házatlan zsellereknek házhelyekül; református vallásuak, minden család kap belsőségül $\frac{1100}{1600}$ holdat oly formán, hogy a 76 $\frac{531}{1600}$ holdból 23 $\frac{1236}{1600}$ hold előbb osztatott ki holdanként 218 frt 18 $\frac{7}{10}$ krral,

46¹⁴⁸²/₁₆₀₀ hold pedig később osztatott ki 230 frttal, 5¹⁰¹³/₁₆₀₀ hold utczának ingyen adatott.

Földvár Békésmegyében az orosházi j.-bir. kerületben, u. p. Apácza, régi kincst. telepítvény község, nagyobbított 96⁴⁰⁰/₁₆₀₀ holddal, a házatlan zsellérek laképülettel ellátása végett; magyarok, róm. kath. és evangélikus hitvallásuak, minden család belsőségül 1100 □ ölet kapott, holdanként 275 frt vételárral, 44 félévi törlesztés mellett.

Dombiratos Csanádmegyében a kovácsházi jbir. kerületben u. p. Kevermes, régi kincst. telepítvény község, 210 holddal nagyobbított, a községbeli zsellérek részére a kik házzal birnak kültelekkel ellátása végett; magyarok, róm. kath., családonként kaptak 5 kat. holdat, holdját 320 frtért, 44 félévi törlesztés mellett; megjegyzendő, hogy itt még a község nagyobbítására 240 hold van a kincstár rendelkezésére, a szerint a mint azt igénybe fogják venni.

Tótbánhegyes Csanádmegyében kovácsházi j. u. p. Magyar-Bán-Hegyes, régi kincst. telepítvény község, gyarapított 31⁶⁰⁰/₁₆₀₀ hold területtel a községbeli házatlan zselléreknek házhelyekül; tótok, evangélikusok; családonként kaptak 1100 □ öl belső telket, holdját 218 frt 18⁷/₁₀ kr. Öt év alatti lefizetés mellett. 1⁶⁹⁶/₁₆₀₀ hold utczahelyül ingyen adatott.

Köveggy (Mednyánszky háza) Csanádmegyében a nagylaki j. u. p. Csanád-Palota régi kincst. telepítvény község, nagyobbított 400 holddal Torontálmegyéből Magyar-Pádéról áttelepült 80 család részére külsőségül; magyarok, róm. kath., családonként kaptak 5 kat. holdat, holdanként 275 frtért, 44 félévi törlesztés mellett. Az italmérési jog élvezetét megváltotta a község 12.752 frtért s le is fizette.

Nagykamarás Aradmegyében az eleki j. u. p. Kevermes, régi kincstári telepítvény község, nagyobbított 250⁴⁰⁷/₁₆₀₀ hold területtel, az almás-iratosi és szent-páli vizkárosult települők részére, magyarok, róm. katolikusok, családonként 5 kat. hold földet kaptak, holdanként 286 frttal, 44 félévi törlesztéssel. A visszavett telepítvényes föld kiterjedése 476³⁸²/₁₆₀₀ hold; ebből

250 $\frac{407}{1600}$ hold eladatik; 30 hold dotatióra fordíttatik, a megmaradó 190 hold pedig később fog eladás alá kerülni.

Harkályliget Aradmegyében a kisjenői járásban, u. p. Zaránd. 1884 $\frac{979}{1600}$ kat. hold, egész terület telepítésre fordíttatik oly formán, hogy 300 települő család részére osztatván be, minden család 800 □ öl belső telket és $4\frac{1331}{1600}$ külső telket kap. A község telephelye a közigazgatási hatóság közben jöttével véglegesen kijelöltetett, s mérnökileg már be is osztatott; a vételár az utolsó 5 évi jövedelem (1879—1883) átlagának 20-szoros becsértékében állapíttatik meg. A telek-község területe kataszt. hold szerint a következőleg osztatott be: belsőség 156, mivelhető föld $1.602\frac{1525}{1600}$, pap, tanító, jegyző 30, temető és faiskola 6, utak és utczák $34\frac{1412}{1600}$, vizállásos $37\frac{1350}{1600}$, holt körös $15\frac{1054}{1696}$, erdőőri lak $1\frac{438}{1600}$; összesen $1884\frac{979}{1600}$ kataszt. hold. A tényleges megtelepülés az 1883. év folytán megkezdődött. A települők almás-iratosi és szent-páli uradalmi telpesek.

A temesvári jószágigazgatósági kerületben 5 új telepés község szerveztetett:

Szapáryfalva a lugosi uradalomhoz tartozó Szilha, Kostély, Perul és Gruin kincstári földekből alkottatott, összesen $3301\frac{432}{1600}$ h. kiterjedéssel bir, melyből $3038\frac{502}{1600}$ h. termőföld és legelő a telepéseknek kiosztatott, $262\frac{1530}{1600}$ hold terméketlent képez, u. m. utak, utczák, temető, vizmosások stb. Ezen telepre a dunai öblözetben árvíz által elpusztult albrechtsdorfiak helyeztettek el, 316 család, kizárólag magyarok és helvét hitvallásuak. Az egyes családoknak anyagi erejükhöz képest 5—10—16 hold telepföld osztatott holdanként 41 frt vételárral 1883. évi okt. 1-től kezdődő 22 év alatt 8% annuitási részletekben törlesztésre. A telepések 1881. évi okt. hó 1-én helyeztettek be a telep-kerületbe. Ezen telepközség következő kedvezményekben részesíttetett: a pap részére 30 hold, a tanító részére 20 hold föld ingyen engedtetett át a községnek; az italmérési jog kezelése és jövedelme a községnek engedtetett át. Kutak építésére 600 frt előleg engedélyeztetett, mely összeg

1885. évi október hó 1-től számítandó 5 év alatt kamatmentesen törlesztetik. Szapáryfalva telepközség magaslaton fekszik, s a vízhiány némi aggodalmat szült, azonban az előleg engedélyezése segélyével a község egy 80 méter mély kút ásatott, mely már kész és a vizet bő mennyiségben szolgáltatja, ugyanis a kútban 16 méter magas a víz, és kitűnő minőségű; az alább fekvő lejtőkön is egy kút már kész és még 3 kút épülőben van. Minthogy a telepföldek mintegy 40%-a cserjével van benőve s csak irtás után kerülhet ekemivelés alá, így a telepítvényesek egyelőre csekély ekemivelés alá alkalmas területből kénytelenek magukat fentartani, s a kezdet nehézségeivel megküzdeni.

Istvánfalva a lugosi uradalomhoz tartozó daruvári földek-ből alakíttatott, s összesen $1084^{195}/_{1800}$ hold határ kiterjedéssel bir, mely területből a terméketleneket levonva, $1028^{72}/_{1800}$ hold lett a telpeseknek kiosztva. Ezen telepen a torontálmegyei nóvoszellói községbeli kibecslés útján hajléktalanná vált 72 telepes család helyeztetett el. A telepesek német ajkak és róm. kath. vallásuak. Az egyes családoknak a legelőilletményt beleszámítva $14^{450}/_{1800}$ hold föld lett kiosztva, melyet a telepesek holdanként 37 frt váltságárral, 1883. október hó 1-től kezdődő 22 év alatt 8% annuitásrészletekben kötelesek megváltani. A telepesek 1881. évi október 26-án helyeztettek be a telepterületbe, de hajlékok hiányában ott nem telelhettek, s egy része a közeli Daruvár községben lakott, nagyjából csak 1882. év őszén és a folyó év tavaszán telepedtek le végleg. Anyagi erőhiányában az építkezés igen lassan haladt, de most már erőlyesen fogtak az építkezéshez, s őszig mintegy 50 épület kész lesz, kedvező termés esetére az egész falu kiépülhet. Ezen telepközség azon kedvezményben részesített, hogy a f. évben az italmérési jog jövedelme a községnek engedtetik át, valamint kutak építésére 600 frt 1885. október hó 1-től számítandó 5 év alatt kamat nélkül visszatérítendő előlegben részesültek; a regalejog gyakorlata azonban addig még kérdéses, a mennyiben a daruvári közbirtokossági jószág s a kincstár a daruvári regalejognak csak $\frac{1}{3}$ -dát birja, s kérdés: vajjon a

közbirtokosoknak nincs-e jogában az ellen tiltakozni s esetleg az elérendő jövedelem $\frac{2}{3}$ -dát igényelni?

Józseffalva a rékási uradalomhoz tartozó Iktár, Budincz, Kiszetó, Kralovecz és Topolovecz kincstári, összesen $3.383^{\frac{1245}{600}}$ hold területből alakított telep, melyre a dunai öblözetben volt, de az árvíz által kiszorított elisenhaimiak és malenczifalviak helyeztettek el. Ezen községben összesen 314 család talált menekülést, családonként $10^{\frac{186}{...}}$ hold osztatott ki, mely földeket, holdanként 36 frt váltságárral, 1884. évi október hó 1-től számítandó 22 év alatt 8% annuitási részletekben kötelesek megváltani. A telepesek németek, római katolikus vallásuak. A telepföldek 1882. évi október hó 1-én adattak át. Azon kedvezményben is részesítették, hogy a pap részére 30 hold, a tanító részére 20 hold föld ingyen hasíttatott ki, s a regale jövedelme a községnek engedtetett át és kutak építésére 600 frt engedélyeztetett. A telepesek, 4 család kivételével, mind megszállták telepeiket, a megszállatlan 4 telep folyó évi őszig haszonbérbe adatott.

Gizellafalva telepközség a rékási uradalomhoz tartozó Susanovecz és Hiszias kincstári földekből alakíttatott, összesen $2.546^{\frac{44}{...}}$ hold kiterjedéssel bír, mely területből 2.406 hold a telepeseknek osztatott ki, 139 hold pedig utak, utcák, vízmosások stb. terméketlen területet képez. A földek váltságára holdanként 31 frtban lett megállapítva, s 22 év alatt 8% annuitási részletekben törlesztendő. Ezen telepre a Duna-öblözetben volt, de árvíz által elpusztult gizellahaimi községbeli 214 telepes család helyeztetett el. A telepesek német ajkuak és római katolikus vallásuak. Eddig mintegy 60 épület építetett fel, az őszig azonban számos épület el fog készülni. Ezen telepközség egyelőre Susanovecz községhez csatoltatott. Ezen telepközség is azon kedvezményben részesítettett, hogy a pap részére 30 hold, a tanító részére 20 hold ingyen engedtetett át; továbbá a regalejog kezelése és jövedelme a községnek adattott, s kútépítésre 600 frt előlegben részesítették. Gizellafalvára nézve a váltságfizetés 1884. évi október hó 1-én veszi kez-

detét. A telepesek, 19 család kivételével, már megtelepültek, a meg nem szállt telepek pedig 1883. évi október hó 1-éig terjedő időre haszonbérbe adattak.

Bethlenháza a lugosi uradalomhoz tartozó kladovai majorsági föld, lenkuseszti, kuttinai s kladovai erdőrészek és a lenkuseszti 82 hold úgynevezett spinyi kincstári földekből alakíttatik, mintegy 2.000 hold kiterjedéssel. Ezen telep a zichyfalvi 172 telepes családból alakíttatik, kik németajkuak és r. kath. vallásuak. Minden egyes családra mintegy 10 hold föld jut; a váltságár holdanként 30 frt. Ezen telep létesítése már kezdettől fogva temérdek akadály és nehézségbe ütközött, csakis az ott elhelyezett telepesek csüggedetlen s kitartó szilárdságuknak tulajdonítható, hogy ezen telep létre jöhetett. A telepítésre kijelölt földekből mintegy 700 hold föld irtandó.

A *zombori jószágigazgatósági* kerületben tényleg új telepek még nem szerveztettek, hanem szervezés alatt vannak. Felső puszta Kulán egy új telep község 500 családra szerveztetik, a község helyszinelése megtörtént, a község elhelyezése a köz-igazgatósági hatósággal egyértelemben állapíttatott meg; a beltelkek felmérétek, kitüzettek az utcák és terek kihasíttattak, a középületek helyei mérnökileg mind kijelöltettek. Mint-hogy a kérvényező 565 családból felső puszta Kulán csak 500 család helyezhető el, 65 család alsó puszta Kula ujon szervezendő telep-községben fog elhelyeztetni. A két Kula puszta együttesen és egy tagban $6662^{1340}/_{1600}$ kat. hold, melyre két külön község alakíttatik, a mennyiben hosszas fekvésénél fogva egy határra kényelemmel nem osztható be. Mindkét község 500 és 500 családra terveztetik az egyik róm. kat. hitvallású, a másik pedig protestáns vallású települők részére, — minden házhely 800 □ öl terjedelmű. Templom, iskola, lelkész, tanító, községház és jegyző részére egy-egy beltelek s a község közepén egy hold térség engedélyeztetett köztérül; — valamint a községen kívül temetkező helyül és faiskolául együttesen két hold fizetés nélkül adatott. A fenmaradó terület 4 kat. holdas táblácskákra osztatott fel. Minden egyes települő család egy

belső telket a piacz körül, egymás szomszédságában a szerint a mint egymás után jelentkeznek, egyszáz forint előleges lefizetése mellett örök áron megvehet. A házhelyek tényleges elfoglalása, illetőleg a község megalakulása azonban csak akkor engedtetik meg, ha 100 települő a belsőség árát tényleg lefizette. A külső művelésre beosztott földek egyelőre a települőknek haszonbérbe adatnak, oly formán, hogy a haszonbér fele október hó 1-ső napján előre fizetendő, a másik fele pedig április hó 1-ső napján teendő le. Minden települő jogosult a község tőszomszédságában kezdve — mihelyt anyagi helyzete engedi, a 4 holdas részletekből a sorba következő egy részletet örök áron megszerezni, holdanként 240 frtjával oly formán, hogy ha a vételár $\frac{1}{10}$ részét előre lefizeti, a többi rész szintén $\frac{1}{10}$ részenként 6% kamattal évente törlesztendő; — ezen szerzemény mellett azonban bérletföldben mindaddig részesülhet, a míg csak bérletföld rendelkezésre áll. A külsőségek örök áron eladása a község közvetlen közelében egymás szomszédságában köralakban, a mint a vevők egymásután jelentkeznek, eszközöltetik, szakadozva sem belsőség, sem külsőség nem adatik el. Felső pusztá Kulára a települők már megvannak; alsó pusztá Kula most van alakulóban; felső pusztá Kulán a haszonbéri szerződések mind annak idejében felmondattván, a birtokba vétel, illetőleg a szántás, vetés már az év folytán október hó 1-ig véglegesen megtörténhetik. A felső pusztá Kulán ily módon megalakult község, Bácsbodrogmegye főispánjának javaslata folytán *Kálmánfalvának* neveztetett el. Az alsó pusztá Kula már egy kissé mélyebb fekvésű, nedves időjárással nyirkosabb talajú, száraz években azonban annál gazdagabb terméseket nyújt. Ezen község mind terjedelmére, mind egyéb tekintetben hasonmása lesz Kálmánfalvának, melylyel tulajdonképen egy tagot képez; — az előmunkálatok itt is folyamatosan vannak, a haszonbérleti szerződések felmondvák s csakis úgy vannak ideiglenesen bérbeadva, hogy a termés betakarítása után kötelesek a bérlők azonnal kibocsátani, a mint települők jelentkeznek. — 65 telepítvényes már elfogadtattván,

ha még a nyár folytán 40—50 jelentkezik, akkor még ez évben alsó pusztá Kula is megalakulhat.

Metkovics és Kerekityi kincstári puszták Bács-Bodrogmegye alsó részében Gajdobra község tőszomszédságában Palánkával határos, — területe $2906^{150}/_{1600}$ hold, melyből egyharmad rész mélyebb fekvésű, néha vizenyős, különben televénydús gazdag talajú, minden nemes növény termelésére alkalmas föld. A beosztásra nézve elrendeltetett, hogy minden egyes telepesre fél hold belsőség és 6 hold kültelek jusson, mely utóbbiból 4 hold szántóföld legyen, 2 hold kaszáló rét. A pap, tanító és jegyző javadalmazására 10—10 hold terület tartatott fen.

A *szegedi* jószágigazgatósági kerületben folyamatban lévő telepítési szervezkedések: A párdányi uradalomhoz tartozó Ótelek községhez telepítették át magyar-szt.-mihályi lakosok 200 házhelylyel oly formán, hogy a régi Ótelekkel egy községet képeznek; — minden áttelepülő család belsőségül kapott fél holdat; külsőségül pedig 4 és $\frac{1}{2}$ holdat, vagyis összesen 5 kat. holdat, a megváltási ár holdanként 192 frt $33\frac{1}{2}$ kr. évi törlesztéssel. Az új telep 1000 holdat foglal magában, kitünő televénydús jó talaj, a mely minden nemes növény termelésére egyaránt alkalmas, néha azonban az ár megfutja. A települők magyarok, róm. kat. hitvallásuak. Ugyancsak a párdányi uradalomhoz tartozó Ujvár községéhez az árvizek által elpusztult határőrvidéki königsdorfi 319 család lett áttelepítve 1880. évi október hó 1. — Ezek jelenleg bírnak: Öregfalu határában fekvő Dávidháza pusztából $1501^{1102}/_{1600}$ hold; az ujbári határból $324^{800}/_{1600}$, összesen $1826^{302}/_{1600}$ holdat. Ezen földek megváltási ára holdanként 160 frt; 37 évi törlesztés mellett. A lelkésznek, tanítónak, jegyzőnek 10—10 hold osztatott ki. A települők nyelvre nézve németek, vallásra nézve pedig római katolikusok. Jelenleg az új telepen fel van már építve mintegy 120 lakház.

IV.

A kivándorlás.

Magyarországból 1882-ben Hamburgon át egyenesen szállított tengeren túl :

férfi	---	---	---	7436
nő	---	---	---	1824
			összesen	9260

Ebből indult az Egyesült-Államokba 9257. — Közvetve pedig szállított Hamburgon át :

férfi	---	---	---	5524
nő	---	---	---	1276
			összesen	6800

Ebből indult az Egyesült-Államokba 6757. — Ausztriából ellenben szállítottott :

közvetlenül	---	---	4502
közvetve	---	---	1373
		összesen	5875

A kivándorlás tehát Magyarországból sokkal nagyobb, mint a sűrűbben lakott Ausztriából, a mennyiben Magyarországból összesen 16060 egyén vándorolt ki Hamburgon át; Ausztriából csak 5875.

Fájdalom nincsenek adataink, hogy a kivándorlás alakulását az utolsó években figyelemmel kísérhessük. Csak az Egyesült-Államokba való kivándorlásra nézve vannak adataink, melyek az Egyesült-Államok kormánya által közöltettek és ez adatok annyival inkább nyújthatnak tájékozást, a mennyiben a fentebbi adatokból is láthatni, hogy a magyar kivándorlók — kevés kivételtől eltekintve (16060-ból csak 46) — az Egyesült-

Államokban kerestek új hazát. Az Egyesült-Államokba volt a kivándorlás Magyarországból:

1871	---	---	---	---	119	1878	---	---	---	---	632
1872	---	---	---	---	1,032	1879	---	---	---	---	1,518
1873	---	---	---	---	892	1880	---	---	---	---	6,668
1874	---	---	---	---	852	1881	---	---	---	---	6,756
1875	---	---	---	---	747	1882	---	---	---	---	11,602
1876	---	---	---	---	475	1883	---	---	---	---	12,308
1877	---	---	---	---	540						

V.

A terület mívelési ágak szerint.

Az új kataszteri fölvételek alapján a szt. István korona országainak területe mívelési ágak szerint következőkép oszlik el:

szántóföld	---	---	---	22.397,792	hold
szőlő	---	---	---	739,480	«
kert	---	---	---	696,268	«
rét	---	---	---	6.010,711	«
legelő	---	---	---	7.496,550	«
nádas	---	---	---	161,384	«
erdő	---	---	---	15.868,136	«
összesen					53.370,321 hold

Minthogy a régibb adatok szerint a termőföld 47.133.400 holdra becsültetett, jelentékeny szaporodás mutatkozik.

A nem termő föld 3.134.079 holdat tesz.

VI.

A termés.

Az 1883-dik évi termés alig nevezhető jó középtermesnek. Ime főeredményei, melyek eddig csak sommásan közöltettek, és pedig a következő terményekről:

1. gabonanemüekről és hüvelyesekről;
2. kapásnövényekről;
3. kereskedelmi növényekről;
4. takarmányfélékről.

I. Gabonafélék és hüvelyesek:

	Learatott terület hold	Termett	
		átlag	összesen
		hektoliterként	
őszi és tavaszi buza --- --- ---	2.607,477	12.25	31.908,998
őszi, tavaszi rozs és kétszeres ---	1.292,117	12.91	16.677,408
őszi és tavaszi árpa --- --- ---	972,304	14.24	13.848,644
zab és tönköly --- --- ---	995,638	18.15	18.066,272
köles, tatárka --- --- ---	90,473	5.19	469,816
borsó, lencse, bab, magbűkköny ---	157,213	5.66	889,779

Az 1883-dik évhez képest igen jelentékeny különbségek mutatkoznak. A mi különösen a kenyér terményeket illeti, úgy tett a termés:

	1882-ben	1883-ban
	hektoliterként	
őszi és tavaszi buza --- --- ---	46.430,618	31.908,998
őszi, tavaszi rozs és kétszeres ---	21.477,806	16.677,408
összesen	67.908,424	48.586,406

II. Kapás-növények:

	Learatott terület hold	Termett	
		átlag	összesen
		hektoliterként	
kukoricza --- --- ---	3.170,183	7.23	22.931,772
burgonya --- --- ---	684,584	34.52	23.633,589
czukorrépa --- --- ---	62,594	117.89	7.379,188
takarmányrépa --- --- ---	133,732	132.66	17.740,832

III. Kereskedelmi növények:

	Learatott terület hold	Termett	
		átlag	összesen
		hektoliterként	
őszi és tavaszi repcze --- ---	125,876	7.16	901,357
dohány --- --- ---	103,852	5.34	554,327
lenmag --- --- ---	21,217	2.63	55,696
lenfonal --- --- ---	21,217	2.51	53,358
kendermag --- --- ---	117,238	3.21	376,395
kenderfonal --- --- ---	117,238	3.56	417,100

IV. Takarmányfélék:

	Learatott terület hold	Termett	
		átlag	összesen
		hektoliterként	
luczerna, lóhere, baltaczím ---	310,918	22.34	6.946,088
bűkkönykeverék, mohar stb. ---	324,308	16.72	5.421,051
takarmányrépa --- --- ---	133,732	132.66	17.740,832
természetes kaszáló --- ---	4.516,215	13.88	62.666,962

A megelőző években tett a termés (hektoliter) a főterményekben :

		Kenyértermény	Ebből buza	Árpa	Zab	Tengeri
1868	---	52.9	29.1	?	?	?
1869	---	36.0	17.0	8.4	10.9	17.6
1870	---	40.0	20.9	11.1	12.7	21.8
1871	---	31.9	15.8	12.2	14.1	12.3
1872	---	28.7	15.5	10.7	15.2	17.8
1873	---	22.1	14.0	9.8	12.4	12.2
1874	---	36.5	21.6	12.4	14.0	7.6
1875	---	30.0	17.2	7.5	7.8	28.1
1876	---	28.7	18.2	11.0	13.8	22.9
1877	---	42.9	27.0	12.0	14.1	19.1
1878	---	59.6	38.2	16.6	21.2	36.2
1879	---	28.9	18.3	9.2	13.4	23.2
1880	---	42.4	27.9	17.9	21.7	34.8
1881	---	48.1	29.6	13.1	16.8	28.9
1882	---	67.9	43.8	20.2	23.8	37.9

Az átlagos termés pedig tett (hektáronként hektoliterben):

		Kenyértermény	Ebből buza	Árpa	Zab	Tengeri
1868	---	14.25	14.54	?	?	?
1869	---	9.55	8.75	10.35	12.36	12.59
1870	---	11.35	11.32	13.89	13.60	14.68
1871	---	9.33	8.45	12.68	14.51	8.81
1872	---	8.15	7.61	11.60	14.79	12.11
1873	---	5.99	6.95	9.10	12.14	7.98
1874	---	9.87	9.76	13.12	13.39	4.74
1875	---	8.02	7.70	8.95	7.95	15.94
1876	---	6.76	7.15	8.37	11.17	11.27
1877	---	10.98	11.51	13.47	13.00	10.86
1878	---	14.69	15.65	12.83	18.36	19.14
1879	---	7.42	7.54	9.17	12.38	12.34
1880	---	11.43	11.61	17.91	21.35	18.65
1881	---	12.57	12.52	13.23	17.63	16.07
1882	---	17.93	18.93	21.97	23.82	20.01

A learatott terület és ugar tett hektárookban :

		Kenyértermény	Ebből buza	Árpa	Zab	Tengeri
1868	---	3.717,771	2.002,910	?	?	?
1869	---	3.773,244	1.946,854	788,262	889,895	1.404,441
1870	---	3.531,107	1.851,988	808,260	939,599	1.486,313
1871	---	3.423,345	1.682,145	868,972	972,697	1.398,931
1872	---	3.527,092	1.806,608	822,109	1.032,116	1.477,709
1873	---	3.694,149	1.975,787	902,101	1.023,831	1.534,266
1874	---	3.706,965	2.031,356	947,353	1.048,032	1.602,537

	Kenyértermény	Ebből buza	Árpa	Zab	Tengeri
1875	3.751,834	2.114,963	908,349	984.257	1.765,294
1876	4.247,831	2.422,615	1.078,401	1.239,713	2.038,477
1877	3.907,673	2.249,560	930,466	1.087,134	1.759,118
1878	4.065,179	2.329,435	1.000,056	1.154,726	1.893,580
1879	3.895,813	2.299,356	982,796	1.088,785	1.874,993
1880	3.716,310	2.254,284	978,408	1.017,663	1.865,858
1881	3.829,778	2.364,129	910,746	955,693	1.796,486
1882	3.790,545	2.312,480	970,806	998,678	1.893,772

	Kaszáló	Ugar
1868	?	?
1869	?	1.711,416
1870	2.520,195	2.132,496
1871	2.678,499	2.297,108
1872	2.712,070	2.421,648
1873	2.730,395	2.236,865
1874	2.712,395	2.240,458
1875	2.777,752	2.251,730
1876	3.242,446	2.774,169
1877	3.053,359	2.437,746
1878	3.143,551	2.597,300
1879	3.118,764	2.386,772
1880	3.104,937	2.172,389
1881	2.936,243	2.180,625
1882	2.977,176	2.157,787

VII.

A szüret.

1882-ben a szőlővel beültetett terület egész Magyarországon 1600 négysz. öles holdak szerint 633,076 hold és 1016 négysz. ölet tett. Must termett összesen 5.151,255 hektoliter, ebből eladatott 502,570 hekt., seprűre lemegy 10% azaz 464,859 hekt. Bor készült: fehér: közönséges 2.429,066 hekt., finom csemege 42,360 hekt.; vörös közönséges 734,463 hekt., finom csemege 26,876 hekt., siller 946,446 hekt., aszu 4615 hekt., összesen 4.183,826 hekt., az eladott mustból származott 452,309 hekt., mindössze 4.636,135 hekt. Átlag egy holdra esik 7.33 hekt. Szőlő eladatott a külföldre 778.413 kilogramm, a belfogyasztásra 1.749,622 klg., összesen tehát 2.528,040 kgr. A becs- és eladási ára a mustnak általában az egész országra

nézve 7.98 frt, a lehuzott új bornak 9.84 frt, a közönséges bornak 12.74 frt, a finom csemegebornak 34.22 frt, az aszúnak 89.97 frt hektoliterenkint, a szőlőnek 9 kr. kilként. Értéke a termett összes bornak 17.780,717 frt, az eladott szőlőnek 238,219 frt., együtt 48.018,936 forint.

Az előbbi évek főbb adatai a következők:

	Szőlőterület hektárban	Bor hektoliterben	A bor eladási ára frtban	A bor értéke
1861—1872	357,745	3.224,287	10.08	32.9
1873	357,745	3.763,475	11.98	45.1
1874	358.001	1.998,083	14.70	29.5
1875	358,796	6.260,258	7.50	47.3
1876	360,266	1.858,034	8.32	15.4
1877	360,046	3.534,041	7.67	28.1
1878	361,724	8.075,833	5.18	41.8
1879	362,229	6.314,343	5.57	36.2
1880	362,233	2.426,799	8.74	21.0
1881	361,254	4.230,730	8.69	37.9
1882	366,813	4.113,058	8.01	35.0

VIII.

A dohánytermelés.

A dohánytermelés alakulásáról a dohánymonopolium fennállása óta következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

I. Dohánytermelők.

1851	---	40,489	1867	---	58,205
1852	---	56,200	1868	---	51,236
1853	---	72,115	1869	---	39,043
1854	---	79,941	1870	---	41,176
1855	---	78,142	1871	---	43,783
1856	---	85,578	1872	---	49,047
1857	---	108,031	1873	---	51,456
1858	---	124,495	1874	---	54,695
1859	---	54,175	1875	---	62,309
1860	---	51,844	1876	---	53,190
1861	---	52,191	1877	---	49,891
1862	---	40,556	1878	---	44,647
1863	---	38,392	1879	---	40,748
1864	---	53,268	1880	---	43,792
1865	---	60,464	1881	---	41,907
1866	---	57,334			

II. Dohánytermelés.

		Beültetett terület holdanként	Beváltott mennyiség vámházánként	Átlag fizetett ár			
1851	---	35,145	271,649	6 frt	24 kr.	} konv. pénz	
1852	---	41,415	213,937	7 "	56 "		
1853	---	44,961	481,477	7 "	58 "		
1854	---	49,898	518,352	8 "	23 "		
1855	---	50,145	529,352	8 "	40 "		
1856	---	60,244	489,916	9 "	02 "		
1857	---	89,463	704,068	8 "	59 "		
1858	---	125,712	1.479,941	7 "	51 "	} o. é.	
1859	---	67,842	670,461	7 "	01 "		
1860	---	66,769	594,814	7 "	86 "		
1861	---	58,351	366,386	7 "	30 "		
1862	---	55,974	405,550	8 "	67 "		
1863	---	49,752	165,890	9 "	72 "		
1864	---	84,247	750,899	8 "	89 "		
1865	---	108,302	1.123,315	8 "	35 "		
1866	---	105,128	608,796	8 "	71 "		
1867	---	112,093	888,790	8 "	58 "		
1868	---	95,339	865,000	7 "	89 "		
1869	---	58,000	263,000	8 "	50 "		
1870	---	75,000	735,000	7 "	36 "		
1871	---	68,449	610,209	9 "	07 "		
1872	---	72,398	545,108	10 "	50 "		
		hektoliterként	mmázánként				
1873	---	43,145	241,006	18 "	86 "		*
1874	---	48,423	382,469	19 "	26 "		
1875	---	60,754	577,420	19 "	15 "		
1876	---	58,156	460,331	17 "	28 "		
1877	---	59,609	441,640	18 "	12 "		
1878	---	57,730	409,785	18 "	09 "		
1879	---	54,520	346,103	18 "	24 "		
1880	---	59,070	664,802	17 "	77 "		
1881	---	57,204	464,361	18 "	08 "		

III. Dohányfogyasztás.

A dohányfogyasztás következő arányokban emelkedett:

	elkelt szivar darab	pipázó dohány	burnót m é t e r m á z s a	mindössze
1851	92.491,441	24,437	1,655	28.587.50
1852	180.315,785	86,429	2,818	96,037.00
1871	437.971,625	108,279	1,682	131,694.00
1881	620.536,526	97.395	1,186	127,693.23

* 1873-tól 1881-ig fuvarpótlék nélkül.

IX.

A hasznos háziállatok 1880-ban.

Az 1881. állatszámolás szerint volt:

a) A szarvasmarha-állomány.

Bika	39,133	darab
Tehén	1.740,399	«
Növendék-marha	1.636,312	«
Jármos-ökör	976,880	«
Hízó-marha	111,261	«
Bivaly	93,558	«
Összesen		4,597,513 darab
Jut tehát egy □ kilométerre	16.4	«
« 1000 lakosra	335	«

A tenyészmарha és a bikák és tehenek közötti arány a következő:

α) Magyar faj.

Bika	24,701	darab
Tehén	1.244,125	«
Jut tehát egy bikára tehén	50	«

β) Színes faj.

Bika	13,432	darab
Tehén	496,274	«
Jut tehát egy bikára tehén	34	«

A jármos ökrök száma, faja és viszonyításuk a szántóföldhöz:

α) Jármos-ökör.

Magyar faj	858,668	darab
Színes faj	118,212	«
Összesen		976,880 darab
Összes szántóföld	19.766,840	hold,
Jut tehát egy pár jármos ökörré	44.6	«

b) A juh- és kecske-állomány.

Magyar juh	3.218,359	darab
Nemesített juh	6.033,764	«
Összesen		9.252,123 darab
Jut tehát egy □ kilométerre	33	«
« 1000 lakosra	674	«
Kecske	236,352	«

c) Magyarország ló-állománya.

(A honvédelmi miniszterium által gyűjtött adatok alapján.)

Csődör	---	---	---	---	---	---	---	96,643	darab
Kanca	---	---	---	---	---	---	---	808,567	"
Herélt	---	---	---	---	---	---	---	635,178	"
Csikó, az 1870. létszám aránya szerint kiszámítva	---	---	---	---	---	---	---	279,120	"
Összesen								1.819,508	darab

A sz. István koronája alá tartozó összes országokban pedig volt az 1881. számlálás szerint

szarvasmarha	---	---	---	---	---	---	---	5.311,378	darab,
juh	---	---	---	---	---	---	---	9.838,133	"
kecske	---	---	---	---	---	---	---	333,233*	"

X.

Szarvasmarha-tenyésztés.

A kereskedelmi ministerium által 1883-ban a szarvasmarha tenyésztés érdekében kifejtett tevékenységéről különösen a tenyésztési anyag szétosztásáról szóló adatok nyújtanak érdekes fölvilágosítást:

<i>Import útján beszerzett állatok:</i>		Bika	Üsző		
a) Siementhali	---	10	118,	eladatott	11 megyébe
b) Pinzgau	---	8	98,	"	6 "
c) Kuhlandi	---	12	—,	"	2 "
<i>Belföldi tenyésztésből:</i>					
a) Magyar fajta	---	131	—,	"	27 "
b) Allgaui fajta	---	51	—,	"	8 "
c) Möllvölgyi, pinzgau	---	18	7,	"	4 "
d) Kuhlandi	---	20	—,	"	6 "
e) Freiburg	---	2	—,	"	1 "
f) Mariahof	---	2	—,	"	1 "
g) Berni, siementhali	---	54	—,	"	11 "
Tordai bikatelepről eladatott	---	134	—,	"	14 "
Összesen		442	323		
Tordai állami bikatelepre szállított		101	10		
Főösszeg		543	333		

* A sertések, méhkasok stb. az 1881-diki számlálás alkalmával nem lettek felvéve.

XI.

Lótenyésztés.

Magyarországon az 1883. évben szervezett fedezettetési állomások száma megyénként a következő:

Fehér...	21	Turócz	1
Veszprém	16	Zólyom	1
Sopron	11	Gömör	6
Vas	15	Abauj-Torna	9
Zala	19	Borsod	10
Esztergom	6	Zemplén	13
Komárom	19	Hajdu	12
Pozsony	12	Bihar	16
Moson	10	Jász-N.-Kun-Szolnok	20
Győr	10	Ung	6
Nyitra	14	Szabolcs	9
Trencsén	7	Szatmár	10
Bars	10	Bereg	4
Baranya	16	Ugocsa	3
Somogy	26	Máramaros	4
Tolna	22	Szilágys	7
Pest-Pilis	39	N.-Küküllő	11
Heves	10	K.-Küküllő	5
Hont	5	Fogaras	1
Nógrád	6	Hunyad	5
Temes	24	Nagy-Szeben	5
Torontál	39	Alsó-Fehér	6
Krassó-Szörény	8	M.-Torda	5
Arad	15	Háromszék	8
Békés	15	Brassó	11
Csanád	12	Udvarhely	7
Bács-Bodrog	36	Csik	8
Csongrád	9	B.-Naszód	5
Sáros	5	Kolos	9
Szepes	5	Sz.-Doboka	7
Liptó	1	T.-Aranyos	6
Árva	2		

XII.

A selyemtenyésztés.

A selyemtenyésztés az utolsó években ismét kedvezőbb fejlődést mutat. A termelésre vonatkozólag a szegszárdi felügyelőség következő adatokat mutat be. Termeltetett összesen gubó:

1879	---	---	---	---	2,507	kilo
1880	---	---	---	---	10,131.71	«
1881	---	---	---	---	41,530.99	«
1882	---	---	---	---	24,445.87*	«
1883	---	---	---	---	72,142.86	«

A községek száma, melyekben a selyemtenyésztés folytatott, 1880-ban 172, 1881-ben 423, 1882-ben 433 és 1883-ban 463 volt; a termelők száma volt 1880-ban 1059, 1881-ben 2976, 1882-ben 3674 és 1883-ban 6261. A tenyésztők keresete 1880-ban 11,062 frt 66 kr., 1881-ben 41,816 frt 72 kr., 1882-ben 26,197 frt 11 kr. és 1883-ban 78,185 frt 11 kr.

A tenyésztők között jelentékenyebb számban vannak a tanítók, kik ez által 1880-ban 1286 frt 36 krt, 1881-ben 4966 frt 85 krt, 1882-ben 1712 frt 63 krt, 1883-ban 2629 frt 01 krt kerestek.

Legjelentékenyebb a termelés Bács-Bodrog (1883-ban 40,511 kilo 52 gr.), Tolna és Torontál megyékben. Ellenben Sopronmegyében meglepő a hanyatlás; míg ugyanis még 1881-ben a legjelentékenyebb termelők közé tartozott és 1882-ben is a termelés 2630,73 klgrt, a termelők száma 545-öt tett, addig a termelés 1883-ban 223,35 kgra csökkent, a termelők száma 8-ra! — A gubó-beváltás 1882 és 1883-ban 13 helyen eszközöltetett.

A szederfák terjesztésére kiosztatott 1880 és 1881-ben 40 megyében 1623 községi v. magán faiskolában 51,400 □ öl területre 1285 liter szederfa mag. 1882-ben 55 megyében 797 községi v. magán faiskolában 7341 □ öl területre 367¼ liter szederfa-mag.

* Felette kedvezőtlen időjárás.

1883-ban 1530 liter szedermag szereztetett be, mely a tavasz kinyíltával kiosztatott.

Szederfa ültetett 1882-ben 6551, 1883-ban 4830 (közte 2000 drb csemete).

A faiskolákban összesen számláltatott 1882-ben 1885 szederfa és csemete; az összes az országban számlált szederfa pedig 8.017,941.

Az 1882-ben Pancsován felállított selyemfonógyár, mely eredetileg csak 30 orsóval szereltetett föl, 30 orsóval szaporítottatott. 1883-ban e gyárban összesen 107 személy volt elfoglalva, közte 95 külföldi 12 belföldi.

Az oktatás útján is több irányban a figyelem ezen fontos iparágra lett irányozva. 1880 óta 15 külön selyemtenyésztési tanfolyam tartatott, melyet 336 tanuló látogatott; azonkívül tartattak szakszerű előadások a néptanító-gyűléseken, tanítóképezdékben stb.

Kiképeztetett elméletileg és gyakorlatilag 11 egyén, kiknek feladata a selyemtenyésztést terjeszteni.

Egy rövid selyemtenyésztési útmutató is 3516 példányban osztatott ki.

XIII.

Állategészségügy 1882-ben.

Megbetegedett :		1882-ben		1881-ben	
Ló	---	14,999	0.82%	13,173	0.72%
Szarvasmarha	---	2,178	0.05 "	3,590	0.08 "
Juh	---	12,823	0.14 "	13,648	0.15 "
Sertés	---	1,618	0.04 "	2,056	0.06 "

Meggyógyult :		1882-ben		1881-ben	
Ló	---	13,575	0.74%	11,917	0.65%
Szarvasmarha	---	484	0.01 "	987	0.02 "
Juh	---	12,570	0.14 "	11,986	0.13 "
Sertés	---	220	0.01 "	199	0.01 "

Az egészségi állapot tehát a lovaknál rosszabbult, de a többi állatoknál az előbbi évhez képest javult. A megbetegedett

állatokból meggyógyult a lovaknál 90,51%, szarvasmarhánál 22,22%, juhoknál 98,03% sertéseknél 13,60%.

Az egészségi állapot a lovaknál legrosszabb volt februártól májusig, a juhoknál januártól aprilisig; a többi hasznos házi állatoknál juniustól szeptemberig.

A lovak közül legtöbb megbetegedett rühben, (= 13,507, 1881-ben 11,937) a szarvasmarha közül lépfenében (= 1567, 1881-ben 2175), juh vízkórság és mételyben (= 9452, 1881-ben 6761), és sertés közül lépfenében (= 1248, 1881-ben 1861).

XIV.

A gazdasági szakoktatás.

Hazánkban a gazdasági szakoktatásnak szolgáló intézetek részint az állam, részint magánosok kezében vannak.

Az állami gazdasági szakiskolák létszáma az 1881/82. tanév elején a következő volt: A magyar-óvári gazdasági akadémia; a keszthelyi, debreczeni, kolozsmonostori és kassai gazdasági tanintézet; a debreczeni, a liptó-újvári földmives-iskola; az érdiószegi, a tarczali, a budapesti, a nagyenyedi vinczellér-képezde.

E szakiskolák megszáporodtak a lefolyt 1881/82. tanév folyamában a ménesi vinczellérképezdével, mely 1881 november havában nyílt meg.

A magán-, vagy testületek által fentartott szakiskolák létszáma az 1881/82. tanév elején a következő volt: istván-telki földmives-iskola (országos gazdasági egyesület); nagysz.-miklósi földmives-iskola (gróf Nákö-alapítvány és Torontál megyei községek); beszterczei földmives-iskola (Besztercze-Naszód megyében); földvári földmives-iskola (Brassó megyében); medgyesi földmives-iskola (N.-Küküllő megyében).

Az állami gazd. szakiskolák állapotát a következő adatok tüntetik föl:

a) Az állami szakiskolák hallgatóinak száma :

Év	Magyar-Óvári gazd. akad.	Gazd. tanint.				Földm. isk.				Vinczellér-képezde				Összesen
		Keszthely	Debrecen	K.-Monostor	Kassa	Keszthely	Debrecen	Liptó-Ujvár	Érdőszeg	Tarcal	Budapest	Nagy-Enyed	Ménés	
1866—67	132	94	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	247
1867—68	140	104	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	261
1868—69	134	130	41	—	—	21	30	—	—	—	—	—	—	356
1869—70	127	104	49	40	—	18	33	—	—	—	—	—	—	371
1870—71	133	86	58	63	—	21	32	11	13	—	—	—	—	417
1871—72	150	74	53	73	—	23	32	14	14	—	—	—	—	433
1872—73	168	64	41	78	—	25	36	17	24	—	—	—	—	453
1873—74	161	54	48	75	—	25	44	23	22	—	—	—	—	452
1874—75	161	38	48	67	—	12	43	23	26	10	—	—	—	428
1875—76	193	55	50	74	21	—	45	26	24	16	—	—	—	504
1876—77	194	83	49	88	29	—	48	26	22	22	—	—	—	561
1877—78	203	83	65	84	37	—	40	22	21	21	—	—	—	576
1878—79	186	78	45	80	33	—	42	21	21	21	—	—	—	521
1879—80	210	110	54	62	34	—	40	28	22	21	—	—	—	581
1880—81	205	100	52	68	37	—	40	28	23	18	18	9	—	598
1881—82	206	117	63	86	35	—	41	28	23	23	19	18	7	643

b) Az állam által segélyezett magániskolák hallgatóinak száma:

Év	Nagy-Szent- Miklósi	Földmives-iskolák				Tanítóképezde				Összesen
		Besztercezi	Medgyesi	Földvári (előbb brasói)	Istvánfelki	Kassai	Debreczeni	Kolozsvári		
1866—67	11	—	—	—	—	—	—	—	11	
1867—68	12	—	—	—	—	36	—	—	48	
1868—69	14	—	—	—	—	46	—	—	60	
1869—70	11	—	—	—	—	35	—	—	46	
1870—71	16	7	—	—	—	45	16	—	84	
1871—72	15	3	14	14	—	37	49	—	162	
1872—73	15	9	18	7	—	25	95	29	198	
1873—74	14	5	16	9	—	54	36	44	178	
1874—75	15	8	18	10	—	56	34	18	157	
1875—76	13	12	13	12	9	71	33	16	179	
1876—77	18	7	12	15	12	89	32	26	211	
1877—78	17	12	17	15	18	89	48	20	236	
1878—79	26	8	22	19	10	53	40	25	203	
1879—80	21	10	25	10	11	38	45	26	186	
1880—81	27	12	18	16	33	33	40	20	202	
1881—82	26	—*	21	12	31	57	44	20	211	

* Tanulók hiánya miatt az intézet zárva volt.

A gazdasági előadásokon résztvevő tanulók száma a következő volt:

	1881/82.	1880/81.	Szaporodás
Állami gazd. szakiskolákon --- --- ---	643	598	45
Segélyezett és magán szakiskolákban és tanító-képezdékben --- --- ---	211	202	9
Összesen	854	800	54

XV.

Gazdasági egyesületek.

A gazdasági egyesületek létszáma 1882-ben a következő volt:

Általános, az egész országra kiterjedő gazdasági egyesület (ország. m. gazdasági egyesület Budapesten a magyar gazdák körével és az erdélyi gazdasági egylet Kolozsvárt) 2.

Általános gazdasági egyesület egy megyére kiterjedőleg (Abauj-Torna, Arad, Bács-Bodrogh, Baranya, Bars, Békés, Bihar, Borsod, Csanád, Csik, Esztergom, Fehér, Gömör és Kis-Hont, Győr, Heves, Hont, Hunyad, Jász-Nagykún-Szolnok, Nagy-Küküllő, Komárom, Maros-Torda, Mosony, Nógrád, Nyitra, Pozsony, Sáros, Somogy, Sopron, Szabolcs (f. tiszavidéki), Szeben (Siebenbürg. Sächs. Landw.-Verein), Szepes, Szolnok-Doboka, Temes, Tolna, Torda-Aranyos, Trencsén, Turóc, Ung, Vas, Veszprém, Zala, Zemplén) 42.

Általános gazdasági jellegű, egy megyénél kisebb területre terjedő gazdasági egyesületek: Székásmenti g. e. (Alsó-Fehér m.), Ó-becsei magy. gazdász-társulat (Bács-Bodrog m.), Szegedi g. e., Hódmezővásárhely g. e. (Csongrád m.), Vaál vidéki gazd. kör (Fehér m.), Debreczeni g. e. (Hajdu m.), Vértessaljai gazd. kör (Komárom m.), Karánsebesi g. e. (Krassó-Szörény m.), Szécsényvidéki g. e. (Nógrád m.), Nyitravölgyi g. e. (Nyitra m.), Kecskemétvidéki g. e. (Pest m.), Nagyszombati g. e. (Pozsony m.), Nagybányai g. e. (Szatmár m.), Szepesváraljai g. e., Nagyszalóki gazd. casino, Nagylomniczi g. e.,

Szepesbélai g. casino (Szepes m.), Szilágysomlyóvidéki g. e. (Szilágysomlyó m.), B.-Kubini g. e., Károlyfalvi g. e. (Temes m.), Német-czernyai g. e., Pancsovai g. e., (Torontál m.), Szentgothárdi g. e. (Vas m.), Devecservidéki (Veszprém m.) 25.

A gazdaság külön ágaival foglalkozó egyesületek:

Az egész országra kiterjedőleg (országos erdészeti egyesület, orsz. méhészeti egyesület) 2.

Több megyére kiterjedő ily egyesület (Erdélyrészi méhészegylet, Délmagyarországi méhészegylet, Felsőmagyarországi haltenyésztő egylet) 3.

Egyes megyékre kiterjedő ily egyletek Aradmegyei méhészeti egyl., Békésmegyei méh. egyl., Pestmegyei állattenyésztési egylet) 3.

Egy megyénél kisebb területre vagy egyes községek határára kiterjedő ily egyletek:

a) Borászat és szőlőszet:

Pécsi szőlősgazdák egyl. (Baranya m.), Esztergomi bor. egyl. (Esztergom m.), Egri bor és szől. egyl. (Heves m.) Gödöllő és vidéke pincze- és szüret-szövetkezet (Pest m.), Modori, Pozsonyi borászati egyletek (Pozsony m.), Soproni borterm. egyl. Kis-Mártoni borterm. egyl. (Sopron m.), Fehértemplomi és verseczi bortermelő egyl. (Temes m.), Tolcsvai szől. és bor. egyl. (Zemplén m.) 11.

b) Kertészet és gyümölcsészet:

Nagyenyedi gyümölcsészeti egylet (Alsó-Fehér megye), Pécs-Baranyai kertészeti egyl., (Baranya m.), Debreczeni kertészeti egylet, Tiszafüredi gyümölcsészeti egylet, (Jász-N.-Kún-Szolnok m.), Bozókjárásai gyümölcsészeti egyl. (Hont m.), Lőcsei gyümölcsészeti egylet és Szepesiglóai pomológiai egylet (Szepes m.), Pápai kertészeti társulat (Veszprém m.) 8.

c) Méhészet:

Bánfalvavidéki méhészegylet (Békés m.) 1.

d) Haltenyésztő társulat:

Rozsnyói haltenyésztő társulat (Szepes m.) 1.

E birtokok között nagyságuk szerint van :

			Magyarországon	Erdélyben	Összesen
	5 holdig és ezen alul		1.108,993	335,407	1.444,400
5—	15	“	506,903	136,098	643,091
15—	30	“	199,248	61,371	260,619
30—	50	“	58,004	19,276	77,280
50—	100	“	23,764	6,572	30,336
100—	200	“	9,302	2,063	11,365
200—	500	“	7,746	1,500	9,246
500—	1,000	“	3,779	723	4,502
1,000—	3,000	“	3,258	642	3,882
3,000—	5,000	“	673	145	818
5,000—	10,000	“	401	94	495
10,000-en	felül	---	166	65	231

Csoportosítva, az adatok következő képet nyújtanak :

			Magyarországon	Erdélyben
Kis (paraszt) birtok	5—	30 holdig	1.815,231	532,876
Kis közép	“	30— 200	91,070	27,911
Valódi közép	“	200— 1,000	11,525	2,223
Uradalmi	“	1,000—10,000	4,332	363
Latifundium	“	10,000 holdon felül	166	65

Azaz %-ban :

5—	30 hold	Magyarország-Erdélyben az összes birtokok	94.47%
30—1,000	“	“	5.34 “
1,000-en	felül	“	0.19 “

Ezen adatok szerint esik továbbá

	Magyarországon	Erdélyben	%-ban
Kis (paraszt) birtokra	11.607,960 hold	3.419,929 hold	32.3
Kis közép	5.201,000 “	1.540,000 “	14.1
Valódi közép	5.500,000 “	1.160,000 “	14.5
Uradalmi	11.800,000 “	2.440,000 “	30.6
Latifundium	2.700,000 “	1.230,900 “	8.5

Aziránt is nyerhetünk fölvilágosítást, hogy kiknek kezében van a földbirtok minálunk. Erről a következő adatok állanak rendelkezésre :

	Magyarországon	Erdélyben	Összesen
Korona és kincst. birt.	2.269,246 hold	453,767 hold	2.923,012 hold
Közalapítványi	369,076 “	16,861 “	385,937 “
Városi és községi	3.092,547 “	2.633,135 “	6.325,682 “
Egyházi	1.090,995 “	197,617 “	1.188,612 “
Hitbizományi	445,711 “	17,641 “	463,352 “
Magán	28.940,386 “	6.470,908 “	35,411,294 “
Összesen	36.807,960 hold	9.789,929 hold	46.597,889 hold

E szerint van a magyar-erdélyi összes birtok közül:

	Magyarországban	Erdélyben
A korona- és kincstár kezén --- --- ---	6.1 ⁰ / ₀	4.7 ⁰ / ₀
Közalapítványok " --- --- ---	1.0 "	0.1 "
Városok és községek " --- --- ---	11.3 "	26.9 "
Az egyház " --- --- ---	2.9 "	2.0 "
Hitbizomány " --- --- ---	1.2 "	0.2 "
Magánkézben --- --- ---	78.5 "	66.1 "

XVIII.

A fekvő birtok forgalma és megterheltetése.

Magyarországon volt a birtok-átruházás *szereződés* alapján az utolsó években:

	Átruházások száma	A megfelelő pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	138,088	108.1 millió frt
1876 --- --- --- --- ---	130,120	108.1 " "
1877 --- --- --- --- ---	152,963	114.7 " "
1878 --- --- --- --- ---	157,519	113.0 " "
1879 --- --- --- --- ---	165,166	113.6 " "
1880 --- --- --- --- ---	190,406	113.3 " "
1881 --- --- --- --- ---	190,443	126.1 " "

Végrehajtás következtében volt birtokváltozás:

	Eset	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	9,606	10.7 millió frt
1876 --- --- --- --- ---	12,982	10.1 " "
1877 --- --- --- --- ---	15,965	14.3 " "
1878 --- --- --- --- ---	15,285	15.3 " "
1879 --- --- --- --- ---	19,213	6.6 " "
1880 --- --- --- --- ---	19,748	17.4 " "
1881 --- --- --- --- ---	19,204	19.2 " "

Haláleset következtében volt birtokváltozás:

	Eset	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	45,874	47.6 millió frt
1876 --- --- --- --- ---	46,147	52.7 " "
1877 --- --- --- --- ---	50,453	57.4 " "
1878 --- --- --- --- ---	48,458	57.7 " "
1879 --- --- --- --- ---	51,121	61.2 " "
1880 --- --- --- --- ---	63,782	81.3 " "
1881 --- --- --- --- ---	15,178	67.7 " "

Összesen volt birtok-átruházás:

	Eset	Pénzérték
1875	193,568	166.4 millió frt
1876	189,249	171.0 „ „
1877	219,381	186.5 „ „
1878	221,262	186.0 „ „
1879	235,500	191.5 „ „
1880	273,936	216.6 „ „
1881	268,825	213.1 „ „

A birtok megterheltetése a következő volt:

	Szerződés	Hagyatéki átszolgáltatás	Igazolt előjegyzés	Végrehajtás
	folytán			
	m i l l i ó f o r i n t			
1875	116.0	5.2	11.2	17.3
1876	113.7	5.8	10.4	17.9
1877	107.4	7.6	9.9	19.3
1878	103.0	5.8	8.2	18.5
1879	102.2	5.9	12.6	21.3
1880	111.7	4.8	4.1	18.5
1881	147.5	4.1	10.5	16.2

Vagyis összesen:

1875	149.9 millió forint
1876	148.1 „ „
1877	144.3 „ „
1878	135.7 „ „
1879	142.2 „ „
1880	149.2 „ „
1881	178.4 „ „

Azonkívül volt egyszerű előjegyzés:

	Eset	Pénzérték
1875	14,264	13.1 millió frt
1876	14,203	9.6 „ „
1877	15,403	10.7 „ „
1878	13,335	8.5 „ „
1879	15,299	10.3 „ „
1880	16,262	9.3 „ „
1881	15,648	9.0 „ „

Betáblázott összegek átruházása bekebelezve lett:

	Eset	Pénzérték
1875	5,816	7.1 millió frt
1876	5,681	7.1 „ „
1877	7,711	7.6 „ „

	Eset	Pénzérték
1878 --- --- --- --- ---	9,963	8.2 millió frt
1879 --- --- --- --- ---	5,350	4.2 " "
1880 --- --- --- --- ---	5,545	5.4 " "
1881 --- --- --- --- ---	5,823	4.3 " "

A végrehajtási jog már jelzálogilag biztosítva volt követelésekre nézve bekebelezve lett:

	Eset	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	10,438	3.2 millió frt
1876 --- --- --- --- ---	12,200	7.1 " "
1877 --- --- --- --- ---	16,388	10.5 " "
1878 --- --- --- --- ---	13,754	10.6 " "
1879 --- --- --- --- ---	13,457	8.9 " "
1880 --- --- --- --- ---	15,321	8.9 " "
1881 --- --- --- --- ---	14,844	7.7 " "

Evvel szemben régibb teher töröltetett:

1875 --- --- --- --- ---	61.6 millió forint
1876 --- --- --- --- ---	75.0 " "
1877 --- --- --- --- ---	72.6 " "
1878 --- --- --- --- ---	83.8 " "
1879 --- --- --- --- ---	80.6 " "
1880 --- --- --- --- ---	107.7 " "
1881 --- --- --- --- ---	123.8 " "

A teher többlet tett tehát:

	Új teher bekebelezve	Régibb teher törölve	Tehertöbblet
1875	149.0 millió frt	61.6 millió frt	88.2 millió frt
1876	148.1 " "	75.0 " "	73.1 " "
1877	144.3 " "	72.6 " "	71.6 " "
1878	135.7 " "	83.8 " "	51.8 " "
1879	142.2 " "	80.6 " "	61.5 " "
1880	149.2 " "	107.7 " "	41.5 " "
1881	178.4 " "	123.8 " "	54.6 " "

A befolyt vételár elégtelensége miatt vagy csőd következtében töröltetett:

	Eset	Pénzérték
1875 --- --- --- --- ---	2,148	3.0 millió forint
1876 --- --- --- --- ---	4,729	4.6 " "
1877 --- --- --- --- ---	4,534	6.1 " "
1878 --- --- --- --- ---	4,518	8.1 " "
1879 --- --- --- --- ---	4,427	8.1 " "
1880 --- --- --- --- ---	5,364	5.9 " "
1881 --- --- --- --- ---	5,357	6.4 " "

XIX.

Gabonaárak és gabonakereskedelem.

A gabonaárak alakulását 1883-ban következő adatok mutatják. A métermázsa átlagára tett Budapesten az utolsó évben :

Buza	10.12	frt
Rozs	7.46	«
Árpa	7.18	«
Zab	6.58	«
Tengeri	6.40	«

Az előbbi években a gabonaárak métermázssánsként következő alakulást mutatnak.

	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri
1871	12 ft 33 kr.	7 ft 86 kr.	7 ft 11 kr.	7 ft 30 kr.	8 ft 80 kr.
1872	13 « 39 «	8 « 08 «	7 « 54 «	6 « 28 «	7 « 92 «
1873	14 « 72 «	10 « 92 «	8 « 92 «	6 « 69 «	8 « 02 «
1874	13 « 15 «	10 « 37 «	9 « 51 «	8 « 57 «	8 « 71 «
1875	9 « 84 «	7 « 71 «	7 « 56 «	7 « 72 «	5 « 96 «
1876	10 « 80 «	8 « 41 «	6 « 91 «	8 « 26 «	5 « 57 «
1877	12 « 25 «	9 « 08 «	7 « 55 «	7 « 20 «	6 « 82 »
1878	10 « 10 «	7 « 07 «	7 « 27 «	5 « 97 «	6 « 19 «
1879	10 « 75 «	7 « 26 «	7 « 58 «	6 « 02 «	5 « 74 «
1880	12 « 29 «	9 « 96 «	7 « 98 «	7 « 09 «	7 « 28 «
1881	12 « 39 «	9 « 66 «	8 « 25 «	6 « 90 «	6 « 20 «*
1882	11 « 22 «	9 « 44 «	6 « 31 «	7 « 21 «	7 « 29 «

E szerint volt az utolsó évtizedben egy métermázsa ára :

	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri
1871—75	12 ft 68 kr.	8 ft 99 kr.	8 ft 13 kr.	7 ft 31 kr.	7 ft 48 kr.
1876—80	11 « 24 «	8 « 35 «	7 « 46 «	6 « 91 «	6 « 32 «
1871—80**	11 « 96 «	8 « 67 «	7 « 79 «	7 « 11 «	6 « 90 «

A gabonaneműek ára következő alakulást mutat. Egy hec-toliter ára volt :

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1821—30	3 frt 31 kr.	1 frt 82 kr.	1 frt 51 kr.	1 frt 15 kr.
1831—40	3 « 64 «	2 « 14 «	1 « 82 «	1 « 39 «
1841—50	4 « 74 «	3 « 04 «	2 « 32 «	1 « 78 «
1851—60	7 « 28 «	5 « 10 «	3 « 66 «	2 « 71 «
1861—70	7 « 70 «	5 « 13 «	3 « 88 «	2 « 84 «
1871—80	9 « 03 «	6 « 02 «	4 « 67 «	2 « 74 «

* Az 1871—81-diki árak a budapesti kereskedelmi és iparkamra, az 1882—83-ki árak a fővárosi statiszt. hivatal adatai szerint. ** Tíz évi átlag.

A buza árához viszonyítva tett az ár :

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
1821—30	100	58.1	45.8	36.1
1831—40	100	58.8	50.0	38.1
1841—50	100	64.1	48.9	37.5
1851—60	100	70.0	50.2	37.2
1861—70	100	66.6	50.4	36.8
1871—80	100	72.5	61.1	59.4

Láthatjuk ebből a többi gabonaneműek árának következetes emelkedését, a minek annál inkább az egyoldalú buzatermeléstől el és helyesebb arányok behozatalára kellene átvezetni.

A *budapesti* és *bécsi* tőzsde árai között következő különbség mutatkozik : 100 kilogram ára volt 1871—80 :

	Buza	Rozs	Árpa	Zab
A bécsi tőzsdén	13 frt 29 kr.	9 frt 50 kr.	9 frt 80 kr.	7 frt 82 kr.
A bpesti „	11 „ 96 „	8 „ 67 „	7 „ 79 „	7 „ 11 „

A bécsi árak tehát kivétel nélkül magasabbak és pedig buzánál 10.3%-al, rozsnál 9.5%-al, árpánál 25.7%-al, zabnál 8.5%-al.

A budapesti tőzsde forgalmáról a következő adatok nyújtanak felvilágosítást. Eladatott a budapesti tőzsdén :

	1883	1882	1881
Buza	4.680,000 mm.	4.620,000 mm.	3.549,000 mm.
Rozs	258,000 „	283,500 „	191,700 „
Árpa	496,000 „	445,000 „	251,500 „
Zab	230,900 „	232,100 „	192,600 „
Tengeri	772,000 „	542,500 „	502,000 „
Összesen	6.436,000 mm.	6.123,100 mm.	4.686,800 mm.

Az összforgalom tett e szerint 1883-ban 6.436,000 métermázsát.

A tőzsdei áraktól eltérők az országos árak. Magyarország főbb piaczaín a gabonaárak következőképen alakultak 1882-ben:

	Métermázsánként
Buza	5.50—11.55
Rozs	6.50— 8.60
Árpa serfőzésre	6.13— 8.86
„ etetésre	5.72— 7.79
Zab	5.42— 8.34
Tengeri	6.15— 8.13

Átlagban pedig tett az ár:

	Métermázsánként
Buza --- --- --- --- --- --- --- --- ---	9 frt 86 krt
Rozs --- --- --- --- --- --- --- --- ---	7 „ 53 „
Árpa serfőzésre --- --- --- --- --- --- --- ---	7 „ 03 „
„ etetésre --- --- --- --- --- --- --- ---	6 „ 45 „
Zab --- --- --- --- --- --- --- --- ---	6 „ 67 „
Tengeri --- --- --- --- --- --- --- --- ---	6 „ 77 „

XX.

A budapesti marhavásár.

A budapesti marhavásárra felhajtattott: 1877-ben 284,381 darab, 1878-ban 270,873 drb, 1879-ben 258,491 drb, 1880-ban 265,481 drb, 1881-ben 247,558 drb, 1882-ben 255,710 darab.

Egyes állatfajok szerint volt 1882-ben: ökör 58,698 darab, tehén (fejős) 11,365 drb, tehén (vágó) 32,984 drb, bivaly 5796 drb, borjú 56,742 drb, birka 64,859 drb, bárány 25,266 darab.

A budapesti marhavásáron eladatott: ökör 52,110, fejős-tehén 10,005, vágótehén 31,304, bivaly 5231, borjú 55,914, birka 58,339, bárány 24,938, összesen 237,841.

A súly szerint eladott állatok átlag ára tett: ökröknél métermázsánként 52 frt 69 krt, vágó tehénél 49 frt 59 krt, bivalynál 46 frt 63 krt.

XXI.

A sertéskereskedelem.

Az I. m. sertéshízlaló és kölcsönelőlegező részvénytársaság az 1883 diki sertéskereskedelemtől következő képet nyújt: 1883-ban Kőbányán felhajtattott 526,031 darab sertés, elszállítattott 461,647 darab. Szerbiából tett a felhajtás 122,338 darab, Rumániából 155,909 darab. Az elszállítás következőképen alakult: elszállítattott összesen 487,988 és pedig: Budapestre 152,306 darab, egyéb belföld 28,172 darab, Bécsbe 101,699 darab, Csehországba 32,733 drb, Bodenbachon át 104,702 drb,

Ruttkán át Németországba 69,480 drb. A külföldre kivitt sertés között volt magyar fajta 83,300 darab, szerbiai és román fajta 95,256 darab, összesen 178,556 darab.

A kőbányai piac évi forgalma mintegy 53 millió frtra rúgott.

A sertések ára kilogrammonként következőképen alakult: magyar nehéz 56.⁶⁷—57.³ kr., könnyű 56.²⁴—57.¹² kr., vidéki 54.¹⁶—55.⁵ kr., öreg nehéz 54.⁷—55.²⁵ kr., szerb nehéz 53.⁴⁴—56.⁹⁴ kr., román nehéz 53.⁶⁶—56.²⁷ kr., tüskésért 52.⁷—53.⁸.

A kőbányai sertésvesztegelde kimutatása szerint borsókásnak találtatott 885 szerbiai, 744 román sertés.

Az 1883. év a sertéskereskedelemre nézve kedvezőtlen volt. Az I. m. sertéshízlaló és kölcsönelőlegező részvénytársaság erről következő figyelemre méltó megjegyzést tett:

«Az ez évben szenvedett veszteségeket főleg a német piacokali versenyképtelenség okozta, mert mezőgazdánk még mindig nem vetkőznek ki eddigi gazdálkodási módszerükből, a tenyésztést tekintet nélkül a külső piacok viszonyaira, még mindig a régi elvekhez hiven gyakorolják; a helyett, hogy mentül több keresett és így inkább piaczképes, de olcsó sertést termelnének, ők drágán — nem mindig keresett anyagot tenyésztene és ezt túlságos áron óhajtják értékesíteni, szóval az általános versenynyel és viszonyokkal nem számolnak.

A hizó sertések túldrágasága maholnap kiviteli sertéskereskedelmünket veszélyezteti, már pedig az eddig elért előnyöket mezőgazdaságunk fejlődése és emelése érdekében, habár kezdetben áldozatok árán is, de feladnunk nem szabad és küzdünk kell további lételünk érdekében versenytársainkkal.»

Az előbbi években tett a felhajtás:

1871	---	---	511,320 darab	1877	---	---	549,180 darab
1872	---	---	449,680	1878	---	---	456,070
1873	---	---	419,080	1879	---	---	548,100
1874	---	---	290,850	1880	---	---	474,820
1875	---	---	312,360	1881	---	---	673,561
1876	---	---	493,140	1882	---	---	524,796

Az előbbi években tett az elszállítás :

	Összesen	Ebből Budapestre	Ebből Bécsbe
1870	550,540 drb	146,000 drb	248,580 drb
1871	520,130 "	147,250 "	234,370 "
1872	412,530 "	118,180 "	185,390 "
1873	448,330 "	110,630 "	193,360 "
1874	284,330 "	91,120 "	129,970 "
1875	330,170 "	78,260 "	127,670 "
1876	469,330 "	114,290 "	138,650 "
1877	548,060 "	116,410 "	179,080 "
1878	448,630 "	122,240 "	184,840 "
1879	561,570 "	143,560 "	194,720 "
1880	414,360 "	116,710 "	133,980 "
1881	613,469 "	131,780 "	147,987 "
1882	461,647 "	134,976 "	105,800 "

Az évi átlag ár tett klgként krajczárookban

	Magyar	Szerb	Román
1870	49.3	47.3	46.4
1871	49.2	47.8	47.3
1872	55.2	52.7	52.5
1873	54.8	52.2	53.3
1874	66.0	62.5	59.8
1875	57.7	54.6	51.4
1876	60.5	56.8	54.7
1877	55.0	52.5	49.0
1878	48.6	48.3	47.0
1879	40.1	38.3	38.4
1880	57.3	56.0	48.0

XXII.

A mezei és egyéb gazdasági munkáktól fizetett napszámdíjak.

A munkabér alakulása közgazdasági és társadalmi szempontból igen nagy jelentőséggel bír. Hazánk gazdasági jellegénél fogva kiváló fontossággal bírnak a mezőgazdasági munkáknál fizetett napszámdíjak. A napszám nálunk a munka idején általában igen magasnak találtatik; azonban evvel szemben áll azon, nálunk nem eléggé figyelembe vett, másik jelenség, hogy a munka idején kívül roppant alacsony; oly jelenség,

mely szintén a végletek között ingadozó természeti és gazdasági életünknek egyik jellemző mozzanata. A termés idején fizetett magas napszámmal szemben állanak a téli hónapok minimalis napszámai. A munkabér két véglet között ingadozik; maximumát leginkább júliusban, minimumát januárban találjuk; júliustól január felé lemenő, januártól július felé emelkedő vonalban halad a napszám. Elégnek tartjuk azért a két hónapra nézve közölni a napszámot és pedig az ellátás nélküli férfimunkások napszámát. Volt ugyanis 1882-ben ezeknek napszáma :

	J a n u á r b a n		J ú l i u s b a n	
	legmagasabb	legalacsonyabb	legmagasabb	legalacsonyabb
	krajczár		krajczár	
Abauj-Torna	60	20	110	40
Alsó-Fehér	80	20	100	30
Arad	70	20	240	30
Arva	70	16	120	30
Bács-Bodrog	120	30	250	75
Baranya	120	30	150	40
Bars	100	20	160	30
Békés	100	25	320	60
Bereg	45	20	80	30
Besztercze-Naszód	70	15	100	30
Bihar	120	18	200	30
Borsod	60	20	120	40
Brassó	100	40	120	50
Csanád	70	25	350	50
Csik	100	15	120	40
Csongrád	100	24	200	75
Esztergom	70	25	130	35
Fejér	100	20	160	50
Fogarás	80	30	130	40
Gömör és Kis-Hont	80	25	100	40
Győr	60	20	120	40
Hajdu	80	30	140	60
Háromszék	80	20	120	40
Heves	90	25	200	35
Hont	100	20	120	30
Hunyad	85	15	120	25
Jász-Nagy-Kun-Szolnok	80	25	200	60
Kis-Küküllő	70	20	120	25
Kolos	80	15	100	25
Komárom	60	20	200	50
Krassó-Szörény	90	15	130	30
Liptó	80	25	120	40

	J a n u á r b a n		J u l i u s b a n	
	legmagasabb krajczár	legalacsonyabb	legmagasabb krajczár	legalacsonyabb
Máramaros	120	15	130	20
Maros-Torda	80	12	100	30
Moson	70	35	180	50
Nagy-Küküllő	70	15	100	25
Nógrád	80	15	120	24
Nyitra	110	15	150	20
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun	100	30	200	40
Pozsony	100	25	140	30
Sáros	80	20	120	25
Somogy	80	16	160	40
Sopron	80	20	150	25
Szabolcs	80	15	120	30
Szatmár	60	20	120	35
Szeben	100	15	130	40
Szepes	90	30	120	35
Szilágy	50	15	100	20
Szolnok-Doboka	60	10	80	20
Temes	130	20	200	50
Tolna	130	30	150	50
Torda-Aranyos	60	20	90	25
Torontál	130	20	350	50
Trencsén	80	15	100	30
Turócz	70	24	90	30
Udvarhely	80	20	150	33
Ugocsa	90	18	130	30
Ung	80	16	120	20
Vas	110	15	250	30
Veszprém	80	17	250	30
Zala	90	20	120	30
Zemplén	70	20	120	25
Zólyom	80	30	120	40

Az egész országban tesz e szerint az ellátás nélküli férfi-munkások bére :

januárban	legmagasabb	85	krajczár
„	legalacsonyabb	21	„
juliusban	legmagasabb	149	„
„	legalacsonyabb	36	„
átlag 73 krajczár			

Az ország főpiaczain pedig tett a napszám (ellátás nélkül 1882-ben) :

férfi-munkásoknál	0.95.1
női „	0.66.0
gyermekeknél	0.43.8

XXIII.

Termények és élelmi czikkek ára

A fontosabb élelmi czikkek ára tett 1882-dik évben :

	az ország főbb piaczain általában	a fővárosban
Marhahús klgr. --- --- --- ---	0.50.6 frt	0.62 frt
Disznóhús " --- --- --- ---	0.54.2 "	0.63 "
Juhhús " --- --- --- ---	0.36.8 "	0.48 "
Burgonya mm. --- --- --- ---	3.35 "	3.73 "
Tűzifa, kemény, köbm. --- --- --- ---	3.47 "	4.56 "
" puha " --- --- --- ---	2.33 "	2.51 "

Míg ez adatok az ország különböző piaczain jegyzett legnagyobb és legalacsonyabb árakat mutatják, a következő adatokban egynehány nevezetesebb termény árát a budapesti piacon adjuk: Repcze, jó minőségű m. m. 12.62—16.25 kr., kendermag m. m. 8.75—11.25; lenmag m. m. 11.50—14.25; dohány közönséges vágni való m. m. 16—18.—; szivargyártásra való 40—48.—; bab, nagy fehér métermázsa 9—10.75; lencse métermázsa 10—20.—; borsó m. m. 8—12.—; köles m. m. 5—6.50; kender nyers m. m. 31—34.—; gyapjú egy nyiretű finom métermázsa 241.07—258.93; posztógyapjú, közép m. m. 150—178.57; kártolni való, közép 157.14—167.86; bácskai hibátlan 121.43—128.57; zigaja bántási nemesített 110.71—116.07; zigaja bántási közönséges 89.29—103.57; fürtös bántási 78.57—85.71; liszt 0 számú métermázsa 19.60—22.40; 1. sz. 19.—21.70; 2. sz. 18.50—21.—; 3. sz. 18.—20.30; 5. sz. 16.20—19.20.; 8. sz. 12.10—16.50; korpa finom m. m. 3.90—5.—; ökörbőr m. m. 105—115.—; tehénbőr 104—112; juhbőr, bántási és erdélyi 102 darab 140—160.—; báránybőr szerb 102 darab 100—125.—; kecskebőr, 102 darab 92.86—150.—; talpbőr, behajtott gubacsos nehéz m. m. (24—28 kil.) 158—165.—; szesz, finomítatlan 10,000 liter % 29.50—32.25; disznózsír métermázsa 71—78.—; szalonna füstölt, városi tábla m. m. 71—82.—; sertés, magyar, nehéz kil. 0.58—0.66; aszalt szilva, szerb, hordóban m. m. 21.40—

26.90; boszniai, hordóban 23.20—29.40; szilvaíz I. minőségű m. m. 15.25—25.—; viasz, rozsnyói, jobb m. m. 127—136.—; méz, tisztított mm. 33—40.—; gubacs magyar m. m. 17.50—21.50.—; vallonea m. m. 25—30.50; cserhég m. m. 3—5.50; repceolaj m. m. 37—40.—; kóolaj m. m. 15.50—26.—; nyers faggyú 50—52.—; paprika, I. rendű, m. m. 40—70 frt.

XXIV.

Az elemi csapások és a mezőgazdaság.

A mezőgazdaságot érő elemi és egyéb csapások ismerete annyival nagyobb fontossággal bír, minthogy fájdalom hazánk ezek által felette sokat szenved. 1882-re azonban azon öröndetes tényt konstatálhatjuk, hogy az elemi csapások által okozott károk jóval kisebbek voltak, mint a megelőző évben. 1882-ben a bevetett területnek 2.80% (1881-ben 10.69%-a) szenvedett ilyenmű károk által, lévén a károsított terület 255.535 (1881-ben 1.045,440) hektol. szemben 9.131,704 (1881-ben 9.778,146) hekt. bevetett területtel. — Az egész károsított területből 40.55 (1881-ben 76.65) % (103.616 hekt.) szenvedett árvíz által, 5.59 (1881-ben 7.39) % (14.296 hekt.) aszály által, 32.95 (1881-ben 5.02) és p. 84,201 hekt. jég által; a jégkárok tehát sokkal erősebben léptek föl, mint a mult évben; a többi következőkép oszlott el: 6.55% (16,742 hekt.) fagy által, 2.82% (7209 hekt.) egerek által, 0.12% (307 hekt.) köd által, 2.88% (7347 hekt.) férgek által, 0.85% (2170 hekt.) rozsda által szenvedett. — A károsított területből esik 69,344 hekt. búzára, 34,296 hekt. egyéb kenyérterményekre, 18,933 hekt. árpára, 35,679 hekt. zabra, 41,651 hekt. tengerire, 10,641 hekt. repcére, 25,361 hekt. burgonyára, 7,732 hekt. mesterséges kaszálóra. A megkárosított terület teszi a bevetett területnek: búzánál 2.70%-át, rozsnál 2.77%-át, repcénél 10.04%-át, árpánál 1.91%-át, zabnál 3.45% át, kölesnél 4.42%-át, kukoriczánál 2.15%-át, borsó, lencse, babnál 5.37%-át, lennél 4.49%-át, kendernél 2.77%-át, dohánynál 4.32%-át, burgonyánál

6.17%-át. Árvíz által szenvedtek különösen takarmányrépa (50.41%), kétszeres (48.97%), repce és buza (45.51%); aszály által zab (35%), jég által kender (47.33%), zab (46.76%), kukorica (39.81%), és dohány (38.30%); fagy által repce (44.74%); férgek által a dohány és egerek által a cukorrépa. Legtöbbet szenvedtek a következő megyék: Az elemi és egyéb csapások következtében kiveszett vetés tette az összes szántóföldnek ugyanis Árva megyében 17.10%-át, Ugocsa megyében 13.63%-át, Bereg megyében 9.27%-át, Háromszék megyében 8.77%-át, B.-Naszód megyében 8.38%-át, Zemplén megyében 8.22%-át, Liptó megyében 6.39%-át, Krassó-Szörény megyében 6.34%-át, Sáros megyében 5.62%-át, Bars megyében 5.20%-át, Zólyom megyében 5.0%-át.

XXV.

A hazai ipar számára nyújtott állami kedvezmények.

Az 1881. 44. törvényczikkal nyújtott állami kedvezményeket igénybe vette:

	1882-ben	1883-ban
Mezőgazdasági szeszgyár	50	52
Posztógyár	14	2
Gépgyár	10	3
Üveg-, porcellán- és majolika-gyár	4	4
Kötszövőgyár	3	—
Lámpa- és fémárúgyár	2	—
Egyéb gyár	18	18
Összesen	101	79 gyár.

A minisztérium által a múlt év végén közzétett jelentés szerint az 1881: XLIV. t.-cz. által biztosított állami kedvezményekben részesített gyárak a következők:

Az állami kedvezményeket, eltekintve a mezőgazdaság kiegészítő alkatrészét képező szeszgyáraktól, tényleg 84 gyár élvezi. — És pedig: Gépgyár 18; ezek közül a törvény életbelépte után létesült, tehát új gyár 5, a törvény életbelépte előtt működött, tehát régi 13. Fémgyár 7; ezek közül 4 új,

3 régi. Posztógyár 18; ezek közül 1, a törvény által előírt kel-
lékeknek megfelelőleg átalakíttatott, 17 régi. Szövőgyár 15;
ezek közül 9 új, 2 átalakíttatott, 4 régi. Üveggyár 7; ezek kö-
zül 2 átalakíttatott, 5 régi. Vegygyár 7; ezek közül 5 új, 1 át-
alakíttatott, 1 régi. Porcellángyár 3; ezek közül 1 új, 2 régi.
Zománczgyár 1 új. Rizshántoló és rizskeményítőgyár 1 új.
Kőolajfinomítógyár 1 új. Eszközgyár 3 új. Húsconservgyár 1 új.
Kétszersült- biscuit- és cake-gyár 1 új. Robbszer- carboazotin-
gyár 1 új. Összesítve: a kedvezményeket élvezi 38 oly új gyár,
mely a törvény életbelépte után létesíttetett; 6 oly gyár, mely
a kedvezményeket az által nyerte, hogy berendezésüket a tech-
nika jelen fejlődésének megfelelőleg átalakították és 40 régi
gyár, a melynek berendezése a technikai fejlődés színvonalán
áll. Az állami kedvezmények előzetesen biztosítottak létesí-
tésre bejelentett 19 gyár részére; ezek között van: Gépgyár 3:
ezek közül 2 tényleg épül és befejezéséhez közeleg. Szövőgyár
1. Vegygyár 7, közülük 3 tényleg épül. Rizskeményítőgyár 1,
tényleg létesítés alatt. Cellulose-gyár 2, tényleg létesítés alatt.
Fatelítőgyár 1, tényleg létesítés alatt. Kőolajfinomítógyár 1,
tényleg épül, továbbá 1 parafadugógyár, 1 varrógépgyár és 1
ruggyantagyár részére.

XXVI.

Védjegyek és szabadalmak.

A magyar kereskedelmi és iparkamaráknál 1859—1880-ig
bejegyeztetett:

Budapest	---	---	---	---	132	védjegy
Pozsony	---	---	---	---	12	"
Temesvár	---	---	---	---	3	"
Arad	---	---	---	---	2	"
Sopron	---	---	---	---	13	"
Kolozsvár	---	---	---	---	3	"
Brassó	---	---	---	---	20	"
N.-Szeben	---	---	---	---	4	"

A következő adatok az 1868-ik évi január 1-től 1882-ik évi december 31-ig terjedő tizenöt évi cyclusban szabadalmazott találmányok számát mutatják:

	Szabadalmaz- tatott	Érvényes volt 1882. december 31-én	Érvénytelen volt
1868 --- --- ---	776	7	769
1869 --- --- ---	766	11	755
1870 --- --- ---	759	10	749
1871 --- --- ---	699	26	673
1872 --- --- ---	921	23	898
1873 --- --- ---	1,256	45	1,211
1874 --- --- ---	1,321	57	1,264
1875 --- --- ---	1,175	56	1,119
1876 --- --- ---	1,295	94	1,201
1877 --- --- ---	1,234	131	1,103
1878 --- --- ---	1,329	235	1,094
1879 --- --- ---	1,782	432	1,350
1880 --- --- ---	2,529	840	1,689
1881 --- --- ---	2,215	1,165	1,050
1882 --- --- ---	2,377	2,376	1
Együtt	20,434	5,508	14,926

Iparágak szerint a szabadalmak következőképen oszla-
nak meg:

	Utánzásuk tiltva van	Szabadon utánozhatók	Együtt- véve
Ruházat, fövegek, lábbeliek stb. --- ---	241	733	974
Fűtés és világítás stb. --- --- ---	414	1,209	1,623
Cosmetica, illatszerek stb. --- --- ---	51	171	222
Vegyészeti műveletek stb. --- --- ---	668	1,483	2,151
Vasút, távirászat, erőgépek stb. --- ---	704	2,101	2,805
Diszmnű, esztergamunkák stb. --- --- ---	138	632	770
Szabatossági műszerek stb. --- --- ---	432	941	1,373
Építkezés, útkészítés stb. --- --- ---	241	606	847
Szépművészet, taneszközök stb. --- ---	253	698	951
Mezőgazdászat, malmászat stb. --- ---	491	1,141	1,632
Bőr, zsiradék, lakkok stb. --- --- ---	94	244	338
Fémgyártás, bányamívelés stb. --- ---	233	563	796
Papirgyártás, könyvkötészet stb. --- ---	102	212	314
Fonás, szövés stb. --- --- ---	224	512	736
Hajózás, halászat stb. --- --- ---	47	182	229
Aczél- és ólommunkák, vasbutor stb. ---	192	581	773
Agyagmunkák, üveggyártás stb. --- ---	119	372	491
Különfélék, konyhaszerek stb. --- ---	334	1,009	1,343
Fegyverek, repesztő anyagok stb. --- ---	205	502	707
Kocsigyártás, kovácsmunkák stb. --- ---	155	413	568
Vízépítészet, fertőtlenítés stb. --- ---	170	621	791
Összesen	5,508	14,926	20,434

XXVII.

Ipartársulatok.

1883-ban a következő új ipartársulatok alapszabályai lettek a törvényes bemutatási záradékkal ellátva:

Abaúj-jászói csizmadia-ipartársulat (Abaúj-Torna megye),
 Abaúj-szepsi szabó-ipartársulat (Abaúj Torna megye), Aradi
 I. általános ipartársulat, Battonyai első ipartársulat, Buda-
 pesti első három kerületbeli vendéglősök, szállodások, bor- és
 sörmérők ipartársulata, Budapest főváros és környéke szikvíz-
 ipartársulata, Dobrii vegyes ipartársulat (Zala megye), Dobro-
 naki fazekas-ipartársulat, Dunaföldvári csizmadia-ipartársulat
 (Tolna megye), Érmihályfalvai ipartársulat (Bihar megye),
 Fegyverneki ipartársulat (Jász-N.-Kun-Szolnok megye), Fehér
 megyei és sz. kir. Székesfehérvár városi egyesült mészáros-
 ipartársulat, Gönczi gubás ipartársulat (Abaúj-Torna megye),
 Jászó-bányai közös ipartársulat, Jászói fazekas-ipartársulat,
 Keczei első ipartársulat (Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megye),
 Kecskeméti általános ipartársulat, Kassai lakatos-ipartársulat,
 Kisvárdai magyar szabó, szűcs, és kalapos egyesült ipartársu-
 lat (Szabolcs megye), Kis-várdai szabó, rézműves, rézüntő,
 varga, szappanos, aranyműves, mészáros és sütő-ipartársulat
 (Szabolcs megye), Kisvárdai asztalos, lakatos, ács, kőmi-
 ves, kovács, kerék-, szíj- és kötélgyártó, kárpitos, kocsigyártó,
 órás és üveges czéhek helyébe lépő ipartársulat, Leány-
 falui ipartársulat, Mándoki ipartársulat (Szabolcs megye),
 Marosvásárhelyi fazekas-ipartársulat, Marosvásárhelyi takács
 és kalapos egyesült ipartársulat, Marosvásárhelyi keres-
 kedők társulata, Meczenzéfi varga- és timár-ipartársulat,
 Mezőtúri önálló czipész-ipartársulat, Nagy-kállói csizmadia-
 ipartársulat, Novai egyesült ipartársulat, Ó kanizsai egyesült
 ipartársulat (Bács-Bodrog megye), Paksi molnár- és halász-
 ipartársulat (Tolna megye), Paksi csizmadia-ipartársulat
 (Tolna megye), Pilisi ipartársulat, Perlaki csizmadiaipar-

társulat (Zala megye), Poroszlói általános ipartársulat (Heves megye), Rév-komáromi női iparegyesület, Rimaszombati csizmadia-ipartársulat (Gömör- és Kis-Hont megye), Rohonczi általános ipartársulat, Sárkereszturi egyesült takács-ipartársulat, Szegedi bérkocsis-ipartársulat, Székesfehérvár városi és vidéki sütők ipartársulata, Titeli ipartársulat (Bács-Bodrog megye), Vácvidéki molnár-ipartársulat (Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megye), Villányi ipartársulat (Baranya megye), Zólyomvárosi férfi szabó-ipartársulat.

E szerint hazánkban a lefolyt évben 46 ipartársulat keletkezett. E között volt 17 általános v. vegyes, közös ipartársulat, 1 kereskedői ipartársulat és 28 egyes iparágak szerint csoportosult ipartársulat.

XXVIII.

Az ipari és kereskedelmi kereset.

Hazánkban, hol a kereseti adó statisztika, daczára nagy fontosságának teljesen parlagon hever, a gazdasági tevékenység jövedelmezőségéről csak nehezen lehet tájékozást szerezni. Azért érdekesnek tartjuk azon adatokra utalni, melyek a kereskedelmi miniszterium által több jelentékenyebb városban lakó iparosok és kereskedők kereseti adójáról közöltettek. A mi mindenekelőtt a fővárost illeti, úgy ez adatok szerint fizetett kereseti adót:

	Iparos	Kereskedő
10 frtig	304	146
10—20 „	2,618	592
20—30 „	2,631	749
30—40 „	1,822	451
40—50 „	1,184	319
50—100 „	2,446	869
100—200 „	1,025	514
200—300 „	311	215
300 frton felül	417	350
Összesen	12,758	4,205

Ez adatok szerint a fővárosban összesen csak 1539 iparos és kereskedő volna, kinek jövedelme 1000—2000 frtig terjed, 526, kinek jövedelme 2000—3000 frtig és 767, kinek jövedelme 3000 frton túl terjedne. Minthogy mindenesetre 1000 frtnyi jövedelem azon minimalis összeg, mely középosztályú embernek illetőleg családjának fenntartására a fővárosban kell, az összesen kimutatott 16,963 fővárosi iparos és kereskedő közül csak 2832 volna e helyzetben: míg a túlnyomó nagy rész annál is kevesebb jövedelemből kénytelen megélni.

A többi kimutatott városokra vonatkozólag csak annyit említünk, hogy azokban 32,221 iparos és 11,552 kereskedő közül kereseti adót fizetett:

	Iparos	Kereskedő
100—200 frtig --- --- --- --- --- ---	559	750
200—300 „ --- --- --- --- --- ---	117	177
300 frton felül --- --- --- --- --- ---	144	281

XXIX.

Az ipari oktatás.

Az ipari kiképzésnek szolgáló intézetek általában örvendetes haladást tanúsítanak; különösen említendőek itt:

I. *A budapesti állami közép ipartanoda*, melyen az utolsó (1882—83.) tanév alatt már öt szakosztály léptetett életbe, úgy mint az építészeti, gépészeti, két vegyészeti és a fémvegyipari osztály; az 1882²/₃. tanévvel megnyitott a fagyári szakosztály, úgy hogy az intézet tervezete szerint csak a szövetipari osztály hiányzik. A tanulók száma örvendetes emelkedést mutat. Volt ugyanis:

1879/ ₈₀ (első év) --- --- --- ---	20 tanuló
1880/ ₁ --- --- --- ---	48 „
1881/ ₂ --- --- --- ---	82 „
1882/ ₃ --- --- --- ---	114 „

Az 188²/₃. tanulók közül járt

építészeti osztályba	I. félév	6	vegyészeti osztályba	I. félév	7
“	II. “	7	“	II. “	8
gépészeti	I. “	19	fémvasipari	I. “	3
“	II. “	9	“	II. “	2
általános	---	53			

Azonkívül látogatta az intézet mellett szervezett rendkívüli tanfolyamokat és pedig gépkezelők és fűtők részére 220, a malomipari tanfolyamot 16.

II. *A házi ipar terén* is haladást konstatálhatunk. Röviden összefoglaljuk a főbb eredményeket. Új tanműhelyek szerveztettek :

1. Urvölgyön (Zólyom) csipkeipar tanműhely. A csipkeipar ezen vidéken jelentékeny keresetforrást képez. Azonban a csipkék eddig a kereskedelem tárgyát nem képezhették. Erre szükség, hogy a nép jobb kötésre, gyorsabb verésmódra és izlés-tesz szabályos minták készítésére taníttassék. Ez lesz az újonnan szervezett tanműhely főadata. 2. A kassai községi iskola mellett asztalos tanműhely állíttatott föl. 3. A budapesti borbély- és fodrász ipartársulat szakiskolát állított föl. 4. Ideiglenes szövőipar tanfolyamok Nagy-Szebenben és Segesvártt. 5. Agyagipari tanfolyam Modoron. 6. Fa- és vasipari tanműhely Kolozsvártt. 7. Faipar tanműhely Munkácson 1882-ben. 8. Nőipartanoda Munkácson 1882-ben. 9. Alsófokú ipariskolák Frigyesfalván 1882ben. 10. Csipkeverő tanműhely Soóvárt. 11. Esztergályos tanműhely Zborón. 12. Kosárkötő-tanfolyam Bártfán és Margonyán.

Egyes intézetek megfelelőbb szervezetet nyertek, így a homonnai művészeti tanműhely, mely szakiskolára alakíttatott át, úgy szintén a rimaszombati műfaragó iskola, míg a dobsinai kigyókőcsiszoló tanműhely, mely négy évi fenállása alatt nem volt képes a háziipart előmozdítani, vállalattá alakíttatott át.

III. *Műipari intézetek.* Az utolsó években több fontos intézettel lettünk megajándékozva, melyeknek jótékony hatása az iparnak fejlődésében gyorsan fogja magát éreztetni. Ez intézetek a következők :

1. A m. kir. iparművezető szakiskola. Ezen tanintézet idáig csupán egy gyakorlati műhelylyel, a művészebb faipar fejlesztésését célzó műfaragászati szakosztálylyal birt. A szakiskolát 1882—83-ban 19 növendék látogatta. A fémvénőki szakosztály, melylyel az iskola kitágíttatni tervezetett, 1882—83-ban még meg nem nyíttatott. Úgy szintén már a következő évben a tanítás ki fog terjesztetni az ötvösiparra, zománczozásra, galvanoplastikára, dekoratív festészetre, rézmetszetre, keramiára stb.

2. Az iparművészeti muzeum. A muzeum szervezésében tovább haladt; különösen a csereviszony létesítése az intézet fejlődésére jótékonyan hatott. 1882-ben 12.343 személy látogatta a muzeumot. Nagy sikere volt a muzeum első kiállításának, melynek tárgyát a könyvnyomdászat képezte.

3. A technologiai iparmuzeum. Ezen a hazai iparra nézve oly fontos intézet (lásd a mult évi Évkönyvet) 1883. január 24-én nyíttatott meg. Az intézet máris igen érdekes gyűjtemények fölött rendelkezik. A közönség érdeklődése abból látható, hogy az intézetet 1883. július havában 16,834, augusztusban 17,132 egyén látogatta.

XXX.

Bánya- és kohó-ipar.

Bányaiparunk alakulása az utolsó évben ismét kedvezőbb irányt mutat. Daczára országunk érczekben és ásványokban nagy gazdagságának, a bányászat és kohászat évi termelvényeinek értéke igen szerény összegek között forog. Bányászatunk főbb mozzanatait a következő adatok tüntetik fel:

	Adományozott bányaterület	Ebből		Szabad kutatások	Ebből	
	millió □	kinestári	magán		kinestári	magán
		méterben			s z á m a	
1878	556.9	82.4	474.5	15,569	234	15,335
1879	559.4	82.4	476.9	11,571	211	11,360
1880	569.5	82.3	487.1	12,239	218	12,021
1881	573.3	82.3	490.9	18,052	213	17,839
1882	573.3	84.2	489.1	20,278	304	19,974

	Magánbirtokosok s z á m a	Munkások	A termelés értéke millió forintban
1878 --- --- ---	1,274	39,307	18.7
1879 --- --- ---	1,224	41,863	17.5
1880 --- --- ---	1,222	41,799	18.6
1881 --- --- ---	1,222	42,920	19.1
1882 --- --- ---	1,222	45,694	19.9

Bányatermelésünk a főbb termelvényekben tett:

a) *Nemesérczek.*

	A r a n y		E z ü s t	
	kilogr.	pénzérték	kilogr.	pénzérték
1878	1,807.1	2.521,043 frt	19,571.1	1.761,403 frt
1879	1,593.6	2.223,143 „	18,660.9	1.679,488 „
1880	1,604.0	2.237,675 „	17,443.8	1.569,942 „
1881	1,578.6	2.195,700 „	17,583.0	1.579,419 „
1882	1,724.3	2.398,373 „	16,568.0	1.490,754 „

b) *Vas.*

	Színített nyersvas	Öntött nyersvas	Pénzérték
1878 --- ---	1.306,869 mm.	103,659 mm.	5.965,018 frt
1879 --- ---	1.096,626 „	86,585 „	4.777,205 „
1880 --- ---	1.328,249 „	111,070 „	5.729,607 „
1881 --- ---	1.489,745 „	150,258 „	6.500,685 „
1882 --- ---	1.612,030 „	147,722 „	7.096,307 „

c) *Köszén.*

	Fekete	Barna	Pénzérték
1878 --- ---	6.869,851 mm.	9.087,019 mm.	6.154,254 frt
1879 --- ---	6.740,086 „	9.324,758 „	6.737,653 „
1880 --- ---	8.050,472 „	10.133,926 „	6.951,747 „
1881 --- ---	8.485,185 „	11.126,331 „	6.920,130 „
1882 --- ---	7.993,194 „	12.598,963 „	7.097,243 „

d) *Réz és ólom.*

	Réz	Pénzérték	Ólom	Pénzérték
1878	10,193.96 mm.	809,156 frt	18,960.03 mm.	384,861 frt
1879	10,356.24 „	737,724 „	19,574.57 „	321,050 „
1880	8,302.59 „	602,333 „	16,986.32 „	251,369 „
1881	8,280.47 „	580,934 „	17,853.79 „	245,565 „
1882	6,722.79 „	506,570 „	16,649.22 „	193,130 „

A többi bányatermelvények az utolsó évben következő mennyiségben állítottak elő:

	Mennyiség	Pénzérték
Horgany --- --- --- ---	6,047.23 mm.	104,375 frt
Higany --- --- --- ---	135.15 "	25,573 "
Kőszéngyurma --- --- --- ---	353,692 "	202,846 "
Asványolaj --- --- --- ---	7,430 "	63,898 "
Timsó --- --- --- ---	1,607 "	16,070 "
Vaskéneg --- --- --- ---	574,881 "	267,560 "
Olomgelét --- --- --- ---	2,220 "	39,428 "

Vége említjük itten még a sót is, mely ugyan mint egyedárúsági cikk a szabad bányaipar tárgyát nem képezi, miért is a fentebbi általános adatok a sóra nem vonatkoznak. A sótermelés tett

1879 --- --- --- ---	1.514,205 mm.
1880 --- --- --- ---	1.578,792 "
1881 --- --- --- ---	1.499,444 "
1882 --- --- --- ---	1.639,293 "

A munkások között előfordult balesetek száma tett:

1878 --- --- ---	377, ebből 44 halálos
1879 --- --- ---	409 " 45 "
1880 --- --- ---	378 " 50 "
1881 --- --- ---	366 " 34 "
1882 --- --- ---	388 " 51 "

A munkások javára fenálló társpénztárak vagyanállapota 1882 végén 7.813,597 frtot tett; ebből kincstári 2.834,356 frt, magán 4.979,241 frt. A költségek 918,641 frtra rúgtak.

XXXI.

A selmeczi bányászat.

(A pénzügyminiszter által kiküldött bizottság jelentéséből.)

A selmeczi bányászat viszonyairól és fejlődésének föltételeiről a következő jelentés nyújt igen érdekes fölvilágosítást, melyet nemesfémbányászatunk nagy fontosságánál fogva itt kivonatilag közölni helyén levőnek tartunk:

A selmeczi bányászat nemcsak hazánkban a legterjedelme-

sebb és a legnagyobb szerű, hanem mind régiségére nézve, mind érczes településeinek sokasága, nagyszerűsége és dúsága tekintetében egész Európában egyike a legnevezetesebbeknek.

Földalatt közlekedő útjainak hosszúsága meghaladja a 367 kilométert, ez utak nagy része ugyan már nem járható, de 147 kilométer a közlekedés céljaira fentartatik és 43 kilométer vasúttal van ellátva. Műveletei a tenger színe feletti 900 méternyi magasságból lehatolnak a legmélyebb ponton 183 méternyre a tenger színe felett; 224 méternyre a tenger színe felett van a II. József nevet viselő altárna, mely a Garam völgyébe nyílik és arra szolgál, hogy a bányában fakadó vizeket felfogja és a Garamba levezesse.

E bányákban, midőn élénk művelésben állottak, 6000 ember talált foglalkozást, most igen lepadt a munkások száma és nem haladja meg a 3000-et, közvetve azonban Hont, Bars- és Zólyommegyének nagy része érdekelve van e bányák üzeménél, mert ők szállítják az üzemhez megkívántató anyagokat és ők látják el a munkásokat élelmi szerekkel, Selmeczen minden időben biztos és készpénzzel fizető fogyasztókat találván terményeik számára.

A selmeczi bányászat története igen tanulságos, többszörösen váltakoznak abban a bőségnek és jólétnek korszakai, a legnagyobb szükségnek és elhagyatottságnak időszakaival; sokszor állott már a selmeczi bányászat oly válságos helyzetben, melyben senkisé nem tartotta érdemesnek, hogy mívelése tovább folytattassék; a kincstár 1644-ben egy ily válságos kétségbeejtő helyzetben jutott mostani bányabirtokának legnagyobb részéhez, midőn az előbbi magánbirtokosok minden reményüket veszítve, végkép felhagytak a műveléssel, és azt hitték, hogy a selmeczi hegyek ércztartalmát már végkép kiaknázták és minden törekvés egy jövedelmező mívelés berendezésére teljesen haszontalan.

A kincstár főképp nemzetgazdasági okok által vezéreltetve, újra kezdte a mívelést és rövid idő múlva visszanyerte a válla-

latra fordított nagy költségeit, és egy újabb bőségi korszak dús jövedelmeivel lett megjutalmazva.

Azonban a kincstári kezelés sem kerülhette el az eredmények változatosságát, a mult század elején ismét oly válságos helyzetben voltak a selmeczi bányák, hogy a bécsi udvari kamara kimondotta felhagyatásukat, és csak egy tisztviselő Hell Cornél gépfelügyelő, kinek sikerült a királytól kihallgatást nyerni és a rendelet visszavonását kieszközölni, mentette meg akkor a selmeczi bányákat a végleges elpusztítástól, pedig e kétségbeejtő helyzetre azután alig 20 év múlva ismét oly áldás és bőség korszaka következett, mely jövedelmeivel túlhaladta a régi idők legdúsabb korszakait és méltán nevezhető Selmecz fénykorának.

E fényes eredményű korszakban igen sok történt az üzem jövedelmezőségének biztosítására és állandósítására ; e korszakban épültek a vizerő biztosítására nagyszerű tavak és vizemelőgépek, ekkor keletkeztek a zuzóérczek feldolgozására szolgáló intézetek és készülékek, ekkor lettek bevégezve a vizek levezetésére szolgáló régibb altárnák és ekkor kezdetett a II. József nevét viselő legmélyebb altárna, mely csak a mi korunkban lett bevégezve.

Az üzem intézői e korszakban élénk tudatával birtak annak, hogy mire van szüksége a selmeczi bányászatnak, ha az üzem folytonosan jövedelmező állapotban megtartatni kívántatik ; számos okmányban találhatók az e célra szolgáló leghatározottabb utasítások, melyek röviden abban foglalhatók össze, hogy nem kell a jövedelmet túlságos magasságra erőszakolni a feltárások elhanyagolása által ; nem kell az érczek lefejtését erőszakolni addig, míg a viz- és légvezetésre és szállításra szolgáló legcélyszerűbb miveletek végre nem hajtattak, és oly terjedelemben kell eszközölni a feltárásokat, hogy a bányának mindig rendelkezésre álljanak kellő terjedelmű s jövedelmesen lefejthető közök.

De e helyes és egyedül célhoz vezető utasításokat csak koronként követték az intéző főtiszték jobbjai ; az állam szorult

pénzviszonyai és a háborús idők gyakran okozták, hogy a bécsi udvari kamara előre kiszabta a jövedelmet, melyet minden kifogás nélkül okvetetlen be kellett szállítani; ehez járult azután némely főtiszteknek a jövőre nem gondoló s csak a jövedelem fokozására irányuló eljárása; az érczek lefejtése ily korszakban erőszakoltatott, s hogy annak többszörös költségei ne csonkítsák a jövedelmet, elhanyagoltattak a feltárások, évtizedeken át meg volt tiltva minden mivelés, mely közvetlenül nem jövedelmezett, s így szünetelt hosszú időn át a selmeczi bányák legszükségesebb és legnélkülözhetlenebb vállalata, a II. József nevű altárna is.

Az ilynemű intézkedések káros voltát ismerte minden jóra való bányász, és az intéző köröket többször nagytekintélyű szakértők figyelmeztették a Selmeczen követett mivelési rendszer veszélyességére.

LIPOLD MÁRK bányatanácsos, elismert hirnevű bányász és geologus, a bécsi földtani intézet megbízása folytán, a selmeczi bányászatot úgy geologiai mint bányaüzemi irányban 1864. és 1866-ban tüzetesen és behatóan tanulmányozván, e feletti igen terjedelmes munkájának zárszavában — kivonatilag — ezeket mondja: «A selmeczi ezüstabányászat, mely nemcsak egyike a legrégibb, de legterjedelmesebbeknek is az osztrák-magyar monarchiában, évtizedek óta jövedelmi eredményeket mutat, melyek azon nézetet szülhetnék, hogy az mindinkább végele nyészte felé halad.»

«Én igyekeztem ezen körülményeknek okait kipuhatolni, és kénytelen vagyok az ércztelepek megvizsgálása és tanulmányozása alapján azon benső meggyőződésemet kinyilatkoztatni, hogy annak oka nem magokban az ércztelepekben, nem az érczeknek hiánya vagy csökkenésében keresendő. Selmecz ércztelepeiben még mindig oly dús érczközőkkel és oly nagymennyiségű, habár szegényebb, de magokat fizető zuzó érczekkel bir, hogy azon állítás, mintha a nemes ércz csökkenne, teljesen indokolatlan. Nem tagadható, hogy a selmeczi bányászat pénzügyi eredményeire oly körülmények is voltak kedve-

zótlen befolyással, melyek az üzemvezetéstől függetlenek, m. p. a nagyobb mélységgel járó nehézségek, az élel miszerek és anyagok drágulása, száraz esztendők és ennek folytán vízhiány a zúzóműveknél stb. A legsúlyosabb oka e kedvezőtlen eredményeknek azonban főképp magában a bányauzemben fekszik.»

«Ez üzemet illetőleg mindenki, ki a selmeczi bányákat kritikailag bejárja, azonnal azon meggyőződéshez jut, hogy ezekben a feltárási műveletek kellő arányban nem állanak a lefejtéshez, és hogy az észszerű lefejtéshez a feltárások rendkívülileg hátramaradtak. E tekintetben lehet a selmeczi bányászatot mint a rablóbányászatnak legszebb és legnagyobbyszerű példáját megjelölni.»

«Bizonyítékul szolgál erre, hogy a dús érczközökön folyó legfontosabb fejtések mind talppásztá-miveletek, melyek mélyebb hajtások által ugyan alá mélyíttetni szándékoltnak és alá is fognak mélyíttetni, de a helyett, hogy a hajtások a fejtést megelőzték volna, akkor fognak ezen érczközök alá jutni, a mikor ezek már lefejtve lesznek. Bizonyítékul szolgál továbbá erre a feltárt és fejtésre előkészített közöknek teljes hiánya. A míg más szabályosan vezetett bányaműveknél a fejtésre előkészített érczközök és netáni balesetek tekintetéből tartalék-érczközök is találtatnak, ez Selmeczen teljesen hiányzik, miért is jövedelem a legközelebbi időre remélhető ugyan, de biztossággal előre meg nem határozható.»

«A selmeczi bányászatnak ezen nagy hiánya azonban nem az utolsó évtizedből származott. Már báró Imhof az alsó-magyarországi bányászat felett 1749. évben kelt jelentésében roszalja, hogy a selmeczi bányászat szabálytalan, hogy csak a legdúsabb közök fejtetnek le és hogy a feltárási és reményhajtások egészen elhanyagoltatnak, miáltal sok dús érczköz a fekü és a fedüben visszamarad. Ugyanaz panaszolkodik a felett, hogy a bécsi udvari kamara a selmeczi kamarára ráparancsolt, hogy havonként 80.000 frtot szállítson Bécsbe, mi által ez utóbbi kényszerítve volt a dús érczközöket túlságosan igénybe venni és a feltárási miveleteket elhanyagolni, vagyis rablóbányá-

szatot űzni. Hasonló körülmények álltak be a franczia háborúk idejében 1790-től kezdve. Ekkor pénzt kellett teremteni a szabályos üzem árán, és a feltárások újra és még jobban vissza maradtak. — A későbbi évtizedekbeni bányagráfok és igazgatók tehát már megrögzött hiánynyal és hibával vették át az üzem vezetését, s habár egyike és másika iparkodott ezeken segíteni, de részint az állam kedvezőtlen pénzügyi viszonyai, részint a bányák mihamarább jövedelmezővé tételének óhaja meghiusítottak minden ilyenmű törekvést.»

Lipold bányatanácsosnak ezen nyilatkozata minden egyes részében megfelel a valóságnak. Nem érczhiány okozza a selmeczi bányák ez időszerű veszteségét, hanem a múlt időben űzött rablóbányászat.

Igy, hogy csak a múlt idők legnagyobb hibáját említsük, melynek jóvátételére kell most rendkívüli áldozatokat hozni, a Ferencz császár nevű altárna 1765-ben bevégeztetvén, lehetővé tette az érczes közök feltárását és lefejtését, és főeszköz-lője volt az ez időre következő nagyszerű jövedelmi eredményeknek.

Ámde az akkori intézők tudván azt, hogy a rendelkezésükre álló vízerővel az altárna szintje alá csak mindegy 80 méternymélységbe lesznek képesek lehatolni, előre gondoskodtak egy mélyebb altárna megnyitásáról, és 1782-ben megkezdették a II. József nevű altárnát azzal a szándékkal, hogy azt 30 év alatt elkészítik.

Ha e terv a kezdeményezők szándékának megfelelően végrehajtatik, akkor mai napig is folytonosan jövedelmező maradt volna a selmeczi bányák üzeme, de a fentebb vázlatosan jelzett körülmények okozták, hogy a megkezdés után 12 év múlva felhagyatott a tervezők jó szándéka, a nagy költséget okozó vállalat terheit kevés kivétellel mindenki az utódjának hagyta, egyszersmind pedig erőszakolta a Ferencz altárna alatti mély művelést folytonosan küzdve vízzel, levegővel s a szállítás nehézségeivel. Így történt azután, hogy 1867-ben, midőn a magyar kormány megalakult, a II. József nevű altárna még

igen távol állott czéljától ; a Ferencz császár nevű altárna felett és 80 méternyire alatta levő közök pedig, a hol csak hozzáférhetők voltak, már annyira ki voltak rabolva, hogy mint Lipold már 1866-ban mondá, az üzem végleges elenyészte felé haladt.

Az érczközök legnagyobb része ott a hol dolgozni lehetett, kiaknáztatott, és hogy a fejtés nagy költségei mellett is jövedelem legyen, elhagyattak a közvetlen jövedelmet nem adható miveletek, a feltárások, oly annyira, hogy már akkor, mikor Lipold tanulmányozta a viszonyokat, nem voltak fejtésre előkészített közök, és az üzem eredményei bizonytalanokká váltak.

A magyar kormány közegei felismervén a helyzet veszélyes voltát, azonnal hozzáláttak az elődök mulasztásainak pótlásához és megindították erélyesen a feltárásokat, a mennyiben a munkálatokat végrehajtani lehete, a legnagyobb baj azonban az volt, hogy a legjobb reménységű feltárásokhoz hozzá fogni nem lehetett, mert a mélység, a hol azokat végrehajtani kellett volna, viz alatt állott, a felsőbb szintekben eszközölhető feltárások pedig nem lehettek elegendők a jó eredmény biztosítására.

Mindenekelőtt szükséges volt tehát a további mivelés főakadályát egy mély altárna hiányát elhárítani, és nagy pénzáldozat árán s rendkívüli erőfeszítés mellett sikerült a II. József nevű altárnát 1878-ik évben átlyukasztani, és ez altárnának vizlevezető csatornája is elkészült a folyó évben. Most tehát elérkezett az ideje, hogy a feltárások végrehajtsanak, de a lefolyt időszakban folyvást kisebbedett a lefejthető érczközök terjedelme és a termelés évről-évre apadt, részint azért, mert a felsőbb és régóta átkutatott szintekben nagy terjedelmű új fejtéseket előkészíteni már nem lehetett, részint azért, mert a magyar kormány igazgatósága nem engedte meg a rablómivelés folytatását, és minden talp alatti fejtést elkerült. Az ily módon megapadt termelés okozta azután a költségek szaporítása nélkül, sőt apasztása mellett is évről-évre nagyobbodó deficiteket.

Azon időszak alatt, míg a II. József nevű altárna elkészült, a selmeczi bányamivelésnek még egy másik nagy hiánya pótoltatott: a térképek hiánya. Voltak ugyan Selmeczen nagy

számmal térképek, de azok nem valának úgy szerkesztve, hogy belőlük az üzem folytatására biztos utmutatást szerezni lehetett volna, most már e hiányon is segítve van, és a selmeczi bányák nagy része, tekintettel a geologiai viszonyokra oly módon van térképezve, hogy azoknak segítségével az üzemvezetők egész biztosan működhetnek, és nem fordulhat többé elő azon eset, hogy nagy összegek adassanak ki oly miveletekre, melyeknek semmi alapjuk sem vala.

E térképek segítségével biztosan meghatározhatók ama pontok az altárna szintjén, melyeknek megnyitása okvetlen szükséges, ha az ott rejlő dús érczrakodmányokat lehető gazdaságosan és jövedelmesen megnyerni és a selmeczi bányászatot ismét jövedelmező állapotba helyezni akarjuk. Az e pontok meghatározására vezető elv igen egyszerű: az altárna szintjén azon helyek alá kell jutni, melyeket elődeink a mivelés nehézsége miatt elhagyni kénytelenek voltak, melyek felett azonban nagymennyiségű dús érczeket fejtettek.

Ismeretes a selmeczi bányászat multjából, hogy északi részén a Grüner telér és az István telér szolgáltatott nagyobb mennyiségű dús érczeket, déli része pedig a Biber és Kórház teléreken és a közöttük Szélakna alatt fekvő számos másodrendű éren voltak a mult század nagyszerű ércztermelései.

E helyeket kell az altárna szintjén föltárni s e feltárások szerencsés eredményétől függ a selmeczi bányászat jövőjének sorsa.

A selmeczi bányaigazgatóság egészen helyesen fogván fel a viszonyokat, megindította már a mennyire lehetett a feltárásokat; a Grüner telér északi részén az érczes oszlop már a II. József nevű altárnáig lefejtve lévén, megindította az igazgatóság a feltárást az altárna talpa alatt is a nélkül, hogy rabló mivelést kezdene, lemélyítette a Ferencz-József nevű aknát, és 40 méternyi mélységben rendszeres feltárás alá vette a telért, az érczes közöket meg is találta s a fejtésre előkészíté. Ez az egyedüli pont, melyen szükséges a mivelés folytatása végett az altárna szintje alá menni, a többi érczes pontokon a

régi művelések feneke 50, sőt néhol 100 méterrel is magasabban áll, mint az altárna szintje, e pontok elérése végett tehát csak az altárna szintjén kell a szükséges közlekedő nyílásokat kivágni, és ez irányban is megindította már az igazgatóság úgy az István telér alá, mint a szélaknai telérek alá vezető feltárásokat.

Miután a tapasztalás már többször bebizonyította, hogy a selmeczi bányák jövedelmének elapadása mindig csak a feltárások elhanyagolásából származott és a feltárások utánpótlása következtében mindig ismét jövedelmessé vált az üzem és maradt addig, míg az intézők megtartották és követték a rendszeres üzem szabályait, miután továbbá konstatáltatott, hogy a selmeczi bányaművelés mérlege 1790. évtől 1881. év végeig 3,591.988 frt nyereséggel záródik, ámbár a II. József nevű altárnának 3 millió forintnyi költségei a kiadások közé beszámíttattak, s miután a bányák bejárása és viszonyainak tüzetes tanulmányozása alkalmával konstatáltatott, hogy most is a feltárások legnagyobb mértékű elhanyagolását kíséri a jövedelem és termelés apadása: azon szilárd meggyőződésnek adhatni kifejezést, hogy a nagy mértékben aggasztó jövedelemcsökkenés most is nem az érczes rakodmányok hiányából, hanem a rendszeres üzem szabályainak elhanyagolásából származik, és ha kellő erélylyel és kitartással utánpótoltatnak a régibb idők mulasztásai, bizton várható, hogy a bekövetkezendő jövedelem bőségesen megterítendi a legközelebbi évek veszteségeit és a még szükséges beruházási költségeket.

XXXII.

A szesz-, sör- és répaczukor-gyártás.

a) Szeszfőzdék.

Magyarországon volt nagyobb szeszfőzde 1868/69. évben 1,030, 1869/70-ben 971, 1870/71-ben 952, 1871/72-ben 948, 1872/73-ban 860, 1873/74-ben 758, 1874/75-ben 784, 1875/76.

évben 782, 1876/77-ben 727, 1877/78-ban 668, 1878/79-ben 720, 1879/80-ban 646, 1880/81-ben 666, 1881/82-ben 618. Kisebb üstfőzde volt ugyanezen években 72,611, 65,111, 76,487, 86,549, 90,381, 82,018, 81,797, 93,357, 96,660, 98,270, 113,520, 79,672, 82,510, 1881/82-ben 91,686. A termelés tett 1880/81-ben 62.989,468, 1881/82-ben 66.198,850 hektoliter szeszfokot, mihez még 1880/81-ben 1.596,804, 1881/82-ben 2.377,019 hektoliter szesz fokadómentesen termelt szesz járul. Az adóelőírás tett 1880/81-ben 6.928,842 ftot, 1881/82-ben 7.281,584 frtot, az adóvisszatérítés összege 1.645,225 ft, 1881/82-ben 1.135,024 frt.

b) Sörfőzdek.

Az országban volt 1860-ban 490, 1865-ben 431, 1870-ben 321, 1871-ben 304, 1872-ben 299, 1873-ban 286, 1874-ben 247, 1875-ben 233, 1876-ban 200, 1877-ben 194, 1878-ban 194, 1878/79-ben 174, 1879/80-ban 142, 1880/81-ben 138, 1882-ben 139 sörfőzde. A sörtermelvénnyel mennyisége volt az utolsó négy évben: 473,517, illet. 427,152, 455,527 és 486.913. hekt. Nem működött az utolsó évben 59 sörfőzde. A fogyasztási adó tett 1878/79-ben 937,422 ftot, 1879/80-ban 850,162 ftot, 1880/81-ben 917,771 frtot, 1881/82-ben 992,374 frtot. A legjelentékenyebb sörfőzdek a következők: Haggenmacher Henrik, Promontor 17,088 h., Dreher Antal, Kőbánya 129,038 h., I. magyar részvénytársaság, Kőbánya 110,250 h.

A nagyobb sörfőzdek száma szaporodást mutat, a kisebbiké apadást. Így volt 1860-ban csak 7 gyár, mely 10,000 frtnál nagyobb fogyasztási adót fizetett, 1882-ben 13; ellenben 1860-ban 70, mely 100 frtnál kevesebb fogyasztási adót fizetett, 1882-ben 12.

c) Czukorgyárak.

Azon czukorgyáraknak száma, melyek czukort belföldi anyagokból termeltek, volt: 1868/69-ben 22, 1869/70-ben 26, 1870/71-ben 25, 1871/72-ben 26, 1872/73-ban 23, 1873/74-ben 20, 1874/75. évben 17, 1875/76. évben 18, 1876/77. évben 17,

1877/78-ban 17, 1878/79-ben 17, 1879/80-ban 17, 1880/81-ben 15, 1881/82-ben 14.

A felhasznált répa mennyisége 1880/81-ben 3.225,907, 1881/82-ben 2.057,294 métermázsát tett; a termelés az utolsó évben jelentékeny csökkenést mutat. A répa ára métermázsánként 100—150 kr. volt. Az alkalmazott munkások száma: 3,015 férfi, 1,804 nő. A legnagyobb cukorgyárak a diószegi, melyben 308,523 métermázsá répa dolgoztatott fel, a petőházi (feldolgoztatott 253,776 m. m. répa), a csepregi (feldolgozott 189.803 m. m. répa), a nagy-tapolcsányi (feldolgozott 167,330 m. m. répa), a félszerfalvai (feldolgozott 187,856 m. m. répa).

A cukoradó 1880/81-re 2.572,396 frt 19 krt, 1881/82-re 1.568,795 frt 65 $\frac{1}{2}$ krt tett; az adóvisszatérítés az 1881-diki közévben 1.005,858 forint 90 krt, az 1882-diki közévben 1.003,018 forintot.

XXXIII.

A malomipar.

A malomipar főszékhelye a főváros. A fővárosi malmokról következő adatok nyújtanak felvilágosítást. Termeltetett

	Liszt	Korpa m é t e r m á z s á k b a n	Összesen	Örölt gabona
1870	2.392,185	593,939	2.986,124	3.100,385
1871	2.549,424	663,959	3.213,383	3.352,356
1872	2.117,438	574,956	2.692,394	2.822,103
1873	2.013,323	554,261	2.567,584	2.660,473
1874	2.002,735 $\frac{3}{4}$	536,596	2.539,331 $\frac{3}{4}$	2.664,325
1875	2.367,944	682,303	3.050,247	3.148,117
1876	2.388,582 $\frac{1}{2}$	685,090 $\frac{1}{2}$	3.073,673	3.157,957
1877	2.781,292	803,216	3.584,508	3.781,424
1878	3.120,417	888,022	4.008,439	4.147,616
1879	3.275,386	974,153	4.249,539	4.399,226
1880	2.798,227	766,787	3.565,014	3.672,994
1881	3.038,611	907,254	3.945,865	4.081,937
1882	3.560,030	1.034,597	4.594,627	4.762,433

A lisztkivitel Nyugat-Európába és Braziliába tett Fiumén át:

1878	---	---	---	---	---	---	---	28,476	mm.
1879	---	---	---	---	---	---	---	697,482	«
1880	---	---	---	---	---	---	---	508,085	«
1881	---	---	---	---	---	---	---	491,576	«
1882	---	---	---	---	---	---	---	678,666	«

XXXIV.

A munkások javára fennálló humanisztikus intézmények.

Ama nagy fontosság mellett, melylyel újabbkori társadalmunkban a munkás elem bír, helyzetök javítása és jólétök előmozdítása a gazdasági élet egyik legnagyobb feladatai közé tartozik. Látjuk is tényleg, hogy a munkások betegsegélyző, biztosítási ügye stb. az összes európai kulturállamokban a törvényhozás napirendjén áll. Kétségtelen, hogy a magyar kormány is első sorban törvényhozási tervek szempontjából rendelte el a munkások részére fennálló humanisztikus intézmények föl vételét, melynek eredményei a kereskedelmi miniszterium hivatalos közlönyében részletesen közöltettek. E közlemény — fájdalom — ugyan nagyon hézagos, mivel a fölszólított keresk.- és ipar kamrák a kívánt adatokat nem gyűjthették össze, a mit már az ügy teljesen rendezetlen vagy mondjuk szervezetlen voltából megértünk. Mindamellet több érdekes adatot tartalmaz az említett jelentés, melyből némi tájékozást meríthetünk.

Az önsegélyzés terén legnagyobb jelentőséggel bír az 1870-ben alapított általános munkás-betegsegélyző és rokkant-pénztár, mely 1882-ben 21,946 tagot számlált. Az egyletnél igen számos gyár is biztosíttatja munkásait, mit kényelmesebbnek tart, mint a saját-pénztár fölállítása és a mit a munkások is többnyire jobban szeretnek.

Legnagyobb jelentőséggel bírnak a *bányatárs-ládák*, me-

lyek évszázadok óta fennállanak, rendezve vannak és melyek által több mint 40,000 munkásnak (annyi van a hivatalos kimutatások szerint a bányászat körül elfoglalva) segélyéről gondoskodva van.

Nagyon elterjedvék az általános betegsegélyző, temetkezési, nyugdíj- és segélyző egyletek, melyek ugyan nem csak munkásokból állanak, de mindenesetre túlnyomólag a kisipar, kiskereskedelemről, szóval az alsóbb osztályokból rekrutálják magokat. Ezen egyletek rendes tagjainak (az alapító- és pártoló tagoktól eltekintünk, minthogy többnyire a magasabb osztályokhoz tartoznak) száma 216,143,* ebből esik:

az általános temetkezési egyletekre	144,589
az iparos	6,050
az általános betegsegélyző	22,527
az iparos	7,195
a kereskedelmi	3,085
a munkás	18,138
a nyugdíj	8,995
a segélyző	6,319

Igen előkelő helyet foglalnak el a vasutak is, melyek a munkások és szolgák betegsegélyzési ügyét szabályozták. Ezen pénztárakhoz tartozik 32,559 munkás és szolga a tisztán magyar vasutaktól. A közös vasutak összes vonalain 64,932 munkás tartozik pénztárakhoz; hogy ezekből mennyi jut Magyarországra, az ki nem mutatható.

A m. kir. dohánygyárak mindegyikében van a munkások javára rendszeresen létesített segélyegylet, melyek 6217 munkásra kiterjednek.

A többi, különösen magán- és részvénytársulati vállalatoknál a munkások javára fennálló intézményekről pontos adatok nem voltak beszerezhetők. Legtöbb adatot sikerült még a budapesti kereskedelmi és iparkamrának fáradozása eredményeül bemutatni. A kamra által az adatok beküldésére felszólított 600 vállalat közül csak 33 vállalat szolgáltatott részletesebb

* Ez adatok 1878-ra vonatkoznak, mivel az egyletek statisztikája azóta újból föl nem vétetett.

fölvilágosítást. Az adatokból azt látjuk, hogy mintegy 7000 munkás részesül e vállalatokban több irányú segélyezésben.

A mi pedig a segélyezésre fordított kiadásokat és általában az avval járó költségeket illeti, úgy tettek azok :

az általános munkás betegsegélyző- és rokkant	
pénztárnál (1882.)	179,368 forint
bányatársuladánaknál (1883.)	1.833,395 „
tisztán magyar vasutaknál (1882.)	232,257 „
közös vasutaknál (1882.)	449,711 „
általános egyleteknél (1878.)	1.029,118. ⁸³ „
királyi dohánygyáraknál (átlagos)	42,100 „
egyéb vállalatoknál	?

XXXV.

Fővárosi építkezések és építési költségek.

Semmisem tükrözheti tisztábban vissza a főváros gyors fejlődését, mint az építkezés terén észlelt tevékenység. A fővárosban történt

	új építkezés	ebből lakház
1874	165	131
1875	139	87
1876	193	124
1877	134	75
1878	111	73
1879	99	53
1880	130	83
1881	161	98
1882	176	118

Ezen kilencz év alatt e szerint a fővárosban 842 új lakház épült. Ezen 842 új lakházból esik

I. kerületre	26	IV. kerület	43
II. „	35	V. „	28
III. „	20	VI. „	205
kültelek	25	VII. „	113
összesen Buda	106	VIII. „	170
		IX. „	43
		X. „ és kültelek	139
		összesen Pest	736

Legtöbb lakház épült e szerint Pesten a VI. és VIII. kerületben ; legkevesebb a Lipótvárosban.

Az összesen keletkezett szobák száma tett :

1874	---	---	---	---	3,263	1879	---	---	---	---	867
1875	---	---	---	---	1,914	1880	---	---	---	---	1,230
1876	---	---	---	---	4,171	1881	---	---	---	---	2,420
1877	---	---	---	---	1,776	1882	---	---	---	---	2,376
1878	---	---	---	---	791						

Budapesten 1882 végén 141,042 szoba létezett. A szobák fekvésére vonatkozó adatok is több irányban érdekesek. Különösen szaporodott a földszinti szobák száma, mely 1874 óta ez évben éri el maximumát.

Az építkezésre (a telek árán kívül) fordított költség volt:

1874*	---	---	---	---	---	15.9	millió	frt
1875	---	---	---	---	---	5.4	"	"
1876	---	---	---	---	---	12.0	"	"
1877	---	---	---	---	---	6.7	"	"
1878	---	---	---	---	---	2.1	"	"
1879	---	---	---	---	---	2.0	"	"
1880	---	---	---	---	---	3.1	"	"
1881	---	---	---	---	---	5.5	"	"
1882	---	---	---	---	---	5.3	"	"

Látjuk ez adatokból, mily nagy ingadozások mutatkoznak e téren. Az 1878—1880-ig terjedő korszak az építkezés tekintetében a legkedvezőtlenebb volt: az utolsó években emelkedés állott be. Az építkezésre fordított költségből átlag 30% esik középületekre, gyárakra, általában nem rendes lakásul szolgáló épületekre.

Érdekes az építkezési költségeknek alakulása is. Erre nézve azt találjuk, hogy egy-egy □ meter beépítése új lakháznakál került:

		1872	1882
földszintes házaknál	---	59 frtba	38 frtba
egy emeletes házaknál	---	93 "	70 "
két "	---	128 "	125 "
három "	---	180 "	172 "
négy "	---	276 "	320 "

* Az 1874. évet megelőző korszakra nézve csak Pestről vannak adataink. Az 1871—73. éveket magában foglaló cyclusban az építkezési kedv a legnagyobb volt ez egész korszakban. Tett t. i. az építkezésekre fordított költség Pesten

1871	---	---	---	---	12.3	millió	forintot
1872	---	---	---	---	14.1	"	"
1873	---	---	---	---	18.4	"	"

XXXVI.

A külkereskedelem.

A) Az osztrák-magyar vámterület külkereskedelme.

Az osztrák-magyar vámterület kereskedelme 1882-ben emelkedő irányát tovább is fenntartotta. Egyuttal ez év az, melyben a kiviteli többlet a legnagyobb egy hosszú korszak óta. Ezt különösen az 1882-diki jó termés következtében beállott jelentékeny kivitelnek kell tulajdonítani, míg a bevétel emelkedése különösen az új vámtarifát megelőzőleg tett jelentékeny behozatalra kell visszavezetni. A kiviteli többlet ez évben 127.7 millio frtra emelkedett.

A mi mindenekelőtt az osztrák-magyar vámterület összereskedelmét illeti, ezt a következő adatok tüntetik föl :

Az összes külkereskedelmi áruforgalom tett

1831	---	---	---	---	148.5	millió	frtot
1841	---	---	---	---	218.5	"	"
1852	---	---	---	---	405.1	"	"
1861	---	---	---	---	520.5	"	"
1871	---	---	---	---	1,008.4	"	"
1881	---	---	---	---	1,415.7	"	"
1882	---	---	---	---	1,507.4	"	"

Bevétel és kivétel. A bevétel és kivétel az utolsó években következő fejlődést mutat :

	Bevétel	Kivétel	Összesen
1876	569.6	626.1	1,195.7
1877	585.8	682.2	1,268.0
1878	604.7	670.3	1,275.0
1879	620.2	693.4	1,313.7
1880	645.6	698.5	1,344.1
1881	678.3	737.3	1,415.7
1882	676.7	830.7	1,507.4

Ebből esik :

	Árúkra		Nemesérczekre	
	bevétel	kivétel	bevétel	kivétel
1876	534.3	595.2	35.3	30.9
1877	555.3	666.6	30.5	15.6
1878	552.1	654.6	52.6	15.6
1879	556.5	684.1	63.6	9.4
1880	613.4	675.9	32.1	22.5
1881	641.8	731.4	36.5	5.9
1882	654.1	781.9	22.5	48.8

A vámtarifa jelenlegi osztályzatának megfelelően tett a forgalom az utolsó két évben áruosztályok szerint:

	1881.	1882.	1881.	1882.
	behozatal		kivitel	
	millió forintban			
Gyarmatárúk --- --- --- --- ---	32.4	33.1	0.03	0.01
Fűszerek --- --- --- --- ---	2.4	2.9	0.03	0.03
Déli gyümölcsök --- --- --- --- ---	6.6	6.9	0.07	0.0
Cukor --- --- --- --- ---	0.2	0.2	74.8	65.1
Dohány --- --- --- --- ---	23.8	23.5	4.5	6.6
Gabona, hüvelyesek, őrlemények, rizs	68.7	65.7	113.7	161.3
Főzelék, gyümölcs, növény, növényrészek	13.4	15.1	30.9	36.3
Vágó és igásmarha --- --- --- --- ---	19.8	19.1	69.2	62.8
Egyéb állatok --- --- --- --- ---	1.6	1.5	2.3	2.9
Allati termékek --- --- --- --- ---	30.6	30.9	29.0	27.3
Zsiradékok --- --- --- --- ---	7.2	7.2	11.0	10.4
Olajok (zsíros) --- --- --- --- ---	7.2	7.3	2.3	1.3
Italok --- --- --- --- ---	3.1	3.8	21.9	20.9
Étárúk --- --- --- --- ---	7.2	7.5	3.3	3.8
Fa, kőszén, turfa --- --- --- --- ---	11.7	14.0	59.0	64.0
Esztergályos és faragóanyagok --- ---	9.3	8.6	0.7	0.7
Asványok --- --- --- --- ---	5.8	5.4	10.5	13.5
Gyógyszerészeti és illatszerek --- ---	0.8	0.7	0.6	0.9
Festő- és cserző anyagok --- --- --- ---	14.1	15.1	2.5	3.2
Mézgák és gyanták --- --- --- --- ---	4.7	4.2	1.1	1.0
Asványolaj, barna kőszén és palakátrány	12.1	10.4	0.06	0.1
Gyapot, fonalak és szövetek --- --- ---	68.6	70.4	13.3	13.7
Kender, len, juta és egyéb nem részlete-	22.4	22.4	23.1	21.4
zett fonóanyagok, fonalak és szövetek				
Gyapjú, fonalak és szövetek --- --- ---	76.5	77.6	54.5	55.5
Selyem és selyemárúk --- --- --- --- ---	35.4	34.9	11.0	10.4
Ruházatok, fehérnemű és pipereárú ---	8.1	7.8	10.9	8.2
Kefekötő és szita árúk --- --- --- ---	0.9	0.7	0.2	0.3
Szalma és háncsárúk --- --- --- --- ---	2.3	2.1	0.4	0.5
Papír és papíráruk --- --- --- --- ---	3.5	4.0	8.8	7.9
Kautsuk, guttapercha és árúk --- --- ---	4.2	4.6	1.0	0.9
Viaszposztó és viasztaffet --- --- ---	0.5	0.4	0.05	0.07
Bőr és bőráruk --- --- --- --- ---	21.5	22.6	18.9	21.2
Szűcsárúk --- --- --- --- ---	3.4	2.4	0.3	0.3
Fa- és csontárúk --- --- --- --- ---	6.6	6.4	17.5	19.2
Üveg és üvegárúk --- --- --- --- ---	1.9	2.2	16.7	20.1
Kőárúk --- --- --- --- ---	7.5	9.6	3.0	2.7
Agyagárúk --- --- --- --- ---	1.8	2.2	3.0	3.6
Vas és vasárúk --- --- --- --- ---	14.3	15.8	22.0	16.7
Közönséges fémek és árúk, azokból ---	11.1	11.2	5.0	6.4
Gépek és géprészek --- --- --- --- ---	13.8	19.7	4.7	6.0
Járművek --- --- --- --- ---	0.6	0.2	5.3	5.1
Mű- és hangszerek, órák, rövidárúk ---	14.9	13.9	41.1	46.7

	1881. behozatal	1882. behozatal	1881. kivitel	1882. kivitel
	millió forintban			
Konyhasó...	0.3	0.2	0.4	0.5
Vegyészeti segédanyagok	7.4	7.2	6.3	5.9
Vegyészeti termékek, festő-, gyógy- és illatszerek	6.9	7.7	4.5	4.3
Gyertyák és szappan	0.8	0.9	0.6	0.6
Gyúárúk	0.5	0.7	2.9	3.2
Irodalmi- és műtárgyak	18.7	18.3	9.9	11.4
Hulladékok	2.3	2.4	6.4	4.8

Ha ezen árúkat három főcsoport szerint összefoglaljuk, azt látjuk, hogy volt

	1881. bevitel	1882. bevitel	1881. kivitel	1882. kivitel
Segédanyagok (nyersanyag)	202.0	205.0	168.9	174.8
Élelmi s élvezeti cikkek (nyersanyag)	128.7	129.4	170.4	207.0
Iparczikkek	311.1	319.8	392.1	400.1

Az egyes országok ill. határok szerint volt pedig a külfor-
galom (nemes érczek nélkül):

a) *Bevitel.*

	1881-ben	1882-ben
Németország	407.2 millió frt	413.8 millió frt
Oroszország	34.7 " "	39.3 " "
Rumánia	40.5 " "	39.0 " "
Szerbia, Törökország, Montenegro	15.0 " "	13.4 " "
Olaszország	26.1 " "	27.0 " "
Svájc	3.4 " "	3.6 " "
Trieszt	85.1 " "	91.2 " "
Fiume és a többi kikötők	29.7 " "	26.5 " "

b) *Kivitel.*

	1881-ben	1882-ben
Németország	449.6 millió frt	496.0 millió frt
Oroszország	38.5 " "	34.1 " "
Rumánia	59.3 " "	53.9 " "
Szerbia, Törökország, Montenegro	14.5 " "	17.3 " "
Olaszország	46.7 " "	44.6 " "
Svájc	4.2 " "	5.0 " "
Trieszt	91.0 " "	95.5 " "
Fiume és a többi kikötők	27.2 " "	35.1 " "

Vagyis %-ben :

	1881. bevitel	1882.	1881. kivitel	1882.
Németország --- --- --- ---	63.41	63.26	61.47	63.45
Oroszország --- --- --- ---	5.42	6.01	5.27	4.36
Rumánia --- --- --- ---	6.32	5.97	8.11	6.90
Szerbia, Törökország, Montenegro	2.35	2.06	1.99	2.21
Olaszország --- --- --- ---	4.08	4.14	6.40	5.71
Svájc --- --- --- ---	0.53	0.55	0.59	0.65
Trieszt --- --- --- ---	13.26	13.95	12.45	12.22
Fiume és a többi kikötők --- ---	4.63	4.06	3.72	4.50

A mi a különbséget a szárazföldi és tengeri kereskedelem között illeti, úgy jutott %

	a szárazföldi a bevitelnél	k e r e s k e d e l e m r e a kivitelnél	a tengeri a bevitelnél	a kivitelnél
1878 --- --- ---	83.88	82.14	16.12	17.86
1879 --- --- ---	83.42	81.84	16.58	18.16
1880 --- --- ---	80.35	82.77	19.65	17.23
1881 --- --- ---	82.11	83.83	17.89	16.17
1882 --- --- ---	81.99	83.28	18.01	16.72

A tengeri kereskedelemnél mutatkozó, csekély emelkedés Dalmácia és Istria bevonására az általános vámterületbe vezetendő vissza. Különben pedig a tengeri kereskedelem a mult-hoz képest határozottan hanyatlott.

A külkereskedelemből jutott a tengeri irányra

	bevitel %	kivitel %
1841 --- --- ---	36 %	16.7 %
1882 --- --- ---	18.91 «	16.77 «

Ha a kereskedelem irányát tekintettel a főárúcsoportokra vizsgáljuk, úgy azt látjuk, hogy a német határon át esz-
közölt bevitelnél az iparczikkek, a kivitelnél a nyersanyagok
állanak első sorban ; az ellenkező áll a többi határokról. Így
jutott a bevételből 1882-ben

	a német határra	az egyéb határookra
nyersanyagoknál --- --- ---	46.70	53.30
iparczikkeknél --- --- ---	80.55	19.45

Ellenben a kivitelből

	a német határra	az egyéb határookra
nyersanyagoknál --- --- ---	76.87	23.13
iparczikkeknél --- --- ---	50.64	49.36

A fontosabb czikkek évi forgalma tett 1851-től kezdve átlagban :

Statisztikai Évkönyv. 1884.

6

		1851—55	1856—60	1861—65	1866—70	1871—75	1876—80	1881	1882
Gyapot---	B.* mm.	329,560	395,050	249,212	389,928	513,276	637,105	797,347	776,710
	K.* "	2,458	3,426	11,454	26,280	17,799	37,303	79,463	106,900
Sör ---	B. mm.	8,236	8,418	5,831	3,777	4,202	4,833	11,195	11,247
	K. "	3,237	16,963	62,409	165,111	267,362	315,364	317,905	326,080
Vas ---	B. mm.	123,992	246,028	152,214	959,868	1,487,538	619,245	1,223,865	1,342,990
	K. "	7,604	17,220	34,095	42,288	57,522	127,033	156,315	62,981
Szarvasmarha	B. db.	149,876	130,556	108,420	131,685	179,589	111,509	83,208	55,125
	K. "	93,070	99,670	138,058	139,305	145,986	170,920	91,728	118,924
Liszt**---	B. mm.	53,666	105,310	151,130	158,809	426,317	558,018	568,422	367,458
	K. "	71,342	240,327	440,870	1,248,360	876,315	1,771,900	1,262,097	1,850,126
Köszén ---	B. mm.	1,023,631	1,832,248	3,256,733	5,764,127	15,984,678	18,501,940	22,000,861	21,991,864
	K. "	855,231	1,843,935	3,425,168	7,534,157	17,517,963	30,819,241	36,619,451	34,863,356
Bor és szőlő---	B. hekt.	336,963	312,334	65,715	43,592	131,136	93,652	32,657	39,409
	K. "	74,065	106,175	120,821	150,193	141,647	396,612	454,293	419,525
Buza ---	B. mm.	726,000	317,205	324,933	388,372	1,480,197	1,937,133	2,498,450	2,297,881
	K. "	119,112	709,294	2,017,439	3,935,738	1,090,321	2,874,667	2,082,963	4,335,852
Gyapjú ---	B. mm.	89,235	99,025	112,682	131,790	151,784	183,284	219,775	254,777
	K. "	77,842	113,629	164,737	135,019	125,726	101,705	98,677	101,126
Czukor---	B. mm.	398,193	212,751	45,755	15,558	15,226	11,797	12,402	14,146
	K. "	156	1,588	57,475	289,964	774,584	1,806,375	2,787,997	2,289,087
Sertés --	B. db.	585,974	448,506	472,544	517,428	652,603	509,148	341,569	324,792
	K. "	83,448	103,933	149,511	252,944	168,117	317,282	361,272	250,412
Szesz ---	B. hekt.	35,772	10,161	5,510	6,642	12,903	11,336	12,562	16,497
	K. "	4,979	34,890	37,745	147,084	50,759	171,558	220,780	149,991

* B. = Bevitel, K. = Kivitel. — ** És egyéb örlemények.

A mi különösen a nemesérczek be- és kivitelét illeti, az a következő számokból kitűnik:

	Bevitel millió forintban	Kivitel
1855—59	35.0	24.6
1860—64	26.8	35.6
1865—69	29.6	35.2
1870—74	39.5	41.1
1875—79	39.6	18.0
1880	32.1	22.5
1881	36.5	5.9
1882	22.5	48.8

Az utolsó évben mutatkozó forgalomból jut:

	Bevitel millió forintban	Kivitel
Aranyra	1.8	0.0
Ezüstre	2.0	0.0
Aranyérczekre	16.6	4.3
Ezüstérczekre	1.0	42.0

Az ezüstnek nagy kivitelét a keletindiai kereskedelem okozta.

A nemesérczek összes forgalmáról 1855—1882-ig következő érdekes adatok nyújtanak fölvilágosítást a határok szerint. Tett kilogrammban

	Arany és aranyérmek		Ezüst és ezüstérmek	
	bevitel	kivitel	bevitel	kivitel
Németország	240,577	43,495	4.365,157	3.184,486
Oroszország	1,718	935	6,202	10,073
Rumánia, Szerbia, Törökország és Montenegró	41,023	13,853	130,778	90,885
Olaszország	9,822	8,574	91,454	1.263,244
Svájc	365	716	2,322	2,017
Trieszt	71,675	96,479	359,483	1.136,259
Egyéb kikötők	2,292	2,818	100,430	61,275
Összesen	367,472	166,870	5.055,826	5.748,239

Ezenkívül még vegyesen arany- és ezüstérczekben tett a bevitel 150.250, a kivitel 25.706 kilogrammot.

Érdekes különösen az, hogy az 1882-diki vámkivitelből nemesérczekben, mely 48.9 millió forintnak felel meg, a legnagyobb rész, t. i. 34.8 millió Olaszországba ment, tehát ez az osztrák-magyar monarchiát, mely valutabajaiból nem tud menekülni, igénybe vette saját valutájának helyreállítására.

Az osztrák-magyar vámterületnek jövedelme 1866 előtt, azaz míg olasz tartományait birta, sokkal nagyobb volt, mint most. Az olasz vámhivatalokra eső vámjövedelem egyes években az egész jövedelemnek mintegy felét, de a legrosszabb esetben, mintegy negyedét tevő. A vámjövedelem következő csökkenést mutat:

1851—55-ig bevitel után	---	---	---	---	---	10 ⁶ /10 ⁰ /o
1856—60 " " "	---	---	---	---	---	7. — "
1861—65 " " "	---	---	---	---	---	5 ² /10 "
1866—70 " " "	---	---	---	---	---	4 ⁵ /10 "
1871—74 " " "	---	---	---	---	---	4.25 "
1874 " " "	---	---	---	---	---	3.58 "
1875—79-ig bezárólag	---	---	---	---	---	3.72 "

Ha azonban ama tartományok jövedelmétől eltekintünk, akkor a vámjövedelem tesz a beviteli vám után:

1854	---	9.2 millió frtot	1869	---	20.3 millió frtot
1855	---	12.6 " "	1870	---	20.4 " "
1856	---	13.5 " "	1871	---	24.0 " "
1857	---	12.5 " "	1872	---	27.8 " "
1858	---	12.8 " "	1873	---	26.0 " "
1859	---	9.3 " "	1874	---	20.4 " "
1860	---	9.3 " "	1875	---	20.4 " "
1861	---	9.3 " "	1876	---	19.0 " "
1862	---	10.1 " "	1877	---	19.7 " "
1863	---	10.3 " "	1878	---	22.3 " "
1864	---	9.4 " "	1879	---	20.8 (arany) "
1865	---	9.5 " "	1880	---	26.0 " "
1866	---	9.6 " "	1881	---	29.4 " "
1867	---	11.7 " "	1882	---	37.7 " "
1868	---	17.5 " "			

A bevételből esett az utolsó három évben:

	Ausztriára	Magyarországra
1880	91.37 ⁰ /o	8.63 ⁰ /o
1881	89.00 "	10.80 "
1882	88.64 "	11.12 "

1878 végéig azonkívül több czikk után kiviteli vám is szedett; de 1879 óta ily vám csak rongyok után szedetik. A kiviteli vám utáni bevétel volt (kerek összegben):

1875	---	240,000 frt	1879	---	9,000 frt
1876	---	228,000 "	1880	---	63,000 "
1877	---	179,000 "	1881	---	31,000 "
1878	---	139,000 "	1882	---	33,000 "

A monarchia bevétele egészen az utolsó évekig jelentékenyen elmarad más nagyobb államok ugyanazon forrásból származó bevételeitől.

A vámbevétel teszi:

	az állami bevételeknek	fejenként
Éjszak-Amerikában	58.0%-át	8.6 frt
Norvégiában	45.0 „	5.22 „
Svájcban	36.7 „	2.2 „
Portugáliában	28.5 „	1.5 „
Nagybritanniában	25.8 „	5.0 „
Svédországban	21.0 „	1.2 „
Németországban	20.2 „	1.2 „
Szerbiában	15.1 „	2.2 „
Spanyolországban	12.2 „	4.2 „
Rumániában	10.8 „	0.8 „
Oroszországban	9.7 „	1.1 „
Francziaországban	9.0 „	2.6 „
Olaszországban	7.2 „	1.4 „
Belgiumban	6.0 „	1.2 „
Németalföldön	5.7 „	1.3 „
Ausztria-Magyarországban (a 70-es években)	3.7 „	0.7 „

Az osztrák-magyar monarchia tehát az állambevételek ezen forrását legkevésbé használta fel. Csak az utolsó évek óta mutat jelentékenyebb emelkedést. 1880: 26.0, 1881: 29.4, 1882: 37.7 millió frt.

A fentebbi adatok azon tanuságot is nyújtják nekünk, hogy a vámjövedelem és a vámok magassága közt szoros összefüggés nincs. A monarchiában a vámbevétel magas volt szabadelvű, és kevésbé magas volt szigorúbb vámpolitika mellett. De az említett államok példája is mutatja, hogy szabadelvű vámtörvényhozás mellett is a vámbevétel jelentékeny lehet.

A vámbevétel legnagyobb része — azaz több mint 68%-a — a következő cikkekből kerül ki:

	millió frt
kávé	11.0
kőolaj	5.6
vas és vasárúk	2.3
gyapjúárúk	2.0
gépek	1.6
gyapotfonalak	1.6
déli gyümölcsök	1.4

II. Az átviteli kereskedelem. Minthogy az átviteli kereskedelem nem esik vám alá, az ebbeli adatok kevésbé részletesen mutathatók ki, miért is az értékmegállapítás csak megközelítő értékű. Az utolsó öt évben tett az átvitel:

	Mennyiség millió mmázsában	Érték millió forintban
1878	6.9	387.1
1879	4.2	318.8
1880	4.4	341.4
1881	4.0	363.7
1882	4.6	286.9

Az összes átviteli kereskedelemről esik:

	a bevitelnél	a kivitelnél
Németországra	42.06	48.47
Oroszországra	22.70	4.26
Rumániára	2.95	3.34
Szerbia, Montenegró, Törökországra	8.86	4.53
Olaszországra	13.31	7.28
Svájcra	1.71	24.74
Triesztre	7.44	5.60
egyéb kikötőkre	0.97	1.58

III. További kikészítésre irányuló forgalom (Appretur-Verkehr). Ez tett az utolsó öt évben:

	Behozatal mmázsában	Kivitel mmázsában
1878	242.059	65 744
1879	63.349	58.300
1880	82.050	41.056
1881	57.478	46.866
1882	170.460	163.363

Ebből esik Németországra

	bevitel mmázsában	kivitel mmázsában
1878	108.532	49.273
1879	51.406	56.692
1880	37.300	36.247
1881	30.700	32.567
1882	45.844	33.437

B) Magyarország külkereskedelme.

A tavali évfolyamban azon intézkedéseket ismertettük, melyek alapján hazánk külforgalmi statisztikájának szerkesztése biztosított. A statisztika ezen ágának tökéletesbítésére egy igen fontos lépés történt a lefolyt évben is az értékmegállapító bizottság megalakítása által. Ezen bizottságnak főadata, az árúk értékét illetőleg piaczi árát megállapítani és ezáltal az árúforgalomnak átszámítását az értékre lehetségessé tenni. Ha ily bizottságok megállapítása még olyan államokban is szükségesnek mutatkozott, hol a vámkimutatásokban elég támpontok kínálóznak a kereskedelmi értékek megállapítására, mennyivel szükségesebb az nálunk, hol a forgalom nem a vámlajstromok alapján szerkesztetik, minthogy Magyarország önálló vámterületet nem képez. A külforgalomról eddig közölt adatoknak nyilvánosan bevallott hiánya az értékkulcsok megbízhatlansága volt, mi különösen a beviteli forgalomnál súlyosan éreztette magát. Az értékmegállapító bizottság megalakulásával meg van adva a mód az értékek pontos kitudására és így remélhető, hogy árúforgalmi statisztikánknak az ennek hiányából származó tökéletlenségén segítve lesz. Azonkívül az új közeg fölállításának még azon előnyt is tulajdonítjuk, hogy az árúforgalmi statisztikának szerkesztésénél az ipari és kereskedelmi körök stb. közreműködven, azok érdeklődése a statisztika ezen ága iránt is nagyobbodni fog, miben az adatok helyesebb bevallásának is újabb biztosítékát találhatni.

Az országos statisztikai hivatal nem szorítkozott arra, hogy a jövőre nézve ekképen a helyesebb kimutatások szerkesztését biztosította, hanem már az 1883. évi árúforgalomra nézve — illetőleg annak legfontosabb adataira nézve — a hivatalos értékeket alkalmazta.* A következőkben adjuk a forgalomnak

* Az átszámítás sem az egyes hónapok, sem az egyes államok szerinti forgalomra nézve nem történt, és így mi is kénytelenek vagyunk ettől eltekinteni.

főbb eredményeit, a hivatalosan megalapított értékek szerint, megjegyezvén azonban azt, hogy az ez alapon elért eredmények természetesen a régibb adatokkal nem hasonlíthatók össze.

Magyarország áruforgalma 1883-ban következő alakulást mutat:

behozatal	---	---	---	---	484.308,445	frt
kivitel	---	---	---	---	455.989,652	"
Összesen						940.298,097

Ez adatok mutatják, mily fontossággal bír az új érték-megállapítási rendszer; míg ugyanis a helyes kereskedelmi érték alapján a fentebbiek szerint hazánk valamivel többet hoz be, mint a mennyi az ország kivitele, addig a régi értékek szerint 1883-ban tett a

behozatal	---	---	---	---	302.357,782	frtot
kivitel	---	---	---	---	426.534,951	"

e szerint tehát az ország igen jelentékeny kiviteli többletet mutatna föl. Különösen a közgazdasági politika szempontjából nem eléggé örülhetünk ezen új módszernek, tudván, hogy még helyes alapon szerkesztett adatok mennyi helytelen következtetéshez használtatnak föl, hát még mennyire kell tartani helytelen alaptól kiinduló adatoktól!

Átmegyünk az egyes árúcsoportok ismertetésére. — Az 1882-ben életbeléptetett vámtarifa a régi 19 osztály helyett 50-et különböztet meg. Ezek szerint volt 1883-ban:

	Behozatal	Kivitel
	f o r i n t b a n	
Gyarmatárúk	7.788,241	853,130
Fűszerek	585,893	93,976
Déli gyümölcs	1.445,357	50,172
Czukor	13.075,661	6.697,305
Gabna és hüvelyesek; liszt és őrlemények; rizs	18.164,168	162.525,350
Dohány	3.016,703	8.435,350
Főzelék, gyümölcs, növények és növényrészek	6.689,029	22.088,315
Vágó- és igásmarha	27.249,415	71.422,139
Más állatok	177,154	3.434,386

* Az előbbi évekre nézve lásd az Évkönyv I. évfolyamát.

	Behozatal f o r i n t b a n	Kivitel
Állati termények --- --- --- ---	6.889,959	13,731,689
Zsiradékok --- --- --- ---	2.468,973	4.125,771
Zsiros olajok --- --- --- ---	3.254,108	1.666,112
Italok --- --- --- ---	10.588,831	25.531,476
Eledelek --- --- --- ---	4.745,415	1.659,971
Fa, szén és tőzeg --- --- --- ---	7.876,446	22.196,513
Esztergályos és faragó anyagok ---	1.091,787	1.358,920
Ásványok --- --- --- ---	1.836,515	1.885,724
Gyógyszer és illatszer-anyagok ---	872,254	229,229
Festő és cserző anyagok --- ---	3.031,077	6.000,823
Mézgák és gyanták --- --- ---	846,830	76,107
Asványolajok, továbbá barnaszén és szénpalakátrány --- --- ---	9.842,024	437,603
Pamut, pamutfonalak és pamutárúk	107,668,647	8.330,388
Len, kender, juta és más külön meg nem nevezett növényifonó anyagok, az ezekből készült fonalak és árúk	36.149,316	3.157,299
Gyapjú, gyapjufonál és gapyjú árúk	67,697,504	39.597,188
Selyem és selyemárúk --- --- ---	6,175,449	389,493
Ruházatok, fehérnemű és pipere-árúk	20,551,064	8.218,026
Kefekötő- és szitakötő-árúk --- ---	462,119	213,118
Árúk szalmából és háncsból ---	358,587	1.198,068
Papiros és papiros-árúk --- --- ---	4.890,397	1.809,440
Kaucuk s guttapercha, valamint az azokból való árúk --- --- ---	731,093	144,873
Viaszos vászon és viaszos tafota ---	576,142	47,762
Bőr és bőrárúk --- --- --- ---	28.088,767	5.775,135
Szűcsárúk --- --- --- ---	2.144,189	1.626,963
Fa és csont-árúk --- --- --- ---	8.087,593	4,275,121
Üveg és üveg-árúk --- --- --- ---	2.356,502	621,366
Kőárúk --- --- --- ---	2.473,818	1.505,259
Agyag-árúk --- --- --- ---	2.630,041	409,910
Vas és vas-árúk --- --- --- ---	19.592,785	6.142,464
Nemtelen fémek s az ezekből való árúk	2.644,835	1.145,968
Gépek és géprészek --- --- ---	11.181,301	3.004,861
Kocsik és hajók --- --- --- ---	721,312	338,139
Nemes fémek és ércpénz --- ---	2,061,463	47,449
Műszerek, órák és apró árúk --- ---	6.685,524	1.169,838
Konyhasó --- --- --- ---	969,884	467,057
Vegyészeti segédanyagok --- --- ---	3.543,454	1.387,271
Vegyészeti árúk, gyógy-, festő- és illatszerek --- --- --- ---	3 159,889	3.029,421
Gyertya és szappan --- --- ---	1.986,217	374,085
Gyújtószeresek --- --- --- ---	555,842	332,750
Irodalmi és műtárgyak --- ---	8.244,363	1.582,019
Hulladékok --- --- --- ---	384,508	5.149,011

Látjuk ebből, hogy a bevitel legerősebb fonott és szőtt árúknál, a mennyiben a XXII. árúcsoport 107.^s, a XXIII 36.¹, a XXIV 67.^s millió forinttal, összesen tehát 211 millió frttal szerepel, miből mintegy 51 milliónyi kivitel ugyanez árúcsoportoknál levonandó, úgy hogy e három csoport után az ország 160 millió frttal adózott a külföldnek, mihez még selyem és selyemárúk, ruházatok és fehérneműek czimén mintegy 18 millió forint járul. Evvel szemben tett a beviteli többlet az egy csoportban: gabona, hüvelyesek, liszt kerek összegben 144.⁴ ftot, továbbá főzelékek, gyümölcs stb. után 15.⁴ millió frtot, vágó és ígás marha után 44.² millió frtot, italok után 15 millió frtot, fa, szén és tőzeg után 14.³ millió frtot.

A mi különösen a *mezei termelvények és örlemények* kivitelét illeti, az következőképen alakult:

	Behozatal forintban	Kivitel
Buza --- --- --- --- ---	7.812,668	54.577,540
Kétszeres --- --- --- --- ---	8,259	192,130
Rozs --- --- --- --- ---	170,210	11.762,802
Árpa --- --- --- --- ---	1.658,258	14.273,267
Maláta --- --- --- --- ---	15,739	1.166,832
Zab --- --- --- --- ---	331,127	6.468,047
Kukoricza --- --- --- --- ---	3.056,324	9.961,908
Pohánka --- --- --- --- ---	3,138	115,029
Köles --- --- --- --- ---	609,307	380,187
Hüvelyesek --- --- --- --- ---	229,857	3.911,834
Rizs --- --- --- --- ---	2.824,479	454,865
Liszt --- --- --- --- ---	987,714	57,702,835
Dara --- --- --- --- ---	157,088	1.557,623
Árpagyöngy --- --- --- --- ---	57,841	149,880
Burgonya --- --- --- --- ---	27,641	215,515
Friss szőlő --- --- --- --- ---	690,313	562,715
Másféle friss gyümölcs --- --- --- --- ---	290,620	208,378
Friss főzelék --- --- --- --- ---	36,057	52,349
Vörös- és foghagyma --- --- --- --- ---	44,675	16,625
Élő növények --- --- --- --- ---	204,166	585,890
Széna és szalma --- --- --- --- ---	11,569	23,604
Nád --- --- --- --- ---	40,349	5.431,829
Repcze --- --- --- --- ---	87,040	6,138
Mák --- --- --- --- ---	23,981	563,244
Len- és kendermag --- --- --- --- ---	593,355	1.160,737
Lóhere --- --- --- --- ---	29,683	12,546
Egyéb veteménymagok --- --- --- --- ---		

	Behozatal forintban	Kivitel
Növényrészek, szappangyökér	590,443	1.208,655
Erdei magvak	230,876	239,372
Dió és mogyoró	40,011	131,710
Aszalt szilva	3.211,792	10.613,052
Aszalt és befőtt gyümölcsök	13,620	136,792
Szilvaíz	5,943	630,739
Elkészített főzelék	74,072	23,419
Komló	384,982	115,126

Ezen árúk között csak egy mutat föl jelentékenyebb beviteli többletet, t. i. a rizs.

A kiviteli többlet legnagyobb a következő czikkeknél:

Buza	46.764,872	ft
Rozs	11.592,592	«
Árpa	12.615,009	«
Zab	6.136,920	«
Hüvelyesek	3.681,977	«
Repcze	5.391,480	«
Aszalt szilva	7.401,260	«
Liszt	56.715,121	«

Ezen 8 cikkre esik tehát az e csoportban elért kivitelnek 92.5%-a, magára a lisztre több mint egy harmad. Különösen ez utóbbi cikkben a kivitel fejlődése igen öröndetes; az 1881—82. évben a liszt kivitel csak 42.3 millió frtot tett.

A mi pedig a kivitel *állatokban és állati termékekben* illeti, annak főtételei következők (a bevitt is föltüntetjük, mely egyes czikkeken elég jelentékeny):

	Behozatal forintban	Kivitel
Ökör	3.898,440	20.315,152
Kos, ürü	5.388,880	2.988,692
Sertés	16.552,950	44.377,760
Ló	682,000	3.191,100
Baromfi	42,355	3.069,412
Bárány- és juhbőr	2.528,035	2.141,893
Marhabőr	2.992,337	788,456
Másféle bőrok	260,553	1.572,203
Tollak	107,055	5,143,558
Tojás	10,582	1.737,518

Legnagyobb a kivitel szarvasmarhákban és sertésben. Érdekes azonban, hogy a baromfitenyésztés maga is mintegy tíz

milliónyi kivitellel szerepel, miért is ezen termelési ág fontosságára nem lehet eléggé figyelmeztetni. Öröndetes azon körülmény is, hogy az 1881—82-diki évhez képest ezen czikkekben további emelkedés mutatkozik a kivitelben; csak a tojáskivitel úgy látszik megállapodott. A többi czikkek közül is a szarvasmarha és sertések kivitele mutat jelentékeny emelkedést, a lovaké inkább csökkent.

Végre föltüntetünk a következőkben még néhány cikket, melynek forgalma — a bevitelnél vagy kivitelnél — egy millió frtot túl halad:

	Behozatal	Kivitel
	f o r i n t b a n	
Kávé	7.651,038	849,621
Déli gyümölcs narancs és citrommal együtt	1.445,357	50,172
Czukor	13.075,661	6,697,305
Nyers dohány	2.156,703	8.041,018
Dohánygyártmányok	860,000	394,332
Marhabőrök	2.992,337	788,456
Másféle bőrök	260,553	1.572,203
Faolaj	1.779,291	288,630
Pálma-, kokusz-, repczeolaj és másféle zsíros olajok	1.777,152	1.390,272
Sör	2.106,889	346,908
Szesz	1.996,246	9.158,256
Bor hordókban	3.465,772	13,694,915
Fűrészelt faárú	2.516,041	4.911,642
Köszén és koks	4.074,185	296,054
Indigo	1.534,582	45,922
Kőolaj	9.269,012	326,706
Nyers pamut	961,487	36,516
Pamut-fonál	15.520,094	1.902,722
Len-fonál	2.151,875	170,730
Nyers gyapjú	11.194,431	32.306,923
Pamutszövetek	84.674,366	5.847,033
Kötött árú pamutból	1.426,611	430,224
Len-szövetek	8.715,490	273,098
Juta-árú	12.323,936	93,387
Gyapjúsövetek	52,942,144	4.868,352
Kötött árú gyapjúból	1.065,547	2.115,792
Fehérnemű	1.959,275	742,480
Férfi ruházatok	4.502,108	4.065,551
Zsákok	5.307,984	1,112,707
Papiros	4.890,397	1.809,440
Talpbőr	6.068,504	860,452

	Behozatal forintban	Kivitel
Bagariabőr	839,793	304,625
Festett és egyéb készített bőr	6.131,385	1.327,487
Czipők és csizmák	2.118,569	1.160,966
Fabutorok	2.719,958	548,572
Vassínek	1.893,569	42,891
Aczél-sínek	1.391,308	577,155
Öntött vasárúk	3.784,896	967,312
Kovácsolt vasárúk	1.408,293	588,509
Szerszámok és eszközök vasból	3.514,565	144,419
Szögek	1,336,530	201,527
Közönséges vas- és aczélárúk	2.129,212	54,329
Cséplőgépek	1.588.620	106,226
Locomobilok	5.251.052	1.907,651
Géprészek	1.189,964	286,747
Stearin- és parafin-gyertyák	243,535	2.094,860
Disznózsir	152,182	1.921,388
Kemény épület és mű-fa	49,994	12 115,220
Donga	787,733	5.067,569
Cserző héjak	2.143,419	1.479,487
Kovácsolt vasrudak	273,827	1.243,957
Keményítő	60,430	2.041,737
Korpa	100,315	1.363,240
Rongyok		

Ezen adatok igen tanulságosak; mutatják mérlegünknek passiv tételeinek legérdekesbjeit, melyek épen ez oknál fogva bővebb magyarázatot nem igényelnek.

XXXVII.

A konzulátusok.

A külkereskedelem fontos tényezőit képezik a konzulátusok. Az utolsó években a nyilvános discussio nagyobb figyelemmel fordult ezek felé, várva tőlök a monarchia külkereskedelmének hathatós támogatását. Ez okból érdekes lesz ismerni a konzulátusi szervezetet, a mint az jelenleg főnáll, különösen pedig e szervezet azon képviselőit, kik mint tényleg állami hivatalnokok csakugyan avval a kötelességgel birnak, hogy külföldön kereskedelmi érdekeinket előmozdítsák. Az osztrák-magyar monarchia konzulátusainak számát 1883. végén a következő

adatok mutatják (a zárjel között a valóságos államhivatalnokok vezetése alatt álló konzulátusok számát adjuk):

1. Európa.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
Németország	6 (2)	9 (1)	2	4	21 (3)
Franciaország	2 (2)	9	7	10	28 (2)
Nagybritannia	2 (2)	1 (1)	20	10	33 (3)
Olaszország	4 (2)	8 (1)	15	10	37 (3)
Oroszország	4 (4)	4 (1)	6	7	21 (5)
Svéd- és Norvégország	1	4	—	3	8
Dánia	1	—	—	—	—
Németalföld	—	1 (1)	4	—	5 (1)
Belgium	—	4	—	—	4
Spanyolország	2 (1)	3	6	21	32 (1)
Portugalia	1	1	2	9	13
Monaco	—	1	—	—	1
Svájc	—	3	—	—	3
Török birodalom	5 (5)	7 (7)	5 (2)	9 (1)	26 (15)
Rumánia	—	7 (6)	9 (4)	—	16 (10)
Szerbia	—	1 (1)	1 (1)	—	2 (2)
Montenegró	—	—	1 (1)	—	1 (1)
Görögország	—	4 (4)	4	14	22 (4)
Tengerentúli birtokok					
Nagybritannia	—	2	—	—	2
Összesen Európa	28 (18)	69 (23)	82 (8)	97 (1)	276 (50)

2. Ázsia.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok:					
China	1 (1)	—	—	—	1 (1)
Japán	—	1 (1)	—	—	1 (1)
Siam	—	1	—	—	1
Perzsia	—	1	—	—	1
b) Európai államok birtokai:					
Franciaország	—	1	—	—	1
Nagybritannia	1	8	1	4	14
Németalföld	—	1	—	1	2
Török birodalom	3 (3)	2 (2)	8 (2)	22	35 (7)
Portugalia	1	—	—	—	1
Spanyolország	—	1	—	—	1
Összesen Ázsia	6 (4)	16 (3)	9 (2)	27	58 (9)

3. Afrika.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok:					
Marokkó --- --- ---	1	1	—	7	9
Zanzibar --- --- ---	—	1	—	—	1
b) Európai államok birtokai:					
Francziaország --- --- ---	1	1	2	3	7
Nagybritannia --- --- ---	—	5	—	1	6
Török birodalom --- --- ---	2 (2)	4 (2)	6	12	24 (4)
Összesen Afrika	4 (2)	12 (2)	8	23	47 (4)

4. Amerika.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok:					
Egyesült-Államok --- ---	1	14	4	—	19
Argentina --- --- ---	1 (1)	—	—	—	1 (1)
Brazília --- --- ---	1	3	6	—	10
Chile --- --- ---	1	3	—	—	4
Columbia --- --- ---	—	3	—	—	3
Costa Rica --- --- ---	—	1	—	—	1
Ecuador --- --- ---	—	1	—	—	1
Guatemala --- --- ---	—	1	—	—	1
Haiti --- --- ---	—	2	—	—	2
Honduras --- --- ---	—	1	—	—	1
Nicaragua --- --- ---	—	1	—	—	1
Peru --- --- ---	1	3	1	2	7
San-Domingo --- --- ---	—	1	—	—	1
San-Salvador --- --- ---	—	1	—	—	1
Uruguay --- --- ---	—	1	—	—	1
Venezuela --- --- ---	—	3	—	—	3
b) Európai államok birtokai:					
Dánia --- --- ---	—	1	—	—	1
Nagybritannia --- --- ---	—	6	—	1	7
Spanyolország --- --- ---	1	1	3	—	5
Összesen Amerika	6 (1)	47	14	3	70 (1)

5 Ausztrália.

	Főkonzulá- tusok	Konzu- látusok	Alkonzu- látusok	Konzuli ügynök- ségek	Összesen
a) Önálló államok:					
Hawaii --- --- ---	—	1	—	—	1
b) Európai államok birtokai:					
Nagybritannia --- --- ---	—	2	—	—	2
Összesen Ausztrália:	—	3	—	—	3

Összesítés.

	Főkonzulá- tusok	Konzulá- tusok	Alkonzulá- tusok	Konzuli ügynökségek	Összesen
Európa --- --- ---	28 (18)	69 (23)	82 (8)	97 (1)	276 (50)
Azsia --- --- ---	6 (4)	16 (3)	9 (2)	27—	58 (9)
Afrika --- --- ---	4 (2)	12 (2)	8 —	23—	47 (4)
Amerika --- --- ---	6 (1)	47 —	14 —	3—	70 (1)
Ausztrália --- --- ---	—	3 —	—	—	3 —
Összesen	44 (25)	147 (28)	113 (10)	150 (1)	454 (64)

Az osztrák-magyar monarchia konzuljainak száma tehát 1883. végén 454 volt, azonban ezek között csak 64, mely valóságos államhivatalnok volt; a többiek csak tiszteletbeli konzulok. A hivatásszerű konzulok közül ismét 50 jut Európára és csak 14 a föld többi részeire, nevezetesen Ázsiára 9, Afrikára 4, míg Amerikára csak 1 jut, Ausztráliára egy sem.

XXXVIII.

Az osztrák-magyar bank.

A bank műveleteinek összesége. A bank összes műveletei 1883. évben tettek 1.392,469.328 frtot, 1882. évben azok tettek 1.481,561.827 frtot. A műveletek tehát 1883. évben 89,092.499 frttal csökkentek.

Érczkészlet és külföldi helyekre szóló váltók. Az érczkészlet tett: 1883. évi decz. 31-én ezüstben 121,696.815 frt 25 krt, aranyban 77,682.053 frt 29 krt, együtt 199,378.868 frt 54 krt. — 1882. évi decz. 31-én ezüstben 114,567.301 frt 75 krt, aranyban 79,172.407 frt 60 krt, együtt 193,739.709 frt 35 krt. — 1883. évben tehát szaporodott ezüstben 7,129.513 forint 50 krral, csökkent aranyban 1,490.354 frt 31 krral, szaporodott együtt 5,639.159 frt 19 krral. 1883. évben az összes érczkészlet elérte a legmagasabb állást november 15-én 201,899.000 frt, a legalacsonyabb állást április 7-én 186,897.000 frt, átlagos állása tett 193,491.000 frtot.

Bankjegy-forgalom. A bankjegy-forgalom tett: 1883. évi december 31-én 380,457.420 frtot, 1882. évi december 31-én

368,633.710 frtot, szaporodott tehát 1883. évben 11,823.710 frttal. A bankjegy-forgalom 1883. évben elérte a legmagasabb állást október 31-én 389,254.000 frttal, a legalacsonyabb állást márczius 23-án 341,827.000 frttal. Átlagosan forgalomban volt bankjegy 357,716.000 frttal. — 1883. évi decz. 31-én a bankjegy-forgalom állott: 104,596 drb. 1000-esből 104,596.000 frt, 1,238.274 darab 100-asból 123,827.400 frt, 15,203.402 darab 10-esből 152,034.020 frt, együtt 16,546.272 darabból, melyek összértéke 380,457.420 frt.

Államjegyek a bank pénztáraiban. A bank pénztáraiban levő államjegyek tettek: 1883. évi decz. 31-én 2,440.896 frtot, 1882. évi deczember 31-én 4,074.657 frtot, 1883. évben tehát csökkentek 1,633.761 forinttal. — A bank pénztáraiban levő államjegyek elérték a legmagasabb állást január 15-én 9,476.000 forinttal, a legalacsonyabb állást október 23-án 1,272.000 frttal, átlagos állásuk volt 3,910.000 frt.

A bankjegy-forgalom fedezete. Forgalomban levő bankjegyek 1883. évi deczember 31-én 380,457.420 frt. Ebből az érczkészlet által fedezve 199,378.868 frt 54 kr. Tehát a bankszerüen fedezendő 200,000.000 frtnyi kontingensből forgalomban volt 181,078.551 frt 46 kr. Ide járulnak: Azonnal visszafizetendő idegen pénzek, még pedig: 1. Elismervény mellett: Beváltandó utalványok 1,258.725 frt 62 kr. 2. Folyó számlára: Forgatmányi (giro-) követelések 1,185.577 frt 77 kr. Követelések a bizományi és letéti üzletből 341.173 frt 26.⁵ kr. Készpénzletétek 1,367.565 frt 18 kr. = 4,153.041 frt 83.⁵ kr. Bankszerüen fedezendő főösszeg 185,231.593 frt 29.⁵ kr.

Bankszerű fedezet: Külföldi helyekre szóló, aranyban fizetendő váltók 1,560.645 frt 40 kr. Leszámítolt váltók és értékpapírok 169,345.057 frt 17.⁵ kr. Kézi zálogra adott kölcsönök 30,034.800 frt. Osztrák és magyar állami, országos és községi adósságok beváltott lejárt értékpapirjai és szelvényei 146.988 forint 60.⁵ kr. Államjegyek 2,440.896 forint, együtt 203,528.387 frt 18 kr. Az 1883. évi deczember 31-én bankszerüen fedezendő összeg tehát túlfedezve volt 18,296.793 frt

88.⁵ krral. A forgalomban levő bankjegyek az 1883. év folyamában átlagosan 54.⁰⁹ százalékkal ércz által voltak fedezve (1882. évben 52.⁹¹ százalékkal).

Kamatláb.

A leszámítolási üzletben:

92 napon belül fizetendő:

Értékpapírok (3 ¹ / ₂ %-os jelzálog-részutal- ványok, a bank kisorsolt záloglevelei, 2 ¹ / ₂ -ig földtehermentesítési kötvények, kihúzott sorsjegyek, adómegettérítési utalványok)	5	4 ¹ / ₂	4	4	4.11
4 ¹ / ₂ %-os magy. kir. kincstári jegyek	5	4 ¹ / ₂	4 ¹ / ₂	4 ¹ / ₂	4.54
5%-os " " " " " " " "	5	5	5	—	5
Váltók (helyi váltók és küldények)	5	4 ¹ / ₂	4	4	4.11
Szelvények	5	4 ¹ / ₂	4	4	4.11

Egyéb üzletekben:

Kölcsönök a bank zálogleveleire	5	4 ¹ / ₂	4 ¹ / ₂	4 ¹ / ₂	4.54
Kölcsönök egyéb értékpapírokra	6	5 ¹ / ₂	5	5	5.11
Jelzálog-kölcsönök:					
5%-os záloglevelekben	6	6	6	6	6
4 ¹ / ₂ %-os " " " " " " " "	5 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂
4%-os " " " " " " " "	5	5	5	5	5

Leszámítolás. Az 1882. évi deczember 31-ikével a bank tárczájában váltókban és értékpapírokban volt: 104.768 darab, melyek összege 162,668.240 frt 74.⁵ kr. 1883. évben leszámítoltatott: 611.688 darab, melyek összege 871,029.260 frt 53 kr., együtt 716.456 darab váltó és értékpapír, melyek összege 1.033,697.501 frt 27.⁵ kr. Ebből beszédetett: 608.810 darab, melyek összege 864,352.444 frt 10 kr. Tehát az 1883. év végével a tárczában megmarad: 107.646 darab váltó és értékpapír, melyek összege 169,345.057 frt 17.⁵ kr. — Ebből leszámítoltatott: Bécsben 31.554 darab 64,325.698 forint 50.⁵ krajczár vagy 37.⁸⁵ százalék, az osztrák fiókintézeteknél 44.393 darab 57,283.745 frt 96.⁵ kr. vagy 33.⁸²⁷ százalék. Budapesten 12.158 darab 31,208.563 frt 12.⁵ kr. vagy 18.⁴²⁹ százalék, a magyar

fiókintézeteknél 19.541 darab 16,527.049 frt 58 kr. vagy 9.⁷⁵⁹ százalék, együtt 107.646 db. váltó és értékpapir 169,345.057 frt 17.⁵ krajczár. Ezek között volt: 66.110 darab helyi váltó 110,736.484 forint 44 krajczár vagy 65.³⁹¹ százalék, 29.273 darab küldény 39,441.327 frt 75 kr. vagy 23.²⁹¹ százalék, 12.263 darab értékpapir 19,167.244 frt 98.⁵ kr. vagy 11.³¹⁸ százalék, együtt 107.646 darab váltó és értékpapir 169,345.057 forint 17.⁵ kr. — Az összes bankintézeteknél 1883. évben leszámítolás végett felajánlott helyi váltók és küldények összege tett 606.434 darabot 818,835.849 frt 33 krral. Ebből leszámítoltatott 560.196 darab 776,542.346 frt 19 krral. Ellenben részint alaki hiány miatt, részint egyéb okból elutasítottatott 46.238 darab 42,293.503 frt 14 krral, vagyis 5.¹⁶ (1882. évben 6.⁵⁵) százaléka a felajánlott váltóösszegnek. Az 1883. év végével a leszámítolási tárcza tett 169,345.057 frt 17.⁵ krt. Az 1882. év végén mutatkozott álláshoz képest, mely tett 162,668.240 frt 74.⁵ krt., szaporodott 6,676.816 frt 43 krral. — Az összleszámítolás az osztrák-magyar banknál 1883. évben elérte: a legmagasabb állást október 31-én 175,922.000 frttal, a legalacsonyabb állást márczius 23-án 122,896.000 frttal, az átlagos leszámítolási állás volt 144,182.000 frt. (1882. évben 138 millió 510 ezer forint.) — Az egyes bankintézeteknél leszámított váltók átlagos összege és lejáratideje volt:

	á t l a g o s	
	összeg	lejáratideje
osztrák bankintézeteknél	1,355 frt	55 nap
magyar "	1,475 "	70 "
összes "	1,386 "	59 "

Az 1883. évben leszámított váltók közül fizetés hiányában óvatoltatott: Bécsben 415 darab 196.922 frt 33 krral, az osztrák fiókintézeteknél 2.319 darab 595.540 frt 45 krral. Budapesten 637 darab 287.394 frt 86 krral, a magyar fiókintézeteknél 488 darab 166.292 forint 61 krral, együtt 3.859 darab 1,246.150 frt 25 krral vagyis 0.¹⁶ százaléka (1882. évben 0.¹⁴ %) a leszámított összegnek. 1883. évben az osztrák fiókoknál

18.695 forint 76 krnyi és a magyar fiókoknál 12.400 forintnyi, együtt 31.095 frt 76 krnyi összegben lettek váltók szűkölködőkke.

Kölcsönök kézi zálogra. A kézi zálogra kinnlevő kölcsönök tettek: 1882. évi decz. 31-én Bécsben 15,680.700 frt, az osztrák fiókin tézeteknél 9,816.700 frt. Budapesten 4,804.100 frt, a magyar fiókin tézeteknél 2,235.500 frt, együtt 32,537.000 frt. — 1883. évi december 31-én. Bécsben 13,130.100 frt, az osztrák fiókin tézeteknél 9,364.200 frt. Budapesten 4,852.300 frt, a magyar fiókin tézeteknél 2,688.200 frt, együtt 30,034.800 frt. — Tehát 1883. évben Bécsben volt a csökkenés 2,550.600 frt, az osztrák fiókin tézeteknél volt a csökkenés 452.500 forint. Budapesten volt a szaporodás 48.200 frt, a magyar fiókin tézeteknél volt a szaporodás 452.700 frt, együtt volt a csökkenés 2,502.200 frt. — A kölcsönök elérték 1883. évben a legmagasabb állást, január 7-én 31,686.000 frt, a legalacsonyabb állást, június 7-én 21,870.000 frt, átlagos állásuk volt 24,511.000 frt (1882. évben 23,574.000 frt). — Az 1883. évben engedélyezett kölcsönök összege tett, még pedig: Bécsben 55,439.800 frt, az osztrák fiókin tézeteknél 47,785.800 forintot. Budapesten 20,808.200 frt, a magyar fiókin tézeteknél 11,490.900 forintot. együtt 135,524.700 frt. — Kölcsönökből visszafizettetett, még pedig: Bécsben 57,990.400 frt, az osztrák fiókin tézeteknél 48,238.300 frt, Budapesten 20,760.000 frt, a magyar fiókin tézeteknél 11,038.200 frt, együtt 138,026.900 frt. — Az 1883. évi december 31-én kinnlevő kölcsönök fejében a bécsi és budapesti főintézeteknél és az osztrák és magyar fiókoknál kézi zálogul 118 különféle nemű értékpapír volt elhelyezve, melyek tőkeösszege 44,783.808 frt 30 kr. Ezen értékpapírok árkeleti értéke 1883. évi december 31-én tett 45,082.013 frt 95 krt.

Bankutalványok. Az 1883. évben az összes bankintézeteknél 58.055 darab bankutalvány 171,037.007 frt 97.⁵ krnyi összegben állíttatott ki, azaz 555 darabbal több és 11,724.788 frt 68 kr. összeggel kevesebb mint 1882. évben.

Bizományi üzletek. Értékpapírok és ércpénzek bizományi vételében és eladásában 1883. évben a bank által eszközöltetett:

	Az értékpapírok névértéke	Érczneműek	Együtt
Vétel útján	8.929,872 ft 94.5 kr.	153,104 ft 92.5 kr.	9.082,977 ft 87.0 kr.
Eladás „	6.067,748 „ 73.5 „	515,985 „ 39.0 „	6.583,734 „ 12.5 „
Együtt	14.997,621 ft 68.0 kr.	669,090 ft 31.5 kr.	15.666,711 ft 99.5 kr.

A forgalom ezen üzletekben 1883. évben a megelőző évhez képest csökkent 5,095.246 frt 38 krral értékpapírokban, 93.059 frt 21 krral ércpénzekben, tehát összesen csökkent 5,188.305 frt 59 krral. — Bizományi pénzbeszedés végett az 1883. évben benyújtott: Bécsben 28,890 darab 12.275,281 frt 61 kr. (1882. évben: 35,584 darab 16.183,641 frt 82 kr.), az osztrák fiókoknál 13,638 darab 4.879,907 frt 51 kr. (1882. évben: 11,037 darab 4.027,944 frt 96 kr.), Budapesten 2.327 drb 889,554 frt 53 kr. (1882. évben: 1,264 drb 430,858 frt 38.5 kr.), a magyar fiókoknál 2,137 darab 2.000,763 frt 75 kr. (1882 évben 1,813 darab 1.648,282 frt 26.5 kr.), együtt 46,992 darab 20.045,507 frt 40 kr. (1882. évben: 49,698 darab 22.290,727 frt 43 kr.) — A csökkenés ezen üzletben 1883. évben e szerint 2,706 darabot tett 2.245,220 frt 3 krral. A jelzálog-részutalványi üzletben a cs. és kir. közös pénzügyminiszterium számlájára az 1883. évben kiadatott utalvány 15,495 darab 76.114,900 frt, beváltatott utalvány 16,185 darab 75.573,350 ft, meghoszabbított utalvány 12,872 darab 63.620,350 forint, együtt 44,552 darab 215.308,600 frttal.

Forgatmányi üzlet. Forgatmányi követelés maradt 1882. december 31-én 958.592 frt 93 kr., 1883. év folyamában befolyt: kézpénzfizetések által 201,473.157 frt 70 kr., váltók és értékpapírok beszedése által 177,292.044 frt 53 kr., átruházások által 57,908.500 frt, együtt 437,632.295 frt 16 kr. — Ennek ellenében felvétel: készpénz kivétele által 378,538.217 frt 39 kr., átruházások által 57,908.500 frt, együtt 436,446,717 forint 39 krajczár, a forgatmányi követelések tehát 1883. év december 31-én tettek 1,185.577 forint 77 krajczárt. — A for-

gátmányi üzletben ezüstben befolyt 21,710.621 forint, ebből azonban 275.000 forint ismét kiadatott. — A forgátmányi üzletben a forgalom 1883. évben tett: 873,120.419 forint 62 krajczárt (1882: 723,983.754 forint 8 kr.), tehát 1883. évben 149,136.665 frt 54 krral több mint a megelőző évben. — A bécsi kiegyenlítési egyesület 1883. évi 613,157.862 frtot tevő összforgalmában az osztrák-magyar bank 175,471.852 frt 90 krnyi összeggel vagy 28 ⁶¹⁸ százalékkal vett részt.

Letétek. *Őrzési letétek.* 1882. évi deczember 31-én a bank őrizetében voltak: Bécsben 3.572 letét 96,902.014 frt 25 kr. névértékben, Budapesten 244 letét 4,716.617 frt 69 kr. névértékben, együtt 3.816 letét 101,618.631 frt 94 kr. névértékben. — 1883. évben hozzájött Bécsben 3.819 letét 90,190.193 frt 3 kr. névértékben, Budapesten 439 letét 12,368.611 frt 72 kr. névértékben, együtt 4.258 letét 102,558.804 frt 75 kr. névértékben, összesen 8.074 letét 204,177.436 frt 69 kr. névértékben. — Kivétetett: Bécsben 3.687 letét 94,915.751 frt 14 kr. névértékben, Budapesten 367 letét 10,419.507 frt névértékben, együtt 4.054 letét 105,335.258 forint 39 kr. névértékben. — 1883. évi deczember 31-én tehát őrizetben maradt 4.020 letét 98,842.178 forint 30 kr. névértékben, következőleg 204 letéttel több és 2,776.453 frt 64 kr. névértékben kevesebb mint a megelőző évben. — Az őrzés végett letétben volt értékpapírnemek száma 598-ra rugott (1882: 590). — *Kezelési letétek.* 1882. évi deczember 31-én Bécsben a bank kezelése alatt állott 8.345 letét, melynek névértéke 60,093.751 frt 3 kr. 1883-ik évben hozzájött 6.186 letét, melynek névértéke 47,866.555 frt 69 kr., együtt 14.531 letét 107,960.306 forint 72 kr. névértékben. — Kivétetett 2.534 letét, melynek névértéke 23,644.029 frt 40 kr. 1883-ik évi decz. 31-én tehát kezelésben maradt 11.997 letét, melynek névértéke 84,316.277 frt 32 kr., tehát 3.652 letéttel, 24,222.526 frt 29 kr. névértékben több mint az előző évben. A kezelésbe adott értékpapírnemek száma 566-ra (1882: 497) ment. Együttvéve 1883. évi deczember 31-én a bank őrizete és kezelése alatt állott 16.017 letét 183,158.455 frt 62 kr. névértékben.

tékben, tehát 3.856 letéttel, 21,446.072 frt 65 kr. névértékben több mint az előző év megfelelő szakában.

Jelzálog-kölcsönök. 1883. évben a jelzálog-hitel-üzletben kérelmeztetett 398 kölcsön, melyek összege 11,914.100 forint, engedélyeztetett 252 kölcsön, melyek összege 7,093.400 frt. — Az engedélyezett kölcsönökből esik *a)* a birodalmi tanácsban képviselt királyságok- és országokra, még pedig: Gácsországra 50 kölcsön 974.900 forinttal, Alsó-Ausztriára 24 kölcsön 604.800 frttal, Bukovinára 11 kölcsön 380.000 frttal, Sziléziára 1 kölcsön 30.000 frttal, Morvaországra 1 kölcsön 26.000 frttal, összesen 87 kölcsön 2,015.700 frttal; *b)* a magyar korona országaira, még pedig: Magyarországra 164 kölcsön 4,697.700 frttal, Horvát-Szlavonországra 1 kölcsön 380.000 frttal, összesen 165 kölcsön 5,077.700 forinttal, együtt a fenti 252 kölcsön 7,093.400 frttal. — 1883. évben kiszolgáltatott 239 kölcsön, melyek összege 5,749.500 forint, visszafizettetett 285 kölcsön, melyek összege 8,882.483 frt 51 kr. — 5% os záloglevelekben nyújtott kölcsönök visszafizetése (átváltoztatása) végett kölcsönök kérelmeztek: 4½%-os záloglevelekben 2,947.800 frt, 4%-os záloglevelekben 202.700 frt, együtt 3,150.500 frt; engedélyeztek: 4½%-os 2,574.500 frt, 4%-os 126.000 frt, együtt 2,700.500 frt; keresztülvitettek (az előbbi évekből befejezetlen kölcsönengedélyezéseket betudva): 4½%-os záloglevelekben 2,656.100 forint, 4%-os záloglevelekben 191.100 frt, együtt 2,847.200 forint. — 1883-dik évben mutatkozott csökkenés 46 kölcsön, melyek összege 3,132.983 frt 51 kr. 1882. évi decz. 31-én fennállott 3.159 kölcsön, melyek összege 90,121.939 frt 35.5 kr. 1883. évi decz. 31-én tehát fenmaradt 3.113 kölcsön, melyek összege 86,988.955 frt 84.5 kr. — Ebből esik házakra 748 kölcsön 16.748.298 frt 2 krral, jószágokra 1.728 kölcsön 65,042.938 frt 35 krral, kisbirtokra 637 kölcsön 5,197.719 frt 47.5 krral, együtt 3.113 kölcsön 86,988.955 frt 84.5 krral.

Záloglevél-forgalom. Az egyes osztályzatok szerint 1883. év december 31-én záloglevél-forgalomban volt: 5000 frtos 5%-os 3.806 darab 19,030.000 forint, 4½%-os 5.700 darab

28,500.00 forint, 4%-os 2.295 darab 11,475.000 forint, együtt 11.801 darab 59,005.000 frt. — 1000 frtos 5%-os 9.432 darab 9,432.000 frt, 4½%-os 8.365 darab 8.365.000 frt, 4%-os 4,511 darab 4,511.000 forint, együtt 22.308 darab 22,308.000 forint. 100 frtos 5%-os 9.877 darab 987.700 frt, 4½%-os 8.001 darab 800.100 frt, 4%-os 4.974 darab 497,400 frt, együtt 22.852 darab 2,285.200 frt, összesen 56.961 darab 83,598.200 frttal.

Pénztári mozgalom. A bank valamennyi pénztárainál 1883. évben készpénzben bevétetett 4.449,903,135 ft 19.5 kr, kiadatott 4.395,608.450 frt 60.5 kr. Az 1883. évi pénztári mozgalom tehát 8.845,511.585 frt 80 kr. (1882 : 9.636,942.591 frt 96.5 kr.) és az előző évhez hasonlítva 791.431,006 forint 16.5 krral csökkent. Ezen pénztári mozgalomból esik a bankjegyforgalom- és bankjegyfelváltásra 4.607, 331.378 frt, a nemes érczekbeni forgalomra 317,854.806 forint 25 krajczár, a leszámítolási üzletre 1.741,216.897 frt 54 kr., a kölcsön-üzletre 157,588.607 forint 37 kr., a bankutalványi üzletre 342,592.601 ft 28.5 kr., a forgatmányi üzletre 873,120.419 forint 62 kr., a devise- (érczváltó-) üzletre 64,862.500 forint 72.5 krajczár, a bizományi üzletre 52,734.877 forint 82.5 krajczár, a jelzálog részutalványi üzletre 234,475.577 frt 4.5 kr., a többi üzletekre 453,733.920 frt 14 kr., együtt 8.845,511.585 frt 80 kr.

Az évi jövedelmek és azok hováfordítása. Bevétel 9,446.370 frt 38.5 kr., kiadás 2,852.638 frt 22 kr., maradt tiszta évi jövedelem 6,593.732 frt 16.5 kr. — A tiszta jövedelemből az osztrák-magyar bank alapszabályainak 102. cikke értelmében a részvényeseket illeti a befizetett részvénytőke után hét száztóli (6,300.000 frt) és a nyereség még ezután fennmaradó részének fele (146,866 frt 8.5 kr.). Azonkívül a részvényeseket illeti az 1882. évről áthozott felosztatlanul maradt 14.308 frt 30 kr. nyereség. 150.000 bankrészvényre tehát esik összesen 6,461.174 frt 38.5 kr., melyből 6,450.000 frt kiosztatik, míg 11.174 frt 38.5 kr. kiosztásra nem került, nyereségül a részvényesek javára új számlára átvitetik. Az 1883. évi osztalék részvényenként 43 frtot tesz, vagyis a befizetett tőke 7½ szá-

zalékát, tehát ugyanannyit mint a múlt évben. Az 1883. évi tiszta jövedelemnek a 7°/o-os részvényosztalék levonása után még fenmaradó részének második fele 146.866 frt 8 krral a két állami kormányzatot illeti.

Tartalékalap. 1882. deczember 31-én a tartalékalap tett 18,034.850 frt 39 krt. Ehez utaltatott 22.793 frt 44 kr., együtt 18,057.643 frt 83 kr. Ellenben a tartalékalapból kivétetett 2.709 forint 46 kr., a tartalékalap tehát 1883. évi decz. 31-én 18,054.934 frt 37 krra rugott és így 1883. évben 20.083 forint 98 krral szaporodott.

A mi különösen a magyar főintézetet és fiókjait illeti, ezeknek működését a főbb üzleti ágakban a következő számok mutatják:

	Váltók és érték- papírok leszámí- tolása	Kölcsönök kézi zálogra	Kiállított utalványok	Külföldi váltók vétele* stb.
	o s z t r á k é r t é k ü f o r i n t b a n			
Budapest ¹ ---	151.304,009	20.808,200	27,913,335	1.129,630
Arad ---	3.757,476	185,200	1.280,129	44,495
Brassó ---	2.543,054	596,400	1.014,976	767,163
Debreczen ² ---	8.419,194	1.140,000	5.431,954	431,154
Eszék ---	3.374,515	323,100	336,315	691,118
Fiume ---	2.588,011	196,800	2.981,223	8,777
Győr ---	3.779,909	226,500	914,104	78,845
Kassa ³ ---	6.518,480	776,300	1.471,236	457,402
Kolozsvár ---	5.042,417	822,300	579,934	86,681
N.-Kanizsa ⁴ ---	8.474,464	164,000	1.400,256	290,392
Nagy-Szeben ---	1.296,428	1.135,400	1.109,012	116,113
Pozsony ---	3.520,565	1.751,900	1,809,621	143,401
Sopron ---	1.906,045	593,600	875,713	260,950
Szeged ⁵ ---	9.034,595	348,600	4.870,929	34,471
Temesvár ⁶ ---	9.669,921	979,000	3.229,257	434,328
Zágráb ⁷ ---	6.191,629	2.251,800	1.293,690	356,783
Összesen	227.420,712	32.299,100	56.511,684	5.331,703

Ha végre a múlt év eredményeit az előbbi évek eredményeivel összehasonlítjuk, a fontosabb üzleti mozzanatokra nézve a következőket találjuk.

* Lejárt szelvények beváltása, bizományi üzletek, záloglevelek vétele és eladása stb. ¹ Kecskemét s Székesfehérvárral. ² Nagyvárad s Szatmár-Németivel. ³ Miskolczczal. ⁴ Péccsel. ⁵ Ujvidékkel. ⁶ Nagy-Becskerek, Lugos, Fehértemplom és Verseczczel. ⁷ Sziszekkel.

A mi mindenekelőtt a bankjegyforgalmat illeti, az volt:

1818 végén	---	---	---	26.738,365	frt	p. p.
1820	"	---	---	51.915,255	"	"
1830	"	---	---	111.988,605	"	"
1840	"	---	---	167.079,390	"	"
1850	"	---	---	255.367,221	"	"
1860	"	---	---	474.861,562	"	o. é.
1870	"	---	---	296.893,160	"	"
1880	"	---	---	328.622,890	"	"
1881	"	---	---	354.207,560	"	"
1882	"	---	---	368.633,710	"	"
1883	"	---	---	380.457,420	"	"

Az érczfedezet volt:

1818	19.214,658	frt	$36\frac{1}{4}$	kr. p. p., azaz	1:	1.38
1820	29.424,892	"	$17\frac{2}{4}$	" " "	1:	1.77
1830	17.565,422	"	$44\frac{1}{2}$	" " "	1:	6.37
1840	15.513,549	"	$20\frac{1}{4}$	" " "	1:	10.77
1850	32.303,124	"	50	" " "	1:	7.90
1860	89.167,926	"	18	" o. é., "	1:	5.32
1870	114.327,175	"	80	" " "	1:	2.60
1880	173.301,613	"	67.5	" " "	1:	1.89
1881	190.856,000	"	—	" " "	1:	1.85
1882	193.739,709	"	35	" " "	1:	1.90
1883	199.378,868	"	54	" " "	1:	1.90

A leszámítolási üzlet állapota volt:

1818 végén	---	---	---	6.557,395	frt	31	kr. p. p.
1820	"	---	---	1.626,110	"	59	" "
1830	"	---	---	4.987,297	"	47	" "
1840	"	---	---	31.324,114	"	57	" "
1850	"	---	---	37.531,336	"	50	" "
1860	"	---	---	58.165,743	"	—	" o. é.
1870	"	---	---	109.694,405	"	24	" "
1880	"	---	---	139.108,819	"	$11\frac{1}{2}$	" "
1881	"	---	---	156.544,944	"	$60\frac{1}{2}$	" "
1882	"	---	---	162.668,240	"	74.5	" "
1883	"	---	---	169.345,057	"	17.5	" "

Ebből esett Magyarországra:

1850	---	---	---	13.082,216	frt	34	kr. p. p.
1860	---	---	---	22.943,112	"	56	" o. é.
1870	---	---	---	43.415,155	"	75	" "
1880	---	---	---	"	—	"	"
1881	---	---	---	"	—	"	"
1882	---	---	---	44.440,271	"	40.5	" "
1883	---	---	---	47.735,612	"	70.5	" "

A lombardüzlet állapota volt:

1818 végén	---	---	---	---	4.782,100	frt	p. p.
1820	"	---	---	---	16.724,900	"	"
1830	"	---	---	---	10.968,000	"	"
1840	"	---	---	---	17.470,100	"	"
1850	"	---	---	---	20.005,000	"	"
1860	"	---	---	---	54.417,830	"	o. é.
1870	"	---	---	---	41.259,200	"	"
1880	"	---	---	---	20.924,300	"	"
1881	"	---	---	---	21.991,500	"	"
1882	"	---	---	---	32.537,000	"	"
1883	"	---	---	---	30.034,800	"	"

Ebből esett Magyarországra :

1860	---	---	---	---	4.512,200	frt	o. é.
1870	---	---	---	---	18.821,700	"	"
1880	---	---	---	---	4.845,900	"	"
1881	---	---	---	---	4.372,800	"	"
1882	---	---	---	---	7.039,600	"	"
1883	---	---	---	---	7.540,500	"	"

A jelzálogkölcsonök állapota volt:

1856 végén	---	---	---	---	1.697,115	frt	—	kr.	p. p.
1860	"	---	---	---	55.726,071	"	77	"	o. é.
1870	"	---	---	---	63.438,085	"	97	"	"
1880	"	---	---	---	97.854,252	"	66	"	"
1881	"	---	---	---	95.307,165	"	79	"	"
1882	"	---	---	---	90.121,939	"	35.5	"	"
1883	"	---	---	---	96.988,955	"	84.5	"	"

Ebből esett Magyarországra :

1856	---	---	---	---	87,150	frt	—	kr.	p. p.
1860	---	---	---	---	37.421,038	"	52	"	o. é.
1870	---	---	---	---	36.241,931	"	36	"	"
1880	---	---	---	---	59.764,658	"	58	"	"
1881	---	---	---	---	61.739,887	"	71	"	"
1882	---	---	---	---	61.649,657	"	98	"	"
1883	---	---	---	---	60.631,867	"	09.5	"	"

A leszámítolási díj (helyi váltóknál) tett:

1831—60	---	---	---	---	4	—5	o/o
1860—70 (jul.)	---	---	---	---	4	—5 ¹ / ₂	"
1870—80	---	---	---	---	4 ¹ / ₂	—6 ¹ / ₂	"
1880	---	---	---	---	4		"
1881	---	---	---	---	4		"
1882	---	---	---	---	4.20		"
1883	---	---	---	---	4.11		"

A bank által fizetett osztalék volt:

1816—20	---	---	---	6.4	1861—70	---	---	---	7.42
1821—30	---	---	---	10.3	1871—80	---	---	---	8.63
1831—40	---	---	---	12.3	1881	---	---	---	6.50
1841—50	---	---	---	12.18	1882	---	---	---	7 ¹ / ₆
1851—60	---	---	---	10.29	1883	---	---	---	7 ¹ / ₆

Az államnak adóssága a bank irányában tett:

1818 végén	---	---	---	---	10.490,000	frt	—	kr.	p.	p.
1820	"	---	---	---	34.231,541	"	18 ² / ₄	"	"	"
1830	"	---	---	---	108.029,760	"	—	"	"	"
1840	"	---	---	---	126.304,387	"	45	"	"	"
1850	"	---	---	---	150.402,918	"	6 ¹ / ₄	"	"	"
1860	"	---	---	---	257.054,159	"	64.5	"	o.	é.
1870	"	---	---	---	80.000,000	"	—	"	"	"
1880	"	---	---	---	80.000,000	"	—	"	"	"
1881	"	---	---	---	79.748,918	"	78	"	"	"
1882	"	---	---	---	79.595,268	"	54	"	"	"
1883	"	---	---	---	79.448.402	"	46	"	"	"

XXXIX.

A magyar hitelintézetek.

Összes hitelintézeteink száma (az osztrák magyar bank fiókjaival együtt) volt:

1867	---	---	---	69	1877	---	---	---	649
1870	---	---	---	292	1878	---	---	---	651
1873	---	---	---	490	1879	---	---	---	668
1874	---	---	---	594	1880	---	---	---	689
1875	---	---	---	625	1881	---	---	---	716
1876	---	---	---	645	1882	---	---	---	757*

Ezek között volt 1882-ben:

Bank	---	---	---	113	Földhitelintézet	---	---	5
Takarékpénztár	---	---	---	335	Osztrák-magyar bank-	---	---	---
Szövetkezet	---	---	---	290	intézet és fiókjai	---	---	14(?)**

* 1883-ban a Magyar Compass szerint a következő változások fordultak elő:

	Bank és hitel- intézet	Takarék- pénztár	Szövet- kezet
Ujból keletkezett	7	14	45
Föloszlott (beolvadt)	—	1	9

** Lásd 104. lapon.

Az alapszabályilag biztosított tőke:

1870	---	---	69.087,000	frt	1878	---	---	98.559,172	frt
1873	---	---	194.686,690	«	1879	---	---	97.534,446	«
1874	---	---	182.758,100	«	1880	---	---	117.696,494	«
1875	---	---	146.006,839	«	1881	---	---	90.256,160	«
1876	---	---	106.121,825	«	1882	---	---	111.984,860	« *
1877	---	---	105.006,000	«					

A leszámítolási üzlet állapota:

					Bankszerű	Hiteltulajd.				
					v á l t ó t á r c z a					
1870	---	---	---	---	96.605,000 forint					
1873	---	---	---	---	126.578,317	frt	12.039,955	frt		
1874	---	---	---	---	137.317,751	«	10.611,666	«		
1875	---	---	---	---	137.913,709	«	9.927,832	«		
1876	---	---	---	---	139.919,838	«	6.240,946	«		
1877	---	---	---	---	147.391,895	«	4.210,834	«		
1878	---	---	---	---	157.760,981	«	5.840,841	«		
1879	---	---	---	---	175.947,054	«	4.906,155	«		
1880	---	---	---	---	193.738,260	»	3.341,049	«		
1881	---	---	---	---	201.143,527	«	3.207,141	«		
1882	---	---	---	---	222.107,316	«	3.497,183	«		

A lombardüzlet állapota:

1870	---	---	25.257,000	frt	1878	---	---	19.364,774	frt
1873	---	---	33.117,676	«	1879	---	---	23.123,420	«
1874	---	---	27.878,114	«	1880	---	---	22.474,164	«
1875	---	---	25.669,290	«	1881	---	---	27.265,279	«
1876	---	---	19.729,845	«	1882	---	---	29.393,198	«
1877	---	---	19.617,875	«					

A jelzálogüzlet állapota:

1870	---	---	123.956,000	frt	1878	---	---	226.871,764	frt
1873	---	---	166.840,111	«	1879	---	---	234.957,068	«
1874	---	---	184.627,432	«	1880	---	---	244.223,012	«
1875	---	---	205.442,938	«	1881	---	---	259.463,261	«
1876	---	---	216.128,141	«	1882	---	---	282.135,660	«
1877	---	---	221.723,002	«					

Takarékpénztári betétek összege:

1870	---	---	131.247,000	frt	1878	---	---	249.537,598	frt
1873	---	---	174.208,372	«	1879	---	---	282.978,433	«
1874	---	---	181.635,066	«	1880	---	---	305.262,059	«
1875	---	---	198.411,566	«	1881	---	---	336.215,333	«
1876	---	---	217.018,018	«	1882	---	---	352.813,987	«
1877	---	---	236.580,476	«					

* A szövetkezetek és egyéb intézetek törzsbetét-tőkéje nélkül.

A pénztárjegyek és utalványok összege :

1870	14.624.000	frt	1878	7.284,627	frt
1873	13.345,200	«	1879	6.789,579	«
1874	17.343,703	«	1880	8.013,053	«
1875	12.742,884	«	1881	7.177,275	«
1876	9.264,493	«	1882	7.362.775	«
1877	7.690,193	«			

A nyereség volt :

1873	8.181,969	frt	1878	9.667,840	frt
1874	9.170,210	«	1879	11.644,553	«
1875	7.941,132	«	1880	11.764,807	«
1876	7.482,648	«	1881	13.286,575	«
1877	9.103,665	«	1882	14.408,413	«

A tartaléktőke :

1873	8.087,444	frt	1878	12.739,303	frt
1874	8.505,582	«	1879	14.890,155	«
1875	8.624,803	«	1880	20.628,323	«
1876	8.919,045	«	1881	23.350,781	«
1877	11.197,730	«	1882	28.109,160	«

Bankok. Az osztrák-magyar bankon kívül volt nálunk (a földhitelintézetek nélkül) bankintézet :

1867	5	1873	89
1868	11	1874	90
1869	28	1880	107
1870	40	1881	109
1871	49	1882	113
1872	82		

A 113 bankintézetnek részvénytőkéje 1882-ben 63,032.780 frtot tett, melyből 48.594,392 frt tényleg be van fizetve. Üzletök főadatai a következők :

Takarékpénztári betétek	45.047,710	frt
Pénztárjegyek és utalványok	5.847,798	«
Elfogadványok forgalomban	1.888,483	«
Folyó számlai hitelezők	33.166,620	«
Záloglevél-tartozások	9.696,800	«
Váltótárca	60.318,620	«
Lombardüzlet	11.094,835	«
Jelzálogüzlet	14.631,158	«
Kölcsönök kötvényekre	1.118,361	«
Folyó számlai adósok	29.736,729	«

Az 1882-dik évre a bankintézetek 4,892.167 frt nyereséget mutattak ki.

Takarékpénztárak. A tulajdonképeni hitelintézeteknél sokkal gyorsabban honosultak meg és sokkal nagyobb számban terjedtek el nálunk a takarékpénztárak. Sőt azt kell mondanunk, hogy a takarékpénztárak a hitelintézeteket jóformán pótolták, minthogy nálunk humanistikus jellegűektől majdnem teljesen kivetkőztettek és inkább mint betéti bankok szervezkedtek és működtek, talán épen azért, mivel hitelszervezetünk fejletlen állapota mellett csak e módon lehetett némileg a hitelszükségleten segíteni.

A takarékpénztárak száma következő emelkedést mutat:
Volt:

1867	---	---	---	54	1873	---	---	---	---	274
1868	---	---	---	66	1874	---	---	---	---	290
1869	---	---	---	116	1879	---	---	---	---	309
1870	---	---	---	136	1880	---	---	---	---	314
1871	---	---	---	153	1881	---	---	---	---	322
1872	---	---	---	229	1882	---	---	---	---	335

A takarékpénztárak száma e szerint az alkotmány visszaállítása óta hatszorosára emelkedett. A tkpénztárak alapszabályilag megállapított alaptőkéje (tartaléktőkével együtt) volt:

1866	---	---	2.601,164	frt	1881	---	---	26.668,800	frt
1870	---	---	7.051,000	«	1882	---	---	28.472.808	«
1880	---	---	26.917,980	«					

A magyar takarékpénztárak betétei tettek:

1866	---	---	53.492,559	frtot	1878	---	---	215.680,148	frtot
1873	---	---	152.092,648	«	1879	---	---	242.838,115	«
1874	---	---	158.931,264	«	1880	---	---	260.022,068	«
1875	---	---	173.631,413	«	1881	---	---	283.696,713	«
1876	---	---	189.713,114	«	1882	---	---	293.809,574	«
1877	---	---	206.291,870	«					

A takarékpénztárak aktivüzletei között különösen helyt foglal a leszámítolás, jelzálogkölsön és lombardüzlet. 1882 év végén tett:

a váltótárca állapota	---	---	---	---	109.063,374	frtot
jelzálogkölsönök állapota	---	---	---	---	109.060,912	«
a lombardüzlet	---	---	---	---	9.777,117	«

A mennyiben a takarékpénztári betétekben a takarékoság egyik mérvét találhatni, mindenesetre érdekes kiszámítani, mennyit tesz fejenként a takarékpénztári betét egyes államokban? E szerint azt találjuk, hogy fejenként tesz a takarékpénztári betét az újabb adatok szerint:

Magyarországon	---	---	1882	---	---	---	25.56	frt	o. é.
Ausztriában	---	---	1882	---	---	---	35.77	"	"
Olaszországban	---	---	1881	---	---	---	11.0	"	"
Svájcban	---	---	1881	---	---	---	36.11	"	"
Franciaországban	---	---	1880	---	---	---	13.62	"	"

Kamatláb. A bankoknál a szedett kamat a leszámítolásnál 4—14% közt változik, átlagban 8—10% körül forog; előlegeknél 5—24% közt, az átlag 10—12% körül található. A takarékpénztáraknál a leszámítolási díj 4—12%, az előlegek utáni kamat 5—15%, a jelzálogkölcsönök utáni kamat 5—11%. A legtöbb intézet a törvényes védelmet élvező 8%-ot jegyzi.

A takarékpénztári betét után fizetett kamat 2—10% közt ingadozik. Daczára az alacsonyabb betéti kamatnak, a takarékpénztári betétek az utolsó évben ismét jelentékenyebben emelkedtek; míg azonban az utolsóelőtti évben a szaporodás (a pénztári jegyek és utalványok hozzászámításával) 30 millió forint, addig az utolsó évben a szaporodás csak 16.8 millió forint. A szövetkezeteknél is a kamatláb egészben véve magas; a leszámítolásnál 6—14, előlegeknél 6—12.50, jelzálognál 6—12, kölcsönkötvényeknél 6—14%.

XL.

A hitelszervezet területi alakulása.

Hazánk hitelszervezete teljesen csak úgy ítéltető meg, ha hitelintézeteink területi eloszlását is figyelembe részesítjük. Eziránt a következő adatokkal teszünk először kísérletet. Az adatok némi hiányokat mutatnak föl, a mennyiben minden

igyekezet daczára sem tudtam a helységnevtárban minden helység iránt tájékozást találni. Azonban e hiányok daczára is remélem, hogy ez összeállítás — az 1881-ki adatok alapján* — igen tanuságos lesz.

A hitelintézetek közé tartoznak a bankintézetek, takarékpénztárak, szövetkezetek, az osztrák-magyar bank intézetei, a földhitelintézetek és a kisbirtokosok hitelintézetével szövetséges mezőgazdasági előlegegyletek. Ellenben figyelmen kívül hagytuk a tisztviselők és vasuti alkalmazottak szövetkezeteit. E szerint volt:

	Tényleges népesség	Hitelintézetek
Duna bal partján --- ---	1,757,552	100
Duna jobb partján --- ---	2,562,355	155
Duna-Tisza köz --- ---	2,340,959	144
Tisza jobb partján --- ---	1,441,541	71
Tisza bal partján --- ---	1,820,855	63
Tisza-Maros köz --- ---	1,721,312	71
Erdély --- --- ---	2,084,048	71
Fiume város és területe	20,981	4
Összesen	13.749,603	679**

Legnagyobb számban vannak e szerint a hitelintézetek a Duna jobb- és balpártján és a Duna-Tisza közben; rosszabbul vannak ellátva a Tisza balpartja és Tisza-Maros-köz, legkisebb a hitelintézetek száma Erdélyben. Különösen kevés a hitelintézetek száma Beregben, Borsodban, Sárosban, Ungban, Biharban, Szatmárban, Szilágyban, Ugocsában (1), Aradban, Csanádban, Krassóban és Erdélyben általában, Besztercze-Naszód, Brassó, Szeben, N.-Küküllő megyék kivételével. Ellenben aránylag jól vannak ellátva hitelintézetekkel Temes, Torontál, Abauj-Torna, Bács, Pest-Pilis, Vas, Veszprém, Zala, Tolna, Fejér, Nyitra megyék stb.

* Az 1882. évre vonatkozó adatok e fejezetek irásánál nem voltak közölve; különben az évről-évre előforduló változások a kép általános jellegét nem igen befolyásolják. **A hivatalos évkönyv 716 intézetet mutat ki; azonban a fenti számhoz járúl még 30 tisztviselői, vasuti alkalmazottak stb. szövetkezete, úgy hogy csak 7 intézet hovátartozásáról nem tudunk beszámolni.

A hitellel való ellátás különösen a bankintézetek és takarékpénztárak által történik. A szövetkezetek, számra nézve ugyan nem oly alárendeltek, de üzleti körükre nézve mindenestre igen szerény szerepet játszanak. Ha tehát különösen a bankintézetekre és takarékpénztárakra irányozzuk figyelmünket, a következő eredményekhez jutunk:

	Bankintézet	Takarékpénztár*
Duna bal partja --- --- --- ---	22	48
Duna jobb partja --- --- --- ---	14	81
Duna-Tisza köz --- --- --- ---	32	64
Tisza jobb partja --- --- --- ---	22	38
Tisza bal partja --- --- --- ---	12	37
Tisza-Maros köz --- --- --- ---	14	32
Erdély --- --- --- ---	9	20
Fiume és területe --- --- --- ---	2	2
Összesen	127	322

Ezen megkülönböztetés alapján valamivel mélyebb betekintést szerzünk hitelszervezetünkbe. Minthogy t. i. az ország átlaga szerint mintegy 100.000 lélekre jut egy bankintézet, legjobban van olyanokkal ellátva a Duna jobbpartja, a Duna-Tisza-köz, Tisza jobbpartja, legkevésbé Erdély stb. Takarékpénztár jut nálunk 100.000-re mintegy $2\frac{1}{2}$ és e szerint az átlagnál jobban vannak ellátva takarékpénztárakkal különösen a Duna jobbpartja és a Duna-Tisza-köz. A mi az egyes megyéket illeti, úgy azt találtuk, hogy egyetlen egy bankintézet sincs a következő megyékben: Árva, Baranya, Komárom, Moson, Veszprém, Szilág, Ugocsa, Krassó-Szörény és a legtöbb erdélyi megyében. — Takarékpénztárban nagyobb számban Nyitra, Tolna, Vas, Zala, Csongrád, Szepes stb. Aránylag igen csekély a takarékpénztárak száma — Erdélytől eltekintve — a következő megyékben: Aradmegye, Csanád, Krassó-Szörény, Máramaros, Borsod, Bereg stb.

* Az osztrák-magyar bank fiókjait és budapesti intézetét, valamint a földhitelintézeteket bezárólag.

XLI.

A hitel- és váltóforgalom.

A váltóforgalom jelentékeny emelkedéséről a következő adatok tanuskodnak. Eladatott összesen váltóürlap:

1872	---	---	---	1.235,898	1877	---	---	---	1.957,646
1873	---	---	---	1.500,716	1878	---	---	---	2.231,867
1874	---	---	---	1.557,836	1879	---	---	---	2.274,451
1875	---	---	---	1.630,290	1880	---	---	---	2.618,267
1876	---	---	---	1.767,364	1881	---	---	---	2.933,300

Legnagyobb az emelkedés a kis váltóforgalomban, mely 1872 óta roppant mérvekben elterjedt. Eladatott ugyanis 5 kros ürlap:

1872	---	---	---	287,914	1877	---	---	---	610,334
1873	---	---	---	371,236	1878	---	---	---	733,905
1874	---	---	---	433,761	1879	---	---	---	766,481
1875	---	---	---	458,114	1880	---	---	---	982,335
1876	---	---	---	517,180	1881	---	---	---	1.140,889

XLII.

A budapesti pénzüintézetek.*

A betétüzlet állapota 1883. deczember 31-én.

	Takarékpénztári betét		Pénztárjegy és utalvány		Összesen	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Hazai első takarékpénztár	64.447,833	83	291,500	—	64.739,333	83
Pesti magyar keresk. bank	2.193,009	60	2.732,829	14	4.925,838	74
Magyar földhitelintézet	—	—	10,700	—	10,700	—
Első magyar iparbank	1.784,071	06	162,600	—	1.946,671	06
Magyar ált. hitelbank	—	—	390,100	—	390,100	—
Egyesült bpesti főv. tkp.	15.621,826	54	303,100	—	15.924,926	54
Budapesti iparbank	32,853	45	—	—	32,853	45
Magy. leszám. és pénzv. b.	—	—	1.577,176	32	1.557,176	32
Budapest III. ker. tkpénz.	370,973	14	—	—	370,973	14
Magy. orsz. közp. tkpénzt.	3.488,945	97	259,600	—	3.748,545	97
Központi ipart. hitelintézet	55,392	44	—	—	55,392	44
Bpesti bankegyes. r.-társ.	682,775	70	—	—	682,775	70
Magyar orsz. bank r.-társ.	—	—	90,300	—	90,300	—
Magy. ált. takarékpénztár	633,313	96	346,000	—	979,313	96
Összesen	89.310,995	69	6.163,905	46	95.474,901	15

* A leszámolás alatt lévő intézetek nélkül.

Egyéb üzletágak állapota 1883. deczember 31-én.

	Váltó-tárca		Lombard		Jelzálog	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
Az osztrák-magyar bank főintézete Budapesten	31.208,563	12	4.852,300	—	—	—
Hazai első tkpénztár	8.632,334	75	559,831	36	22.944,989	19
Pesti magy. keresk. bank	7.770,812	16	3.816,310	11	10.684,631	88
Magyar földhitelintézet	2.229,210	92	—	—	79.410,513	89
Első magyar iparbank	1.582,524	41	832,704	90	32,291	82
Magyar ált. hitelbank	5.134,150	58	15,160	—	—	—
Egyes. bpesti főv. tkp.	7.062,208	10	3.278,248	80	3.717,330	87
Budapesti iparbank	4.968	—	889	48	—	—
M. leszám. és pénzv. b.	2.937,853	57	3 849,511	52	—	—
Magy. jelzálog és hitelb.	4,842	—	910,779	15	17,464,547	75
Bpest III. k. tkpénztár	408,346	80	520	—	19,200	—
Magyar orsz. közp. tkp.	4.093,861	52	1.284,088	59	151,911	25
Alt. m. munic. hitelint.	—	—	—	—	150,000	—
Közp. ipartárs. hitelint.	127,578	92	—	—	—	—
Bpesti bankegyes. r.-tár.	1.264,183	93	21,415	66	144,978	79
Kisbirtokosok orsz. föld.	611,199	46	500	—	3.836,567	97
M. orsz. bank r.-társ.	2.664,568	18	—	—	—	—
M. ált. takarékpénztár	1.310,088	54	72,051	—	—	—
Összesen*	45.838,731	84	14.642,010	57	138.556,963	41

Összehasonlítva a két utolsó év eredményeit, az egyes üzletágak szerint, a következő eredményekhez jutunk:

	1882-ben millió forint	1883-ban
Takarékp. betét	83.5	89.3
Pénztárjegy és utalvány	5.8	6.1
Váltó-tárca	44.9	45.8
Lombard	12.5	14.6
Jelzálog	127.1	138.5

XLIII.

Államjegyek.

A forgalomban volt államjegyek összege 1883-ban tett millió forintban:

január végén	352.6	julius végén	346.7
február " "	343.6	augusztus végén	358.7
márcz. " "	335.3	szeptemb. " "	357.3
április " "	327.7	október " "	358.0
május " "	330.2	november " "	358.1
junius " "	333.1	deczember " "	350.9

* Az osztrák-magyar bank nélkül.

Volt pedig forgalomban :

1 frtos	---	---	---	---	---	69.080,350 =	69.080,350 frt
5 "	---	---	---	---	---	26.704,344 =	133.521,720 "
50 "	---	---	---	---	---	2.966,994 =	148.349,700 "
						Összesen	350.951,770 frt

Az előbbi években pedig tett :

1866 január 1.	---	---	---	---	1874 végén	---	---	---	345.2
1866 május végén	---	---	---	120.3	1875 "	---	---	---	346.5
1866 végén	---	---	---	224.0	1876 "	---	---	---	355.4
1867 "	---	---	---	313.1	1877 "	---	---	---	345.9
1868 "	---	---	---	307.9	1878 "	---	---	---	364.0
1869 "	---	---	---	319.0	1879 "	---	---	---	313.0
1870 "	---	---	---	352.1	1880 "	---	---	---	327.7
1871 "	---	---	---	373.6	1881 "	---	---	---	320.4
1872 "	---	---	---	375.9	1882 "	---	---	---	351.4
1873 "	---	---	---	344.0					

XLIV.

Pénzverés.

A pénzverés 1883-ban a bécsi és körmöczbányai pénzverő hivatalok kimutatása szerint következő volt :

a) A bécsi pénzverde :

I. Törvényes országos ezüstpénz.

	Darab	frt	kr.
Kétforintos	---	69,579	139,158 —
Egyforintos	---	6.035,954	6.035,954 —
Összesen	6.105,533	6.175,112	—

II. Kereskedelmi ezüstpénz.

	Darab	frt	kr.
Levanti tallér (belértéke 2.10483 frt) ---	308,334	648,990	76

III. Aranypénz.

Arany, négyszeres, à 19 frt 20 kr. ---	36,739	705,388	80
Arany, egyszerű, à 4 frt 80 kr. ---	408,639	1.961,467	20
Nyolczforintos = 20 frank = 8 frt 10 kr.	30,814	249,593	40
Négyforintos = 10 frank = 4 frt 5 kr.	3,720	15,066	—
Összesen aranypénz	479,912	2.931,515	40

IV. Rézpénz.

Egykrajczáros	35.000,000	350,000	—
Összesen veretett	41.893,779	10.105,618	16

b) A körmöczi pénzverde :

I. Törvényes országos ezüstpénz.

	Darab	frt	kr.
Egyforintos	7.040,776	7.040,776	—

II. Aranypénz.

Nyolczforintos = 20 frank = 8 frt 10 kr.	300,429	2.433,474	90
Négyforintos = 10 frank = 4 frt 5 kr.	11,865	48,053	25
Összesen	312,294	2.481,528	15

III. Rézpénz.

Egykrajczáros	8.535,127	85,351	27
Összesen veretett	15.888,197	9.607,655	42

A két pénzverde együtt 1883-ban 19·71 millió forint értékű ércpénzt vert vagyis 5·55 millió forinttal többet mint 1882-ben (14·16 millió frt.)

Az utolsó két év összehasonlítása a következő eredményeket mutatja:

	1882			1883		%
	Ausztria	Magyarország	összesen	Ausztria	Magyarország	
	millió forint					
Ezüstforintos	5.7	1.8	7.5	6.1	7.0	13.1
Levantei tallér	0.1	—	0.1	0.6	—	0.6
Aranypénz	2.3	2.5	4.8	2.9	2.4	5.3

Minden pénznemnél emelkedés volt az utolsó évben; a legnagyobb az ezüstpénznél. Érdekes a levantei tallérok veretésében mutatkozó jelentékeny emelkedés. Az aranypénzek veretése nálunk csökkenést mutat, Ausztriában ellenben emelkedést.*

* Részletes adatokat a pénzverésről 1857. óta lásd a tavali évfolyamban.

XLV.

Az agio.

Az arany agiója a bécsi tőzsdén 1882-ben következőképen alakult:

	legmagasabb havi	legalacsonyabb havi	havi átlag
január	119.25	118.50	118.85
február	118.81	118.56	118.68
márczius	118.68	118.43	118.56
április	118.87	118.43	118.63
május	119.—	118.75	118.87
június	119.12	118.68	118.89
július	118.93	118.68	118.762
augusztus	118.81	118.50	118.68
szeptember	118.93	118.62	118.80.73
október	119.37	118.75	119.—79
november	120.25	119.43	119.74.17
december	120.12	119.68	119.95.108

Az arany-agióinak évi átlaga 1883-ban 118.95.26.

1848 * óta az agio következőképen alakult (1875-ig ezüst, 1876 óta arany):

1848	109.37	1866	119.84
1849	113.85	1867	124.48
1850	119.82	1868	114.40
1851	126.05	1869	121.02
1852	119.75	1870	121.89
1853	110.62	1871	120.38
1854	127.75	1872	109.27
1855	120.62	1873	108.14
1856	105.37	1874	105.24
1857	105.50	1875	103.40
1858	104.12	1876	120.80
1859	120.62	1877	122.88
1860	132.25	1878	117.05
1861	141.50	1879	116.28.8
1862	128.07	1880	117.33.5
1863	113.09	1881	116.75.6
1864	115.72	1882	118.80.88
1865	108.32		

* Az előbbi évekről lásd a tavalyi évfolyamot.

XLVI.

A pénzpiacz.

Az európai pénzpiaczokon 1883-ban a kamatláb következőképen alakult:

	Amsterdam	Berlin és M.-Frankfurt	Brüsszel	London	Páris	Bécs	Átlag
Január ---	5 ¹ / ₂	5, 4	4	5, 4	3 ¹ / ₂	5	4.50
Február ---	5 ¹ / ₂	4	4, 3 ¹ / ₂	4, 3 ¹ / ₂	3 ¹ / ₂ , 3	5, 4 ¹ / ₂	4.14
Márczius ---	5 ¹ / ₂ , 5	4	3 ¹ / ₂	3	3	4 ¹ / ₂ , 4	4.06
Április ---	4 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	3	3	4	3.71
Május ---	4 ¹ / ₂ , 4	4	3 ¹ / ₂	3, 4	3	4	3.78
Junius ---	4, 3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	4	3	4	3.79
Julius ---	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	4	3	4	3.71
Auguszt. ---	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	4	3	4	3.71
Szeptember ---	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	4, 3 ¹ / ₂	3	4	3.69
Október ---	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	3	3	4	3.57
November ---	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	3	3	4	3.57
Deczemb. ---	3 ¹ / ₂	4	3 ¹ / ₂	3	3	4	3.57
	4.14	4.04	3.46	3.54	3.06	4.16	3.78
1882 ---	4.38	4.53	3.98	4.12	3.69	4.21	4.21

A pénzpiacz egyéb tényezői közül e helyen még a következő adatokat adjuk:

Váltóárfolyam. A bécsi tőzsdén az év végén jegyeztetett:

	1881	1882	1883
London ---	118.85	119.40	121.—
Páris ---	47.07	47.35	48.05
Berlin ---	58.20	58.65	59.30

Az ezüst ára. Londonban az ezüst unciája jegyeztetett:

1881 ---	51 ⁷ / ₈ d.
1882 ---	50— „
1883 ---	51— „

Az arány ezüst és arany között következőképen alakult:

1881 ---	1 : 18.178
1882 ---	1 : 18.860
1883 ---	1 : 18.490

XLVII.

Értékpapírok.

A budapesti tőzsdén 1883-ban a következő értékpapírok árfolyama volt:

	jan.	febr.	márcz.	ápr.	máj.	jun.
	v é g é n					
aranyjárad. (6 ⁰ /o)	118 ¹ / ₂	119 ³ / ₄	120 ¹ / ₄	120	120 ¹ / ₂	120 ¹ / ₂
vasuti kölcsön	134 ³ / ₄	135 ¹ / ₂	135 ³ / ₄	137 ³ / ₄	138	138 ³ / ₄
m. földteh. kötv.	97 ³ / ₄	98 ³ / ₄	98 ³ / ₄	99 ³ / ₄	100 ¹ / ₂	101
szőlődézsmaavlts.	97 ³ / ₄	97 ³ / ₄	97 ³ / ₄	97 ³ / ₄	98	98 ¹ / ₄
földhit. 5 ¹ / ₂ ⁰ /o-os						
záloglevele ---	101	101 ¹ / ₂	102	101 ³ / ₄	102 ³ / ₄	102 ¹ / ₄
pesti keresk. bank						
6 ⁰ /o-os zálogl.	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	102	102 ¹ / ₄
hazai tkp. részv.	4,600	4,720	4,565	4,570	4,550	4,560
hengerm. részv.	655	710	675	650	680	655
Gschwindt-féle						
szeszgy. részv.	420	415	430	404	418	418
pesti könyvny. r.	800	825	900	840	850	860
I. m. bizt. int. r.	3,450	3,400	3,400	3,440	3,450	3,450
p. közuti vasp. r.	437	438	437	410 ¹ / ₂	417	417

	jul.	aug.	szept.	okt.	nov.	decz.
	v é g é n					
aranyjárad. (6 ⁰ /o)	119 ³ / ₄	119 ¹ / ₂	119.1	119 ¹ / ₂	120	120.8
vasuti kölcsön	138	138 ¹ / ₂	137 ³ / ₄	138	139 ¹ / ₂	139 ³ / ₄
m. földteh. kötv.	100	99	99 ¹ / ₄	100	100 ¹ / ₉	100 ¹ / ₄
szőlődézsmaavlts.	97 ³ / ₄	97	97 ¹ / ₂	97 ¹ / ₄	97	97 ¹ / ₂
földhit. 5 ¹ / ₂ ⁰ /o-os						
záloglevele ---	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	101 ¹ / ₂	100 ¹ / ₂	101	101 ¹ / ₂
pesti keresk. bank						
6 ⁰ /o-os zálogl.	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄
hazai tkp. részv.	4,520	4,560	4,570	4,520	4,520	4,575
hengerm. részv.	645	630	600	580	585	595
Gschwindt-féle						
szeszgy. részv.	435	430	420	420	420	432
pesti könyvny. r.	850	850	850	850	900	930
I. m. bizt. int. r.	3,375	3,315	2,975	3,075	3,040	3,040
pesti közuti vasp.	425	436	435	437	441 ¹ / ₂	478

Az utolsó két év eredményeit összehasonlítván, a következőket találjuk.

Az év végén volt az árfolyam:

	1882	1883
aranyjáradék (6 ⁰ /o) --- --- --- --- ---	118 ³ / ₄	120.8
vasuti kölcsön --- --- --- --- ---	134 ¹ / ₂	139 ³ / ₄
magyar földtehermentesítési kötvény --- ---	95 ¹ / ₂	100 ¹ / ₄
szőlődézsma váltság --- --- --- --- ---	98 ¹ / ₂	97 ¹ / ₂
földhitelintézet 5 ¹ / ₂ ⁰ /o-os záloglevele --- ---	101 ³ / ₄	101 ¹ / ₂
pesti keresk. bank 6 ⁰ /o-os záloglevele --- ---	102	101 ³ / ₄
hazai takarékpénztár részvénye --- --- ---	4,550	4,575
hengermalom részvénye --- --- --- --- ---	585	595
Gschwindt-féle szeszgyár részvénye --- --- ---	420	432
pesti könyvnyomda részvénye --- --- ---	800	930
I. m. bizt. intézet részvénye --- --- --- ---	3,475	3,040
pesti közuti vaspálya részvénye --- --- ---	426	478

Az értékpapírok árfolyama tehát többnyire emelkedést mutat.

A magyar értékpapírok rentabilitása a következő adatokból tűnik ki: A rentabilitás tett az év végén:

	1882	1883
5 ⁰ /o-os papíráradék --- --- --- --- ---	5.75	5.83
6 ⁰ /o-os aranyjáradék --- --- --- --- ---	5.93	5.95
4 ⁰ /o-os magyar aranyjáradék --- --- --- --- ---	5.37	5.41
vasuti kölcsön --- --- --- --- ---	5.25	5.13
földtehermentesítési kötvény --- --- --- --- ---	5.97	4.88
szőlődézsma váltság --- --- --- --- ---	4.75	4.77
földhitelintézet 5 ¹ / ₂ ⁰ /o-os záloglevél --- --- --- ---	5.44	5.47
„ 5 ⁰ /o-os arany „ --- --- --- ---	4.97	5.01

XLVIII.

A magyar értékpapírok tőkeértéke 1868—1883.

Az értékpapírforgalom jelentékeny emelkedésével kétségtelenül igen nagy fontosságot kell az értékpapírok árfolyamának tulajdonítani. Tanulságosnak tartjuk a következőkben visszatekinteni nevezetesebb értékpapíraink árfolyamára, a mint az az utolsó 16 év alatt alakult. Együttal hozzáteszszük a válságos 1873. évnek árfolyamait is. A tőkeérték kiszámítására nézve megjegyezzük, hogy az akkép történt, hogy az értéket 100 frt névleges (állampapíroknál stb.) ill. 100 frt befizetett

részvénytőkére vonatkoztatjuk. E szerint névleges ill. befizetett 100 frt tőkének értéke tett:

I. Záloglevelek, állampapírok és az állam által biztosított vasuti részvények.

	1868—1872	1873	1883
m. földhitelintézet 5 ¹ / ₂ %	89.50	81.25	102.50
kereskedelmi bank 6%	92.70	83.00	102.25
m. vasuti kölcsön	86.62	77.79	140.00
sorsjegykölcsön	101.50	76.00	113.50
m. földteherm. kötvény	78.56	77.00	101.00
szőlődézsma	74.50	69.75	98.00
Pest város kölcsöne	89.50	81.00	105.25
tiszai vaspálya r.	115.37	97.25	251.00
alföld-fiumei vasut r.	84.77	73.75	170.00
erdélyi vasut r.	83.32	70.50	170.00
északkeleti vasut r.	77.89	48.50	148.50
kassa-oderbergi vasut r.	92.58	68.50	145.50
alföld-fiumei „ elsőbbs.	88.29	86.50	98.00
erdélyi „ „	87.00	84.00	94.25
kassa-oderbergi „ „	89.94	85.00	98.25

II. Bankok és takarékpénztárak.

	1868—1872	1873	1883
Pesti I. hazai takarékpénztár	497.14	236.00	460.00
Pesti kereskedelmi bank	146.40	153.00	117.40
I. magyar iparbank	225.50	210.00	107.33
Altalános magyar hitelbank	139.12	160.62	145.75
Egyesült fővárosi takarékpénztár	173.00	172.00	237.50
Országos központi „	114.50	62.00	163.33

III. Malmok.

	1868—1872	1873	1883
Hengermalom	176.40	146.00	120.00
Molnárok és sütők	85.30	94.00	197.50
I. budapesti	102.00	116.00	253.00
Pannonia	70.20	34.00	124.50
Erzsébet	56.75	48.00	124.00
Victoria	61.93	29.33	150.66
Lujza	83.73	77.50	148.37
Concordia	85.80	48.00	117.00

IV. Biztosítási és közlekedési intézetek.

	1868—1872	1873	1883
I. magyar biztosító intézet	225.39	282.54	306.00
Pannónia	116.20	126.66	316.66
Pesti közuti vaspálya	178.60	166.00	240.00
Budapesti alagút	99.80	90.47	118.09

V. Iparvállalatok.

	1868—1872	1873	1883
Athenaeum	97.00	121.00	279.50
Pesti részvénytársaság	134.00	124.00	190.00
Ganz-féle vasöntőde	72.33	72.00	207.50
Schlick-féle vasöntőde	93.33	79.00	125.75
Gschwindt-féle szeszgyár	98.87	117.50	217.50
I. magyar serfőzde	111.56	88.00	165.00
Kőbányai téglagyár-részvénytársaság	85.50	65.00	153.12
Köszén és „	94.58	87.50	117.69
I. magyar gyapjamosó részvénytársaság	46.50	40.00	125.00
Salgó-tarjáni köszén	121.60	100.00	121.50
I. m. szoda és csontliszt	95.00	77.50	135.00
I. magyar sertéshizláló	112.50	80.00	194.50

Látjuk ebből, hogy az összes kategóriákban az értékpapírok értéke jelentékeny emelkedést ért el. Tegyük föl, hogy valaki tulajdonában bírja az előbbieken felsorolt értékpapírok egy-egy darabját, az érték 1883. végén következő emelkedést mutat:

	1868—1872	átlag szerint	1883 végén
az említett zálogl., állampapírok értéke	1,132.04	frt	1,938.00
„ „ bank- és tkp. részv.	1,295.66	„	1,231.31
„ „ malom	722.11	„	1,235.03
„ „ bizt. intézeti	619.99	„	980.75
„ „ iparvállalati	1,162.77	„	2,032.06
összesen	4,932.57	frt	7,417.15

A felsorolt értékpapírok értéke e szerint 4932.57 frtról 7417.15 frtra emelkedett. Ez értékpapírok tőkeértéke e szerint az 1868—72-i átlaghoz képest éppen 50%-al emelkedett. Az egyes kategóriák szerint a tőkeérték emelkedése a következő:

záloglevelek, állampapírok, államilag biztosított papírok	71%
bank- és takarékpénztári részvények	—5
malom	71
biztosító intézeti	58
iparvállalati	75

Legnagyobb az emelkedés e szerint az iparvállalatoknál, a mi mindenestre öröndetes következtetést enged nagy iparvállalataink konszolidációjára. Hasonlóképen jelentékeny az emelkedés az állampapiroknál, zálogleveleknél és malompapiroknál. A biztosító intézeteknél az emelkedés mérsékeltebb. A bank- és takarékpénztári részvények értéke pedig csökkenést mutat.

Kétségtelen, hogy papírjaink ezen emelkedése első sorban arravezetendő vissza, hogy a tőke olcsóbb lett. Az 1868—1877-ig terjedő tíz évre nézve részletes számítások* azt mutatják, hogy akkor a részvényeknek tőke értéke az osztalék tízszeresének felelt meg, azaz a papirokért oly árt fizettek, hogy a befektetési tőke 10%-ot hozzon. Jelenleg azonban a részvények árfolyama jóval szerényebb kamatozásnak felel meg; átlagban a részvények értéke az osztaléknak mintegy 15-szörösének felel meg, a mi 6—6 1/2% jövedelmezőséggel volna egyenlő. A kedveltebb papiroknál azonban a tőkeértékhez képest a jövedelmezőség még kisebb.

XLIX.

Vállalataink jövedelmezősége 1868—1882.

Gazdasági életünk fejlődésének egyik fontos symptomáját mindenestre nagyobb vállalataink jövedelmezőségében találjuk. E célból adjuk a következő összeállításban a fővárosi vállalataink által fizetett osztalékokat.

I. Biztosítás.

	1868	1873	1881	1882
I. m. ált. bizt. társaság	23.80 ^{0/0}	42.22 ^{0/0}	22.20 ^{0/0}	19.20 ^{0/0}
Foncière pesti biztosító társ.	10.66 „	4.00 „	5.90 „	— „
Magyar-francia bizt. társ.	— „	— „	4.00 „	5.92 „
Pannonia bizt. társ.	2.50 „	17.33 „	26.66 „	15.33 „

* Lásd a Budapest főváros statisztikai hivatalának havi kimutatásaiban (1876. 41. szám) tölem megjelent dolgozatot: A budapesti részvénytársulatok részvényeinek árfolyama és osztaléka stb. az utolsó 10 év alatt.

II. Pénzintézetek.

	1868	1873	1881	1882
Hazai első takarékp. ---	21.6 ⁰ / ₀	18.00 ⁰ / ₀	30.00 ⁰ / ₀	30.00 ⁰ / ₀
Pesti keresk. bank ---	9.6 "	17.00 "	9.00 "	9.00 "
I. magyar iparbank ---	12.5 "	15.00 "	8.66 "	8.66 "
Alt. m. hitelbank ---	11.64 "	5.63 "	10.50 "	9.75 "
Egyes. bp. fővárosi tkp. ---	— "	17.00 "	17.50 "	17.00 "
Budapesti iparbank ---	— "	0.00 "	0.00 "	0.00 "
Leszámítoló és pénzváltó bank ---	— "	0.00 "	6.00 "	5.00 "
Magyar jelzáloghitelbank ---	— "	5.00 "	5.50 "	5.25 "
III. ker. tkpénztár ---	— "	20.00 "	8.00 "	11.00 "
Országos központi tkpénztár ---	— "	7.5 "	11.00 "	11.00 "
Ált. m. municip. bank ---	— "	0.00 "	6.00 "	6.00 "

III. Malmok.

	1868	1873	1881	1882
Concordia ---	13.00 ⁰ / ₀	5.00 ⁰ / ₀	0.00 ⁰ / ₀	10.00 ⁰ / ₀
I. budapesti ---	7.00 "	25.00 "	10.00 "	24.00 "
Erzsébet ---	— "	5.00 "	0.00 "	10.00 "
Hengermalom ---	44.00 "	25.00 "	0.00 "	12.00 "
Lujza ---	11.25 "	11.25 "	6.25 "	21.87 "
Molnárok és sütők ---	0.00 "	25.00 "	11.00 "	17.50 "
Pannonia ---	6.00 "	0.00 "	0.00 "	15.00 "
Victoria ---	8.00 "	0.00 "	5.40 "	16.66 "

IV. Egyéb vállalatok.

	1868	1873	1881	1882
Budapesti közuti vaspálya	21.00 ⁰ / ₀	17.50 ⁰ / ₀	14.00 ⁰ / ₀	13.00 ⁰ / ₀
Bpsti alagút ---	8.66 "	9.52 "	7.62 "	7.62 "
Athenaeum-nyomda ---	5.00 "	17.50 "	20.00 "	20.00 "
Pesti könyvnyomda ---	— "	14.00 "	11.00 "	12.00 "
Ganz és társa-féle vasgyár ---	— "	7.00 "	10.00 "	12.50 "
Schlick-féle öntőde ---	— "	8.00 "	8.00 "	9.00 "
Salgó-tarjáni vasfinomító t. ---	— "	0.00 "	11.50 "	10.00 " *
Gschwindt-féle szeszgyár ---	11.50 "	10.00 "	13.00 "	14.00 "
I. magyar serfőződe ---	22.00 "	10.00 "	8.75 "	10.00 "
I.m.sertéshizlalo és előlg. r. t. ---	— "	8.00 "	15.00 "	15.00 "
Salgó-tarjáni kőszén r. t. ---	65.00 "	9.00 "	7.00 "	7.00 "
Sóskúti kőbánya ---	— "	0.00 "	0.00 "	0.00 "
I. m. spodium és csontliszt r. t. ---	12.00 "	11.00 "	10.00 "	10.00 "
Ujlaki téglá- és mészégető r. t. ---	— "	0.00 "	4.50 "	5.00 "
Kőbányai téglagyár ---	— "	0.00 "	18.75 "	12.50 "
I.m.gyapjúmosó és bizom.r.t. ---	— "	6.00 "	6.00 "	7.00 "
Kőszénbánya és téglagyár ---	15.62 "	12.50 "	6.15 "	6.92 "

* Rimamurány-salgótarjáni r. t.

Különösen az iparvállalatoknál találunk jelentékeny javulást a legujabb időben. Míg azok 1881-ben átlag csak 6.8%-ot fizettek, addig 1882-ben 10.1%-ot. A mi az átlagos osztalékot főcsoportok szerint illeti, úgy az 1882-ben a következő volt:

pénzügyintézeteknél	---	---	8.4%
iparvállalatoknál	---	---	10.1 « és pedig különösen
malmoknál	---	---	15.4 «
nyomdaiparnál	---	---	12.6 «
vasiparnál	---	---	10.1 «
építőiparnál	---	---	3.2 «
közlekedési vállalatoknál	---	---	10.7 «
biztosító intézeteknél	---	---	7.9 «

Nem lesz érdektelen evvel szemben azon eredményeket vizsgálni, melyeket Németországban a részvény-vállalatok fölmutatnak: E szerint tett az osztalék 1880-ban:

a pénzügyintézeteknél	---	---	6.5%-ot
az iparvállalatoknál	---	---	3.3 « ezek között
malmoknál	---	---	9.0 «
közlekedési vállalatoknál (gőz-			
mozdonyi vasutakon kívül)			8.54 «
biztosítási vállalatoknál	---	---	16.8 «

E szerint a biztosító vállalatoktól eltekintve a vállalatok jövedelmezősége általában nagyobb mint Németországban. Azonban nálunk is a biztosító társulatok jövedelmezősége csak utolsó években csökkent, mert 1878-ban még 17.9, 1879-ben 17.2%-nak felelt meg.

L.

V a s u t a k.

Az első magyar vasút a Pozsony-Nagyszombat és innét Szered felé vezető lóvonatu vasút volt, melynek építése 1838-ban megkezdett és 1846-ban befejeztetvén, a vasút a forgalomnak átadatott.

Ezen vasútnak forgalma volt:

	személy	árúk mázsákban
1841	43,761	57,392
1842	54,978	216,374
1843	60,015	255,100
1844	58,929	415,717
1845	54,861	338,720

Hazánkban az első gőzmozdonyú vasút 1846-ban nyitott meg és azóta vasúti hálózatunk következő fejlődést mutat:

1846	---	---	35 kilom.	1865	---	---	2,161 kilom.
1847	---	---	161 "	1866	---	---	2,161 "
1848	---	---	178 "	1867	---	---	2,285 "
1849	---	---	178 "	1868	---	---	2,634 "
1850	---	---	222 "	1869	---	---	2,738 "
1851	---	---	356 "	1870	---	---	3,477 "
1852	---	---	356 "	1871	---	---	4,402 "
1853	---	---	414 "	1872	---	---	5,336 "
1854	---	---	480 "	1873	---	---	6,263 "
1855	---	---	558 "	1874	---	---	6,435 "
1856	---	---	660 "	1875	---	---	6,435 "
1857	---	---	949 "	1876	---	---	6,718 "
1858	---	---	1,254 "	1877	---	---	6,792 "
1859	---	---	1,390 "	1879	---	---	6,920 "
1860	---	---	1,617 "	1878	---	---	7,072 "
1861	---	---	1,838 "	1880	---	---	7,099 "
1862	---	---	1,913 "	1881	---	---	7,206 "
1863	---	---	1,946 "	1882	---	---	7,703.7 "
1864	---	---	1,946 "				

1883-ban következő vonalak nyitattak meg:

Február	2.	Pozsony-récsei elágazás (osztr.-m. vasút)	3.6 kilom.
Márczius	5.	Szabadka-újvidéki vonal (m. k. államv.)	101.3 "
Novemb.	1.	Trencsén-zsolnai vonal (osztr.-m. "	81.2 "
"	10.	Galantha-szeredi " " "	14.5 "
Decz.	10.	Újvidék-zimonyi " (magyar "	74.5 "
"	10.	India-mitroviczi " " "	41.4 "

Összesen 316.5 kilom.

Azonkívül helyi érdekű vasut megnyit'atott:

Arad-csanádi vasút	---	---	84.4 kilom.
Rétszilas-szegszárdi vasút	---	---	55.0 "
Gyéres-tordai vasút	---	---	8.7 "
Pusztaföldvár-békési "	---	---	7.2 "
N.-kikinda-n.-becskereki vasút	---	---	70.4 "
Kőszeg-szombathelyi vasút	---	---	17.4 "
Szigetkamara-sugatagi "	---	---	20.0 "
Szigetkamara-rónaszéki vasút	---	---	20.0 "

Összesen 283.1 kilom.

Összesen megnyit' e szerint:

I. rendű vonal	---	---	316.5 kilom.
II. " "	---	---	283.1 "

Összesen 599.6 kilom.

A magyar vasuti hálózat főbb vonalainak állapota 1883 végén a következő:

I. Tisztán magyar vasútak.

M. kir. államvasútak	---	---	---	---	---	---	---	3,048.0 kilom.
Duna-drávai vasút	---	---	---	---	---	---	---	166.0 "
Arad-temesvári vasút	---	---	---	---	---	---	---	57.0 "
I. Erdélyi	"	---	---	---	---	---	---	291.0 "
Alföld-fiumei	"	---	---	---	---	---	---	392.3 "
M. északkeleti	"	---	---	---	---	---	---	580.0 "
N.-kikinda-n.-becskereki vasút	---	---	---	---	---	---	---	70.4 "
Kőszeg-szombathelyi vasút	---	---	---	---	---	---	---	17.0 "
Budapest-pécsi vasút	---	---	---	---	---	---	---	294.5 "
Mohács-pécsi	"	---	---	---	---	---	---	68.3 "
Pécs-baresi	"	---	---	---	---	---	---	68.1 "
Győr-sopron-ebenfurti vasút	---	---	---	---	---	---	---	118.0 "
Arad-körösvölgyi vasút	---	---	---	---	---	---	---	90.0 "
Arad-csanádi	"	---	---	---	---	---	---	153.0 "
Szamosvölgyi	"	---	---	---	---	---	---	47.0 "
Összesen								5,460.6 kilom.

II. Közös vasútak magyar vonalai.

Osztérák-magyar vasút	---	---	---	---	---	---	---	1,302.1 kilom.
Déli magyar	"	---	---	---	---	---	---	701.0 "
Kassa-oderbergi	"	---	---	---	---	---	---	363.0 "
M. nyugoti	"	---	---	---	---	---	---	305.0 "
I. m. gácsországi vasút	---	---	---	---	---	---	---	120.0 "
Összesen								2,791.1 kilom.
Főösszeg								8,251.7 "

A mi már most mindenekelőtt az utolsó 1883. év üzleti eredményeit illeti, úgy azok sommás áttekintése — mely későbbben még korrekturának vettetik alá — a vasutak üzleti főfelügyelőisége által havonként közölt adatok szerint a következők: *

* El kell tekintenünk a közös vasutaktól, mivel a magyar vonalok külön kimutatása csak 1883 végén lett teljesen keresztülvive.

A mi a személyforgalmat illeti, az év egyes hónapjai szerint következőkép alakult:

Statistikai Évkönyv. 1884.

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Junius
M. k. államvasútak	201,000	229,000	285,700	285,250	338,400	315,038
Duna-drávai "	6,700	9,400	10,000	12,000	14,000	12,500
Arad-temesvári vasút	7,300	5,700	7,700	8,200	8,500	8,300
I. Erdélyi "	17,240	15,683	19,163	19,746	29,396	28,084
Alföld-fiumei "	80,293	69,929	78,298	81,177	93,929	77,140
M. északkeleti "	52,424	50,116	57,508	58,302	75,993	55,180
Budapest-pécsi "	6,779	5,934	6,205	5,936	7,269	17,232
Mohács-pécsi "	8,441	9,013	10,044	11,748	14,069	10,792
Pécs-barcsi "	12,867	13,185	15,310	18,748	18,762	6,846
Győr-sopron-ebenfurti vasút	17,151	13,247	18,167	14,607	19,473	15,990
Arad-kőrösvölgyi vasút	9,203	8,037	10,203	10,397	9,902	10,119
Arad-csanádi vasút	10,417	10,730	12,631	12,954	12,767	15,693
Szamosvölgyi "	3,968	4,207	4,326	4,484	6,168	5,183

	Julius	Augusztus	Szeptember	Október	November	Deczember
M. k. államvasútak	310,500	393,123	417,040	387,395	336,646	336,598
Duna-drávai "	13,000	13,200	12,700	10,800	9,950	8,500
Arad-temesvári vasút	9,500	11,000	13,200	10,400	9,800	5,800
I. Erdélyi "	26,890	29,729	29,878	28,391	23,003	20,367
Alföld-fiumei "	83,053	87,610	88,196	96,940	82,333	79,516
M. északkeleti "	61,406	66,236	67,700	68,422	65,779	58,283
Budapest-pécsi "	6,030	11,119	11,521	11,043	7,735	10,829
Mohács-pécsi "	11,479	13,142	17,973	16,001	16,564	10,674
Pécs-barcsi "	18,940	23,193	23,374	17,995	18,925	14,552
Győr-sopron-ebenfurti vasút	16,932	21,831	23,780	18,799	18,042	15,435
Arad-kőrösvölgyi vasút	10,971	11,499	10,220	15,016	12,555	13,657
Arad-csanádi vasút	16,174	22,481	23,848	25,353	26,530	20,921
Szamosvölgyi "	5,752	7,602	5,808	5,432	5,169	4,910

A mi pedig az áruforgalmat illeti, az következő alakulást mutat:

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Junius
M. k. államvasútak	385,300	451,100	419,070	355,200	404,151	433,076
Duna-drávai	12,000	11,000	15,000	19,000	13,250	24,500
Arad-temesvári vasút	6,400	7,000	9,000	10,000	8,000	8,000
I. Erdélyi	19,699	24,356	26,484	25,535	22,373	23,640
Alföld-fiumei	33,374	37,009	35,779	42,781	45,653	47,763
M. északkeleti	52,909	59,228	46,699	42,225	46,781	47,210
Budapest-pécsi	20,388	20,217	17,040	18,331	24,408	17,435
Mohács-pécsi	41,384	42,015	48,319	50,332	52,071	50,666
Pécs-barcsi	16,807	17,187	16,108	17,034	21,370	22,733
Győr-sopron-ebenfurti vasút	32,098	19,962	14,879	21,898	23,845	22,770
Arad-kőrösvölgyi vasút	19,702	21,398	19,406	24,123	24,376	19,479
Arad-csanádi	3,691	3,191	5,168	7,285	6,655	9,450
Szamosvölgyi	2,334	2,988	2,731	2,822	5,794	9,745

	Julius	Augusztus	Szeptember	Október	November	Deczember
M. k. államvasútak	381,300	434,548	580,652	601,556	601,029	537,366
Duna-drávai	19,500	27,500	29,500	22,700	38,700	31,900
Arad-temesvári vasút	5,000	6,000	12,700	6,150	7,080	5,900
I. Erdélyi	25,237	26,148	28,888	28,777	28,538	24,928
Alföld-fiumei	39,432	50,126	47,228	40,002	43,189	31,405
M. északkeleti	56,461	67,554	51,086	48,169	62,410	49,841
Budapest-pécsi	16,647	23,994	24,138	21,927	26,304	27,309
Mohács	53,453	54,387	52,041	49,998	45,698	38,874
Pécs-barcsi	17,041	17,450	17,742	18,521	19,578	17,230
Győr-sopron-ebenfurti vasút	16,879	18,849	24,577	43,124	43,947	30,403
Arad-kőrösvölgyi vasút	24,587	20,513	16,668	14,832	14,357	8,687
Arad-csanádi	7,551	15,407	9,677	5,203	8,867	7,494
Szamosvölgyi	3,709	3,512	2,256	6,552	7,921	3,026*

* A n.-kikinda-becskereki és kőszeg-szombathelyi vasút kivételével, melyek csak az év utolsó szakában nyitattak meg.

Ez adatok szerint tett az utolsó évben a tisztán magyar vasutakon (kerek összegben):

a személyforgalom 7 millió személyt
a teherforgalom 9 millió tonnát.

A közös vasutak magyar vonalainak betudásával a személyforgalom mintegy 10 millióra, a teherforgalom 12.5 millióra (tonna) tehető ezen előleges adatok alapján.

A vasuti forgalom 1850* óta következő fejlődést mutat:

	S z e m é l y - szállítás	Teherszállítás vámházsa		S z e m é l y - szállítás	Teherszállítás vámházsa
1850	210,103	1.259,974	1878	9.419,294	225 130,860
1860	1.947,896	35.986,782	1879	9.817,282	223.871,320
1866	3.406,858	58.759,710	1880	9.660,563	219.629,060
1870	4.941,650	108.691,863	1881	10.213,333	249.859,640
1876	9.217,482	192.876,940	1882	10.586,416	276.218,280

A vasuti forgalom pénzügyi eredménye 1883-ban következőképen alakult:

I. Magyar vasútak.

	Összes bevétel	Kilometerenként
M. kir. államvasútak --- --- ---	21.304,878 frt	7,314 frt
Duna-drávai vasút --- --- ---	649,510 "	3,913 "
Arad-temesvári vasút --- --- ---	294,860 "	5,173 "
I. Erdélyi " --- --- ---	1.312,084 "	4,507 "
Alföld-fiumei " --- --- ---	2.138,692 "	5,452 "
M. északkeleti " --- --- ---	2.967,766 "	5,116 "
N.-kikinda-n.-becskereki vasút ---	172 "	—
Kőszeg-szombathelyi " ---	15,602 "	2,600 "
Budapest-pécsi vasút --- --- ---	1,275,869 "	4,332 "
Mohács-pécsi " --- --- ---	1.163,005 "	17,027 "
Pécs-barcsi " --- --- ---	577,646 "	8,482 "
Győr-sopron-ebenfurti vasút ---	621,611 "	5,268 "
Arad-körösvölgyi vasút --- --- ---	326,164 "	3,624 "
Arad-csanádi " --- --- ---	297,671 "	1,946 "
Szamosvölgyi " --- --- ---	141,251 "	3,005 "
Összesen	33.086,781 frt	5,197 frt

* Az 1867. előtti adatok csak megközelítő értékkel bírnak; és a reá következők is annyiban, a mennyiben csak az utolsó években a közös vasútak magyar vonalainak forgalma külön mutattatik ki.

II. Közös vasútak magyar vonalai.

	Összes bevétel	Kilometerenként
Kassa-oderbergi vasút --- --- ---	2.897,667 frt	7,982 frt
M. nyugoti " --- --- ---	1.319,971 "	4,328 "
I. m. gácsországi " --- --- ---	420,302 "	3,503 "
Osztrák-magyar " --- --- ---	19.714,374 "	15,140 "
Déli magyar " --- --- ---	8.523,102 "	12,158 "
Összesen	32,875,416 frt	8,622 frt
Főösszeg	65.962,197 frt	6,909 frt

Az összes bevételből esik :

I. Magyar vasútak.

	Személyszállításra (podgyászzsal együtt) forintban	Gyors- és teher- szállításra
M. kir. államvasútak --- --- ---	4.909,378	16.395,500
Duna-drávai vasút --- --- ---	81,410	568,100
Arad-temesvári vasút --- --- ---	80,700	214,160
I. Erdélyi " --- --- ---	245,524	1.066,560
Alföld-fiumei " --- --- ---	786,569	1.352,123
M. északkeleti " --- --- ---	718,414	2.249,352
Kőszeg-szombathelyi vasút --- --- ---	6,810	8,792
Budapest-pécsi vasút --- --- ---	180,529	1.095,403
Mo. ács-pécsi " --- --- ---	92,636	1.070,369
Pécs-barcsi " --- --- ---	116,467	461,179
Győr-sopron-ebenfurti vasút --- --- ---	114,021	507,590
Arad-kőrösvölgyi vasút --- --- ---	83,261	242,903
Arad-csanádi " --- --- ---	134,314	163,357
Szamosvölgyi " --- --- ---	53,308	87,943
Összesen	7.603,341	25.483,331

II. Közös vasútak magyar vonalai.

	Személyszállításra (podgyászzsal együtt) forintban	Gyors- és teher- szállításra
Kassa-oderbergi vasút --- --- ---	434,650	2.463,017
M. nyugoti " --- --- ---	396,183	923,788
I. m. gácsországi " --- --- ---	80,622	339,680
Osztrák-magyar " --- --- ---	4.403,777	15.310,597
Déli " " --- --- ---	1.770,389	6.752,713
Összesen	7.085,621	25,789,795
Főösszeg	14.688,962	51,273,126
	65,962,088 *	

* Ez összeg a fentebbitől jelentéktelen eltérést mutat.

Ezen az 1883. évre vonatkozó sommás adatok után át-
térünk a vasutügy részleteire, melyekre nézve azonban az
1881-dik évnél túl nem vezetnek a hivatalos adatok.* Lássuk
mindenekelőtt a személyforgalmat. Összesen szállított:

tisztán magyar vasúton	---	---	6.229,951
közös vasútak magyar vonalain			3.983,382
Összesen			10.213,333

Az utasok következőkép oszoltak el az egyes kocsiosztályok
szerint a tisztán magyar vasúton:

I. koci-osztály	---	---	---	---	63,199
II. " "	---	---	---	---	737,898
III. " "	---	---	---	---	3.313,810
IV. " "	---	---	---	---	1.650,052
katonák	---	---	---	---	464,992

A tisztán magyar vasutakat véve szemügyre, az utasok
következő arányban oszoltak el koci-osztályok szerint:

I. koci-osztály	---	---	---	---	1.01
II. " "	---	---	---	---	11.85
III. " "	---	---	---	---	53.19
IV. " "	---	---	---	---	26.49
Katonák	---	---	---	---	7.46

Átlag befuttatott minden utas által 51.44 kilométer és
pedig:

I. koci-osztályon	---	---	---	---	82.28
II. " "	---	---	---	---	62.22
III. " "	---	---	---	---	51.09
IV. " "	---	---	---	---	35.54

Legnagyobb volt a személyforgalom a következő vasutak-
nál az: Az üzleti hossz egy kilométerére esik befutott személy-
kilométerekben:

Bécs-barcsi vasút	---	---	---	---	109,385
Alföld-fiumei vasút	---	---	---	---	103,288
M. kir. államvasútak	---	---	---	---	77,876

A közös vasutak magyar vonalain pedig:

Osztrák-magyar államvasút	---	---	---	129,211
---------------------------	-----	-----	-----	---------

* Ez évfolyam nyomtatása időpontjában.

A teherforgalmat (kezelési javak nélkül) következő adatok mutatják. Összesen szállított:

Tisztán magyar vasúton	---	7.107,521	tonna
Közös vasútak magyar vonalain	---	5.385,461	"
Összesen	---	12.492,982	tonna

A teherforgalom következőkép oszlik meg tisztán magyar vasúton:

gyorsárúk	---	19,007	tonna
kőszén és koks	---	1.428,552	"
egyéb teher javak	---	5.678,969	"
kezelési	"	585,226	"

A tisztán magyar vasutaknál esik e szerint:

gyorsjavakra	---	0.25	%
rendes díjosztályú javakra	---	11.18	"
leszállított díjosztályú javakra	---	62.46	"
kőszénre és koksra	---	18.52	"
kezelési javakra	---	7.59	"

Minden tonna átlag befutott a tisztán magyar vasúton 116,36 kilométert és pedig:

gyorsárúk	---	112.93	%
teherjavak	---	123.20	"
kőszén és koks	---	99.07	"

Legnagyobb volt a forgalom a következő vasutaknál: Az üzleti hossz kilométerére esik szállított tonnakilométer:

Mohács-pécsi vasút	---	402,123
M. állami vasútak	---	239,047
Pécs-bárcsi vasút	---	206,642

A közös vasútak magyar vonalai között:

Osztrák-magyar vasút	---	286,025
Kassa-oderbergi	"	259,885

A tisztán magyar vasúton minden mozdony átlagosan befutott:

1881	---	21,606	kilométert
------	-----	--------	------------

A vonatok száma volt a tisztán magyar vasutaknál:

gyors- és futárvasút	---	2,190
személyvasút	---	24,153
teher	"	63,642
vegyes	"	40,666
együtt	---	130,650

A vonatok tengelyszáma a tisztán magyar vasutakon átlagban volt:

személyvonatoknál	---	---	---	---	20
terhervonatoknál	---	---	---	---	39
vegyes	"	---	---	---	39
együtt	---	---	---	---	35

A forgalom egyéb viszonyairól még a következőket említjük:

Késés volt az összes magyar pályákon:

	Magyar vasútak	Közös vasútak magyar vonalain	Összesen
1881	2,859	2,684	5,543

Kisiklás fordult elő:

	Magyar vasútak	Közös vasútak m. vonalain	Összesen
1881	150	51	201

Összeütközés volt:

	Magyar vasútak	Közös vasútak m. vonalain	Összesen
1881	38	9	47

Sérülés és megöletés fordult elő:

	Magyar vasútak		Közös vasútak magyar vonalain		Összesen	
	sérülés	megöletés	sérülés	megöletés	sérülés	megöletés
1881	51	52	32	48	83	140

A járműszerek állománya volt tisztán magyar vasutakon:

mozdonyok száma	---	---	---	---	538
szerkocsik	"	---	---	---	521
személykocsik száma	---	---	---	---	1,161
teherkocsik	"	---	---	---	12,630

Átmegyünk a vasutak pénzügyi viszonyaira. A beruházási tőke tett a tisztán magyar vasutaknál az 1881-dik év végén 467.434,098 millió frtot, azaz kilometerenként 103.353 frtot.

A vasutak bevételei tettek:

	Magyar vasútak	Közös vasútak
személyforgalom (és mellékv.)	6,417,247 frt	6.465,047 frt
árúforgalom	21.098,962 "	28.491,937 "
összesen	27.516,209 frt	34.956,984 frt

A tisztán magyar vasutaknak a személyforgalomból származó bevételei következőkép oszlanak meg :

I. kocsiosztály	---	239,575	frt,	azaz	3.86 ⁰ / ₀
II. " "	---	1.522,136	" "		24.53 "
III. " "	---	3.331,963	" "		53.70 "
IV. " "	---	759,004	" "		12.23 "
katonák	---	352,285	" "		5.68 "

Az áruforgalomból származó bevételek következőkép oszlanak meg a tisztán magyar vasutaknál :

gyorsjavak	---	242,886	frt,	azaz	1.19 ⁰ / ₉
köszén és koks	---	815,802	" "		13.79 "
egyéb javak	---	17.345,455	" "		84.96 "

A bevételek tettek kilométerként és személyenként :

I. osztály	---	---	---	---	4.61	krajczárt
II. " "	---	---	---	---	3.32	"
III. " "	---	---	---	---	1.97	"
IV. " "	---	---	---	---	1.29	"
katonák	---	---	---	---	0.85	"
átlag	---	---	---	---	1.94	"

A bevételek tettek tonnakilométerenként az áruforgalomnál :

gyorsárúk	---	---	---	---	11.32	krt
rendes viteldíj-osztályú javak	---	---	---	---	5.09	"
mérsékelt " "	---	---	---	---	2.04	"
köszén és koks	---	---	---	---	1.99	"
átlag	---	---	---	---	2.46	"

Legnagyobbak a bevételek a következő vasutaknál :

		Kilométerként
Mohács-pécsi vasút	---	13,580
Pécs-barcsi " "	---	9,355
M. kir. államvasutak	---	7,070
Alföld-fiumei vasút	---	5,198

A közös vasutak magyar vonalain pedig :

Osztrák államvasút	---	21,246	frt
Kassa-oderbergi v.	---	20,545	"
Déli vasút	---	19,952	"

Átmegyünk a kiadásokra. Az összes kiadások tettek a magyar vasutaknál (a közösöknél hiányzik a részletezés):
 1881 --- --- --- --- --- --- --- --- --- 18.126,456 frtot

A tulajdonképeni üzleti kiadások a tisztán magyar vasutaknál tettek 1881-ben 17.453,778 forintot, vagyis kilométerként 3,900 frtot.

A tulajdonképeni üzleti kiadások a következők:

Altalános igazgatás	---	---	---	---	786,823 frt, vagyis	4.51 ^o / _o
Pályafelügyelet és pálya karbantartás	7.008,827	"	"	"	40.16	"
Forgalmi és keresk. szolgálat	4.942,953	"	"	"	28.32	"
Vonatmozdítás és műhelyszolgálat	4.457,938	"	"	"	25.54	"

Ezen kívül tettek a tulajdonképeni üzlethez nem tartozó kiadások 672,678 frtot vagyis az összes kiadásoknak 3.71^o/_o-át.

Minden 1,000 tonnakilométer után a kiadás:

	Tiszta súly	Nyers súly
1881 --- --- --- --- ---	19.01 frt	7.53 frt

A tulajdonképeni üzleti kiadások a nyers bevételeknek tették:

1881 --- --- --- --- ---	63.43 ^o / _o -át
--------------------------	---------------------------------------

Legnagyobbak voltak az üzleti kiadások:

Mohács-pécsi vasút	---	5,529 frt kilométerként
M. kir. államvasútak	4,421	" "

A közös vasutaknál pedig:

Kassa-oderbergi vasút 7.795 frt kilométerként

A tisztán magyar vasutaknak e szerint

bevételei	---	---	---	---	27.516,209
kiadásai (üzleti)	---	---	---	---	17.453,778
				tiszta nyereség	10:062,431

E nyereség a felhasznált beruházási tőkéhez képest 2.15^o/_o-nak felel meg.

LI.

Posta és távirda.

I. Posta.

Levélpostai szállítmányok.

Közönséges levelek:	1881-ben	1882-ben
bérmentve --- --- --- ---	52.757,400	55.817,194
bérmentetlenül --- --- --- ---	1.495,926	1.415,282
Ajánlott levelek --- --- --- ---	5.439,910	5.788,216
Aruminták --- --- --- ---	2.038,198	2.262,532
Keresztkötések és nyomtatványok ---	10.318,880	11.437,494
Hivatalos levelek --- --- --- ---	17.810,864	17.752,002
Hirlapok --- --- --- ---	36.747,555	41.310,511
Levelezési lapok --- --- --- ---	15.554,020	17.416,004
Összesen	142.162,753	153.190,235

A levélpostai szállítmányok forgalmának aránya a lakosság létszámához :

	lakosság lét- száma	a levélpostai szállítmányok összes száma		esik fejenként	
		1881-ben	1882-ben	1881-ben	1882-ben
Magyarország	13.749,603	127.740,015	137.922,453	9.29	10.12
Horvátország	1.892,499	14.422,708	15.276,782	7.62	8.00
Összesen	15.642,102	142.162,753	153.199,235	9.09	9.79

Kocsipostai szállítmányok.

Csomagok értéknylv. nélkül:	Darab	Kilogramm	Érték forintban
1881-ben --- --- ---	1.577,156	6.342,112	—
1882-ben --- --- ---	2.426 854	9.904,112	—
Pénz- és értékküldemények			
1881-ben --- --- ---	7.259,288	16.837,549	1,067.072,464
1882-ben --- --- ---	7.001,110	16.246,560	1,099.809,804

	D a r a b		Összeg forintokban	
	1881-ben	1882-ben	1881-ben	1882-ben
Továbbított posta- utalványok ---	3.842,638	4.381,301	134,914,866	152.226.206
Továbbított utánvét szállítmányok ---	1.548,729	1.633,094	14.764,782	15.841,454

A postautánvételi és postautalványi forgalom részletezése szerint volt :

Utánvételek.

	1881	1882
Tisztán belföldi forgalom---	7.649,572 frt	8.084,138 frt
Ausztriában Magyarország számára kifizettetett ---	6.333,524 „	6.798,518 „
Magyarországban Ausztria számára kifizettetett ---	351.461 „	408,105 „
Külföldön Magyarország számára ki- fizettetett---	328,830 „	421,458 „
Magyarországban a külföld számára kifizettetett ---	101,395 „	129,235 „
Összesen	14.764,782 frt	15.841,454 frt

A tisztán belföldi forgalomra esik tehát 51.⁰³% (1881 : 51.⁸¹%). Az Ausztriával való kölcsönös forgalomra 45.⁴⁹%, (1881 : 45.²⁸%).

Ebből esik ismét: Magyarországból Ausztriába küldött árukért 408.105 frt (1881 : 351.461 ft), vagyis 5.⁶⁶% (1881 : 5.²⁶% frt), és Ausztriából Magyarországra küldött árukért 6.798,518 frt (1881 : 6,333.524 frt), vagyis 94.³⁴% frt (1881 : 94.⁷⁴% frt). — A külföldi kölcsönös forgalomra 3.⁴⁸%, (1881 : 2.⁹¹% és ebből ismét : Magyarországból a külföldre küldött árukért 129,235 frt (1881 : 101.395 frt) = 23.⁴⁷% (1881 : 23.⁵⁷%) és viszont a külföldről Magyarországra küldött árukért 421,458 frt (1881 : 328.830 frt) = 76.⁵³% (1881 : 76.⁴³%).

Utalványok.

	1881	1882
Tisztán belföldi forgalom---	66.779,907 frt	76.624,804 frt
Ausztriában Magyarország számára kifizettetett ---	52.929,377 „	57.184,836 „
Magyarországban Ausztria számára kifizettetett ---	11.756,493 „	13.224,545 „
Külföldön Magyarország számára ki- fizettetett---	984,634 „	1.216,840 „
Magyarországban a külföld számára kifizettetett ---	2.464,455 „	3.975,181 „
Összesen	134.914,866 frt	152.226,906 frt

A tisztán belföldi forgalomra esik 50.³⁴% (1881 : 49.⁴⁹%). Az Ausztriával kölcsönös forgalomra 46.²⁵% (1881 : 47.⁹⁵%).

Ezen összesen 70,409.381 frtnyi (1881: 64,685.870 frt) összegből 57,184.836 frt (1881: 52,929.377 frt) vagyis 81.22^o/_o (1881: 81.88^o/_o) küldetett postautalvány útján Magyarországból Ausztriába és 13,224.545 frt (1881: 11,756.493 frt) = 18.78^o/_o, (1881: 18.17^o/_o) Ausztriából Magyarországba. — A külföldi kölcsönös forgalomra 3.41^o/_o (1881: 2.56^o/_o). Az 5,192.021 forintnyi (1881: 3,449.089 frt) összegből 1.216,840 frt (1881: 984.634 frt) vagyis 23.44^o/_o (1881: 28.55^o/_o) küldetett Magyarországból a külföldre, és 3,975.181 frt (1881: 2,464.455 frt) = 76.56^o/_o, (1881: 71.45^o/_o) a külföldről Magyarországba.

Hirlapok külforgalma.

	Negyedévi péld. száma	Érték forintban	
		1881	1882
Külföldi hirlapok forgalma	1881 1882		
belföldön --- ---	25,485 24,916	47,788	45,573
Belföldi hirlapok forgalma			
külföldön --- ---	1,113 1,279	5,586	6,713

A postaszolgálat kiterjedése.

	1881	1882
Postahivatalok száma --- ---	2,414	2,775
Levéljegy magánárusítók száma --- ---	978	1,138
Levélszekrények --- ---	1,072	1,233
A postaszolgálatban alkalmazott egyének száma	8,016	8,673
“ “ használt lovak “	3,815	3,890
“ “ “ kocsik “	2,581	2,780
“ “ “ waggonok “	107	130
Postajáratok száma --- ---	2,657	2,899

Az üzleti kilométerek száma tett:

	1881	1882
Postautakon --- ---	20.481,600	22.248,276
Vasutakon --- ---	13.070,117	13.846,631
Vizen --- ---	1.066,998	489,780
Összesen	34.618,715	36.584,687

Pénzbeli eredmény.

	1881	1882
Bevétel --- ---	6.811,055 frt	7.360,081 frt
Kiadás --- ---	5.419,610 “	5.744,144 “
Tiszta jövedelem	1.391,445 frt	1.615,937 frt

A magyar posta-intézmény fejlődését 1868 óta következő adatok mutatják:

	1868		1882
Levél, levelezési lap stb. ---	32.200,000 drb.		135.447,000 drb.
Hírlap --- --- --- ---	13.000,000 "		41.310,000 "
Pénzes levél és csomag értéke	705.000,000 frt		1,663.568,000 frt
Utalványok értéke --- --- ---	2.963,000 "		152.226,000 "
Utánvételek " --- ---	5.030,000 "		15.841,000 "
Bevétel --- --- --- ---	3.360,457 "		7.360,081 "
Kiadás --- --- --- ---	3.548,744 "		5.744,143 "
Hiány --- --- --- ---	188,287 "		—
Felesleg --- --- --- ---	—		1,615,938 frt
Postahivatal --- --- --- ---	1.337		2,775

II. Távirda.

A távirda tevékenységéről 1882-ben a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

a) Hálózat.

A hálózat vonalainak hossza kilométerekben --- ---	15,831.49
A hálózat vezetékhuzalainak hossza kilométerekben ---	56,730.29
	Összesen 72,561.78
1881-ben --- --- --- ---	70,142.55

b) Állomások.

Az állami távirdaállomások száma --- --- ---	518
A vasuti " " --- --- ---	655
Az állami és vasuti távirdaállomások együttes száma	1,173
1881-ben --- --- --- ---	1,069
Éjjel-nappali szolgálatú távirdaállomás volt --- ---	46
Egész napi szolgálatú " " --- ---	178
Korlátolt nappali szolgálatú " " --- ---	949
	Összesen 1,173
1881-ben --- --- --- ---	1,069

c) Személyzet.

Felsőbb és központi közigazgatási személyzet --- ---	118
A távirdaállomások kezelő személyzete --- ---	1,298
Alsóbb személyzet --- --- ---	204
	Összesen 1,620
1881-ben --- --- --- ---	1,564

d) *Gépkészülékek.*

Gépkészülék volt:	Morse-féle rendszerű közönséges	---	---	1,673
	Morse-féle ellenirányú táviró	---	---	4
	Morse-féle automat	---	---	3
	Hughes-féle nyomó táviró	---	---	17
			Összesen	1,697
1881-ben	---	---	---	1,489

e) *Táviratok.*

A belföldi forgalomban volt díjköteles távirat	---	---	1.753,230*
" " " " díjmentes " " " "	---	---	1,205
A nemzetközi " " feladott " " " "	---	---	644,132
" " " " megérkezett " " " "	---	---	730,545
" " " " átmenő " " " "	---	---	129,900
Mindennemű távirda szolgálati	---	---	159,458
Közvetített távirat	---	---	2.297,322**
Az összes kezelt táviratok száma			5.715,792
1881-ben	---	---	5.343,428

f) *Bevétel.*

A belföldi és külföldi táviratok után	---	---	---	1.527,763	frt
Különféle bevétel	---	---	---	82.011	"
			Összesen	1.609,774	frt
1881-ben	---	---	---	1.554,722	"

g) *Kiadás.*

Rendkívüli kiadás új vonalépítésre stb.	---	---	---	50,000	frt
Rendes kiadás: személyzeti költség	---	---	---	1.194,515	"
" " vonal- s állomásfenntartási s egyéb költség				984,848	"
			Összesen	1.729,363	frt
1881-ben	---	---	---	1.903,695	"

Az összesen kezelt táviratok száma tett:

1867	---	---	---	631,985	darabot
1870	---	---	---	2.489,136	"
1875	---	---	---	3.722,394	"
1880	---	---	---	5.131,863	"
1881	---	---	---	5.343,428	"

* A belföldi forgalomban csak a feladott táviratok számítottak fel.

** Ebből átvivőn átment 26,721.

A távirda-hálózat vonalainak hossza kilometerekben:

[illegible]

A távirda-állomások száma tett:

[illegible]

LII.

Budapest főváros közraktárai.

A fővárosi közraktárak 1883. évi forgalmáról a következő adatok nyújtanak felvilágosítást:

		Összesen		Ebből buza			
		beraktároz- tatott	kiraktároz- tatott	beraktároz- tatott	kiraktároz- tatott		
január	15-ig	---	---	30,653	34,134	17,503	17,026
"	31-ig	---	---	60,679	52,432	33,160	26,299
február	15-ig	---	---	47,529	56,969	21,243	28,143
"	28-ig	---	---	29,424	39,961	13,538	17,480
márcz.	15-ig	---	---	24,230	35,382	8,846	18,755
"	31-ig	---	---	26,283	33,858	14,713	14,770
április	15-ig	---	---	22,988	32,099	14,239	18,570
"	30-ig	---	---	20,655	26,051	8,828	14,097
május	15-ig	---	---	14,692	20,994	5,634	9,279
"	31-ig	---	---	38,365	21,892	22,688	8,402
junius	15-ig	---	---	53,933	33,696	39,402	17,164
"	30-ig	---	---	52,875	29,768	35,994	15,994
julius	15-ig	---	---	38,700	28,566	18,398	14,458
"	31-ig	---	---	31,971	33,827	8,083	20,355
auguszt.	15-ig	---	---	50,838	48,879	25,322	32,020
"	31-ig	---	---	76,651	51,871	50,245	25,880
szept.	15-ig	---	---	38,289	29,173	24,814	17,394
"	30-ig	---	---	12,478	28,253	4,709	19,905
október	15-ig	---	---	13,493	26,677	4,350	17,392
"	31-ig	---	---	17,118	26,489	3,398	13,184
nov.	15-ig	---	---	19,268	27,636	5,281	9,707
"	30-ig	---	---	32,336	29,340	6,438	9,880
decz.	15-ig	---	---	36,675	24,421	4,838	11,122
"	30-ig	---	---	27,849	20,756	7,639	3,136

Az 1883-ban megnyitott Elevator forgalma volt:

	Összesen		Ebből buza	
	beraktároz- tatott	kiraktároz- tatott	beraktároz- tatott	kiraktároz- tatott
julius 15—31-ig	--- 25,810	396	9,706	396
augusztus 15-ig	--- 36,562	490	12,398	390
" 31-ig	--- 33,035	12,902	19,732	9,311
szeptemb. 15-ig	--- 22,699	19,915	17,364	6,833
" 30-ig	--- 19,136	9,628	16,434	4,250
október 15-ig	--- 18,477	6,026	13,886	4,381
" 31-ig	--- 17,582	19,269	12,293	9,514
november 15-ig	--- 16,923	10,747	14,278	5,662
" 31-ig	--- 14,451	9,592	9,074	2,957
deczemb. 15-ig	--- 22,573	9,406	12,102	4,629
" 31-ig	--- 14,794	12,684	7,313	3,708

Összesen volt:

	1882	1883	1882	1883
	métermázsában		biztosítási értékben	
Beraktározás	37,810	42,643	382,155 frt	452,100 frt
Kiraktározás	39,057	33,440	388,740 "	377,460 "
Készlet	123,854	279,659	1.798,949 "	2.960,490 "

Naponkénti átlag volt raktárakban:

	1882	1883	1882	1883
	métermázsában		becsértékben	
Beraktározás	--- --- 2,365	1,740	23,885 frt	19,396 frt
Kiraktározás	--- --- 2,441	1,297	24,296 "	13,854 "

Elevatorban:

	1882	1883	1882	1883
	métermázsában		becsértékben	
Beraktározás	--- --- —	925	— frt	8,855 frt
Kiraktározás	--- --- —	793	— "	9,737 "

Összesen volt tehát a naponkénti átlag:

	1882	1883	1882	1883
	métermázsában		becsértékben	
Beraktározás	--- --- 2,365	2,665	23,885 frt	28,251 frt
Kiraktározás	--- --- 2,441	2,090	24,296 "	23,591 "

LIII.

A folyamhajózás.

A hajózás kiterjedését (1882.) a következő adatok mutatják:

	Az egész (evezős hajó és tutajjal) hajózható hosszúság kilométerekben	Gőzössel
A Dunán: Dévénytől Ó-Orsováig a györgönyői (15. ⁹³ kilom.), az érsekújvári (13. ⁶⁵ kilom.), a sz.-endrei (30. ³⁴ kilom.) és a mohácsi (56 kilom.) ágak beszámításával	1,076.31	1.076.31
A Tiszán: Tiszaújlaktól a Dunáig	969.49	767.00
A Dráván: Légrádtól a Dunáig	248.82	155.00
A Száván: az országhatártól a Dunáig	663.50	595.50
A Maroson: Marosújvártól a Tiszáig	367.92	—
A Szamoson: Szatmártól a Tiszáig	98.61	—
A Bodrogon: Sárospataktól a Tiszáig	30.34	—
A Körösön: Békéstől a Tiszáig	219.23	—
A Kulpán: Károlyvárostól a Száváig	135.79	2.30
A Vágon	317.52	—
A Nyitrán: Naszvadtól a Dunáig	15.12	—
A Garamon	146.64	—
A Sión: egész hosszában	151.51	—
A Balaton taván: egész hosszában	91.03	91.03
A Ferencz-csatornán: egész hosszában	238.20	238.20
A Bégán: Temesvártól a Tiszáig	114.00	114.00
Összesen	4,888.03	3,039.34

A gőzhajózási vállalatok személy- és árúforgalma volt:

	Szállított személyek	árúk tonnákban
Az első cs. kir. szab. Dunagőzhajózási társ.	2,576,932	1,465,902
A cs. kir. szab. osztrák államvasút-társág	9,097	41,689
Balatoni gőzhajózási vállalat	4,264	219
Győri gőzhajózási részvény-társaság	—	77,187
Luczenbacher Pál utódai Budapest	—	127,756
Huber W. Pancsova	—	33,817
Morovicz és társa Sziszek	—	34,650
Eggenhofer József és társai Budapest	—	67,500
Mirkovits és Kaiser, Kamenicz	38,589	—
I. Pancsovai csavargőzös vállalat	—	8,205
II. " " "	—	3,718
Häfner Károly és fia Ujvidék	—	5,670
A Ferencz-csatornai gőzvontatási vállalat	—	104,982
Dráva-gőzhajózási társulat Bars	—	51,559
Geiringer, Berger s társa Budapest	—	7,539
Lucic Miklós Becskerek	—	64,650
Rossmayer Ferencz Tolna	—	35,345
Összesen	2,628,882	2,130,388

A Ferencz-csatorna összes forgalma tett

A Dunáról a Tiszára	---	---	---	---	---	25,167 tonnát.
A " " csatornákba	---	---	---	---	---	99,153 "
A csatornákból a Tiszára	---	---	---	---	---	1,531 "
A Tiszáról a Dunára	---	---	---	---	---	54,817 "
A " a csatornákba	---	---	---	---	---	7,506 "
A csatornákból a Dunára	---	---	---	---	---	131,650 "
A csatornák belforgalma	---	---	---	---	---	16,852 "
Összesen						336,676 tonnát.

Ezen mennyiség legnagyobb része, minthogy a szabad folyamon gőzerővel továbbíttatott, a gőzhajózási vállalatok fenti forgalmi kimutatásában már bennfoglaltatik.

A Ferencz-csatorna forgalma, összehasonlítva az előbbi évekkal, tett:

1876	---	---	---	---	---	1.049,722 métermázsát
1877	---	---	---	---	---	1.519,595 "
1878	---	---	---	---	---	2.589,706 "
1879	---	---	---	---	---	3.464,963 "
1880	---	---	---	---	---	3.021,888 "
1881	---	---	---	---	---	3.095,262 "
1882	---	---	---	---	---	3.366,760 "

LIV.

Tengeri hajózás.

A kereskedelmi tengeri hajók állományát 1882 végén a következő számok mutatják: a vitorlás hajók száma 134, tonnatartalom 61,904 gőzösök száma 14, 1,043 lóerővel.

A magyar-horvát tengerpart kikötőinek forgalma volt:

a) *Érkezett:*

	Műveletet végző hajó			
	rakottan		üresen	
	szám	tonna-tartalom	szám	tonna-tartalom
Osztrák-magyar monarchiából vitorlášajó	1,627	32,898	784	32,345
Osztrák-magyar monarchiából gőzös	2,422	254,731	257	19,838
Külföldről vitorlášajó	614	49,626	464	64,379
" gőzös	137	133,348	79	65,073
Összesen vitorlášajó	2,241	82,524	1,248	96,724
" gőzös	2,559	388,079	336	84,911

b) *Elindult* :

		Miveletet végző hajó			
		rakottan		üresen	
		szám	tonna-tartalom	szám	tonna-tartalom
Osztrák-magyar monarchiába vitorlášajó	---	1,540	35,118	754	15,137
Osztrák-magyar monarchiába gőzös	---	1,813	205,913	857	60,185
Külföldre vitorlášajó	---	1,211	130,881	16	1,964
" gőzös	---	198	187,969	15	8,777
Összesen vitorlášajó	---	2,751	165,999	770	17,101
" gőzös	---	2,011	393,882	872	68,962

Lobogók szerint pedig :

a) *Érkezett* :

Osztrák-magyar lobogó alatt vitorlášajó	---	1,532	44,038	753	61,005
Osztrák-magyar lobogó alatt gőzös	---	2,483	302,854	300	53,524
Külföldi lobogó alatt vitorlášajó	---	703	37,446	495	35,719
" " " gőzös	---	76	85,225	36	31,387

b) *Elindult* :

Osztrák-magyar lobogó alatt vitorlášajó	---	1,680	96,404	632	11,071
Osztrák-magyar lobogó alatt gőzös	---	1,913	290,087	865	62,648
Külföldi lobogó alatt vitorlášajó	---	1,071	69,595	138	6,030
" " " gőzös	---	98	103,795	7	6,314

Összehasonlítva az előbbi évekkkel volt: Miveletet végző hajó és pedig

	Érkezett				Elindult			
	rakottan		üresen		rakottan		üresen	
	szám	tonna-tart.	szám	tonna-tart.	szám	tonna-tart.	szám	tonna-tart.
1876	3,524	194,033	1,550	67,360	3,362	213,905	1,619	46,948
1877	3,519	190,865	1,599	76,622	3,270	215,508	1,830	48,792
1878	3,523	258,213	1,107	43,249	3,523	258,213	1,107	43,249
1879	3,263	280,140	1,417	142,236	3,570	370,155	1,086	51,175
1881	3,624	335,889	1,402	132,012	4,290	460,291	839	55,455

A kereskedelmi tengeri hajók állománya tett az év végén :

	Vitorlášajó	Tonnatartalom	Gőzös	Lóerő
1878	149	65,442	3	65
1879	151	64,720	3	65
1881	142	60,510	6	105

Az érték tett :								Bevitel millió forint	Kivitel
1876	---	---	---	---	---	---	---	13.7	14.1
1877	---	---	---	---	---	---	---	10.1	12.5
1878	---	---	---	---	---	---	---	10.9	13.8
1879	---	---	---	---	---	---	---	10.8	24.2
1881	---	---	---	---	---	---	---	12.1	22.3

LV

F i u m e.

Fiume forgalmáról 1883-ban a következő adatok nyújtanak felvilágosítást: hajó érkezett összesen 3,477 (közte 1,085 gőzös) 583,872 tonna-tartalommal; elindult 3,445 hajó (közte 1,081 gőzös) 581,792 tonna-tartalommal.

Fiume hajóforgalma az utolsó években következő alakulást mutat:

	É r k e z e t t				I n d u l t			
	vitorlás	tonna	gőzös	tonna	vitorlás	tonna	gőzös	tonna
1876	1,865	68,579	754	89,259	1,800	69,365	733	90,422
1877	1,812	71,699	905	95,337	1,815	68,512	909	89,660
1878	1,851	67,846	870	143,947	1,880	73,091	862	142,629
1879	1,731	74,035	905	251,634	1,693	72,800	908	252,831
1880	1,808	86,471	874	256,172	1,786	82,871	874	256,416
1881	1,807	97,067	872	301,251	1835	101,081	882	305,008
1882	2,100	133,022	949	354,401	2,135	137,188	939	345,126

A fiumei kikötő összes áruforgalma volt :

1876. évben :

Összes behozatal	730,138 métermázsza	9.466,785 frt értékben,
" kivitel	1.121,217 " "	10.974,722 " "
együtt	1.851,435 métermázsza	20.441,507 frt értékben.

1877. évben :

Összes behozatal	599.342 métermázsza	6.508,696 frt értékben,
" kivitel	1.199,039 " "	10.079,677 " "
együtt	1.798,381 métermázsza	16.588,373 frt értékben.

1878. évben :

Összes behozatal	626,831 métermázsa	6.471,832 frt értékben,
" kivitel	1.365,689 " "	12.380,719 " "
együtt	1.992,520 métermázsa	18.852,551 frt értékben.

1879. évben :

Összes behozatal	679,384 métermázsa	6.942,356 frt értékben,
" kivitel	2.376,550 " "	22.701,193 " "
együtt	3.055,934 métermázsa	29.643,549 frt értékben.

1880. évben :

Összes behozatal	667,729 métermázsa	7.851,655 frt értékben,
" kivitel	2.189,536 " "	19.362,498 " "
együtt	3.857,265 métermázsa	27,214,153 frt értékben.

1881. évben :

Összes behozatal	821,323 métermázsa	12.179,211 frt értékben,
" kivitel	2.414,220 " "	22.323,810 " "
együtt	3.235,543 métermázsa	34.503,021 frt értékben.

1882. évben :

Összes behozatal	---	14.828,127 frt értékben.
" kivitel	---	29.149,865 " "
együtt		43.977,992 frt értékben.

Az egyes államok szerint tett a tengeri áruforgalom
1882-ben :

	Behozatal	Kivitel
Osztrák-magyar monarchia	4.040,685 frt	5.659,687 frt
Nagybritannia	5.676,208 " "	12.720.223 " "
Franciaország	35,694 " "	7.284,027 " "
Olaszország	598,070 " "	1.392,988 " "
Belgium	39,183 " "	694,464 " "
Északamerikai Egyesült-Államok	3.322,348 " "	198,169 " "

A főbb árucikkek forgalmát 1880 óta a következő összeállítás mutatja :

B e h o z a t a l.

	1880	1881	1882
	m é t e r m á z s á k b a n		
Kőolaj	2,620	143,813	208,345
Kávé	1,348	12,124	14,176
Bor	31,174	39,086	69,102
Rizs	4,993	12.819	77,207
Déli gyümölcs	2,395	3,878	3,410

K i v i t e l.

		1881	1881	1882
Szálfa	m ₃	29,621	36,603	30,932
Donga	db.	11.653,100	14.628,400	30.040,100
Lécz	"	252,200	332,500	278,600
Erős deszka	"	21,000	35,690	43,400
Deszka	"	1.304,500	1.378.000	1.122,800
Fatábla	"	3.984,400	2.827,215	2.664,500
Négyszegfa	"	69,900	61,000	44,300
Talpfa	"	116,095	54,606	183,354
Atalfa	"	58,542	67,689	97,201
Épületfa	m ₃	11,914	12,470	19,070
Liszt	q.	508,080	45,076	978,676
Korpa	"	21,720	22,364	19,129
Ásványviz	"	2,959	3,409	14,230
Buza	hl.	4,380	1,990	130,619
Tengeri	"	109,028	70,112	73,345
Árpa	"	19,705	21,551	261,903
Zab	"	4,941	1,700	11,777
Bab	"	18,192	8,081	18,366
Rizs	q.	1,779	3,581	6,394
Bor	"	84,515	23,956	26,558
Káv	"	1,169	1,702	3,437
Dohány	"	1,371	1,702	11,559
Cukor	"	10,531	9,552	8,241

A «Adria» gőzhajózási társulatnak államilag segélyezett járatai által szállított főbb árucikkek forgalma pedig a következő összeállításból vehető ki :

B e h o z a t a l.

		1880	1881	1882	1883
Szóda	q.	16,980	22,984	—	—
Pamut	"	2,589	1,951	17,850	27,770
Pamutárú	"	—	3,147	—	—
Kézműárú	"	1,151	1,847	—	—
Zsákvászon	"	5,025	16,389	—	—
Cserzett bőr	"	1,527	2,536	1,320	1,510
Pálmaolaj	"	746	1,943	—	—
Rizs	"	1,941	2,834	2,980	3,500
Káv	"	—	3,556	4,950	3,900
Gépek	"	1,773	2,355	4,460	3,390
Nyers vas	"	22,500	17,910	38,320	63,060
Dohány	"	973	9,363	1,340	5,900
Kőszén	"	—	—	25,590	46,780
Aczél-, vas- és fémárúk	"	—	—	41,710	5,870
Vegyészeti árúk	"	—	—	7,490	9,370
Olaj és zsiradékok	"	—	—	3,240	8,730

K i v i t e l.

		1880	1881	1882	1883
Liszt --- --- q.		46,551	387,522	601,400	665,670
Korpa --- --- "		5,200	11,304	100	10,680
Repcze --- --- "		400	281,655	—	—
Árpa --- --- "		9,187	11,421	164,700	102,890
Buza --- --- "		—	—	73,220	16,480
Bab --- --- "		11,420	3,850	8,820	36,130
Keményítő --- --- "		200	2,121	—	—
Szilva --- --- "		4,644	2,430	13,160	12,030
Bor --- --- "		82,287	21,654	24,000	34,000
Papiros --- --- "		1,961	5,042	—	—
Magánércz --- --- "		—	1,610	—	—
Ásványviz --- --- "		2,600	3,348	13,540	17,840
Vetőmagvak --- --- "		—	1,855	—	—
Donga --- --- db.		410,000	992,000	1.105,064	2.984,703
Deszka --- --- "		3,650	29,000	—	—
Talpfa --- --- "		5,012	3,333	17,640 q.	29,640 q.
Bükkfa --- --- ms		6,349	11,300	56,630	72,370
Dohány --- --- q.		—	—	10,200	4,990
Szesz --- --- "		—	—	2,390	41,440
Rizs (liszt, keményítő) --- ---		—	—	2,360	20,740
Olajmagvak --- ---		—	—	3570	14,110

Az «Adria» gőzhajói által az 1880—1883. években a következő kikötők érintettek:

	1880-ban	Fiuméból elindult: 1881-ben	1882-ben	1883-ban
Dublinba --- --- ---	2	—	5	10 hajó
Glasgowba --- --- ---	12	15	19	20 "
Grimsbybe --- --- ---	—	—	3	4 "
Hullba --- --- ---	5	18	12	15 "
Leithbe --- --- ---	11	3	10	14 "
Liverpoolba --- --- ---	26	36	33	36 "
Londonba --- --- ---	—	15	14	14 "
Antwerpenbe --- --- ---	—	—	9	4 "
Amsterdamba --- --- ---	5	—	4	2 "
Bordeauxba --- --- ---	2	3	10	13 "
Cettebe --- --- ---	1	1	—	5 "
Dunkerquebe --- --- ---	—	6	4	2 "
Marseilleba --- --- ---	7	1	4	1 "
Rouenba --- --- ---	19	12	14	14 "
Gibraltarba --- --- ---	—	—	—	2 "
Alicanteba --- --- ---	—	—	—	1 "
Barcelonába --- --- ---	—	—	1	12 "
Cadixba --- --- ---	—	—	—	4 "
Cartagenába --- --- ---	—	—	—	1 "
Malagába --- --- ---	—	—	—	1 "
Valencziába --- --- ---	—	—	—	4 "

A Fiumébe érkezett «Adria» gőzösök száma a következő:

	1882	1883		1882	1883
Cardiffból --- ---	3	6	Newportból --- ---	—	2
Glasgowból ---	25	19	Swanseából ---	3	1
Hullból --- ---	11	14	Whitehavenből ---	—	1
Leithből --- ---	2	7	Antwerpenből	5	3
Liverpoolból --- ---	35	35	Amsterdamból ---	1	—
Londonból --- ---	12	16	Bordeauxból ---	—	2
Maryportból ---	—	1	Havreből ---	1	1
Middlesboroughból	4	8	Barcelonából	—	5
New-Castleból ---	1	3	Valencziából ---	1	—

Az «Adria» által 1883-ban közvetített áruforgalom következőképen alakult:

Kivitel	Behozatal	Összesen
101,473 súly tonna	19,926 súly tonna	121,139 súly tonna
7,237 köbméter	— köbméter	7,237 köbméter
2.984,703 darab	— darab	2.984,703 darab

Azonkívül tett az átmeneti forgalom:

49,440 súly tonna
1,860 köbméter
402,150 darab

A bevitelnél legfontosabb a kőszén és vas, a kivitelnél liszt és donga, és pedig

liszt 65,567 súly tonna
donga 2.984,703 darab

Az «Adria» hajói összesen 241 járatot tettek 1883-ban, és pedig:

7 saját gőzössel --- 78 járatot
18 bérelt « --- 31 «
28 szerződéses gőzössel 132 «

1882-ben a járatok száma 224-et tett és pedig:

7 saját gőzössel
20 bérelt «
22 szerződéses gőzössel

összesen 49 gőzössel.

LVI.

Budapest árúforgalma.

A fővárosi kereskedelem fejlődéséről alig adhat valami jobb fölvilágosítást, mint a következő néhány adat, mely a fővárosnak a vasúton és gőzhajókon közvetett forgalmát mutatja. Volt ugyanis az utolsó tíz évben az összes árúforgalom:

1874	---	---	---	---	19.2	millió métermázsza
1875	---	---	---	---	20.5	“ “
1876	---	---	---	---	21.9	“ “
1877	---	---	---	---	23.3	“ “
1878	---	---	---	---	23.3	“ “
1879	---	---	---	---	24.2	“ “
1880	---	---	---	---	23.7	“ “
1881	---	---	---	---	26.5	“ “
1882	---	---	---	---	30.9	“ “
1883	---	---	---	---	36.0	“ “

A forgalom e tíz év alatt tehát 78%-al emelkedett. Az utolsó év forgalmából esik

az érkezésre	---	---	25.1	millió métermázsza
az elszállításra	---	---	10.9	“ “

A legnagyobb forgalom a következő árucsoportokra esik

	Érkezett	Elszállított
		métermázsza
Gabonaneműek	---	---
Liszt	---	---
Tüzelő anyag	---	---

Az egyes forgalmi intézetek szerint a forgalom következőképen alakult:

Magyar államvasútak	13.0	millió métermázsza
Osztrák	8.3	“ “
Déli vasút	3.6	“ “
Dunagőzhajózási társ.	5.9	“ “

LVII.

Az 1884. évi állami költségvetés.

A) Rendes kiadások.

I. Fejezet.

A királyi udvartartás költségei 4.650,000 frt.

II. Fejezet.

Ő császári és Apostoli királyi Felsége kabinet-iroda nyugdíjai 72,271 frt.

III. Fejezet. Országgyűlés.

1. A főrendiház kiadásai 52,394 frt. — 2. A képviselőház kiadásai 1.114,014 frt. — 3. Az országgyűlési gyorsiroda személyzetének illetményei 32,938 frt. — 4. A magyar delegáció kiadásai 6,000 ft. — 5. Az állami közös függő adósságot ellenőrző bizottság kiadásai 7,000 ft. — Összesen (III. fej.) 1.212,346 frt.

IV. Fejezet.

Az 1884. évre megállapított közözügyi kiadásokból a magyar korona országait illető összeg 28.232,486 frt.

V. Fejezet.

Az 1849. évről az 1867. évig tetteleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdíjai átalányképen 98,840 frt.

VI. Fejezet. Nyugdíjak.

1. Országgyűlés 3,608 forint. — 2. Állami számvevőszék 10,591 frt. — 3. Ministerelnökség, fiúmei kormányzóság és törvénykezési provisorium 7,020 frt. — 4. Ő császári és Apostoli kir. Felsége személye körüli miniszterium 6,548 forint. — 5. Horvát-szlavon-dalmát miniszterium 3,025 frt. — 6. Belügyminiszterium 453,700 forint. — 7. Pénzügyminiszterium

2.050,000 forint. — 8. Közmunka- és közlekedési miniszterium 366,855 frt. — 9. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium 417,943 frt. — 10. Vallás- és közokt. miniszterium 147,600 frt. — 11. Igazságügyi miniszterium 694,726 frt. — 12. Honvédelmi miniszter 274,940 frt. — Összesen 4.436,556 frt.

VII. Fejezet. Állami adósságok.

1. Az 1867. évi XV. törv.-czikkben elvállalt államadóssági járulék : Évi járulék folyó pénzürtékben 17.389,700 ft. Évi járulék ezüstben 11.776,000 frt. Évi törlesztési járulék folyó pénzürtékben 1.000,000 forint. Évi törlesztési hányad ezüstben 150,000 frt. — 2. Földtehermentesítés és örökváltságok: Kamatok és járadékok 10.463,398 frt. Tőketörlesztés 6.478,493 frt. Tőkebeli kiegyenlítések 11,000 frt. Járulék a földtehermentesítési alapigazgatóság költségei fedezésére 40,375 frt. Járulék az erdélyi igazoló bizottmányok költségei fedezésére 4,588 frt. Kötvényürlapok és szelvényivek előállítási költségei 20,000 frt. — 3. Szőlődézsma váltság : Kamatozás 700,265 forint. Törlesztés 1.627,100 frt. Tőkebeli kiegyenlítések 200 frt. Kezelési költségek 44,810 frt. — 4. Maradvány és irtványföldek megváltása : Kamatok 107,100 frt. Törlesztés 80,400 frt. Tőkebeli kiegyenlítések 1,500 frt. Kezelési költségekre 11,500 frt. — 5. Az 1867. évi XIII. t.-cz. alapján felvett vasuti kölcsön : Kamatok 4.513,694 frt. Törlesztés 1.019,592 forint. Kezelési költségek 35,732 ft. — 6. Az 1870. évi X. tcz. alapján felvett sorsolási kölcsön : Évi járadék 1.224,000 frt. Járulékok a pénzügyminiszterium hitelműveleti osztályának költségeihez 5,000 frt. Járulék a pénzügyminiszteri számvevőségnek és a központi állami pénztár költségeihez 7,500 forint. Egyéb kezelési és sorsolási költségek 760 frt. — 7. Az 1870. évi XXX. tcz. alapján elvállalt bpesti lánczhíd elsőbbségi kölcsön : Kamatok 64,026 frt. Tőketörlesztés 34,500 frt. Kezelési és sorsolási költségek 218 frt. — 8. 1871. évi XXXVII. tcz. alapján felvett gömöri iparvasutak záloglevél-kölcsön : Kamatok 341,725 frt Törlesztés 115,489 frt.

Kezelési költségek 2,100 forint. — 9. Az 1871. évi XLV. tcz. alapján felvett 30 millió frtnyi kölcsön: Kamatok 1.407,710 frt. Törlesztés 852,040 frt. Kezelési költségek 3,436 frt. — 10. Az 1872. évi XXXII. tcz. alapján felvett 54 millió frtnyi kölcsön: Kamatok 2.642,246 frt. Törlesztés 1.500,590 frt. Kezelési költségek 6514 frt. — 11. Az 1875. évi XLIX., 1876. évi XLVI., 1877. évi VII., IX., XIV., XV., XVII., 1878. évi II., VIII., IX., XV., XVI., XVII., 1879. évi II. 1880. évi V. tcz. alapján kibocsátott 400.000,000 frt névértékű magyar aranyjáraadékkölcsön: Kamatok 10.288,893 forint. Kezelési költségek 25,830 frt. — 12. Az 1881. évi XXXII tcz. alapján kibocsátott 4%-os aranyjáraadékkölcsön: Kamatok 16.672,395 frt. Kezelési költségek 45,788 forint. — 13. Az 1880. évi VIII., IX. és az 1881. évi X., XI. és XLV., valamint az 1882. évi IV. tcz. 4. §-a, XXI., XXII. és XLVII., valamint az 1883. évi II., III. tcz. 4. §-a, XII., XVI., XXVIII., XXXVI. és XXXVIII. tcz. alapján felvett 5%-os papírajáraadékkölcsön: Kamatok 7.521,210 forint. Kezelési költségek 8,822 frt. — 14. Az 1880. évi VIII., IX. és 1881. évi XI. tcz. értelmében kibocsátott járaadékkötvények és az 1884. évi hiány fedezésére kibocsátandó értékpapírok kamataira 800,000 frt. — 15. Az 1876. évi L. tcz. alapján a keleti vasut átvétele folytán elvállalt adósság és felvett 9.989,300 frtnyi kölcsön: I. Kibocsátásu elsőbbségi kölcsön 2.315,357 forint. II. Kibocsátásu elsőbbségi kölcsön 1.790,516 ft. A 9.989,300 forintnyi kölcsön 607,636 frt. — 16. A vágvölgyi vasut vételárának hátralékos része után járó kamatra az 1879. évi XXVII. tcz. alapján 158,470 frt. — 17. Az 1880. évi XX. tcz. alapján felvett tiszai és szegedi kölcsön: Évi járulék 2.400,000 frt. Kezelési költségek 4,674 frt. — 18. Az 1880. évi XXXVIII. tcz. alapján a tiszavidéki vasut megváltása folytán elvállalt adósság: A részvény-szelvények beváltására 561,317 frt. 15.750,000 forintnyi sorsjegy-kölcsön évi járaadéka 819,000 frt. 19.650,000 forintnyi elsőbbségi kölcsön 5% kamataira 980,275 frt. Tőketörlesztésre 47,000 frt. Kezelési költségek 1818 frt. Tőzsde-kamarai illeték 2066 frt. — 19. Az 1880. évi XLIV. tcz. alapján a

zágráb-károlyvárosi vasutvonal megvétele folytán a cs. kir. szab. déli vasuttársaságnak fizetendő évi járulék (8. és 9. részlet) 285,600 ft. — 20. Függő adósság: A közös függő adósság kezelési költségeiből Magyarországot terhelő 30% 255,000 frt. Pénztári jegyek, birói és árvaletétek kamataira, továbbá a pénztári jegyek előállítási, kezelési költsége és bankjuttalék 1.532,700 forint. Összesen (VII. fejezet) 110.807,668 frt.

VIII. Fejezet.

Előlegezések a vasuti kamatbiztosítás alapján 10 millió 664 ezer 780 forint.

IX. Fejezet. Horvát-Slavonországok beligazgatási szükséglete:

1. Horvát-Szlavonországok autonóm kormányzatának az 1880. évi LIV. tcz. értelmében 3.725,521 frt. — 2. A polgárosított horvát-szlavon határőrvidék beligazgatási szükségletének fedezésére 2.099,501 frt. — Összesen (IX. fejezet) 5.825,022 frt.

X. Fejezet. Fiume:

1. A fiumei és a magyar-horvát tengerparti kormányzó és személyzete 31,980 forint. — 2. Törvénykezési provisorium 55,110 frt. — Összesen (X. fejezet) 87,090 frt.

XI. Fejezet. Állami számvevőszék:

Személyi járandóságok 104,108 forint. — Dologi kiadások 5015 frt. — Összesen 109,123 frt.

XII. Fejezet. Miniszterelnökség:

1. A miniszterelnökség költségei: Személyi járandóságok 70,300 frt. Dologi kiadások 31,000 frt. — 2. Rendelkezési alap 200,000 frt. — Összesen 301,300 frt.

XIII. Fejezet. O császári és Apostoli királyi Felsége körüli miniszterium:

Személyi járandóságok: Fizetések és lakpénzek 37,718 frt. Tiszti-, személyi- és működési pótlékok 4,215 forint. Drágasági pótlékok 3,343 frt. Szolgák ruhailletményei 548 frt. Jutalmak és segélyek 1,200 frt. Dologi kiadások 7340 frt. — Összesen (XIII. fejezet) 54,364 forint.

XIV. Fejezet. Horvát-szlavon-dalmát miniszterium:

Személyi járandóságok: Fizetések és lakpénzek 28,490 frt. Személyi működési pótlékok 1,000 frt. Szolgák ruhailletményei 300 frt. Jutalmak és segélyek 450 frt. Dologi kiadások 6840 forint. — Összesen (XIV. fejezet) 37,080 frt.

XV. Fejezet. Belügyminiszterium:

1. Központi igazgatás és földtehermentesítési alapigazgatóság részére átalánykép 321,368 forint. — 2. Távirati kiadások 12,400 frt. — 3. Országos levéltár 31,750 forint. — 4. Megyék közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásai 4,515,000 frt. — 5. Főispánok és a bpesti főpolgármester fizetései 251,500 ft. — 6. Egészségügyi tanács 1,800 frt. — 7. Általános közigazgatási kiadások: A nemzeti színház állami segélyezésére 82,000 frt. A nemzeti színházi alapok jövedelméből a színház szükségletére 27,300 frt. A magyar színészegyesület segélyezésére 5000 frt. Betegápolási költségek 556,693 forint. Himlőoltási költségek 51,450 frt. Járványok és más rendkívüli okoknál fogva felmerülhető költségek 5,000 forint. Szülőházi kiadások 15,000 frt. Lelenczek és törvénytelen ágyból született gyermekek tápdijai 74,700 frt. Tébolydai kiadások 372,265 frt. Közbiztossági kiadások 150,000 frt. Országos csendőrség és a predeali nemzetközi vasutnál rendőri szolgálat szükséglete 2.619,716 frt. Tolonczi kiadások 50,700 frt. Életmentési díjak 800 frt. «Hivatalos lap» költségeire 9,000 frt. Az országos törvények és rendeletek tárá-

nak költségei 22,400 forint. Budapesti önkéntes tűzoltó-egylet segélyezésére 5,000 frt. Fővárosi rendőrség átalánya 678,204 frt. Utlevelek kiállításával járó költségek 4,197 frt. Előre nem látható költségek 6,000 frt. Karhatalmi költségek 5,000 frt. Országgyűlési képviselők választása és a választók névjegyzének kiigazítása alkalmával felmerülő költségekre 8,000 frt. Katonai előfogati díjpótlékokra szükséges költségek 8,700 frt. — Összesen 9.890,943 frt.

XVI. Fejezet. Pénzügyminiszterium:

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 549,209 ft. Dologi kiadások 179,400 frt. — 2. Pénzügyi közigazgatási bíróság (átalánykép) 59,740 forint. — 3. Pénzügyigazgatóságok és számvevő osztályok: Személyi járandóságok 703,901 forint. Dologi kiadások 125,798 frt. — 4. Illetékkiszabási hivatalok és illetékkezelési számtisztek: Személyi járandóságok 419,012 ft. Dologi kiadások 48,300 frt. — 5. Adófelügyelők és azok segéd-személyzete: Személyi járandóságok 567,945 frt. Dologi kiadások 208,315 frt. — 6. Állami pénztárak: a) Központi állami pénztár 60,873 frt. b) Állami pénztár Budapesten 33,130 frt. c) Állami pénztár Zágrábban 16,204 frt. — 7. Adóhivatalok: Személyi járandóságok és dologi kiadások 1.118,964 forint. — 8. Pénzügyi, illetőleg vám- és adóőrség: Személyi járandóságok és dologi kiadások 2.100,000 frt. — 9. Jogügyi igazgatóságok: a) Budapesten: Személyi járandóságok 58,765 frt. Dologi kiadások 3,053 forint. b) Zágrábban: Személyi járandóságok 13,644 forint. Dologi kiadások 3,190 forint. — 10. Kincstári ügyészségek: Személyi járandóságok 69,947 forint. Dologi kiadások 17,202 forint. — 11. Pénzügyi törvényszékek Horvát-Szlavonországban 5,695 forint. — 12. Állandó kataszter 404,830 frt. — 13. Bányászati és erdészeti akadémia Selmezbányán 96,050 forint. Bányász-iskola Selmezbányán 9753 forint. Bányász-iskola Felsőbányán 10,310 forint. Bányász-iskola Nagyágon 435 forint. — 14. a) Egyenes adók ke-

zelési, kivetési és beszédési költségei 813,000 frt. *b)* A hadmen-
tességi díjról szóló 1880. évi XXVII. tcz. 6. §-a értelmében a
külön alap javára fordítandó 828,535 frt. — 15. Fogyasztási
adók beszédési költségei 286,500 frt. 16. — A fogyasztási adó
visszatérítések felosztásából az 1878. évi XIX. tcz. 2. §-a értel-
mében a szesz-adó czimén 320,540 frt. — 17. Határvám keze-
lési költségei 310,152 forint. — 18. Bélyeg kezelési költségei
194,558 forint. — 19. Jogilletékek és díjak kezelési költségei
32,000 forint. — 20. Fémjelzés üzemi és kezelési költségei
10,006 frt. — 21. Dohányjövedék: Dohányjövedéki központi
igazgatóság 79,964 frt. Vétel, gyártás, eladás 20.915,937 frt. —
22. Lottojövedék 1.697,000 frt. — 23. Sójövedék 2589978 frt. —
24. Állami jószágigazgatóságok és számvevőségek 154,508 frt. —
25. Állami jószágok 1.458,635 frt. — 26. Bányaigazgatóságok
és számvevőségek 180,943 frt. — 27. Fémbányászat és opál-
bánya 3.460,874 forint. — 28. Fémkohászat 4.127,565 frt. —
29. Pénzverde fémbeváltással együtt 4.933,662 frt. — 30. Vas-
művek: Központi vasműigazgatóság 50,877 forint. Vasgyárak
4.503,773 frt. — 31. Zsilvölgyi kőszénbánya 22,624 forint. —
32. Sótermelés 1.100,024 frt. — 33. Felhagyott bányaművek
és a bányászat körüli egyházi és jótékony czélok 55,889 frt. —
34. Állami nyomda 532,768 forint. — 35. Állami épületek
10,346 forint. — 36. Budapesti állami hidak 190,889 forint. —
37. Különféle kiadások 139,640 frt. — Összesen (XVI. fejezet)
55.884,852 frt.

XVII. Fejezet. Közmunka- és közlekedési minisztérium:

1. *a)* Központi igazgatás: Személyi járandóságok 365,928 ft.
Dologi kiadások 89,950 forint. *b)* Vasuti kormánybiztosok
4,200 frt. — 2. Államépítészeti és folyammérnöki hivatalok:
Személyi járandóságok 379,207 forint. Dologi kiadások
125,580 frt. — 3. Kőutak kezelése, fentartása és építése: *a)* Ke-
zelés 97,142 frt. *b)* Fentartás 3.024,290 frt. *c)* Új utak és hidak

építése: Háromszékmegyében az ojtozi állami ut szabályozására 17,000 frt. Kolozsmegyében az apahida-szászrégeni állami ut folytatólagos kiépítésére 20,000 frt. Krassó-Szörénymegyében a baziás-orsovai állami ut kiépítésére 12,000 forint. Zalamegyében a pécs-varazsdi állami uton építendő Mura-hidra 26,000 frt. A törvényhatóságoknak utjaik és hidjaik fentartására 250,000 forint. A Krndija hegyen átvezető nasicz-bektezi összekötő állami ut folytatólagos kiépítésére 40,000 forint. Az eszék-vukovári ut Kliszától a vukovári vasuti állomás felé vezető részének folytatólagos kiépítésére 25,000 frt. *d)* A Barcs és Terezienföld közti Dráva-híd kölcsöntörlesztési és vámkezelési költsége 24,000 frt. — 4. Viziutak kezelése, fentartása és építése: *a)* Kezelés 70,105 frt. *b)* Fentartás 219,603 frt. *c)* Új építkezések: A Dunánál: Hajózási akadályok elhárítására 20,000 forint. Védművekre ugyancsak a Dunánál: *a)* a marhazátonyi parterősítés befejezésére 8134 frt, *b)* a «Lidiánál» eszközlendő kotrásokra 150,000 frt, *c)* az ordas-fajszí vonal szabályozására 400,000 frt, *d)* a bajai partbiztosítás folytatására 100,000 forint, *e)* a csölösztoi partvédezet kiépítésének megkezdésére 26,415 frt, *f)* a lipóti zárgát kiépítésére (első részlet) 40,000 frt. A Temesnél a folyó hajózhatóvá tételére 27,900 frt. A Drávánál szabályozási munkákra 150,000 forint. Sürgős munkákra és állami kezelés alatt nem álló folyókra segélykép 60,000 frt. — 5. Műszaki egyének kiképezésére és utazási ösztöndíjakra 3000 frt. — 6. Posta: Személyi járandóságok 2.972,600 forint. Dologi kiadások 3.587,400 forint. — 7. Távirat: Személyi járandóságok 1.202,220 frt. Dologi kiadások 877,700 frt. — 8. A m. kir. állami vasutak üzleti kiadásai: Személyi járandóságok 6.179,300 forint. Dologi kiadások 8.346,350 frt. — 9. A m. k. állami gépgyár üzleti kiadásai: Személyi járandóságok 90,801 frt. Dologi kiadások 1.624,199 forint. — 10. A diósgyőri vas- és aczélgyár és barnaszénbánya kiadásai: Személyi járandóságok 110,905 frt. Dologi kiadások 2,487,438 frt. — Összesen (XVII. fejezet) 33.254,367 frt.

XVIII. Fejezet. Földmivelés-, ipar- és kereskedelmi minisztérium:

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 206,308 frt. Dologi kiadások 39,000 frt. — 2. Közgazdasági előadók díjazására az 1882. évi XX. törvényczikk alapján 30,000 forint. — 3. Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi czélok: Ipari czélokra 105,500 forint. Kereskedelmi czélokra 5,770 forint. Külkereskedelmi czélokra 10,000 frt. Szabadalmak és védjegyek kezelése: Személyi járandóságok 4,660 forint. Dologi kiadások 3,700 frt. Az 1878. évi XX. tcz. értelmében feltalálók által az osztrák kincstár javára 25% fejében oda átszámolandó 2,000 forint. — 4. A gazdaság különböző ágai emelésére 439,286 frt. — 5. Selyemtenyésztés emelésére 254,000 frt. — 6. Gazdasági tanintézetek: Magyaróvári gazdasági akadémia 64,110 frt. Keszthelyi gazdasági tanintézet 35,600 frt. Debreczeni gazdasági tanintézet 20,400 forint. Debreczeni földmivesiskola 30,400 forint. Kolozsmonostori gazdasági tanintézet 43,800 frt. Kassai gazdasági tanintézet 31,250 frt. Liptó-ujvári földmives iskola 14,800 forint. Érdiószegi vinczellérképezde 8,100 frt. Tarczali vinczellérképezde 9,790 frt. Budapesti vinczellérképezde 10,830 forint. Nagy-enyedi vinczellérképezde 7,500 frt. Ménesi vinczellérképezde 10,000 frt. — 7. Állami erdők 4.148,619 frt. — 8. Erdőfelügyelőségek: Személyi járandóságok 102,650 frt. Dologi kiadások 9,000 frt. — 9. Országos erdei alap: Erdősítésekre, s pedig kopár s más terméketlen erdőterületek befásítására 10,000 frt. A törvény által kívánt szakképzett erdőőrök nevelésére és a Szegeden felállított szakiskola tanító- és segédszemélyze-ének díjazására 15,000 forint. Az erdőtörvény 208. §-ban említett országos erdei alap részére 5,000 frt. — 10. Állami lótenyészintézetek: Lótenyészintézeti központi igazgatás 26,134 forint. Méneskari hadapródiskola 10,000 forint. Ménesbirtok-gazdaságok 962,884 forint. Ménesek 716,317 frt. Méntelepek 1.064,540 frt. Lóversenyek 28,000 frt. Lótenyésztési jutalmak 17,302 forint. Magánosok és községek

méntartása segélyezésére és közös csikólegelők előmozdítására 20,000 forint. Tenyészanyag vásárlására és a káposztás-megyeri kancza-telep szüktégletére (a lótenyész-alap jövedelméből) 14,752 forint. — 11. Veszteginintézetek : Személyi járandóságok 32,460 frt. Dologi kiadások 11,090 frt. A boszniai határszálen 3 veszteginintézet és egy kirendeltség szükséglete 9,600 frt. A kőbányai és soproni állami sertésvesztegeldék 10,200 forint. — 12. A keleti marhavész és egyéb járványos állati betegségek elfojtására : Személyi járandóságok 33,200 frt. Dologi kiadások 46,800 forint. 13. Budapesti állatorvosi tanintézet : Személyi járandóságok 29,833 forint. Dologi kiadások 14,639 forint. — 14. Bányakapitányságok : Személyi járandóságok 51,526 forint. Dologi kiadások 10,574 frt. — 15. Földtani intézet : Személyi járandóságok 19,655 forint. Dologi kiadások 21,345 frt. — 16. Statisztikai hivatal : Személyi járandóságok 49,140 forint. Dologi kiadások 101,000 frt. — 17. Tengeri hajózás és révügy : a) Tengerészeti igazgatás : Személyi járandóságok 86,380 frt. Dologi kiadások 19,520 frt. b) Szakoktatás : Személyi járandóságok 12,075 frt. Dologi kiadások 4840 forint. c) Tengerészeti külön czélokra 36,450 frt. d) Tengeri kikötők 54,300 forint. — 18. Bpesti kir. zálogház 200,000 frt. — 19. Mértékhitelcsítés : Személyi járandóságok 7,300 frt. Dologi kiadások 6,071 frt. — Összesen (XVIII. fejezet) 9.405,000 frt.

XIX. Fejezet. Vallás- és közoktatási miniszterium :

1. Központi igazgatás : Személyi járandóságok 195,291 frt. Dologi kiadások 17,247 frt. — 2. Tanulmányi ügyek igazgatása : Országos közoktatási tanács 6,200 frt. Tankerületi főigazgatóságok 70,160 frt. Népnevelési tanfelügyelőségek 194,000 forint. Vizsgálati bizottmányok 10,000 frt. — 3. Tanintézetek : Felsőbb tanintézetek : Budapesti kir. egyetem : Személyi járandóságok 367,460 frt. Dologi kiadások 173,984 frt. Középiszkolai tanárképezde és az azzal egybekötött gyakorló-iskola : Személyi járandóságok és dologi kiadások 42,683 forint. Kolozsvári egyetem :

Személyi járandóságok 157,998 frt. Dologi kiadások 42,000 frt. Kolozsvári középiskolai tanárképezde: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,000 forint. József-műegyetem: Személyi járandóságok 134,844 frt. Dologi kiadások 27,900 frt. Országos mintarajztanoda és iparművészeti szakiskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 73,180 frt. Nagyszebeni jogakadémia: Személyi járandóságok és dologi kiadások 21,435 forint. Középtanodák: Gymnasiumok: Személyi járandóságok és dologi kiadások, és pedig: budapesti, nagyszebeni, kaposvári, fiúmei, losonczi, munkácsi, zombori és fehértemplomi állami gymnásiumok 168,727 frt. Reáliskolák: Személyi járandóságok és dologi kiadások, és pedig: budapesti (pesti és budai), győri, kassai, körmöczi, lőcsei, nagyváradi, pancsovai, pécsi, szegedi, székelyudvarhelyi, temesvári, soproni, dévai, kecskeméti, nagy-kállói, aradi és székesfehérvári állami reáliskolák 449,363 frt. Pozsonyi és sümegi főreáliskolák segélyezésére 4,000—4,000 frt, esztergomi főreáliskola segélyezésére 2,000 frt. Hitfelekezeti középiskolák segélyezésére az 1883. évi XXX. tcz. 47. értelmében 15,000 frt. Középiskolák közös költségei 10,000 frt. Szakiskolák, és pedig: *a*) Bábaiiskolák Nagyszebenben, Nagyváradon, Pozsonyban és Szegeden: Személyi járandóságok és dologi kiadások 20,000 forint. *b*) Gépészeti ipariskola Kassán: Személyi járandóságok és dologi kiadások 13,440 frt. *c*) Budapesti iparközépiskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 58,375 ft. *d*) Iparos tanulók iskolái 22,000 frt. *e*) Fiumei állami kereskedelmi iskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,900 frt. *f*) Kereskedelmi iskolák segélyezésére 15,000 forint. Tanítóképezdek, elemi-, felsőbb nép- és polgári iskolák: Férfi elemi s polgári tanító-képezdek: Személyi járandóságok s dologi kiadások: bpesti, budai, bajai, csurgói, dévai, félegyházi, iglói, kolozsvári, lévai, losonczi, már.-szigeti, modori, sárospataki, székely-kereszturi, zilahi, znyó-várallyai, aradi, csáktornyai férfi elemi és polgári tanító-képezdek 319,070 forint. Elemi és polgári tanítónő-képezdek: Személyi járandóságok és dologi kiadások: pesti, budai, kolozsvári, pozsonyi, szabadkai,

győri elemi és polgári tanítónő-képezdek 209,993 forint. Tanítóképezdek közös költségei 8,000 frt. Tornapóttanfolyamok 6,000 frt. Népnevelési szükséglet 1.000,000 frt. A néptanítók nyugdíjintézete segélyezése az 1875. évi XXXII. tcz. 36. §-a szerint 150,000 frt. A «Néptanítók Lapja» kiadására 10,000 frt. Állami felsőbb leányiskolák: Személyi járandóságok és dologi kiadások 98,271 frt. Kolozsvári felsőbb leányiskola segélyezésére 2,000 frt. Siketnémák intézete Vácson: Személyi járandóságok és dologi kiadások 35,750 frt. Vakok országos intézete Bpsten: Személyi járandóságok és dologi kiadások 34,035 frt. A balatonfürdei szeretetház költségeinek fedezésére 5,000 frt. Állami tanintézetek építésére felvett kölcsönök kamatozása és tőke törlesztése: Az egyetemi épületek létesítésére 146,322 frt. Az egyetemi bonczteni intézet felépítésére 21,000 frt. Az egyetemi belkóroda felépítésére 21,000 frt. A budapesti tudm. egyetemi orvoskari intézetek felépítésére 43,132 frt. A budapesti egyetem természettudom. intézeteinek elhelyezésére 15,000 frt. A budapesti V. kerületi állami reáliskola épületének megkezdésére 10,000 frt. A kir. József-műegyetem és az állatgyógyintézet elhelyezésére 50,000 frt. A kolozsvári egyetemi bonczteni intézet létesítésére 8,000 frt. A kassai gépészeti ipariskola vétele és építésére 2760 ft. Az I. szülészeti kóroda elhelyezésére a Bánffy-féle ház 100.000 frtnyi vételárának és a vételár kamatjának törlesztésére az eddigi házbér 6,542 frt. Az I. szülészeti kóroda kibővítésére és esetleges ujjaépítésére a vallásalaphból megveendő ház és telek 161.230 frt vételárának és a vételár kamatjának törlesztésére 9,600 frt. — 4. Ösztöndíjak és egyéb tanulmányi czélok: Utazási ösztöndíjak felsőbb és középiskolai tanárok és tanárjelöltek számára 12,000 frt. A nagyszebeni Teréz-árvaház kir. alapítványi javadalma 17,690 frt. A károlyfehérvári róm. kath. káptalan részére kir. alapítványi évi járulék 5,985 frt. A kolozsvári elemi iskola rajztanítójának 315 frt. Alapítványi járulék az erdélyi iskolaalap részére a tanítók fizetéseinek pótlására 10,452 frt. Segély az ösztöndíj-alapnak 1,064 frt. Szegény tanulók segélyezésére 1,200 forint. Goldberger-féle ösztöndíj:

2 állomás (egyenként 315 frttal) 630 frt. Kamarai járandóság, erdélyi helvét hitvallásu evang. egyházak és tanodák számára 14,000 frt. Kamarai járandóság három róm. kath. lelkész számára 187 frt. Halli alapítványi alafák és segélydíjak és pedig: 7 alafa 420 frttal, 7 segélydíj 210 frttal, 4,180 frt. A magyarországi középtanodákba járó 15 horvátországi tanuló számára 200 frttal 3,000 frt. Oly egyetemi magántanárok jutalmazására, kik elméleti szakot adnak elő, melyre rendszeresített tan-szék vagy nem létezik, vagy betöltve nincs, s kiknek a tanári pályán megtartása az illető fakultás véleménye szerint kívánatos 3,000 forint. Ösztöndíjak a magyar határőrvidék számára 4,740 frt. — 5. Közmivelődési czélok: Magyar nemzeti muzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 100,000 frt. Országos képtár: Személyi járandóságok és dologi kiadások 26,000 frt. Meteorologiai központi intézet: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,580 frt. Országos zeneakadémia s szini tanoda: Személyi járandóságok és dologi kiadások 43,050 frt. Nemzeti zenede segélyezésére 1,500 frt. Iparmuseum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 16,800 forint. Technologiai muzeum: Személyi járandóságok és dologi kiadások 14,000 frt. Festészeti mesteriskola: Személyi járandóságok és dologi kiadások 11,083 ft. Magyar művészeti ösztöndíj-alap: három ösztöndíj 420 forinttal 1,260 frt. Képzőművészet czéljaira, jelesen: utazási ösztöndíjakra, megrendelésekre, elaggott művészek segélyezésére 15,000 frt. A képzőművészeti társulat segélyezésére 4,000 frt. Stazione Zoologica (Nápolyban) számára egy dolgozó asztal használásáért évi 2,000 frank az arany-felpénzzel együtt bankértékben 952 forint. Műemlék: a) Országos bizottság 15,000 forint. b) Vajda Hunyad várának fentartására átalányul 5,000 forint. Egy történelmi arczképcsarnok létesítésére 1,000 frt. A magyar földrajzi társulat segélyezésére (kiadványainak nagyobbítására, jelesen: térképekkel ellátására) 1,000 frt. Magyar történelmi és irodalom-történeti források és emlékek kiadására és feldolgozására 15,000 frt. A magy. tud. Akadémia könyvtárának gyarapítására 5,000 frt. A magy. tud. Akadémia mathem. és term. tud.

osztálya részére országos érdekű kutatásokra és közleményekre 5,000 frt. A magyar kir. természettudományi társulatnak évi segélyezésére, oly célból: hogy a társulat ez összeget országos érdekű kutatásokra és közleményekre fordítsa 4,000 frt. Elszenvedett hazai írók vagy ezek családjainak segélyezésére 3,500 frt. Tornamesterek kiképzésére 3,000 frt. — 6. Egyházi czélok: A görögszertartásu kath. egyháznak 99,000 forint. Az ágostai hitvallásu ev. egyháznak 36,000 frt. A helvét hitvallásu ev. egyháznak 65,000 frt. A görög kel. hitvallásu egyháznak 100,000 frt. Az unitária hitvallásu egyháznak 5,000 frt. Az izraelita vallásuak egyházának 5,000 frt. Összesen (XIX. fej.) 5.250,830 frt.

XX. Fejezet. Igazságügyi miniszterium:

1. Központi igazgatás: Személyi járandóságok 160,670 frt. Dologi kiadások 55,800 frt. — 2. Királyi Curia. Személyi járandóságok 421,172 frt. Dologi kiadások 16,900 frt. — 3. Királyi tábla Budapesten: Személyi járandóságok 575,100 frt. Dologi kiadások 31,343 frt. — 4. Királyi tábla Maros-Vásárhelyen: Személyi járandóságok 101,417 frt. Dologi kiadások 7,000 ft. — 5. Királyi főügyészségek: Személyi járandóságok 34,530 forint Dologi kiadások 11,420 forint. — 6. Királyi törvényszékek és járásbiróságok 6.141,011 frt. 7. Királyi ügyészségek: Személyi járandóságok és dologi kiadások 2.139,566 frt. — 8. Országos fegyintézetek és kerületi börtönök: Illavai országos fegyintézet 109,705 frt. Lipótvári országos fegyintézet 125,246 forint. Mária-nostrai országos fegyintézet 42,405 frt. Munkácsi országos fegyintézet 85,105 frt. Szamosujvári országos fegyintézet 104,300 frt. Nagy-enyedi kerületi börtön 48,280 forint. Váczi kerületi börtön 98,122 forint. Kis-hartai közvetítő intézet. 10,000 frt. Váczi állami fogház 6,397 frt. — 9. Országos rabsegély- és javítóintézeti alap 313,851 frt. — 10. Telekkönyvezés 7,000 forint. — 11. Törvények szerkesztése 6,000 forint. — Összesen (XX. fejezet) 10.652,340 frt.

XXI. Fejezet. Honvédelmi miniszterium:

1. Központi igazgatás: Személyi járandóság és dologi kiadások (átalánykép) 288,421 frt. — 2. Honvédségi intézetek: Hadbírószági költségek 4,000 frt. Központi ruharaktár 18,292 forint. Fegyverzeti bizottság 16,758 forint. Iudovika akadémia 234,784 frt. Honvéd-menház 33,639 frt. — 3. Ujoneczozás-felülvizsgálati költségek 35,000 frt. — 4. Honvédfőparancsnokság 58,441 frt. — 5. Kerületi parancsnokságok 214,445 frt. — 6. Csapatok: Gyalogság, koronaőrség és lovasság 6.070,000 forint. — 7. Csendőrségi költségek 10,417 frt. — 8. Honvéd-hadbírószági tiszti kar 44,719 forint. — Honvéd-hadbiztosság 65,031 frt. — 10. Honvéd szakszámvevőség 81,787 forint. — 11. Alapítványi helyek a közös katonai intézetekben 54,400 forint. — Összesen (XXI. fejezet) 7.230,134 forint. — **Rendes kiadások összege 298.157,392 frt.**

B) Átmeneti kiadások és beruházások.

I. Átmeneti kiadások.

I. Fejezet. Állami számvevőség:

Egy számfölötti II-od osztályu számvizsgáló illetményei 1,600 forint.

II. Fejezet. Belügyminiszterium:

1. Igazoló bizottmány költsége 4,588 forint. — 2. A bécsi lelenczházakban ápolt magyarországi illetőségű törvénytelen ágyból származott gyermekek után felmerült költségekre 45,000 frt. — 3. Az 1881. évi III. tcz. értelmében felállított V. és VI. csendőrparancsnokság folytatólagos szervezésére 300,000 frt. — 4. Budapest várbeli országház épületeinek halaszthatlan helyreállítása költségeire 6,000 frt. — 5. A pozsonyi országos kórházban felállítando mosókonyha költségeire 8,262 frt. — Összesen (II. fejezet) 363,850 frt.

III. Fejezet. Pénzügyminisztérium:

1. A rendelkezés alá jutott állami tisztviselők illetményeire 5,000 frt. — 2. Az állami javaknál a bérhátralékok leszámolásának keresztül vezetésére, a telepítvényes ügyek lebonyoltására, és az állami javak eladásának előkészítésére szükséges tervek és helyszini szemlék költségeire 10,000 forint. — 3. *a)* A körmöczi pénzverde által a nagyszombati conviktusnak megtérítendő követelés 7,490 frt. *b)* A selmeczbányai ezüstkohónál levő házak és telkek megvételére 3,000 frt. *c)* Egy ácsműhely felépítésére ugyanott 1,000 frt. *d)* Egy lakház felépítésére 5,000 frt. — 4. Az 1867. év végéig befektetett tiszti biztosítékok visszafizetésére 22,400 frt. — 5. Szeged város kárvallott lakosainak az 1880. évi XX. tczikk 27. §-a alapján adandó 500,000 frt rovására adott kisebb kölcsönök után a 29. §. illetőleg az 1882. évi VII. tcz. 4. §-a értelmében az állami kincstár által fizetendő annuitási részlet 24,000 forint. — 6. Szeged város lakóinak az 1880. évi XX. tcz. alapján adott kamatozó kölcsönökre egyszerre történt visszafizetések után az állami kincstár által fizetendő járulék 800 forint. — 7. Az 1881. évi LII. tcz. és 1882. évi XXVI. tcz. alapján igénybevett összegek után az államkincstár által fizetendő 145,000 frt. — 8. A szőlődézsmaváltsági tartozásoknak az 1883. évi XI. tcz. alapján foganatosítandó felszámolására 18,000 frt. — 9. A pénzügyigazgatóságok részére beszerzendő új adóhivatalok első felszerelésére 5,000 frt. — 10. Országos dohánykiállítási költségek *a)* dohányvétel, *b)* dohánygyártás (10—10,000 frt) 20,000 frt. — 11. Az 1883. évi XLI. tcz. alapján felvett 6.764,800 forintnyi jelzálog-kölcsön kamat és tőke törlesztésére 450,000 forint. — 12. A pénzügyi közigazgatási bíróság hivatalos helyiségének első felszerelésére 5,000 frt. — 13. Szegedi biztosság számvevőségi ügyeinek lebonyolítására 4,000 frt. — Összesen (III. fejezett) 725,690 frt.

IV. Fejezet. Közmunka- és közlekedési miniszterium:

1. A szegedi kir. biztosság műszaki teendőinek legombolyítására átalánykép 8,000 frt.

V. Fejezet. Földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium:

1. Phylloxera elleni intézkedésekre 50,000 frt. — 2. A csákovai és adai földmivesiskolák költségeire 10,000 frt. — 3. Az «Adria» gőzhajózási társaság segélyezésére 150,000 forint. — 4. Az «Adria» gőzhajózási társaság felügyeletére 5,000 frt. — 5. Rendes gőzhajózási járatok segélyezésére, a magyar-horvát tengerpart mentén 10,000 frt. — 6. Az 1883: XII. tez. értelmében az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás költségeinek fedezésére: *a)* állami segély 25,000 frt, *b)* 1885. év végig visszatérítendő előleg 225,000 forint. — 7. A rimaszombati földmives-iskola alapítási és első felszerelési költségeire 10,000 frt. — 8. A földtani intézetnél a vegyműhely felszerelésére 2,000 frt. — Összesen (V. fejezet) 487,000 frt.

VI. Fejezet. Vallás- és közoktatásügyi miniszterium:

1. A budapesti egyetemi anthropologiai intézet folytatólagos felszerelésére 1,000 frt. — 2. A budapesti egyetemi palaeontologiai intézet folytatólagos felszerelésére butorral, valamint tananyaggal és taneszközökkel való ellátására 1,000 forint. — 3. A kolozsvári «Karolina» kórházban elhelyezett egyetemi kórodák után 1873. évtől 1879. év végéig felmerült és 4 év alatt fizetendő 14,000 frtnyi tulköltségből 1884. évben fedezendő 3-ik részletül 3,500 frt. — 4. Hasonló czim alatt 1880. évben felmerült tulköltségek megtérítésére végrészletül 4,500 forint. — 5. A műegyetemnek eszközökkel, gépek és tanszerekkel leendő ellátására megkivántató 135,000 frtból II. részletül 45,000 forint. — 6. A közmunka- és közlekedési m. kir. miniszter által

megnyitott «elektrotechnikai tanfolyam»-nak az előadásokhoz szükséges (a műegyetem tulajdonában maradó) eszközök és készülékekkel leendő felszerelésére 2,000 frt. — 7. A budapesti egyetemi elmekórtani tanszéknek tan- és buvárlati eszközökkel, műszerekkel stb. leendő felszerelésére 900 frt. — 8. A budapesti egyetem közegészségtani intézetének folytatólagos felszerelésére 900 frt. — Az iparművészeti muzeummal kapcsolatos iroda, kiállítási és rajzterem átalakítására s részleges bebutorozására 1,000 forint. — 10. Az iparművészeti szakiskola helyiségeinek átalakítására és első berendezésére, légszesz bevezetésére és iskolai butorizatra 4,000 frt. — 11. Az orvoskari, decani és könyvtári, továbbá a gyógyszerári intézet, I-ső belgyógyászati kóroda, szemészeti kóroda, törvényszéki orvostan, az élet és a kórvegytani intézetek, valamint a gondnoki hivatal összes butorainak és egyéb készleteinek csomagolási, átszállítási és elhelyezési költségek 3,000 frt. — 12. A budapesti VII. kerületi állami gymnasium helyiségeinek átalakítására és belső felszerelésére, valamint tanári könyvtár létesítésére 4,000 forint. — 13. A technologiai iparmúzeum építkezési költségeinek részbeni fedezésére felvett 12,000 frtnak 1-ső harmadrésze 4,000 frt. — 14. A budapesti egyetem kórboncztani és kórszövettani intézetének folytatólagos fölszerelésére 1,000 frt. — Összesen (VI. fejezet) 75,800 forint.

VII. Fejezet. Honvédelmi miniszterium :

1. Az orsz. honvéd-segélyző egylet rendelkezésére 70,000 forint. — 2. Fegyverek átalakítására és pótlására 1881. évben 4 évre engedélyezett összeg IV. utolsó részlete 210,650 frt. — 3. Hadi készletként beszerzendő uj töltényekre 1882. évben 5 évre engedélyezett összeg III. részlete 120,000 forint. — 4. A hadi készlet kiegészítésére beszerzett 6,000 drb gyalogsági puska árának I. törlesztési részlete 95,000 frt. — Összesen (VII. fejezet) 495,650 forint. — **Átmeneti kiadások összege 2.157,590 forint.**

II. Beruházások.

I. Fejezet. Miniszterelnökség:

A miniszterelnökségi épületben szükségesnek mutakozó építkezések költségeire 5,000 frt.

II. Fejezet. Pénzügyminiszterium:

1. Építkezésekre a határvámjövedéknél 12,000 forint. — 2. Építkezésekre a dohányjövedéknél 280,500 frt. — 3. Építkezésekre az állami jószágoknál 50,000 frt. — 4. Beruházások a bányászat és pénzverésnél: *a)* A körmöczbányai Nándor-altárna berendezésére 125,000 forint. *b)* Építkezésekre a vasműveknél 82,500 frt. *c)* Építkezésekre a fémbányászatnál 220,000 forint. *d)* Építkezésekre a pénzverdénél 74,702 frt. — 5. Földadó-szabályozási költségek 2.000,000 frt. — 6. A vágvölgyi vasut megvételére a 6.988,000 forinttal megállapított vételár 1884. évben fizetendő részlete az 1879. évi XXVII. tcz. alapján 600,000 forint. — 7. 5.612 darab tiszavidéki vasuti részvény törlesztésére az 1880. évi XXXVIII. tcz. alapján 1.376,658 frt. — 8. Uj-szönybrucki vasut csere-értéke 2.611,704 frt. — 9. A gölniczvölgyi helyi érdekű vasut építési költségeihez való hozzájárulás fejében 200,000 frt. — Összesen (II. fejezet) 7.633,064 frt.

III. Fejezet. Közmunka- és közlekedési miniszterium:

1. Budapesti dunarész szabályozására: *a)* a szabályozási művek fentartására 10,000 frt, *b)* a promontori ágba létesítendő szabályozására 1.045,000 frt, *c)* felügyelet, felülvizsgálat és szelvényezésre 36,000 forint. — 2. Fiumei kikötő építésére: *a)* a nagy kikötő építésére 561,802 forint, *b)* a felügyeletre 16,000 forint. — 3. A Tiszánál létesítendő szabályozásra 1.000,000 frt. — 4. Szeged város belterületén építendő rakpartra 50,000 frt. — 5. Az egyesült Körös folyónál az átmetszések kiásatására és bővítésére 800,000 frt. — 6. A budapest-zimonyi

vasut és szárnyvonalainak építésére 1.712,708 ft. — 7. A bpesti-
 ujszónyi vasut építésére 4.100,000 ft. — 8. A honvédelem szem-
 pontjából egyes köz- (állami s tvhatósági) utakon sürgősen szük-
 ségelt hiánypótlásokra 550,000 frt. — A távirda-hálózat fejlesztésére 100,000 frt. — 10. Beruházások és felszerelések az állami vasutaknál 576,000 frt. — 11. Új építkezések és új forgalmi eszközök beszerzése az állami vasutaknál: *a)* A budapesti személpályaudvar építésére (IV. részlet) 2.000,000 frt. *b)* A dunaparti teher-pályaudvar további építésére (V. részlet) 600,000 frt. *c)* A rákosi rendező pályaudvarnak további bővítése 62,000 frt. *d)* Az aradi pályaudvar további építése (II. részlet) 220,000 frt. *e)* A budapest-józsefvárosi állomás mellett levő központi főműhely további kiépítésére 500,000 frt. *f)* 150 darab mozdornak beszerzésére (I. törlesztési részlet) 150,000 frt. *g)* 3,000 darab teherkocsi beszerzésére (I. törlesztési részlet) 400,000 forint. *h)* Beszerzett 600 darab teherkocsi vételárának törlesztésére (II. részlet) 262,200 frt. — 12. Beruházások a m. kir. állami vasutak gépgyáránál 140,000 frt. — 13. Beruházások a diósgyőri vas- és aczelgyár és barnaszénbányánál 275,000 forint. — Összesen (III. fejezet) 15.166,710 frt.

IV. Fejezet. Földmívelés-, ipar- és keresk. miniszterium:

1. Gazdasági tanintézetek: *a)* keszthelyi intézetnél géptár és nyári juhakol felépítésére és átalakításokra 7,000 frt, *b)* a debreczeni gazdasági tanintézetben légszesz-világítás bevezetése 4,000 frt, *c)* a kolosmonostori gazdasági tanintézetnél a Nagy-Szamos folyón építendő hidra 7,000 frt, *d)* a budapesti vinczelér-képezde épületének nagyobbítására és belső felszerelésére 4,600 frt. — 2. A lótenyészintézetnél szükséges építkezésekre 100,000 forint. — 3. Boyák beszerzésére 18,000 forint. — 4. A VI. számú tárház harmadik részének kiépítésére Fiumében 260,000 frt. — 5. A II. rakodón a tárházak mentén létesítendő közlek. főut helyreállítására és vasrácsoszat költségeire Fiumében 5,000 frt. — 6. A Zichy-móló egy részének kikövezteté-

sére 5,000 frt. 7. A fiumei kikötőnek és a kikötő tárházaknak vízmű-készülékkel való berendezésére I. részlet 20,000 frt. — 8. Egy mentő gőzös beszerzésére 17,000 frt. — 9. A gőzdaru és gőzkotró gépeinek helyreállítására 6,000 frt. — 10. Beruházások az állami erdőknél 193,900 frt. — Összesen (IV. fejezet) 647,500 forint.

V. Fejezet. Vallás- és közoktatásügyi minisztérium:

1. A budapesti tudományos egyetemi könyvtár hiányai pótlására 5 év alatt felveendő 15,000 frt első évi részleteül 3,000 forint. — 2. A zombori m. kir. államgymnasiumi épület létesítésére I. részlet fejeben 30,000 frt. — 3. A kolozsvári egyetem vegytani intézetének folytatólagos felszerelésére 4,000 frt. — 4. A budapesti egyetemi orvoskari központi épületben elhelyezett intézetek és hivatalok, vagyis a gyógyszerkutatási, az általános és kísérleti kórtani, az élet és körvegytani, a törvényszéki orvostani intézetek, a szemészeti kóroda, a decani és országos közegészségtanácsi hivatalok s a kari könyvtár, nemkülönben az I-ső belgyógyászati kórház helyiségeinek víz- és légszerveszervezetekkel, fürdővel és butorokkal, valamint az illető kórodáknak ágy- és ruhaneműekkel felszerelésére, végre mindezen intézeteknek a megkívántató tan- és buvárlati műszerekkel és eszközökkel való ellátására 114,000 frt. — Összesen (V. fejezet) 151,000 ft.

VI. Fejezet. Igazságügyi minisztérium:

1. Börtönátalakításokra és felszerelésekre 100,000 frt. — 2. A Szegeden felállítandó törvényszék polgári és büntető osztálya, egy kerületi börtön és fogház számára emelendő állami épületek előállítására engedélyezett 850,000 frtból a III. részlet 223,333 frt. — Összesen (VI. fejezet) 323,333 frt. — **Beruházások összege 23.926,607 frt.**

C) Rendkívüli közösügyi kiadás.

I. Fejezet.

1. Rendkívüli közösügyi kiadás 2.556,392 frt. — 2. A Bosznia és Hercegovinában, továbbá a Lim területén álló parancsnokságok, intézetek és csapatok 1884. évi rendkívüli szükséglete 7.197,000 frt után 2.259,858 frt. — Összesen (I. fejezet) 4.816,250 frt. — **Kiadások fősszege 329.057,839 frt.**

A) Rendes bevételek.

I. Fejezet. Állami adósságok :

1. Az állami kölcsönök tőketörlesztési évi aranyjáradékai fedezésére az 1880. évi VIII. és 1881. évi XI. tcz. alapján kibocsátandó járadék-kötvények eladásából 3.481,211 forint. — 2. A földtehermentési kötvények törlesztésének fedezésére az 1880. évi IX. tcz. alapján kibocsátandó 5% papíráradék-kötvények eladásából 6.478,493 frt. — 3. Szőlődezsma váltság 1.799,716 frt. — 4. Maradvány- és irtványföldek megváltásából 201,000 frt. — 5. Sorsolási kölcsön : A bpesti állami hidak tiszta bevételei 463,514 frt. A főváros által a rakpartokért fizetendő haszonbér 12,010 frt. Az 1870. évi X. tcz. 4. §-ában megjelölt társulatok és vállalatok által fizetendő községi pótlékok 420,000 forint. — 6. A budapesti állami hidak bevételeiből az 1870. évi XXX. tcz. alapján elvállalt budapesti lánczhíd előbb-ségi kölcsön-szükséglete fedezésére 98,744 ft. — 7. Az 1880. évi XX. tcz. alapján felvett tiszai és szegedi kölcsön pénzeiből adott kölcsönök évi járulécai 2.400,000 forint. — Összesen (I. fejezet) 15.354,688 frt.

II. Fejezet. Fiume :

Törvénykezési provisorium : Rabtartási és bűnvádi költség-térítmények, rabok munkája utáni jövedelem és egyéb térítmények 100 frt.

III. Fejezet. Állami számvevőszék:

Házbérjövedelem a bérbeadott helyiségek után 1,770 frt.

IV. Fejezet. O cs. és Apostoli királyi Felsége személyi körüli miniszterium:

A külföldre szóló utlevelek díjaiból 300 frt.

V. Fejezet. Belügyminiszterium:

1. Járulék a földtehermentesítési alaphól a földtehermentesítési alapigazgatóság költségeinek fedezésére 40,275 frt. — 2. A régi országos alap rendelkezésre álló kamataiból 4,005 forint. — 3. Általános közigazgatási bevételek: A nemzeti színházi alapok jövedelméből 27,300 frt. Betegápolási költségtérítmény 60,241 frt. Törvénytelen ágyból származott, Bécsben és egyéb lajtántuli lelenczházakban ápolt gyermekek tápdijainak visszatérítése 42,000 forint. Országos tébolydák bevételei 110,486 forint. «Hivatalos lap» jövedelme 33,550 frt. Országos törvények és rendeletek tárának jövedelme 45,400 frt. A fővárosi rendőrség általánya 422,794 frt. Utlevelek kiszolgáltatásáért járó díjakból 10,000 frt. Különféle bevételek 574 frt. — Összesen (V. fejezet) 796,725 frt.

VI. Fejezet. Pénzügyminiszterium:

Egyenes adók: 1. Földadó: állami adó 24.500,000 forint, földtehermentesítési járulék 10.500,000 forint. — 2. Házadó: állami adó 56.000,000 forint, földtehermentesítési járulék 24.000,000 frt. — 3. Keresetadó: állami adó 12.506,805 forint, földtehermentesítési járulék 5.013,195 frt. — 4. Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója: állami adó 2.110,881 frt, földtehermentesítési járulék 889,119 forint. — 5. Bánya-adó: állami adó 70,000 frt, földtehermentesítési járulék 30,000 frt. — 6. Tőkekamat- és járadék-adó: a) Földtehermentesítési kötvények kamatai után 767,438 frt. b) Szőlődézsma-

váltsági kötvények kamatai után 49,000 frt. *c)* Maradvány- és irtványföldváltsági kötvények kamatai után 7,500 frt. *d)* A keleti vasuti államkötvények kamatai után 49,142 frt. *e)* Pénzintézeteknél elhelyezett tőkék utáni adó 1.000,000 frt. *f)* Egyéb tőke-kamatok és járadékok után: állami adó 2.070,564 forint, földtehermentesítési járulék 856,356 frt. — 7. Jövedelemadó 220,000 frt. — 8. Malomadó 40,000 frt. — 9 Kereskedelmi-, ipar- s védelmi adó 320,000 frt. — 10. Vasuti és gőzhajózási szállítás használata utáni adó 3.800,000 frt. — 11. Nyereményadó 220,000 frt. — 12. Fegyveradó és vadászati adó 450,000 forint. — 13. Hadmentességi díj 3.200,000 frt. — 14. Általános jövedelmi pótagó 16.500,000 forint. — 15. Késedelmi kamat: Állami adó után 1.098,924 frt. Földtehermentesítési járulék után 389,076 frt. Maradvány- és irtványföld-váltsági járadék után 12,000 frt. — 16. Adóbehajtási illetékek 450,000 frt. — 17. Adóbehajtási költségtérítmény 100,000 frt. — Fogasztási adók: 18. Szeszadó 7.200,000 frt. — 19. Boradó 3.470,000 ft. — 20. Husadó 2.510,000 forint. — 21. Söradó 1.000,000 frt. — 22. Czukoradó, és pedig: *a)* czukorgyárak üzemi adója 1.740,705 frt, *b)* a gyárosok pótléka az 1878. évi XXIII. tez. értelmében 193,412 frt. — Az 1881. évi IV., illetve 1883. évi V. tez. alapján: 23. Czukor-fogyasztás után 1.495,000 frt. — 24. Sör-fogyasztás után 805,000 forint. — 25. Ásványolaj-adó 2.600,000 frt. — 26. A fogyasztási adó visszatérítések felosztásából az 1878. évi XIX. tez. 2. §-a értelmében Magyarország javára sör- és czukoradó czimén 6.919,248 forint. — 27. Agio-nyeremény a határvám aranyfölslegeinek a magyar korona országait illető része után 717,000 forint. — 28. Határvám 458,000 frt. — 29. Bélyeg 8.756,300 forint. — 30. Jogilletékek 15.831,000 forint. — 31. Díjak 305,600 frt. — 32. Fémjelzés 23,642 forint. — 33. Ut-, hid- és révvám Horvátországban 26,063 forint. — 34. Dohányjövedék: vétel, gyártás, eladás 40.051,500 frt. — 35. Lottójövedék 3.281,000 frt. — 36. Sójövedék 14,580,296 forint. — 37. Perköltségek 20,000 frt. — 38. Állami jószágok 3.750,000 frt. — 39. Bányaigazgatóságok és

számvevőségek 55,294 frt. — 40. Fémbányászat és opálbánya 3.276,742 frt. — 41. Fémkohászat 4.127,565 frt. — 42. Pénzverde fémbeváltással együtt 4,933,572 forint. — 43. Vasművek 4.875,935 frt. — 44. Zsilvölgyi kőszénbánya 35,153 forint. — 45. Sótermelés 1.100,024 frt. — 46. Felhagyott bányaművek és a bányászat körüli egyházi és jótékony célok 2,430 frt. — 47. Állami nyomda 700,000 forint. — 48. Állami épületek 30,275 forint. — 49. Budapesti állami hidak 190,889 forint. — 50. a) Állami vasutak tiszta jövedelme 10.474,350 frt. b) Állami gépgyár tiszta jövedelme 230,000 frt. c) Diósgyőri vas- és aczélgyár és barnaszénbánya tiszta jövedelme 240,000 forint. — 51. Ingó állami vagyon 35,666 frt. — 52. Különféle bevételek 815,673 frt. — Összesen (VI. fejezet) 242.077,334 frt.

VII. Fejezet. Közmunka- és közlekedési minisztérium :

1. Számviteli költségek és kormányfelügyeletért fizetendő illetékek 19,700 ft. — 2. Államépítészeti s folyammérnöki hivatalok 51,813 frt. — 3. Kőutak fentartása és építése 32,890 ft. — 4. Viziutak fentartása és építkezése 891 forint. — 5. Posta 8.360,000 frt. — 6. Távirtda 2.095,700 forint. — 7. Az állami vasutak bevételeiből az üzleti kiadások fedezésére 14.525,650 forint. — 8. Az állami gépgyár bevételeiből az üzleti kiadások fedezésére 1.715,000 frt. — 9. A diósgyőri vas- és aczélgyár és barnaszénbánya bevételeiből az üzleti kiadások fedezésére 1.598,343 frt. — Összesen (VII. fejezet) 29.399,987 frt.

VIII. Fejezet. Földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium :

1. Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi célok 38,000 forint. — 2. A gazdaság különböző ágainak emelése 71,000 frt. — 3. Selyemtenyésztés 242,000 frt. — 4. Gazdasági tanintézetek jövedelme : Magyaróvári gazdasági akadémia 40,900 frt. Keszthelyi gazdasági tanintézet 14,400 frt. Debreczeni gazdasági tanintézet 1,500 forint. Debreczeni földmives-iskola 26,810 frt.

Kolozsmonostori gazdasági tanintézet 18,020 frt. Kassai gazdasági tanintézet 9,900 forint. Liptó-ujvári földmives-iskola 4,200 frt. Tarczali vinczellérképezde 2,000 frt. Budapesti vinczellérképezde 1,900 frt. Ménesi vinczellérképezde 3,220 frt. — 5. Állami erdők 6.172,573 forint. — 6. Országos erdei alap 25,000 frt. — Állami lótenyészintézetek: Ménesház-gazdaságok 1.625,782 frt. Ménesek 419,670 frt. Méntelepek 244,310 ft. A lótenyészési alap jövedelme 14,752 frt. — 8. Vesztegintézetek 18,000 frt. — 9. Az 1874. évi XX. tcz. alapján befolyandó birságokból 5,000 frt. — 10. Budapesti állatorvosi tanintézet 8,500 frt. — 11. Bányailletékek 100,000 frt. — 12. Statisztikai hivatal 60,000 frt. — 13. Tengeri hajózás és révügy 154,200 forint. — 14. Budapesti kir. zálogház 200,000 frt. — 15. Alapok, alapítványok és különféle bevételek 14,650 frt. — Összesen (VIII. fejezet) 9.536,287 frt.

XI. Fejezet. Vallás- és közoktatásügyi miniszterium:

1. Központi igazgatás 50,066 frt. — 2. Tanintézetek: Magyar kir. egyetemi alap 198,120 forint. Tanárvizsgálati díjak 3,500 frt. Tandíjszázalékok 2,500 frt. Tanpénzek 124,000 frt. Járulékok az egyes tanintézetek fentartásához 65,066 forint. Siketnémák intézete Vácson 20,832 frt. Vakok országos intézete Budapesten 23,551 frt. — 3. Ösztöndíjak és egyéb tanulmányi czélok: A magyar határőrvidéki alapítványi földek jövedelmeiből 4,740 frt. — 4. Közművelődési czélok: Magyar nemzeti muzeum-alap 11,142 frt. Országos zeneakadémia 7,000 frt. Magyar művészeti ösztöndíjalap 1,144 frt. — Összesen (IX. fejezet) 511,661 frt.

X. Fejezet. Igazságügyi miniszterium:

1. Királyi főügyészségek: Fegyelmi eljárási költségtérítmények és fegyelmi pénzbírságok 3,000 frt. — 2. Királyi törvényszékek és járásbírságok: Járulékok a törvénykezési

költségekhez 11,675 ft. — 3. Királyi ügyészségek 185,000 ft. — 4. Országos fegyintézetek és kerületi börtönök: Illavai országos fegyintézet 13,500 forint. Lipótvári országos fegyintézet 25,900 frt. Mária-nostrai országos fegyintézet 800 frt. Munkácsi országos fegyintézet 11,520 forint. Szamosujvári országos fegyintézet 10,905 frt. Nagy-enyedi kerületi börtön 1,645 frt. Váczi kerületi börtön 45,530 frt. Kis-hartai közvetítő intézet 5,500 frt. Váczi állami fogház 200 frt. — 5. Országos rabsegély- és javítóintézeti alap 313,851 forint. — Összesen (X. fejezet) 629,026 forint.

XI. Fejezet. Honvédelmi miniszterium:

1. Honvédségi intézetek: A Ludovika akadémia általános alapnak és Budapest főváros magán alapítványának jövedelmeiből és a fizetési növendékekért fizetett napidíjak fejében 100,000 frt. — 2. Honvéd-menházalap jövedelme 278 forint. — 3. Csapatok: Az elárverezett és elhullott, továbbá a vállalkozók által megtérített lovakért 21,000 frt. — Haszonvehetetlen töltényhüvelyek és szabályszerűtlen ólomért 48,376 forint. — 5. Nyugdíjak a közös hadügyi tárcza által a hadsereg állományából a honvédséghez áthelyezett tisztek után fizetendő térítvények 58,570 frt. — Összesen (XI. fejezet) 228,224 forint. — **Rendes bevételek összege 298.536,102 frt.**

B) Átmeneti bevételek.

I. Fejezet. Belügyminiszterium:

1. Járulék a földtehermentesítési alaphoz, az igazoló bizottmány költségeinek megtérítése fejében 4,588 forint. — 2. Az erdélyi csendőrség részére 1879. évben beszerzett 52,000 töltény árának megtérítése fejében V. részlet 400 frt. — Összesen (I. fejezet) 4,988 frt.

II. Fejezet. Pénzügyminiszterium:

1. Bordézsma váltságból 8,000 forint. — 2. Állami javak eladásából: a) Állami javak eladásából 10.000,000 forint. b) A telepítvényesek által fizetendő vételárak és kamatok (hátralékokkal együtt) 750,000 frt. c) A maradvány- és irtvány-földek váltságdíjai 53,382 forint. — 3. Állami előlegekből 816,000 frt. — 4. A budapest-zimonyi vasutépítési költségek fedezésére 5% papir-járadékkölcsön kibocsátása által az 1881. évi LXV. törvénycikk értelmében szerzett 28.000,000 frtból 1.712,708 forint. — Összesen (II. fejezet) 13.340,090 forint. — **Átmeneti bevételek összege 13.345,078 frt. — Bevételek főösszege 311.881,180 frt.**

Az államháztartás áttekintése.

(Az 1884. évi költségvetés szerint.)

A) Rendes kiadások.

	Forint
A kir. udvartartás költségei	4.650,000
Ő csász. és ap. királyi felsége kabineti irodája és e kabineti iroda nyugdíjai	72,271
Országgyűlés	1.212,346
Az 1884. évre megállapított közösügyi kiadásokból a magyar korona országait illető összeg	28.232,486
Az 1849. évtől az 1867. évig tényleg fennállott központi kormány közegeinek nyugdíjai átalányképen	98,840
Nyugdíjak	4.436,556
Államadósságok	110.807,668
Előlegezések a vasuti kamatbiztosítás alapján	10.664,780
Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete	5.825,022
Fiume	87,090
Állami számvevőszék	109,123
Miniszterelnökség	301,300
Ő csász. és ap. kir. fels. személye körüli miniszterium	54,364
Horvát-szlavon-dalmát miniszter és személyzete	37,080
Belügyminiszterium	9.890,943
Pénzügyminiszterium	55.884,852
Közmunka- és közlekedési miniszterium	33.254,367
Földmívelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium	9.405,000
Vallás- és közoktatásügyi miniszterium	5.250,830
Igazságügyi miniszterium	10.652,340
Honvédelmi miniszterium	7.230,134

Rendes kiadások összege 298.157,392

B) Átmeneti kiadások és beruházások.*I. Átmeneti kiadások.*

	Forint
Állami szemvevőszék --- --- --- --- ---	1,600
Belügyminisztérium --- --- --- --- ---	363,850
Pénzügyminisztérium --- --- --- --- ---	725,690
Közmunka- és közlekedési minisztérium --- --- ---	8,000
Földmívelési, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium	48,700
Vallás- és közoktatásügyi minisztérium --- --- ---	75,800
Honvédelmi minisztérium --- --- --- --- ---	495,650

Átmeneti kiadások összege 2.157,590

II. Beruházások.

Miniszterelnökség --- --- --- --- ---	5,000
Pénzügyminisztérium --- --- --- --- ---	7.633,064
Közmunka- és közlekedési minisztérium --- --- ---	15.166,710
Földmívelési, ipar- és kereskedelmi minisztérium ---	647,500
Vallás- és közoktatási minisztérium --- --- --- ---	151,000
Igazságügyi minisztérium --- --- --- --- ---	323,333

Beruházások összege 23.926,607

C) Rendkívüli közösügyi kiadás --- --- --- 4.816,250

Kiadások főösszege 329.057,839

A) Rendes bevételek.

Állami adósságok --- --- --- --- ---	15.354,688
Fiume --- --- --- --- ---	100
Állami számvevőszék --- --- --- --- ---	1,770
Ő cs. és ap. kir. felsége személye körüli minisztérium	300
Belügyminisztérium --- --- --- --- ---	796,725
Pénzügyminisztérium és pedig: --- --- --- ---	242.077,334
Egyenes adók: földadó --- --- --- --- ---	35.000,000
házadó --- --- --- --- ---	8.000,001
keresetadó --- --- --- --- ---	17.520,000
Nyilv. számadásra kötel. vállalatok és egyletek adója	3.000,000
bányaadó --- --- --- --- ---	100,000
tőkekamat- és járadékadó --- --- --- --- ---	4.800,000
jövedelemadó --- --- --- --- ---	220,000
malomadó --- --- --- --- ---	40,000
kereskedelmi, ipar- s védelmi adó --- --- --- ---	320,000
vasuti és gőzhajózási szállítás használatára utáni adó	3.800,000
nyereményadó --- --- --- --- ---	220,000
fegyveradó és vadászati adó --- --- --- --- ---	450,000
hadmentességi díj --- --- --- --- ---	3.200,000
általános jövedelmi pótló --- --- --- --- ---	16.500,000
késedelmi kamat --- --- --- --- ---	1.500,000
adóbehajtási illetékek --- --- --- --- ---	450,000
adóbehajtási költségterítvény --- --- --- ---	100,000

Összesen egyenes adó 95.220,000

	Forint
Fogyasztási adók: szeszadó	7.200,000
boradó	3.470,000
húsadó	2.510,000
söradó	1.000,000
czukoradó	1.934,117
Az 1881. IV., ill. 1883. V. t.-cz. alapján fogyaszt. adó	4.900,000
Fogyasztási adó visszatérítése	6.919,248
Agio-nyeremény a határvám után	717,000
Határvám	458,000
Bélyeg	8.756,300
Jogilletékek	15.831,000
Díjak	305,600
Fémjelzés	23,642
Út-, híd- és révvám Horvátországban	26,063
Dohányjövedék	40.051,000
Lotto-jövedék	3.281,000
Sójövedék	14.580,296
Perköltések	20,000
Állami jószágok	3.750,000
Bányaigazgatóságok és számvevőségek	55,294
Fémbányászat és opálbánya	3.276,742
Fémkohászat	4.127,565
Pénzverde	4.933,572
Vasművek	4.875,935
Zsilvölgyi kőszénbánya	35,153
Sótermelés	1.100,024
Állami nyomda	700,000
Állami épületek	30,275
Budapesti állami hidak	190,889
Állami vasutak	10.944,350
Ingó állami vagyon	35,666
Közmunka- és közlekedési miniszterium	29.399,987
Földművelés-, ipar- és keresk. miniszterium	9.536,287
Vallás- és közoktatási miniszterium	511,661
Igazságügyi miniszterium	629,026
Honvédelmi	228 224
Rendes bevételek összege	298.536,102

B) Átmeneti bevételek.

Belügyminiszterium	4,988
Pénzügyminiszterium	13.340,090
Átmeneti bevételek összege	13.345,078
Bevételek főösszege	311.881,180

E szerint tesz

a bevételek összege	311.881,180	frt
a kiadások	329.057,839	«
hiány	17.176,659	«

LVIII.

Az államháztartás.

(Az 1882. évi zárszámadások szerint.)

Kiadások.

A királyi udvartartás	---	---	---	---	4.650,000	frt	—	kr.
Országgyűlés	---	---	---	---	1.242,976	"	27	"
Közösügyi kiadások	---	---	---	---	28.659,953	"	42 ¹ / ₂	"
Nyugdíjak	---	---	---	---	4.103,017	"	60	"
Államadósságok	---	---	---	---	108.408,777	"	09 ¹ / ₂	"
Előlegezések a vasuti kamatbizt. alapján	---	---	---	---	10.643,082	"	91	"
Horvát-Szlavonország beligazg. szükséglete	---	---	---	---	5.881,167	"	33 ¹ / ₂	"
Miniszterelnökség	---	---	---	---	297,464	"	38	"
Ő felsége személye körüli miniszterium	---	---	---	---	54,078	"	88	"
Horvát-szlavon miniszter és személyzete	---	---	---	---	34,904	"	67	"
Belügyminiszterium	---	---	---	---	8.205,457	"	34 ¹ / ₂	"
Pénzügyminiszterium	---	---	---	---	49.626,534	"	16 ¹ / ₂	"
Közmunka- és közlekedési miniszterium	---	---	---	---	31.916,569	"	07	"
Földmiv., ipar- és keresk.	---	---	---	---	9.502,433	"	28 ¹ / ₂	"
Vallás- és közoktatási miniszterium	---	---	---	---	5.036,940	"	59	"
Igazságügyi miniszterium	---	---	---	---	10.505,579	"	99	"
Honvédelmi	---	---	---	---	7.040,430	"	79	"
A rendes kiadások összege tett	---	---	---	---	286.270,620	frt	68	krt
Atmeneti kiadások	---	---	---	---	53.628,939	"	25	"
Beruházások	---	---	---	---	28.679,055	"	04 ¹ / ₂	"
Rendkívüli közösügyi kiadások	---	---	---	---	24.074,180	"	20	"
Összesen					382.652,804	frt	17 ¹ / ₂	kr

Ha vizsgáljuk, vajjon mily arányban oszlanak meg az állami kiadások a különböző czélok között, úgy a következő eredményhez jutunk (az 1882. évi zárszámadások szerint csak a rendes államháztartást véve tekintetbe):

1. Központi igazgatás.

Királyi udvartartás	---	---	---	---	4.650,000	frt	—	kr.
Országgyűlés	---	---	---	---	1.242,976	"	27	"
Miniszterelnökség	---	---	---	---	297,464	"	38	"
Ő felsége személye körüli miniszterium	---	---	---	---	54,078	"	88	"
Horvát-szlavon miniszter	---	---	---	---	34,904	"	67	"
Ő felsége kabinet-irodája	---	---	---	---	67,074	"	59	"
Az e címhez tartozó nyugdíjak	---	---	---	---	31,953	"	38	"
Összesen					6.378,452	frt	17	kr.

2. *Államháztartás vitele.*

Pénzügyminiszterium	---	---	---	---	49.626,534	frt	16 ¹ / ₂	kr.
Állami számvevőszék	---	---	---	---	108,617	"	06 ¹ / ₂	"
Összesen					49.735,151	frt	23	kr.

3. *Külső jogrend.*

Hadügyminiszterium	---	---	---	---	28.659,953	frt	42 ¹ / ₂	kr.*
Honvédelmi miniszterium	---	---	---	---	7.040,430	"	79	"
Összesen					35.700,384	frt	21 ¹ / ₂	kr.

4. *Belső jogrend.*

Belügyminiszterium	---	---	---	---	8.205,457	frt	34 ¹ / ₈	kr.**
Igazságügyi miniszterium	---	---	---	---	10.565,579	"	99	"
Összesen					18.771,037	frt	33 ¹ / ₂	kr.

5. *Kulturalis czélok.*

Vallás- és közoktatási miniszterium	---	---	---	---	5.036,940	frt	59	kr.
Közigazdasági miniszterium	---	---	---	---	9.502,433	"	28 ¹ / ₂	"
Közmunka- és közlekedési miniszterium	---	---	---	---	31.916,569	"	07	"
Vasuti kamatbiztosítás	---	---	---	---	10.643,082	"	91	"
Összesen					57.099,025	frt	85 ¹ / ₂	kr.

6. *Állami adósságok.*

Állami adósságok	---	---	---	---	108.408,777	09 ¹ / ₂	kr.
------------------	-----	-----	-----	-----	-------------	--------------------------------	-----

Hogy azonban az állami czélok szerint tett áldozatokról leghívebb képet nyerjünk, azon miniszteriumoknál, hol e kiadások jelentékeny része jövedelemszerzés céljából történik, az e célból hozott áldozatokat le kell vonni. Így levonandó

a közigazdasági miniszteriumnál	---	---	---	---	9.039,348	frt	67 ¹ / ₂	kr.
a közlekedési	"	---	---	---	26.760,726	"	05	"
összesen a kulturalis közigazgatásnál					35.800,074	frt	72 ¹ / ₂	kr.

* Összes közös kiadás. ** Ebből közel 1.200,000 frt kulturális czélokra, és pedig 100.000 frt a nemzeti színház és 1.100,000 frt egészségügyre.

Hasonlóképen az államháztartás vitelénél következő kiadások vonandók le:

Dohány-monopolium	18.441,260	frt	44	kr.
Jövedékek, állami jószágok, vállalatok (vasutak nélkül)	4.012,710	«	57	«
Összesen	22.453,971	frt	01	kr.

E szerint

Államháztartás vitele	49.735,151	frt	23	kr.
Kulturális célok	57.099,025	«	85 ¹ / ₂	«

Levonandó

Államháztartás vitele	22.453,971	frt	01	kr.
Kulturális célok	35.800,074	«	72 ¹ / ₂	«

Marad

Államháztartás vitele	27,281,180	frt	22	kr.
Kulturális célok	21.298,951	«	13	«

Az állami célok tehát megközelítőleg következő összegeket vesznek igénybe:

Központi igazgatás	6.378,452	frt	17	kr.
Államháztartás vitele	27.281,180	«	22	«
Külső jogrend	35.700,384	«	21 ¹ / ₂	«
Belső jogrend	18.771,037	«	33 ¹ / ₂	«
Kulturális célok	21.298,951	«	13	«
Államadósságok	108.408,777	«	09 ¹ / ₂	«

E szerint az összes rendes kiadásokból igénybe vesz:

a központi vezetés	2.2	0/0-ot
az államháztartás vitele	9.2	«
a külső jogrend	12.4	«
a belső jogrend	6.5	«
a kulturális célok	7.4	«
államadósságok	37.8	«

E szerint az összes rendes kiadásoknak több mint egy harmadát az államadósságok veszik igénybe; a jogrend valószínűsítése közel ötödével szerepel; * az állam saját háztartásának vitele közel egy tizedét veszi igénybe az összes rendes kiadások-

* A hadügyre szükséges kiadások már netto kiadások, mivel a közös kiadások fedezésére fordított vámjövdelem már le van vonva; ennek hozzájárulásával a megfelelő költség még nagyobb volna.

nak; a központi vezetés pedig 2.2%-ot. A kulturális czélokra pedig a rendes kiadásoknak csak 7.4%-a fordíttatik.* Ezen kiadások összesen 75.5%-át teszik az összes kiadásoknak; a többi — közel 25% — legnagyobb részt bizonyos állami jövedelmek előállítására vétetik igénybe, tehát részint előállítási költségek, részint kisebb jelentőségű czélokra fordíttatik.

Bevételek.

	1882-ben	
Földadó	38.121,443	frt 07 ¹ / ₂ kr.
Házadó	8.982,972	„ 42 ¹ / ₂ „
Kereseti adó	17.012,425	„ 31 „
Nyilv. számadásra kötelezett társulatok és egyletek adója	3.044,946	„ 17 ¹ / ₂ „
Bányaadó	101,484	„ 36 „
Tőkekamat- és jövedékadó	3.643,876	„ 82 ¹ / ₂ „
Jövedelemadó	222,454	„ 16 „
Malomadó	45,890	„ 94 „
Keresk. ipar- és védelmi adó	320,966	„ 22 ¹ / ₂ „
Vasuti és gőzhajózási szállítás utáni adó	3.619,335	„ 71 „
Nyereményadó	197,421	„ 56 ¹ / ₂ „
Vadászat és vadászati fegyverek utáni adó	500,685	„ 28 „
Hadmentességi díj	2.788,399	„ 88 „
Altalános jövedelmi pótagó	9.644,383	„ 12 „
Késedelmi kamat	1.629,072	„ 34 ¹ / ₂ „
Adóbehajtási illetékek	336,423	„ 80 „
Szeszadó	6.846,574	„ — „
Boradó	3.492,695	„ 88 „
Húsadó	2.528,841	„ 20 „
Söradó	1.012,785	„ 57 ¹ / ₂ „
Czukoradó	1.588,627	„ 28 „
Czukor-kávé-söradó	2.035,498	„ 70 ¹ / ₂ „
Asványolaj	359,214	„ 16 ¹ / ₂ „
Fogyasztási adó visszatérítések sör és czu- koradó címén	6.335,329	„ 89 ¹ / ₂ „
Határvám	531,018	„ 60 ¹ / ₂ „
Agionyeremény a határvám után	547,320	„ 78 „
Bélyeg	9.374,135	„ 71 ¹ / ₂ „
Jogi illetékek	14.985,811	„ 18 „

* Ezen összeg némileg emelkedik, ha a fent kimutatott mintegy 1.200,000 frtot, mely a nemzeti színház segélyezésére és a közegészségügyre fordíttatik, ide számítjuk. Az államadósságoknak legnagyobb része is kulturális czélokra fordíttatik.

Díjak	465,675	frt	18 ¹ / ₂	kr.
Dohányjövedék	38.653,691	«	90 ¹ / ₂	«
Lottójövedék	2.920,715	«	93 ¹ / ₂	«
Sójövedék	14.471,571	«	21 ¹ / ₂	«
Allami jószágok	4.839,705	«	01 ¹ / ₂	«
Fémbányászat és opálbánya	2.777,686	«	31 ¹ / ₂	«
Fémkohászat	3.744,117	«	26 ¹ / ₂	«
Pénzverde	4.731,090	«	75	«
Vasérczek	1.761,472	«	27	«
Allami vasutak	11.342,024	«	57	«
Allami erdők	6.004,243	«	76	«
A rendes bevételek összege tesz	280.323,907	«	63	«
Átmeneti	105.691,581	«	74 ¹ / ₂	«
Összesen	386.015,489	frt	37 ¹ / ₂	kr.

Összefoglalván ezen eredményeket, azt látjuk, hogy a főbb bevételi forrásokból esik :

egyeses adókra	88.258,968	frt	39 ¹ / ₂	kr.
fogyasztási adókra	24.199,566	«	69	«
bélyeg, díjak és illetékekre	23.825,622	«	08	«
jövedékekre	56.045,979	«	05 ¹ / ₂	«
állami jószágokra	4.839,705	«	01 ¹ / ₂	«
bányászat- és pénzverésre	14.309,890	«	64 ¹ / ₂	«
állami vasutakra	11.342,024	«	57	«
állami erdőkre	6.004,243	«	76	«

Vagyis az összes rendes bevételből esik :

egyeses adókra	31.4 ⁰ / ₁₀₀
fogyasztási adókra	8.6 «
bélyeg, díjak és illetékekre	8.4 «
jövedékekre	19.9 «
államjószágokra	1.7 «
bányászatra és pénzverésre	5.1 «
állami vasutakra	4.0 «
« erdőkre	2.1 «

Ez adatok különösen azon tanulságot nyújtják, hogy közvetett adóinknak fejlesztése az utolsó években csakugyan sikeres volt;* tettek t. i. az összes adószolgáltatásnak

	1877	1882
az egyeses adók	52.8 ⁰ / ₁₀₀	45.9 ⁰ / ₁₀₀
a közvetett adók	47.2 «	54.1 «

* Lásd «Magyarország adószolgáltatása 1838—1877» című dolgozatot (Nemzetgazdasági Szemle, 1880) és Kautz az európai államok pénzügyi statisztikáját. (Budapesti Szemle. 1883.)

LIX.

A fogyasztási adók.

A fogyasztási adók tekintetében kétséggel alig van kérdés, mely nagyobb jelentőséggel bír, mint az, hogy mily arányban terheli az a népeiséget és mily arányban változik a viszonylagos megterhelhetetés. Erre a legjobb feleletet adják a következő számok: Magyarországon (a határőrvidék nélkül) tett fejenként a

	1878	1879	1880	1881	1882
	k r a j c z á r o k b a n				
szeszadó	42.66	45.60	44.99	48.43	47.01
boradó	19.94	21.21	22.81	23.07	23.09
söradó	6.38	6.28	5.70	5.95	6.59
húsadó	15.33	15.75	16.33	16.39	17.28
czukoradó	7.88	13.05	12.01	20.19	10.94
egyéb	0.73	0.75	0.73	0.65	0.74
összesen	92.92	102.00	102.57	114.68	112.06

A fogyasztási adóösszeg fejenként 1 frt 12 krnak felelt meg. Ehhez járul most a külön czukor- és sörfogyasztási adó és az ásványolajadó; az előbbi fejenként 16, az utóbbi 2 krajczárnyi megterheléssel járt (1882) és e szerint az egész ez adónemekből fejenként származó teher 1882-ben 1 frt 30 krnak felelt meg.

Az egyes fogyasztási adók következő arányban járulnak az azokból származó jövedelemhez: Esett 1882-ben

a szeszadóra	43.47%
a boradóra	22.00 "
a söradóra	6.06 "
a húsadóra	15.90 "
a czukoradóra	10.05 "
az ásványolajadóra	2.44 "
egyébre (mellék illetékek stb.)	0.08 "

Ha evvel szemben Ausztriának fogyasztási adóit nézzük, azt találjuk, hogy ott esett (1882-ben)

a szeszadóra	8.98%
a boradóra	4.85 "
a söradóra	26.93 "
a húsadóra	5.89 "
a czukoradóra	42.42 "
az ásványolajadóra	0.93 "
egyébre	10.00 "

LX.

Magyarország államháztartása 1878—1882.*

1. Állami jövedelmek (az azok előállítására fordított költségek levonása után).

	1878	1879	1880	1881	1882
Egyenes adók --- --- --- ---	83.982,973 ¹	81.439,780 ²	83.461,638 ³	86.689,874 ⁴	88.481,479 ⁵
Fogyasztási adók --- --- --- ---	14.744,695 ⁶	18.517,629	19.780,115	24.720,253 ⁷	23.704,423 ⁸
Határvám (kezelési átalány) --- ---	174,821	190,852	190,021	208,528	256,918
Agio-nyereség a határvám fölöslegéből ---	—	—	207,096	242,925	547,321
Bélyeg --- --- --- ---	7.363,548	7.304,863	7.744,309	7.874,306 ⁹	8.173,380 ¹⁰
Jogilletékek és díjak --- --- --- ---	12.953,523	13.181,094	14.244,763	14.244,544 ⁹	14.969,530
Fémjelzés --- --- --- ---	10,147	13,834	13,931	14,512	16,266
Dohány-jövedék --- --- --- ---	16.331,793 ¹¹	17,018,124	16.718,896	17.907,439	20.107,387
Ut-, hid- és révvám --- --- --- ---	27,978	22,496	19,608	26,703	25,974
Lottó-jövedék --- --- --- ---	1.860,877	1.684,243	1.609,981	1.436,764	1.543,374
Só-jövedék --- --- --- ---	11.339,372	11.660,048	11.776,614	11.687,583	11.709,866
Államjószágek --- --- --- ---	4.107,913	3.264,899	2.972,725	3.660,738	4.019,401
Államerdők --- --- --- ---	1.555,233	3.325,547	1.907,339	2.396,822 ¹²	1.958,393
Bányászat és pénzverés --- --- ---	1.477,967	—2.564,952	—622,352	—2.587,761	1.041,664
Államnyomda --- --- --- ---	135,402	76,188	50,248	40,606	210,820
Államépületek --- --- --- ---	23,435	18,825	14,311	23,225	25,070
Államvasutak és gyárak tiszta jövedelme	2.218,824	3.583,567	4.643,138	6.628,554	11.104,071 ¹³
Ingó állami vagyon --- --- --- ---	588,751	1.829,483 ¹⁴	927,864 ¹⁵	120,003	49,654
Pénzügyi tárca különféle bevételei ---	1.230,795 ¹⁶	1.184,276 ¹⁷	—546,830 ¹⁸	994,033 ¹⁹	468,018 ²⁰
Állami lótenyésztézetek --- --- ---	—822,894	—389,801	—833,356	—625,697	—640,633
Posta --- --- --- ---	1.105,478	1.083,867	1.265,691	1.431,228 ²¹	1.778,900
Távirda --- --- --- ---	—251,836	—60,859	—260,484	—41,596 ²¹	—97,875
Összeg	160.158,795	161.384,003	165.285,266	177.093,586	189.453,401

* A magyar korona országainak 1878—1882. évi állami zárszámadásaiban foglalt, az állam saját jövedelmeiből, illetőleg költségeiből eredt (netto) pénztári eredményei.

¹ A földtehermentesítési pótlék ez évi fölöslege tesz 3.578,882 frtot, mely összegből a földtehermentesítési alaptőke és kamat apasztatott. — ² A földtehermentesítési pótlék ez évi fölöslege tesz 2.943,172 frtot, mely összegből a földtehermentesítési alaptőke és kamat tartozása apasztatott. — ³ A földtehermentesítési pótlék ez évi fölöslege tesz 2.527,080 frtot, mely összegből a földtehermentesítési alaptőke és kamat tartozása apasztatott. (A fényüzési adók beszüntetettek, ellenben a nyeremények megadóztattak s a hadmentességi díj vettettet ki, mely utóbbinak teljes jövedelme 1880-ban a közkiadások fedezésére volt fordítandó.) — ⁴ A földtehermentesítési pótlék ez évi fölöslege tesz 2.826,038 frtot, mely összegből 2.107,771 frt a földtehermentesítési alaptőke és kamat tartozásának törlesztésére, a 718,267 frt fölösleg pedig a közkiadások fedezésére fordítottatott. — ⁵ A földtehermentesítési pótlék ez évi fölöslege tesz 3.106,020 frtot, mely a közkiadások fedezésére fordítottatott. — ⁶ Az emelkedés az 1878. évi XXIII. illetve XXIV. t.-cz. folyománya, valamint a fogyasztási adó visszatérítések felosztásából keletkezett többletnek tulajdonítható. — ⁷ Az emelkedést a cukor-adó módosítása és a cukor-, kávé- és sörfogyasztás megadóztatása okozza. — ⁸ Az ásványolaj megadóztatott. — ⁹ A bélyeg és illetékekre vonatkozó törvények és szabályok határozatai módosítottak. — ¹⁰ A játék-kártyák bélyegilletéke szabályoztatott. — ¹¹ Az eredmény 1877-hez képest azért nagyobb, mivel addig az osztrák kezelőség számára beváltott dohány mennyiség értéke a netto-kezelési rendszernél fogva a bevételben és a kiadásban compensáltatott, míg ez 1878-tól kezdve a brutto-rendszer szerint mutattatott ki. — ¹² Az állami erdők kezelése a pénzügyi tárczától a kereskedelmi tárczához tétetett át. — ¹³ Ez összegben foglaltatik a korábbi évek jövedelmeiből üzleti tőkéül visszatartott, és a képviselőház 1883. évi ápril 19-én 2877. sz. a. kelt határozata értelmében beszállított 3.911,010 frt. — ¹⁴ Ezen összegben 1.612,606 frt beruházási kölcsön-kötvények esedékes kamatai foglaltatnak. — ¹⁵ Ezen összegben 517,662 frt beruházási kölcsön-kötvények esedékes kamatai foglaltatnak. — ¹⁶ Ezen összegben 586,457 frt régibb inségi kölcsönökre történt fizetés foglaltatik. — ¹⁷ Ezen összegben 379,146 frt régibb inségi kölcsönökre történt fizetés foglaltatik. — ¹⁸ Ezen összegben 331,650 frt régibb inségi kölcsönökre történt fizetés foglaltatik. — ¹⁹ Ezen összegben 516,870 frt régibb inségi kölcsönökre történt fizetés foglaltatik. — ²⁰ Ezen összegben 425,588 frt régibb inségi kölcsönökre történt fizetés foglaltatik. — ²¹ A posta és távirda kezelése a kereskedelmi tárczától a közlekedési tárczához tétetett át.

2. Állami költségek (az illető tárczabeli bevételek levonása után).

	1878	1879	1880	1881	1882
Királyi udvartartás --- --- --- ---	4.650,000	4.650,000	4.650,000	4.650,000	4.650,000
Kabineti iroda --- --- --- ---	66,705	63,968	68,035	68,880	67,075
Országgyűlés --- --- --- ---	1.158,837	1.196,969	1.332,358	1.186,166	1.242,223
Nyugdíjak --- --- --- ---	3.872,960	4.043,789	4.000,429	4.082,596	4.300,757
Közösügyi kiadások --- --- --- ---	51.588,339 ¹	39.396,892 ²	32.348,240 ³	35.298,667 ⁴	39.324,123 ⁵
Allamadóságok kamat i s kezelési költségei	78.026,924	91.395,292	90.074,161	92.613,438	93.796,120
Vasuti kamatbiztosítási költségek --- ---	4.500,377 ⁶	45,761 ⁷	179,907 ⁷	112,889 ⁷	133,045 ⁷
Horvát-Szlavonország autonom kormánya	5.144,688	5.387,631	5.768,974	5.582,649	5.881,167
Fiume --- --- --- ---	82,979	82,131	83,206	84,942	81,785
Allami számvevőszék --- --- --- ---	120,450	122,563	120,122	121,083	108,411
Miniszterelnökség --- --- --- ---	303,753	304,309	302,052	303,282	298,022
Ö felsége személye kör. miniszterium	50,230	52,070	53,573	49,858	53,574
Horvát-szlavon-dalmát miniszterium ---	35,139	34,838	35,472	37,164	34,886
Belügyminiszterium --- --- --- ---	6.637,815	6.689,120	6.755,439	7.276,592 ⁸	7.912,355 ⁹
Pénzügyi kormányzati kiadások --- ---	6.135,458	6.219,964	6.112,888	6.001,397 ¹⁰	6.139,017
Földadó-szabályozási költségek --- ---	1.536,761	1.677,724	1.908,654	2.352,144	2.839,921
Közmunka- és közlekedési miniszterium:					
Közigazgatási kiadások --- --- --- ---	661,910	627,104	771,186	836,417 ¹¹	955,842
Kő-utak fentartása, építése --- ---	2.693,016	2.367,440	2.711,558	2.613,838	2.917,960
Vizi utak fentartása „ --- --- ---	200,084	165,975	228,155	370,038	524,419
Vasutak, gépgyár, diósgyőri acélgyár	51,069	— 11,193	— 36,752	— 40,541	— 586,298
Szegedi árvíz költségei --- --- ---	—	2.638,249	1.121,816	631,772	1.603,774
Földm., ipar- és keresk. miniszterium	956,535	813,673	1.258,459	1.572,913 ^{10, 11}	1.596,205
Vallás és közoktatási miniszterium ---	3.415,117	3.210,227	3.938,620	4.277,815	4.553,070
Igazságügyi miniszterium --- --- ---	9.426,558	9.374,148	9.472,802	6.688,806	10.011,533
Honvédelmi miniszterium --- --- ---	5.486,724	5.049,177	5.139,855	6.225,245	5.863,247
Összeg	186.802,428	185.597,821	178.399,209	185.998,050	194.302,233
Egybevetve a jövedelmek és költségek össz- szegét, mutatkozik jövedelmi hiány ---	26.643,633	24.213,818	13.113,543	8.904,464	4.848,832

LXI.

Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartása.

(Az 1882. kezelési zárszámadások alapján.)

	Rendes szükséglet	Rendkívüli szükséglet	Összesen
Külügyminiszterium* --- --- --- --- ---	3.523,743.72 ^{1/2}	189,103.69 ^{1/2}	3.712,847.42
Hadügyminiszterium :			
a) hadsereg --- --- --- --- ---	93.969,060.81	31.495,406.75**	125.465,387.56
b) hadi tengerészet --- --- --- --- ---	7.225,359.55 ^{1/2}	1.573,663.33 ^{1/2}	8.799,022.89
Pénzügyminiszterium --- --- --- --- ---	1.956,338.65 ^{1/2}	1,050	1.957,388.65 ^{1/2}
Számmellenőrzés --- --- --- --- ---	127,224.82	—	127,224.82
Összes kiadások	106.802,647.56 ^{1/2}	33.259,223.78	140.061,871.34 ^{1/2}
Levonva a fedezetet (határvám felesleg --- --- ---)	—	—	15.613,830.15 ^{1/2}
Marad	—	—	124.448,041.19

¹ Ebben foglaltatik a Bosznia elfoglalásával járó rendkívüli költség a fedezet levonása után 26.177,058 frt. —

² Ebben foglaltatik a Bosznia elfoglalásával járó rendkívüli költség a fedezet levonása után 9.159,618 frt. — ³ Ebben foglaltatik a Bosznia elfoglalásával járó rendkívüli költség a fedezet levonása után 2.409,293 frt. — ⁴ Ebben foglaltatik a boszniai zavargások folytán felmerült költség a fedezet levonása után 1.977,597 frt. — ⁵ Ebben foglaltatik a boszniai zavargások folytán felmerült költség a fedezet levonása után 8.893,189 frt. — ⁶ Ebből 3.979,140 frt a keleti vasut elsőbbségi kötvénykamataiból áll, a többi beszerzési költség. — ⁷ Pénzbeszerzési költség. — ⁸ Az előző évhez képest mutatkozó nagyobb kiadást a fővárosi rendőrség szervezése és a második csendőr-parancsnokság felállítása okozta. — ⁹ Az előző évhez képest mutatkozó nagyobb kiadást a 3. és 4-ik csendőr-parancsnokság felállítása okozta. — ¹⁰ Az állami erdők kezelése a pénzügyi tárczától a kereskedelmi tárczához tétetett át. — ¹¹ A posta és távirat kezelése a kereskedelmi tárczától a közlekedési tárczához tétetett át.

* Ezen összeállításban minden miniszterium saját bevételei már levonattak, tehát csak a netto kiadás van feltüntetve. — ** Ez összegből igénybe vétetett Bosznia-Hercegovina által 24.240,426 frt 54 kr.

A közös állami háztartásra igénybe vett összegek tettek (1,000 frtban):

				Ebből a vámjövedelem által fedezve		
1868	---	---	107,798	12,250	vagyis	11.36 ⁰ / ₀
1869	---	---	91,233	16,204	"	17.76 "
1870	---	---	109,118	12,550	"	11.50 "
1871	---	---	119,147	15,257	"	12.80 "
1872	---	---	106,977	19,812	"	18.54 "
1873	---	---	110,520	17,536	"	15.86 "
1874	---	---	112,219	11,111	"	9.90 "
1875	---	---	109,607	11,969	"	10.92 "
1876	---	---	122,060	6,459	"	5.29 "
1877	---	---	119,665	4,719	"	3.94 "
1878	---	---	215,837	3,856	"	1.78 "
1879	---	---	137,034	2,570	"	1.88 "
1880	---	---	115,760	4,908	"	4.24 "
1881	---	---	118,869	3,770	"	3.17 "

A hadügyminiszterium netto szükséglete tett (ezer frtban):

1868	---	---	103,004 frtot	1875	---	---	103,548 frtot
1869	---	---	85,301 "	1876	---	---	114,224 "
1870	---	---	103,437 "	1877	---	---	111,140 "
1871	---	---	113,509 "	1878	---	---	206,698 "
1872	---	---	101,727 "	1879	---	---	131,072 "
1873	---	---	104,951 "	1880	---	---	110,144 "
1874	---	---	106,566 "	1881	---	---	113,304 "

Magyarország járuléka tett (1,000 frtban):

1868	---	---	31,721 frtot	1875	---	---	43,252 frtot
1869	---	---	31,429 "	1876	---	---	45,383 "
1870	---	---	38,126 "	1877	---	---	43,510 "
1871	---	---	46,680 "	1878	---	---	68,038 "
1872	---	---	46,245 "	1879	---	---	33,600 "
1873	---	---	47,830 "	1880	---	---	36,192 "
1874	---	---	42,379 "	1881	---	---	36,141 "

LXII.

A főváros állami adózása.

A főváros adózása egyenes adók czímén az utolsó években következőkép alakult: Előíratott

1880	---	---	---	7.267,943 frt	28 ¹ / ₂ kr.
1881	---	---	---	7.430,512 "	23 "
1882	---	---	---	7.249,925 "	04 ¹ / ₂ "

Minthogy 1882-ben az egész országra egyenes adó fejében 88.690,000 forint iratott elő, láthatni, hogy a főváros az egész egyenes adószolgáltatás 8%-át viseli. Legjelentékenyebb a hozzájárulása a következő adóknál: Előiratott 1882-ben

	a fővárosban	az egész országban
házasodó --- --- --- ---	2.466,177 frt 67 kr.	8.742,000 frt
kereseti adó --- --- ---	2.201,548 " 41 "	17.688,000 "
nyilv. számadásra köt. váll. stb.		
adója --- --- --- ---	763,266 " 25 "	2.745,000 "
tőkekamat- és járadékadó---	267,644 " 08 "	4.086,000 "
ált. jövedelmi pótdó --- ---	993,405 " 69 "	9.759,000 "

A fővárosi összes állami és községi egyenes adószolgáltatás pedig:

1880--- --- --- --- ---	9.734,424 frt 23 kr.
1881 --- --- --- --- ---	9.908,335 " 46 ¹ / ₂ "
1882--- --- --- --- ---	9.780,360 " 39 "

Az adóhátralékok tettek:

1880--- --- --- --- ---	5.849,426 frt 97 kr.
1881 --- --- --- --- ---	4.261,462 " 17 "
1882--- --- --- --- ---	4.255,035 " 20 "

Még jelentékenyebb a főváros adózása a fogyasztási adók czimén. Tett ugyanis a pénzügyminiszterium jelentése szerint 1882-ben a jövedelem:

	a fővárosban	az egész országban
fogyasztási adóknál ---	3.588,526 frt — kr.	15.846,652 frt — krt
az 1881. IV. t.-cz. czukor-		
kávé-sör fogy. adónál	348,389 " 75 ¹ / ₂ "	2.373,328 " 26 ¹ / ₂ "
összesen	3.936,915 frt 75 ¹ / ₂ kr.	18,219,980 frt 26 ¹ / ₂ kr.

A fogyasztási adóknál e szerint a főváros hozzájárulási aránya 21.4%-nak felel meg.

LXIII.

A magyar kamatozó pénztári jegyek.

1883. év december végén forgalomban volt:

100 ftos darab --- --- --- ---	408 =	40,800 frt
1,000 " " --- --- --- ---	959 =	959,000 "
10,000 " " --- --- --- ---	1,800 =	18.000,000 "
Összesen	3,167 =	18.999,800 frt

LXIV.

Haszonbérhátrálékok az állami javaknál.

1882. év végével a haszonbérhátrálékok tettek az állami javaknál:

az ó-budai kerületben	---	---	---	---	511,700	frt	97 ¹ / ₂	kr.
a m.-szigeti	"	---	---	---	382,025	"	54 ¹ / ₂	"
a kolozsvári	"	---	---	---	91,642	"	06 ¹ / ₂	"
az aradi	"	---	---	---	859,190	"	43	"
a temesvári	"	---	---	---	2.946,634	"	39	"
a szegedi	"	---	---	---	1.907,101	"	18	"
a zombori	"	---	---	---	339,970	"	67 ¹ / ₂	"
Összesen					7.037,265	frt	26	kr.
Horvát-Szlavonországban	---	---	---	---	132,217	"	84 ¹ / ₂	"
Főösszeg					7.169,483	frt	10 ¹ / ₂	kr.

LXV.

Az államvagyon.

Az államvagyon 1882 végével következő tételekből állott:

Ingatlan vagyon	---	---	---	---	785.409,493	frt	11 ¹ / ₂	kr.
Termesztmények, szerek, eszközök	---				85.286,494	"	74 ¹ / ₂	"
Készpénz	---	---	---	---	20.186,323	"	67 ¹ / ₂	"
Értékpapírok	---	---	---	---	16.417,305	"	12	"
Állami követelések:	a) értékpapírokbán				664,639	"	65	"
	b) készpénzben				229.182,139	"	84	"
Cselekvő hátralékok	---	---	---	---	179,827,753	"	88	"
Összesen					1,316.974,150	frt	02 ¹ / ₂	kr.

Az ingatlan vagyon között a legjelentékenyebb tételeket képezik: 1. állami jószágok 80.540,969 frt 60 kr.,* 2. sóbányák 181.304,216 frt, 3. vasutak, vasuti gépgyár és vasuti tatarozási főműhely 288.963,777 forint 01¹/₂ krajczár, 4. állami erdők 101.518,222 frt. A követelések között a legjelentékenyebb tételt képviselik a vasutkamatbiztosítási előlegek és pedig: tőke 122.189,382 frt 35¹/₂ kr., kamat 27.321,866 frt 19 kr.; a cselekvő hátralékok között legjelentékenyebb az egyenes adók hátraléka: 41.835,781 frt 05¹/₂ kr., jogilletékek 24.364,946 frt 52 kr.

* A múlt évben csak 62.014,185 frt 27¹/₂; az emelkedés új becslés alapján következett be, mely 40% jövedelem föltevéséből indul ki.

LXVI.

Az államadósság.

Magyarország állami adósságait 1882 végén a következő adatok tüntetik fel :

	1882-ben	
Földtehermentesítési adósság --- --- ---	214.358,163	frt 71 ¹ / ₂ kr.
1868. évi vasuti kölcsön --- --- ---	76.888,800	“ — “
Gömöri vasút záloglevél-kölcsön --- ---	5.859,600	“ — “
Szőlődezsma váltásági adósság --- --- ---	15.598,823	“ 15 “
1871. évi 30 millió frtos adósság --- ---	24.340,000	“ — “
1872. “ 54 “ “ “ --- ---	46.239,000	“ — “
Keleti vasút elsőbbs. kölcsön és áll. kölcsön	84.335,700	“ — “
Maradvány és irtvány-földek váltásági “	2.133,780	“ — “
Aranyjáradék-kölcsön (6 ^o %) --- --- ---	217.496,600	“ — “
1870. évi sorsolási kölcsön --- --- ---	25.650,000	“ — “
Lánczhíd elsőbbségi kölcsön --- --- ---	1.099,600	“ — “
Lánczhíd jog megváltása --- --- ---	385,127	“ — “
A tiszavidéki vasút megváltása folytán elvállalt adósság --- --- ---	49.811,159	“ 90 “
Az 1880. évi XX. t.-cz. alapján felvett tiszaszegei kölcsön --- --- ---	43.240,000	“ — “
A zágráb-károlyvárosi vasútvonal megvétele folytán --- --- ---	4.791,555	“ 58 “
A vágvölgyi vasút megvétele folytán ---	3.488,000	“ — “
Aranyjáradék-kölcsön (4 ^o %) --- --- ---	250.260,400	“ — “
5 ^o %-os papíráradék-kölcsön --- --- ---	105.502,300	“ — “
Összesen	1,171.478,609	frt 34 ¹ / ₂ kr.
1881-ben --- --- ---	1,118.148,044	“ 93 ¹ / ₂ “

Az állam hitele — mérve az állampapírok jövedelmén — következő fokozatokat mutat az utolsó öt év adatai szerint:

	1879	1880	1881	1882	1883
Magyarország --- --- ---	7.1	6.3	5.2	5.49	5.36
Anglia --- --- ---	3.07	3.03	3.01	2.96	2.97
Franciaország --- --- ---	3.6	3.5	3.57	3.77	3.96
Észak-Amerikai Egyes.-Államok	4.8	3.6	3.4	3.3	3.2
Olaszország --- --- ---	5.42	5.00	4.95	4.92	4.82
Ausztria --- --- ---	5.68	5.2	4.94	4.93	4.8
Oroszország --- --- ---	5.8	5.1	5.3	6.00	6.00

Magyarország hitele tehát igen kedvezően fejlődött, azonban még mindig csekélyebb, mint akár Ausztria, akár Olaszország hitele.

LXVII.

Állami jószágok eladása 1882-ben.

A pénzügyminiszter jelentése szerint eladatott állami birtokrész (ingatlan és italmérési jog) 1882-ban :

	Terület		Becsérték		Eladási ár	
	hold	öl	frt	kr.	frt	kr.
Ó-budai jószágig. kerület	3,573	289	585,999	53	613,020	37 ¹ / ₂
M.-szigeti „	108	1,343	19,610	99	20,749	64
Kolozsvári „	146	877	98,690	34	98,737	89 ¹ / ₂
Arad-pécskai „	240	1,592	87,386	92	88,536	69
Temesvári „	1,154	1,496	66,965	56	70,358	80
Szegedi „	30	1,288	4,600	—	10,026	—
Zombori „	16,906	1,002	3.187,269	11	3.334,206	07
Pénzügyigazgatóságok	3	160	10,400	93	6,160	25
Bányaigazgatóságok	—	1,308	5,230	—	5,125	—
Nagy-kikindai volt kerület	—	—	4.355,710	—	4.355,710	—
Összesen	22,165	1,355	8.421,863	38	8.602,630	72

LXVIII.

Községeink háztartása.

Hazánk községi pénzügyének állapota a legújabb időig teljesen ismeretlen volt. Csak egyes adatok kerültek köztudomásra ; ezek között azok is, melyeket már a mult évfolyamban a sz. kir. városokról közöltünk. Azóta statisztikánk ezen hézaga kitöltetett és meglehetősen részletességgel tekinthetjük most már át községeink pénzügyi viszonyait és azon terheket, melyekkel a községi háztartás fenntartása jár. Összefoglaljuk a főbb adatokat, a melyek az 1881. évre vonatkoznak.

A községi leltárok alapján kiderített cselevő vagyon becsértéke :

a kis- és nagyközségekben	---	---	---	---	98.876,260	frt	74	kr.
a rendezett tanácsú városokban	---	---	---	---	62.279,861	„	14	„
a törv. j. bíró városokban	---	---	---	---	138.726,572	„	44	„
összessen					299,882,694	frt	32	kr.

értéket képviselt, miből Budapest fővárosra 62.781,779 frt esik.

A bevételek tettek:

a kis- s nagyközségekben	---	---	---	---	10.742,346	frt	63	kr.
a rendezett tanácsú városokban	---	---	---	---	5.970,237	«	81	«
a törv. j. bíró városokban	---	---	---	---	11.092,190	«	21	«
összesen					27,804,774	frt	65	kr.

Szembeállítva ezen bevételeket a községek adminisztrációjára szükséges kiadási előirányzattal, mely:

a kis- s nagy községekben	---	---	---	---	16.374,000	frt	39	kr.
a rendezett tan. városokban	---	---	---	---	6.979,065	«	77	«
a törv. jog. bíró	«	---	---	---	14,187,236	«	15	«
összesen					37,540,302	frt	31	krban

lőn megállapítva, azt látjuk, hogy a fedezetlen kiadási többlet

a kis- s nagyközségekben	---	---	---	---	6,535,743	frt	76	kr.
a rend. tan. városokban	---	---	---	---	1.084,262	«	53	«
a törv. jog. bíró városokban	---	---	---	---	3.095,045	«	94	«
összesen					10,715,052	frt	23	kr.

Hogy ezen összeg a kiadási és bevételi különbözettel nem vág teljesen össze, az onnan van, mert több községnél összesen 979,524 frt 57 kr. bevételi többlet volt előirányozva, mi természetesen a többi községek fedezetlen kiadási többletét nem apasztja.

Míg tehát a kis- és nagyközségekben az összes kiadásoknak csak 60.⁴⁹% nyeri fedezetét a törzsvagyon jövedelmeiből és egyéb helyi bevételekből, addig a törv. joggal bíró városokban e százalék már 78.⁴², a rend. tanácsú városokban pedig éppen 85.⁰⁹-re emelkedik.

Ezen 10.715,052 frt 23 kr. pótdó útján nyeri fedezetét. Az 1881-ik évre pótdó czímén előirányoztatott:

a kis- és nagyközségekben	---	---	---	---	6.469,528	frt	75	kr.
a rendezett tan. városokban	---	---	---	---	1.041,030	«	57	«
a törv. jog. bíró	«	---	---	---	3.061,355	«	25	«
összesen					10,571,914	frt	57	kr.

Az állami adók
‰-ában kifejezve

Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunmegye	---	---	---	---	---	---	19.30
Tolna	"	---	---	---	---	---	19.13
Szabolcs	"	---	---	---	---	---	19.10
Jász-Nagy-Kun-Szolnok	"	---	---	---	---	---	19.05
Zala	"	---	---	---	---	---	18.81
Torda-Aranyos	"	---	---	---	---	---	18.70
Háromszék	"	---	---	---	---	---	18.52
Szepes	"	---	---	---	---	---	18.45
Arva	"	---	---	---	---	---	17.14
Baranya	"	---	---	---	---	---	16.51
Győr	"	---	---	---	---	---	16.49
Hajdu	"	---	---	---	---	---	16.27
Bereg	"	---	---	---	---	---	15.94
Somogy	"	---	---	---	---	---	15.83
Veszprém	"	---	---	---	---	---	15.60
Besztercze-Naszód	"	---	---	---	---	---	15.48
Pozsony	"	---	---	---	---	---	15.30
Nyitra	"	---	---	---	---	---	15.10
Liptó	"	---	---	---	---	---	15.09
Ugocsa	"	---	---	---	---	---	15.08
Gömör	"	---	---	---	---	---	14.92
Fehérmegye	---	---	---	---	---	---	14.74
Fogarás "	---	---	---	---	---	---	14.57
Szatmár "	---	---	---	---	---	---	14.56
Alsó-Fehérmegye	---	---	---	---	---	---	14.54
Vas	"	---	---	---	---	---	14.25
Nógrád	"	---	---	---	---	---	14.17
Torontál	"	---	---	---	---	---	14.10
Komárom	"	---	---	---	---	---	13.78
Zólyom	"	---	---	---	---	---	13.75
Sáros	"	---	---	---	---	---	13.74
Borsod	"	---	---	---	---	---	13.66
Maros-Torda	"	---	---	---	---	---	13.33
Abauj-Torda	"	---	---	---	---	---	13.17
Turóc	"	---	---	---	---	---	12.54
Sopron	"	---	---	---	---	---	12.51
Bars	"	---	---	---	---	---	12.45
Kolozs	"	---	---	---	---	---	11.59
Szilágy	"	---	---	---	---	---	11.45
Moson	"	---	---	---	---	---	9.85
Hont	"	---	---	---	---	---	8.82
Temes	"	---	---	---	---	---	8.35
Kis-Küküllő	"	---	---	---	---	---	8.23
Összesen	---	---	---	---	---	---	17.69

B) *Törvényhatósági joggal bíró városokban :*

	Az állami adók ‰-ában kifejezve
Versecz tvh. j. f. v.	65.00
Szatmár-Németi sz. kir. v.	55.00
Hódmező-Vásárhely tvh. j. f. v.	50.50
Győr sz. kir. város	50.00
Komárom sz. kir. v.	50.00
Szeged sz. kir. v.	50.00
Székes-Fehérvár sz. kir. v.	36.45
Arad sz. kir. v.	36.00
Temesvár sz. kir. v.	35.00
Sopron sz. kir. v.	32.00
Nagyvárad tvh. j. f. v.	31.86
Kolozsvár sz. kir. v.	30.00
Pécs sz. kir. v.	28.00
Zombor sz. kir. v.	28.00
Budapest szabad kir. és főváros	25.00
Selmecz és Bélabánya sz. kir. város	24.00
Ujvidék sz. kir. v.	24.00
Pozsony sz. kir. város	22.00
Kassa sz. kir. v.	21.00
Baja tvh. j. f. v.	20.00
Szabadka sz. kir. v.	15.00
Pancsova tvh. j. f. v.	13.00
Kecskemét sz. kir. v.	10.00
Debreczen sz. kir. v.	—
Maros-Vásárhely sz. kir. v.	—
Összesen	27.87
Főösszeg	19.30

Volt pedig:

	Hány kis és nagyközségben	R. tan. városban	T. joggal bíró városban	‰-ban
Semmiféle pótdó	1,649	59	2	13.49
0.01 — 5‰-nyi pótdó	433	5	—	3.46
6 — 10 „ „	1,448	9	1	11.50
11 — 20 „ „	4,652	16	3	36.85
21 — 30 „ „	2,482	19	8	19.79
31 — 40 „ „	1,062	5	5	8.46
41 — 50 „ „	458	2	3	3.65
51 — 60 „ „	208	2	2	1.67
61 — 70 „ „	64	1	1	0.52
71 — 80 „ „	40	—	—	0.32
81 — 100 „ „	21	—	—	0.16
101 és azonfelül „	16	—	—	0.13
Összesen	12,533	118	25	100‰

LXIX.

Szabad kir. városaink pénzügye.

Tavali évkönyvünk sz. kir. városainknak az 1882. évre megállapított költségvetéseit közölte. Ez adatok folytatásában a következőkben közöljük sz. kir. városainknak az 1883. évre megállapított bevételeit, kiadásait és a községi pótlékot.

A mi mindenekelőtt a bevételeket illeti, ezek következőképen állapították meg:

	1883-ban	1882-ben
Arad --- --- --- --- ---	296,953.00	289,900.00
Baja --- --- --- --- ---	168,786.14	111,742.50
Bélabánya --- --- --- --- ---	3,657.00	3,938.84
Debreczen --- --- --- --- ---	678,318.86 ^{1/2}	770,650.60
Fiume --- --- --- --- ---	324,016.41	316,767.25
Győr --- --- --- --- ---	216,002.93	186,395.93
H.-M.-Vásárhely --- --- --- --- ---	176,900.44	227,129.52
Kassa --- --- --- --- ---	381,918.21	374,073.72
Kecskemét --- --- --- --- ---	339,952.17	282,026.38
Kolozsvár --- --- --- --- ---	234,131.05 ^{1/2}	246,777.47 ^{1/2}
Komárom --- --- --- --- ---	112,001.58 ^{1/2}	112,463.51
M.-Vásárhely --- --- --- --- ---	90,991.33	97,308.42
Nagyvárad --- --- --- --- ---	282,522.45	217,549.81
Pancsova --- --- --- --- ---	104,021.59	101,385.94
Pécs --- --- --- --- ---	217,624.56	219,318.10
Pozsony --- --- --- --- ---	535,764.78 ^{1/2}	546,378.33
Selmecz --- --- --- --- ---	62,340.11	59,596.49
Sopron --- --- --- --- ---	345,043.17	328,778.11
Szabadka --- --- --- --- ---	777,043.00	633,374.96
Szatmár-Németi --- --- --- --- ---	161,895.00	162,311.86
Székesfehérvár --- --- --- --- ---	173,946.00	168,727.16
Temesvár --- --- --- --- ---	327,579.00	429,997.53
Ujvidék --- --- --- --- ---	166,470.65	167,559.23
Versecz --- --- --- --- ---	191,838.00	205,857.10
Zombor --- --- --- --- ---	115,698.31	165,070.14

A kiadások a következők:

	1883-ban	1882-ben
Arad --- --- --- --- ---	417,325.00	409,204.00
Baja --- --- --- --- ---	189,172.94	131,532.36 ^{1/2}
Bélabánya --- --- --- --- ---	4,515.25	4,781.74
Debreczen --- --- --- --- ---	724,449.88 ^{1/2}	819,436.07
Fiume --- --- --- --- ---	343,340.41	332,767.25
Győr --- --- --- --- ---	315,132.58	286,463.14
H.-M.-Vásárhely --- --- --- --- ---	337,928.19 ^{1/10}	384,591.53
Kassa --- --- --- --- ---	422,826.42	411,748.93

	1883-ban	1882-ben
Kecskemét	372.298.56	308,726.77
Kolozsvár	301,725.36	305,910.96 ^{1/2}
Komárom	145,114.95	144,114.99
M.-Vásárhely	99,035.76	96,254.89
Nagyvárad	439,745.08	294,459.81
Pancsova	115,721.59	113,085.94
Pécs	286,631.09	290,383.89
Pozsony	733.640.05	698,811.19
Selmecz	73,263.89 ^{1/2}	69.642.62 ^{1/2}
Sopron	349,167 ^{1/2}	422,449.73
Szabadka	885,299.93	716,585.10
Szatmár-Németi	215,895.39	207,311.86
Székesfehérvár	245,325.95	241,171.71
Temesvár	436,531.00	538,454.00
Ujvidék	229,955.36	206,770.71
Versecz	295,695.16	281,541.40
Zombor	169,019.20	220,438.19

Végre a községi pótlék tett:*

	1883-ban	1882-ben
Arad	36 ^{0/0}	35 ^{0/0}
Baja	20 „	20 „
Bélabánya	24 „	24 „
Debreczen	—	—
Fiume	10 „	10 „**
Győr	50 „	50 „
H.-M.-Vásárhely	60 „	60 „
Kassa	20 „	20 „
Kecskemét	10 „	15 „
Kolozsvár	30 „	30 „
Komárom	55 „	55 „
M.-Vásárhely	—	—
Nagyvárad	30 „	35 „
Pancsova	13 „	13 „
Pécs	28 „	28 „
Pozsony	20 „	22 „***
Selmecz	26 „	26 „
Sopron	32 „	32 „
Szabadka	13 „	13 „
Szatmár-Németi	60 „	50 „
Székesfehérvár	41 „	41 „
Temesvár	35 „	35 „
Ujvidék	26 „	25 „
Versecz	79 „	59 „
Zombor	26 „	28 „†

* Az egyenes adó minden forintja után. — ** 5% iskolai pótlék leszámítva. — *** Azonkívül 5 kr. házbér és kútfenntartás. — † Szege-det, jelenlegi szervezésének sajátyszerűsége miatt mellőzzük.

LXX.

Budapest főváros költségvetése.

A főváros költségvetése 1884-re következőképen állapított meg:

Rendes bevételek. Községi adópótlék 1.660,000 forint. Házbérkrajczár 660,000 frt. Fogyasztási adópótlék 809,300 frt. Kövezetvám 1.027,300 frt. Telekátíratási díjak 180,000 forint. Ebtartási díj 15,800 frt. Ház- és lakbérek 418,000 frt. Haszonbérek 174,552 frt. Nyilvános területek használata után 14,690 ft. Nyilvános parkok utáni bevételek 26,120 frt. Termesztmények eladásából 6,200 forint. Ingóságok értékesítéséből 2,300 forint. Rudasfürdői bevételek 63,130 frt. Nádorszigeti fürdő utáni bevételek 31,000 frt. Vízvezetési bevételek 558,608 frt. Haszonvételi jogok 353,998 frt. Cselekvő tőkék kamataiból 224,662 frt. Eljárási díjakból 23,000 frt. Közvägöhídi és marhavásári bevételek 169,825 frt. Mértékhitelítő hivatal bevételei 30,760 frt. Közjótékonyági és szegényügyi bevételek 10,999 forint. Reáltanodai bevételek 21,080 frt. Polgári iskolai bevételek 33,640 ft. Elemi népiskolai bevételek 85,652 frt. Gyámhivatali kiadások megtérítése 59,800 frt. Letéthivatali jövedék 9,000 frt. Irodai és mérnöki díjak 12,115 frt. Állandó katona-szállásolási költségek megtérítése 70,450 frt. Átkelő katona-szállásolási illetékek 2,500 frt. Adóvégrehajtási díjak 20,000 frt. Vegyes címek alatti bevételek 46,588 frt. — I. Rendes bevételek összege 821,069 frt. II. Rendkívüli bevételek összege 357,650 frt. III. Ingatlanok értékesítéséből 160,000 frt. Mindössze 7.338,719 frt.

Rendes kiadások. Tiszti és szolgai személyzet fizetése és lakbérátalánya 630,536 forint. Ideiglenes díjnokok napidíjaira 42,924 frt. Szolgák ruházatára 9,020 frt. Segélyek és jutalmakra 6,000 frt. Irodai szükségletekre 50,751 frt. Hivatalos helyiségek utáni kiadások 131,370 frt. Bérkocsi kiadások 20,000 frt. Uti költségek és élelmezésekre 9,000 frt. Mérnöki munkálatoknál

alkalmazott napszámosoknak 3,400 frt. Nyugdíjakra 103,300 frt. Végkielégítésekre 5,000 frt. Államadók és ezek utáni községi pótlék 80,653 frt. Épületek jókarbantartására 75,050 frt. Mező- és erdőgazdaságra 26,420 frt. Nyilvános parkokra és faültetvényekre 81,538 frt. Rudasfürdői kezelési költségek 24,658 frt. Nádorszigeti fürdő kezelési költségei 9,401 frt. Vízvezeték kezelési költségei 184,409 forint. Jogügyletek utáni kiadások 4,300 frt. Vám- és jövedék-kezelési kiadások 80,345 frt. A fővárosi közraktárak utáni segélyjárulék 50,000 frt. Tőketörlesztésre 356,452 frt. Kamatokra 797,482 frt. Kül- és beltelki utak, hidak és védgátak jókarbantartására 240,000 frt. Utczák és terek jókarbantartására 149,808 frt. Csatornák fentartására 45,000 ft. Utczák és terek tisztogatása és öntözésére 240,000 ft. A házi szemét kihordására 77,300 frt. Utczák és terek világítására 216,000 frt. Szabad dunafürdő kezelési költségei 2,000 frt. Nyilvános kutak és vizeldék jókarbantartására 2,300 frt. Közvágóhídi és marhavásári kezelési költségek 62,381 frt. Mérték-hitelesítő hivatal kezelési költségei 26,138 forint. Tűzoltási kiadások 99,202 frt. Építési bizottmányi eljárásoknál felmerülő bérkocsi költségekre 500 frt. Az államrendőri költségek részbeni fedezésére 404,889 frt. Jótékony intézetek és testületek segélyezésére 29,240 forint. Betegápolási költségekre, helybeli illetőségű szegényekért 55,600 frt. Gyógyszerekre városi szegényeknek 5,000 frt. Lelenczek és árvák ápolására 43,350 forint. Alapítványokra 20,000 frt. A szegényházi alap segélyezésére 111,000 frt. A Szent-János kórházi alap segélyezésére 11,323 frt. Közegészségügyi kiadások 59,874 forint. Vallásügyi kiadások 89,240 frt. Reáltanodák 135,510 frt. Polgári iskolák 216,440 ft. Elemi népiskolák 677,170 forint. Iparrajziskolák 31,600 forint. A technologiai muzeum fentartási költségeihez 5,000 frt. Hazai képzőművészeti czélokra 4,000 frt. Ujjonczozási és lóosztályozási kiadások 2,500 frt. Állandó katonaszállásolási kiadások 79,680 frt. Átkelő katonaszállásolási kiadások 9,600 frt. Kísajátítási alap jutaléka 37,250 frt. Különféle kisebb rendes szükségletek 27,000 frt. A 24 millió frtos kölcsönből létesült part-

művek utáni jövedelem fejében 12,000 frt. Az országos képviselői és községi választásoknál a főváros terhére felmerülő kiadás 1,600 frt. — Összesen 6.011,495 frt.

Rendkívüli kiadások. Bel- és kültelki utak építésére 100,600 frt. Új kövezésekre s egyéb utczaburkolatra 351,950 ft. Csatornaépítésekre 67,923 frt. Pótépítkezések és nagyobb átalakításokra 160,000 frt. A városliget és nyilvános sétányok rendkívüli szükségletére 62,000 frt. Faültetvények terjesztésére és erdő-ültetésekre 15,000 forint. Nyilvános kutak és vizeldék létesítésére 2,400 frt. Rudasfürdői új beruházások 2,000 frt. Vízvezetéki új beruházások 43,000 frt. Közvágóhídi és marhavásártéri új beruházások 15,000 frt. Egyházak építésére és nagyobb javításokra 49,000 frt. A budapesti országos kiállítás céljaira segély 50,000 frt, A fővárosnak mint kiállítónak költségeire 25,000 frt. Az adóösszeiró küldöttség tagjainak díjazására 2,500 frt. Adóhivatali rendkívüli személyzet fizetésére 86,500 frt. Háromszögelésre és lejt mérésre 14,500 frt. Utczai névtáblákra 300 forint. A szabadságharcz szobrára (járulék) 5,000 frt. Budapesti lóversenydíj 5,000 frt. A Szent-István magyar király ércszobrára 5,000 frt. Árvíz elleni védmunkákra 20,800 frt. Árvíz elleni óvintézkedésekre 25,000 frt, Vegyes és előre nem látott kiadásokra 80,000 frt. Összesen 1.188,473 frt. Hozzáadva a rendes szükségletet: 6.611,495 frtot és az értékesített ingatlanok utáni bevételekből fedezendő szükségletet: 157,260 frtot. Mindössze 7.357,228 frt.

Kölcsönpénzekből fedeztetnek: Egy új közkórház létesítésére 420,000 frt. Heveny fertőző betegségben szenvedők felvételére szolgáló kórház építésére és első felszerelésére 300 ezer forint. A Dió-árok szabályozására 47,396 frt. Általános csatornázásra 180,000 frt. A IV. ker. polgári és elemi iskola építésére 34,000 frt. Egyéb a kölcsön pénzekből fedezendő kiadásokra 282,000 frt. — Összesen 1.263,396 frt.

A főváros kezelése alatt álló s fővárosi közczéloknek szolgáló alapok belevonásával Budapest háztartása 1884-re a következő

Házi pénztár :

Községi alap:	Szükséglet	Fedezet	Felesleg	Hiány
a) Rendes és rendkívüliek	7.199,968	7.178,719	—	21,249
b) Vagyonsváltások	157,260	160,000	2,740	—
c) Kölcsönpénzekből	1.263,396	1.263,396	—	—
Kisajátítási alap	71,866	251,156	179,284	—

Letét-pénztár :

	Szükséglet	Fedezet	Felesleg
Rókus-kórházi alap	376,354	376,354	—
Szent-János kórházi alap	84,157	84,157	—
Szegényházi alap	184,620	184,620	—
József-fiárvaházi alap	20,350	20,544	194
Erzsébet-leányárvaházi alap	15,810	15,724	914
Meyer Ferencz-féle árvaházi alap	691	11,929	11,538
Kerepesi uti köztemető-alap	76,532	78,006	1,474

LXXI.

T a n ü g y.

A tanköteles (6—15 éves korú) gyermekek száma volt, 1882-ben 6—12 éves: 1.576,424; 13—15 éves: 638,963, összesen 2.215,387.

Tényleg iskolába járt 6—12 éves: 1.312,378 = 83.25%; 13—15 éves: 385,606 = 60.47%, összesen 1.697,984 = 76.64%. Minden 1,000 6—12 éves korú közül iskolába járt 832.5, minden 1,000 13—15 közül 604.7 nyert oktatást, vagy átlagban minden 1,000 tanköteles közül 766.4.

A tankötelesek között volt fiú 1.089,971, leány 1.125,416; iskolába járt fiú 904,660 = 82.99%, leányok közül 793,324 = 70.49%.

Az iskolák közt volt jellegre nézve: állami 363 = 2.26%, községi 1763 = 11.04%, felekezeti 13,683 = 85.55%, magán 184 = 1.15%. Együtt 15,993. — 1881 óta az iskolák száma 71-gyel szaporodott.

Az iskolák közt volt fokozat szerint; elemi iskola 15,793 = 98.75%, felső népiskola 74 = 0.76%, polgári iskola 126 = 0.79%.

A tanítók száma volt 1882-ben 22,396. (Itt csak a tényleg szolgálatot tevő rendes és segédtanítókról van szó. A hitoktatók, a rendes állomáson nem levő, kisegítő, kézimunka tanítók stb. nincsenek beszámítva.)

A tanítók képességi fokozatát tekintve volt: képesített 18,557 = 82.88%, nem képesített 3,839 = 17.14%.

A népiskolák fentartására fordítottatott 1882-dik évben 11.755,625 frt. Ezen jövedelem származott:

Ingatlan vagyonból	---	---	---	---	1,649,931 frt	=	14.04%
Tőkepénzből	---	---	---	---	352,055	"	= 2.99 "
Tandíjból	---	---	---	---	1,518,691	"	= 12.92 "
Allami segélyből	---	---	---	---	923,667	"	= 7.86 "
Községi	"	---	---	---	3,622,569	"	= 30.81 "
Egyházi	"	---	---	---	2,907,407	"	= 24.73 "
Egyéb forrásokból	---	---	---	---	781,305	"	= 6.65 "
Összesen					11,755,625 frt	=	100 %

A kiadás pedig történt:

Tanítók fizetésre	---	---	---	---	9,241,397 frt	=	78.63%
Fűtésre, tisztogatásra	---	---	---	---	804,590	"	= 6.85 "
Tanszerekre	---	---	---	---	144,163	"	= 1.22 "
Szegény tanulóknak	---	---	---	---	108,903	"	= 0.92 "
Vegyeesekre	---	---	---	---	1,456,572	"	= 12.38 " *
Összesen					11,755,625 frt	=	100 %

Átlagban volt

minden rendes tanító javadalmazása	---	---	---	---	436 frt	48 kr.
" segéd "	---	---	---	---	260	" 33 "
" tanterem fűtési költsége	---	---	---	---	35	" 51 "
" iskola taneszköz költsége	---	---	---	---	9	" 01 "
" vegyes költség	---	---	---	---	53	" 60 "

Minden 1000 forint kiadásból esik

személyi kiadásokra	---	---	---	---	786.3 frt
dologi	"	---	---	---	213.7 "

Vallás szerint a következőket találjuk: Volt 1882-ben tanköteles gyermek: róm. kath. 1.064,821, görög kath. 237,322, görög keleti 284,204, helvét hitv. 322,495, ágost. hitv. 185,983, unitárius 9,409, mózeshitű 111,153. — Iskolába járó gyermek

* Ebből 640,191 frt építkezésekre, telek- és épületvásárlásra.

volt: róm. kath. 898,464, görög kath. 131,513, görög keleti 183,945, helvét hitv. 243,231, ágost. hitv. 158,707, unitárius 6,487, mózeshitű 75,637. — Ezer tanköteles gyermek közül járt iskolába: róm. kath. 843.7%, görög kath. 554.1%, görög keleti 647.5%, helvét hitv. 754.2%, ágost. hitv. 853.9%, unitárius 689.4%, mózeshitű 680.3%. Átlag 766.4%.

Nemzetség szerint a következőket találjuk: Az 1882. évre tankötelesek közt volt: magyar anyanyelvű 994,361, német anyanyelvű 323,447, román anyanyelvű 391,270, tót anyanyelvű 340,697, szerb anyanyelvű 56,683, horvát anyanyelvű 41,307, ruthén anyanyelvű 67,622. — Az 1882. évi iskolába járók közt volt: magyar anyanyelvű 841,542, német anyanyelvű 263,068, román anyanyelvű 212,607, tót anyanyelvű 268,066, szerb anyanyelvű 42,065, horvát anyanyelvű 28,641, ruthén anyanyelvű 41,995. — Anyanyelvük szerint 1,000 iskolába járó közt volt: magyar 495.6, német 154.9, román 125.2, tót 157.7, szerb 25.3, horvát 16.9, ruthén 24.8.

A szorgalmi idő megtartása szerint olyan tanuló, ki a 8—10 havi szorgalmi évet mulasztással vagy anélkül kijárta, találkozott 1.426,154 és olyan, ki a tanévet nem fejezte be teljesen, 271,830. Összesen 1.697,984 tanuló. E szerint 188²/₃-ban a tényleg iskolába járó minden 1,000 tanuló közül 840 a törv. 54. §-ában kijelölt kötelezettségnek eleget tett, ellenben minden 1,000 tanuló között 160 gyermek találtatott olyan, ki a tanévet a törvény 53. §-ában foglalt kedvezmény vagy más egyéb oknál fogva be nem fejezte.

A tannyelvre nézve volt a 15,933 iskola között:

kizárólag magyar tannyelvű	---	---	---	---	7,597	=	47.5%
magyarral vegyes	"	---	---	---	2,843	=	17.7 "
a magyart, mint tannyelvet nem oktató	---	---	---	---	5,553	=	34.8 "

A 22,396 tanító között volt:

magyar nyelvé	---	---	---	---	17,330	=	77.38%
a magyart teljes oktató képességgel bíró	---	---	---	---	1,419	=	6.34 "
a magyart némileg bíró	---	---	---	---	1,926	=	8.60 "
a magyart nem tudó	---	---	---	---	1,721	=	7.68 "

Az iskolák jellege szerint következőket találjuk: Minden 1,000 iskola között magyar tannyelvvel bírt

unitárius iskola	---	---	---	---	---	1,000.0
helvét	"	---	---	---	---	968.0
állami	"	---	---	---	---	964.2
magán	"	---	---	---	---	777.2
zsidó	"	---	---	---	---	613.7
közép	"	---	---	---	---	571.8
róm. kath.	"	---	---	---	---	508.9
ágostai	"	---	---	---	---	256.6
görög keleti	"	---	---	---	---	96.8
" kath.	"	---	---	---	---	79.2

Összefoglalva a népoktatási ügy főbb eredményét, azt találjuk: 1882-ben egy-egy iskola jutott 17.5 kilométerre, 859 lakoson, 139 tankötelesre, 106 tényleg iskolába járóra; egy községre jutott 1.26 iskola. — Egy-egy tanterem jutott 97.7 tankötelesre, 74.8 tényleg iskolázóra. Minden községre jutott 1.79, minden iskolára 1.42 tanterem. — Egy-egy tanító jutott 98.8 tankötelesre, 75.8 iskolajáróra. Minden községre jutott 1.77, minden iskolára 1.40, minden tanteremre 1.01 tanító. A kiadás tett minden tanköteles után 5.30 frtot, minden iskolázó után 6.93 frtot. Minden egyes iskola 735, minden egyes tanítói állomás 524.89 frtba került.

Iskolai népkönyvtár fennállott 1,952.

A polgári iskolák. 1882-ben 126 polgári iskola állott fenn, melyekben 648 tanterem és más tanhelyiség használata mellett 752 tanító által 6443 fiú- és 5487 leány, együttevve 11,929 gyermek oktattatott. A polgári iskolák fenntartására összesen fordítottatott 780,001 frt, miből 261,561 frt az állam által fedeztetett.

Tanító- és tanítóképző-intézet volt összesen 71 és pedig férfiak számára 54, nők számára 17. Jellem szerint volt állami 24, felekezeti 46, magán 1. A tanítóképezdei növendékek száma 3,988 és pedig 2,963 finövendék, 1,025 leány. Az oktatást 640 tanár és tanító látta el.

Kereskedelmi iskolák. A 39 kereskedelmi iskolába járt 1882-ben 3,448 tanuló, vagyis 80-nál több, mint 1881-ben.

A középiskolák. Magyarországon az 188^{2/3} iki tanév alatt, mindent összevéve 178 középiskola tartatott fön.

Ezen 178 tanintézet közt volt jellegre nézve :

Allami	26
Községi	19
Királyi (katholikus)	16
Római katolikus	45
Görög katolikus	5
Görög keleti	4
Helvét	29
Agostai	27
Egyesült protestáns	1
Unitárius	2
Mózeshitű	1
Magán vállalati	3

Fokozatra nézve volt :

VIII. osztályú főgymnasium	82	azaz	46.1%
VIII. „ reálfőgymnasium	1	„	0.5 „
V—VII. „ felső főgymnasium	20	„	11.3 „
V—VI. „ „ főreálgymsim	4	„	2.2 „
IV. „ gymnasium	38	„	21.7 „
IV. „ reálgymsium	1	„	0.5 „
Egyéb	2	„	1.0 „
VIII. osztályú főreáliskola	20	azaz	11.3%
IV. „ reáliskola	4	„	2.3 „
Egyéb	4	„	1.5 „

Százalékos arány szerint tekintve, a gymnasiumok az egésznek 80.9%-át, a reáliskolák az egésznek 15.1%-kát, a reál-gymnasiumok 4.0%-át képviselték.

Az 188^{2/2}-iki tanév kezdetén az ország különböző vidékein fennálló, különféle jellegű s fokozatú középiskolába beiratott összesen 40,711 tanuló, és pedig a tanintézet minősége szerint a 150 gymnasiumba összesen 35,242 = 86.04%, — a 28 reáliskolába összesen 5,469 = 13.36%.

Tekintve azt, hogy az egész középiskolai létszámban a gymnasiumok 84.2, ellenben a reáliskolák 15.8%-kal fejezhető ki, nyilvánvalóvá lesz, hogy a középiskolai tanulók 2.4%-val nagyobb arányban jelentkeznek fölvételre a gymnasiumokba, mint a reáliskolákba.

A szóban forgó tanév végével, az év elején beirt 40.711 tanuló közül vizsgálatot állott összesen 37,876 tanuló, és pedig a tanintézetek minősége szerint a 150 gymnasiumban együttvéve 32,904, — a 28 reáliskolában együttvéve 4,972.

Kimaradt e szerint a tanév vége előtt *a*) a 35,242 gymnasiumi tanuló közül 2,338 = 5.3%, *b*) az 5,469 reáliskolai tanuló közül 497 = 1.1%. Együttvéve a középiskolákból 2,835 tanuló maradt ki az évváró vizsgálat előtt. A gymnasiumi tanfolyamot minden 1,000 beirt tanuló közül 66.3, a reáliskolai tanfolyamot 1,000 közül 90.8 szakította félbe.

A középiskolai tanulók. A hazai 178 középiskolába járó 37,876 főre menő tanulók között az 188²/₃-iki tanév végével vallásra nézve találtatott:

	a 150 gymnasiumban	%-ban	a 28 reáliskolában	%-ban	átlagos %-ban
római katolikus ---	14,715	44.7	2,141	43.1	44.5
görög " "	1,641	4.7	21	0.5	4.4
" keleti	1,709	5.2	245	4.9	5.2
ágost hitv. evang.	3,869	11.7	484	9.7	11.0
helv. hitv. reform.	5,158	15.6	248	5.0	14.3
unitárius --- ---	289	0.8	16	0.3	0.8
mózeshitű --- ---	5,703	17.3	1,817	36.5	19.8
Összesen	32,904	100 ⁰ %	4,972	100 ⁰ %	100 ⁰ %

Anyanyelvét tekintve volt:

	a 150 gymnasiumban	%-ban	a 28 reáliskolában	%-ban	átlagos %-ban
magyar --- ---	23,628	71.9	3,391	68.2	71.3
német --- ---	4,621	14.5	1,200	24.1	15.4
román --- ---	2,250	6.0	176	3.6	6.4
tót --- ---	1,535	4.8	100	2.2	4.4
szerb --- ---	599	1.8	83	1.7	1.8
horvát --- ---	156	0.6	10	0.2	0.4
ruthén --- ---	115	0.4	2	0.0	0.3
Összesen	30,904	100 ⁰ %	4,972	100 ⁰ %	100 ⁰ %

Áttérünk a szülők polgári állásának ismertetésére, habár erre nézve még meg kell is jegyezni, hogy a gyermekeiket beírató szülők nem mindenkor a helyes fogalmat választák és vallották be.

A szülők polgári állása szerint a 178 középiskolába járó 37,876 tanuló közt volt:

	a 150 gymna- siumban	%-ban	a 28 reál- iskolában	%-ban
önálló értelmességi volt	7,453	22.6	653	13.1
„ östermelő	7,025	21.2	654	13.2
önálló kis- és nagyiparos, ke- reskedő	10,199	31.4	2,368	47.6
köztisztviselő	4,561	13.8	583	11.7
magán tisztviselő	1,800	5.4	353	7.1
egyébszemélyes szolgálat	1,866	5.6	361	7.3
Összesen	32,904	100%	4,972	100%

A tanulási eredményre nézve minden 1,000 tanuló közül a rendes tantárgyakból

	jeles	jó	elégséges	javitó vizsgálatra	osztály- ismételésre
	eredményrel végzett			utasította	
a gymnasiumban	129	239	415	116	101
a reáliskolákban	60	264	421	120	135
Összesen	120	242	417	116	105

továbbá minden 1,000 tanuló közül a rendkívüli tantárgyak egyikét-másikat sikerrel tanulta 110.

Az érettségi vizsgát minden 1,000 vizsgálatra jelentkezett közül 838 sikerrel és 162 siker nélkül tette le.

Az érettségi vizsgálatra jelentkezőkből készül:

	a gymnasiumbeli közül	a reáliskolai
a theologiai pályára	439 = 19.4%	6 = 2.4%
a bölcsészeti „	100 = 4.4 „	8 = 2.8 „
a jogi „	438 = 19.4 „	15 = 5.3 „
az orvosi „	293 = 12.9 „	17 = 6.0 „
a mérnöki „	74 = 3.2 „	52 = 18.3 „
az építészeti „	17 = 0.7 „	15 = 5.3 „
a gépészmérnöki pályára	22 = 0.9 „	20 = 7.0 „
a vegyészi „	12 = 0.5 „	8 = 2.8 „
a gazdasági „	195 = 8.6 „	26 = 9.1 „
az erdészeti s bányászati pályára	70 = 3.1 „	14 = 4.9 „
ipari pályára	29 = 1.2 „	17 = 6.0 „
pályaválasztás iránt nem határozott	195 = 8.6 „	45 = 16.2 „

A középiskolai tanárokról. Hazánk középiskoláiban az 188^{2/3}-iki tanév alatt mindent összevéve 2,511 tanár és tanító működött. Elétszám a két rendbeli középiskolában a következőképpen oszlott meg, ugyanis a 150 gymnasiumban volt 2,022 (százalékos arányban számítva az egészből 80.9%), a 28 reáliskolában 489 (százalékos arányban számítva az egészből 19.1%).

A mennyiben pedig a két nemű tanintézet közül a gymnasiumok az egésznek 84.2%, ellenben a reáliskolák 15.8%-át tették, kiderül, hogy a reáliskolákban a tanári személyzet átlag 3.3%-nyi arányban magasabb létszámban állott.

Az 188^{2/3}-iki tanévben alkalmazott és működő középiskolai tanár és tanító közül általában 1,644-nek = 65.5 volt oklevele, ellenben 867-nek = 34.5 nem.

A középiskolai tanárokat képző intézetek. Nyilvános jellegű intézet kettő állott fenn 1882-ben: 1. a budapesti, 2. a kolozsvári. A budapesti tanárképző intézetbe 39 tanárjelölt iratkozott be; vizsgára jelentkezett 36, képesíttetett 27. Az intézet fentartására fordítottatott 17,959 frt. A kolozsvári tanárképző intézetnél 34 tanárjelölt iratkozott be, kik közül 22 jelentkezett vizsgára, köztük 19 kielégítő eredménnyel. Az intézet fentartási költsége 12,820 frt.

A középiskolák bevételeiről. A bevételeket tekintve, Magyarország 178 középiskolájának fentartása az 188^{2/3}-iki tanévben mindent beleszámítva 3.465,997 forintba került. Ez összegből a 150 gymnasiumra esett 2.739,541 frt, vagyis az egésznek 78.9%-ka, a 28 reáliskolára esett 726,456 frt, vagyis az egésznek 21.1%-a.

Állami s államilag segélyezett felsőbb leányiskolákról. Az 188^{1/2}. tanévben 6 intézet létezett. Ezeknek statisztikai viszonyai a következőkből látszanak:

	növendékek száma	tanárok	öszes költség
budapesti	353	17	51,739 frt
kolozsvári	90	7	7,932 »
lőcsei	39	5	9,419 «
máramaros-szigeti	28	6	5,325 «
soproni	75	9	14,144 «
trencsényi	37	7	8,316 «

Egy-egy növendék került

Budapesten	---	---	---	---	---	146	frtba
Kolozsvártt	---	---	---	---	---	88	"
Löcsén	---	---	---	---	---	244	"
M.-Szigeten	---	---	---	---	---	200	"
Sopronban	---	---	---	---	---	188	"
Trencsénben	---	---	---	---	---	224	"

A hittani intézetek. A budapesti tudomány-egyetemmel kapcsolatos hittani tanfolyammal együtt, az 188²/₃-iki tanévben összesen 55 hittani intézet tartatott fenn a hazában.

Ezen ötvenöt hittani intézet közül

az állam hatósága alá tartozott	---	---	---	---	---	1
a római kath. egyház hatósága alá tartozott	31					
a görög " " " " " "	4					
a " keleti " " " " "	4					
az ágost. hitv. " " " " "	8					
a helvét " " " " "	5					
az unitárius " " " " "	1					
mózeshitű rabbiképezde	---	---	---	---	---	1

A hittani intézetek hallgatóinak, illetőleg növendékeinek száma volt 2,039, és pedig vallásra nézve

római katolikus hitvallású	---	810	=	39.7%
görög	"	284	=	13.9 "
" keleti	"	263	=	12.9 "
ágostai hitvallású	---	167	=	8.2 "
helvét hitvallású reformált	---	452	=	22.1 "
unitárius	---	7	=	0.5 "
mózeshitű	---	56	=	2.7 "
Összesen	2,039	=	100%	

Az 55 hittani intézetben 307 tanár — az igazgatókat bele nem értve — működött.

A jogakadémiák. Az 188²/₃-iki tanévben 13, különféle jellegű jogakadémia, vagy miként azt némely fentartók nevezik, joglyceum létezett az országban.

1. Jellegüket tekintve, volt közöttük: az állampénztárból fentartott jogakadémia 1, a tanulmányi alap terhére fenállott 4, az egri érsekség által fentartott róm. kath. jellegű 1, s a pécsi püspökség terhére eső róm. kath. jellegű 1. Továbbá: az ágost. hitv. evang. egyház által fentartatott 1, s végre a helv.

Az egyes hitfelekezetek az egyetemi hallgatók között átlagban következő arányban voltak képviselve:

római katolikus	---	---	---	---	---	40.8
görög	"	---	---	---	---	2.2
" keleti	---	---	---	---	---	3.2
ágostai	---	---	---	---	---	10.9
helvét	---	---	---	---	---	13.2
unitárius	---	---	---	---	---	0.3
zsidó	---	---	---	---	---	29.4

A bpesti egyetemen a szabályszerű vizsgálatok és szigorlatok száma 3,394 volt, ezek között 1,263 szigorlat. A vizsgálatra jelentkezők közül 1,597 = 74.8%-nál az eredmény elfogadtatott, 331 = 15.5%-nál a vizsgálat felfüggesztetett és 203 = 9.7%-nál az illető visszautasított. A szigorlatoknál 766 esetben = 60.7 a szigorlat elfogadtatott, 347 = 27.6%-nál felfüggesztés, 150 = 11.7%-nál visszautasítás történt. A jog- és államtudományi karnál különösen volt I. alapvizsgálat 481, képesített 300, II. alapvizsgálat 386, képesített 231; jogtudományi államvizsgálat 118, képesített 92; államtudományi állami vizsgálat 243, képesített 144. Az orvosi karnál elővizsgálat volt 691, elfogadtatott 645, a bölcsészeti karnál vizsgálat 125, elfogadtatott 89.

Szigorlatok voltak az egyes karoknál, és pedig: a jog- és államtudományi karnál 741, elfogadtatott 410; az orvosi karnál orvosi szigorlat 510, elfogadtatott 344.

A tudori avatások a következő eredményt tüntetik fel: Hittudományi tudorrá avattatott 1; jog- és államtudományi tudorrá 8, jogtudományi tudorrá 122, államtudományi tudorrá 10, egyetemes orvostudorrá 82, orvostudorrá 8, bölcsészettudorrá 27, tehát összesen 258-an avattattak fel.

Az egyetem *szükséglete* a lefolyt tanévben személyi járandóságok czímén 330,430 frt 81 kr.; dologi kiadások czímén 172,641 frt 52 kr., ösztöndíj jutalmak stb. czímén 17,131 forint 56 kr.

2. *A kolozsvári egyetem.* Beiratkozott hallgató volt 188^{2/3}-iki tanévben, és pedig az I. félévben :

	rendes	rendkívüli
jogtudományi kar	217	12
orvostudományi kar	106	3
bölcsészeti kar	65	6
math. természettudományi kar	43	6
összesen	431	27

A II. félévben :

	rendes	rendkívül
jogtudományi kar	215	8
orvostudományi kar	101	6
bölcsészeti kar	58	1
math. természettudományi kar	42	10
összesen	416	25

A fentartási költségek. 1. Személyi járandóságok 134,416 forint 04 kr., 2. jutalmak, segélyek stb. 12,627 forint 91 kr., 3. dologi szükségletek 42,231 frt 70 kr., összesen 189,275 forint 65 kr.

3. *Szülésznőket képző bábatanfolyamok.* Szülésznői tanfolyam tartatott összesen 188^{2/3}-ben nyolcz és pedig Budapesten 2, Kolozsvártt 1, Nagy-Szebenben 1, Nagy-Várad és Pozsonyban 2—2; összesen beiratkozott 308, oklevelet nyert 279.

4. *József-műegyetem.* A hallgatókról következő adatok nyújtanak felvilágosítást :

			rendes	rendkiv.
az építészeti osztályban	I. félév		40	—
„	II. „		39	—
mérnöki	I. „		342	—
„	II. „		314	—
gépész-mérnöki	I. „		131	—
„	II. „		121	—
vegyészi	I. „		24	—
„	II. „		20	—
egyetemes	I. „		27	—
„	II. „		21	—
rendkívüli	I. „		—	26
„	II. „		—	26
Összesen I. félév			564	26
II. „			515	26

Egyéb intézetek. a) *Közművelődési intézeteink.* Közművelődési viszonyaink statisztikai képét még a következő adatokban is találjuk: 1. Az országos zeneakadémia. A növendékek száma 188^{2/3}-ban volt: fi 35, nő 87, összesen 122. A tanévet befejezte 97. 2. Az országos minta rajztanoda és rajztanárképezde. Ezen intézet növendékeinek száma 188^{2/3}-ban volt: a téli félévben 108, a nyári félévben 101. 3. A gyakorlati festészeti szakosztály növendékeinek száma volt 188^{2/3}: 14.

b) *Emberbaráti intézetek.* Az emberbaráti intézetekben 188^{2/3}-ban el volt helyezve;

	fiú	leány	összesen
a siketnémák váci kir. orsz. intézetében	61	35	96
az izraelita siketnémák bp. országos int.	32	28	60
a vakok országos intézetében --- --- ---	66	21	87
a hülyék budapesti intézetében --- --- ---	—	—	16

E számok láttára ki nem volna meggyőződve arról, mennyi még a teendőnk ezen a téren!

c) *Kisdedóvodák.* Az 188^{1/2}-ben 321 kidedóvó intézet létezett. 1881 óta a szaporodás 12. Az óvodákban 15,484 fiú, 16,951 leány, összesen 32,435 kised részeseült nevelésben. A kisedóvók nevelésével összesen 485 egyén foglalkozott, ezek között 296 képesített. A kisedóvó intézetek összes fentartási költsége 250,286 frtot tett.

Kisedóvó képzőintézet 1882-ben 2 állott fenn: 1. az orsz. kisedóvó egyesületé és a központi Fröbel-nőegyleté. Az elsőben 61, a másodikban 36 növendék tanítottatott és 36 illetőleg 16 képesítettetett.

Érdekesnek tartjuk végül a tanügy fontos mozzanatainak alakulását hazánk legújabb árájában összehasonlítani. Ez összehasonlítás eredményei a következők:

a) *Népoktatás.*

	1867	188 ^{2/3}
A tanköteles gyermekek száma --- ---	2.023,373	2.215,387
Tényleg iskolába járt --- --- ---	1.068,233	1.697,984
A népiskolák száma --- --- ---	13,716	15,993
A néptanítók „ --- --- ---	17,492	22,396
A népoktatás költségei 1869-ben --- frt	3.760,000	11.755,625

b) *Középiskolák.*

	1867	188 ² / ₃
Gymnasiumok száma	146	150
Reáliskolák	24	28
Gymnasiumi tanulók száma	31,382	32,904
Reáiskolai	2,825	4,792
Gymnasiumi tanárok száma	1,633	2,002
Realiskolai		489

c) *Főiskolák.*

	1867	188 ² / ₃
A budapesti egyetem hallgatóinak száma	1,726	3,272
József-műegyetem	273	590
Jogakadémiák és lyceumok hallgatóinak száma	1,676	798

LXXII.

Igazságszolgáltatás.

A magyarországi I., II. és III. folyamodású kir. bíróságok által az 1881. év folytán elintéztetett:

	Polgári*	Telek- könyvi b e a d v á n y o k	Büntető	Birói**	Fe- gyelmi
A m. k. Curia mint sem- mítőszék	23,987	—	23	—	—
A m. kir. Curia mint leg- főbb ítélőszék	12,358	—	13,419	—	473
A budapesti kir. ítélőtábla	61,659	—	58,078	153	941
A maros.-vásárhelyi kir. ítélőtábla	8,803	—	7,950	50	267
Az elsőfolyamodású kir. törvényszékek	709,843	682,495	373,605	—	3,065
A királyi járásbíróságok	1,558,394	633,678	841,195	—	—
Összesen	2,375,044	1,316,173	1,294,270	203	4,746
1881	2,577,124	1,303,384	1,168,148	195	5,287

Büntettek és vétségek. A vizsgálatok menetét és eredményét az első bírósági kir. törvényszékek és járásbíróságoknál a következő adatok mutatják.

* Urbéri, váltó, kereskedelmi és bánya (II. és III. bíróságoknál telekkönyvi is). — ** Gyakorlati és telekkönyvi vizsgálatot tárgyazó.

A) A feljelentések és vizsgálatok száma és eredménye, valamint az érdekelt vádlottak száma:

	Az e. f. kir. tör- vénysekeknél	Az e. f. kir. bíróóságoknál
I. A följelentések száma, melyek az 1880. év végén elintézetlenül maradtak...	6,945	16,928
Az év folytán beérkezett feljelentések száma	53,510	143,746
A feljelentések összes száma	60,455	160,674
1. Ezek közül az év folytán elintéztetett:		
a) mint bünvádi eljárásra nem alkalmasak elutasítás által	3,401	4,714
b) a vizsgálat megindítása, illetve a tárgyalás elrendelése által	51,369	127,988
c) más hatóságokhoz lett áttétel, vagy más vizsgálatba beolvasztás által	2,390	5,240
2. Összes száma az elintézett feljelentéseknek	57,160	137,942
3. Azon feljelentések száma, melyek az év végével elintézetlenül maradtak	3,295	22,732
II. A vizsgálatok száma, melyek 1880. év végével befejezetlenül maradtak	16,642	—
Az év folytán megindított vizsgálatok száma	51,369	—
A vizsgálatok összes száma	68,011	—
1. Ezek közül az év folytán befejeztettek:		
a) az eljárás megszüntet se által	20,894	—
b) vád alá helyezés által	7,840	—
c) közvetlen végtárgyalásra idézés által	13,311	—
d) más hatóságokhoz lett áttétel, vagy más vizsgálathoz való csatolás által	4,049	—
2. A befejezett vizsgálatok összes száma	46,094	—
3. Azon vizsgálatok száma, melyek az év végével befejezetlenül maradtak	21,917	—
III. Azon vádlottak száma, kik iránt a vizsgálat az 1880. évben befejezetlenül maradt	30,455	22,387
Az év folytán vizsgálat alá helyezett vádlottak száma	75,546	187,896
A vádlottak összes száma	106,001	210,283
1. Azon vádlottak száma, kik iránt a vizsgálat az év folytán elintéztetett és pedig:		
a) az eljárás megszüntetése által	32,201	23,701
b) vád alá helyezés, v. közvetlen végtárgyalásra idézés által	33,371	146,464
c) más hatóságokhoz lett áttétel, v. más vizsgálatba lett beolvasztás által	6,053	7,231
2. Azon vádlottak száma, kik iránt a vizsgálat az év folytán befejezést nyert	71,625	177,396
3. Azon vádlottak, kikre nézve a vizsgálati eljárás az év végével be nem fejeztetett	34,376	32,887

B) A vizsgálati fogságban levő személyek száma. A vizsgálat alatti személyek száma, kiknek fogsága az előző év végével meg nem szűnt 3,388. A vizsgálat alatti személyek száma, kiknek fogsága az év folyamában kezdődött 23,758. A fogságban vizsgált személyek összes száma 27,146. Ezek közül illetőség tekintetében tartozik: *a)* az e. f. kir. törvényszékekhez 20,964; *b)* az e. f. kir. járásbiróságokhoz 6,182. Azon vizsgálati fogságban levő személyek száma, kiknek fogsága az év folytán megszűnt, miután: *a)* 1—8 napig tartott 9,518; *b)* 8—30 napig tartott 5,876; *c)* 1—3 hóig tartott 4,716; *d)* 3—6 hóig tartott 1,987; *e)* hat hótól egy évig tartott 1,322. Azon vizsgálati fogságban levő személyek száma, kiknek fogsága az év folytán megszűnt és pedig: *a)* vizsgálat közbeni szabadlábra helyezettetés folytán 10,026; *b)* vizsgálat megszüntetése vagy felmentő ítélet folytán 2,167; *c)* jogérvényes elítéltetésfolytán 8,951; *d)* szökés folytán 38; *e)* haláleset folytán 76; *f)* kik más hatóság fogházába szállítottak 2,161. Azon vizsgálat alatti személyek száma, kiknek fogsága ez évben véget ért 23,419. Ezek közül illetőség tekintetében tartozik: *a)* az e. f. kir. törvényszékekhez 6,041; *b)* az e. f. kir. járásbiróságokhoz 17,378. Azon vizsgálat alatti személyek száma, kik az év végével fogságban maradtak, még pedig *a)* a kir. törvényszék hatáskörébe tartozó vizsgálati ügyekben 141; *b)* a kir. járásbiróságok hatáskörébe tartozó vizsgálati ügyekben, melyekben a kir. járásbiróságok mint ítélő biróságok járnak el 3,586. A vizsgálati fogságba helyezett személyek által fogságban töltött napok összes száma: 1,244,494. Ebből egy vizsgálati fogolyra átlag esik: *a)* az e. f. kir. törvényszékeknél 57 nap; *b)* a kir. járásbiróságoknál 8 nap.

C) A tárgyalásra utasított személyek száma. — Azon személyek száma, kik az 1880. év végén tárgyalásra utasítva maradtak 28,578. Az év folyamán tárgyalásra utasított személyek száma 179,835. A tárgyalásra utasítottak összes száma 208,413. Ezek közül az év folytán megtartott tárgyalás alapján: 1. a vád alól felmentetett; *a)* a királyi törvényszékek

által 8,417; *b)* a királyi járásbiróságok által 36,402; 2. a vádbeli bűncselekményért elítéltetett; *a)* az e. f. királyi törvényszékek által 19,179; *b)* az e. f. királyi járásbiróságok által 47,244; 3. más bűncselekményért elítéltetett; *a)* az e. f. kir. törvényszékek által 2,509; *b)* az e. f. kir. járásbiróságok által 2,228. A kir. törvényszékek által elítéltek összes száma 21,688. A királyi járásbiróságok által elítéltek összes száma 49,472. A tárgyalásra utasítottak száma, kik ellen a tárgyalás az év folytán meg nem tartatott, mivel: 1. a vád visszavonattott 51,418; 2. vádlott meghalt 574; 3. vádlott megszökött 773. Az év végén tárgyalásra utasítva maradt, még pedig: *a)* az e. f. kir. törvényszékeknél 8,533; *b)* az e. f. kir. járásbiróságoknál 31,136.

A szabott büntetés nemére és tartamára nézve elítéltetett: halálra 20, életfogytiglan tartó fegyházra 29, tiztől 15 évig tartó fegyházra 134; 5—10 évig tartó fegyházra 361, börtönre 69; 2—5 évig tartó: fegyházra 2,007, börtönre 874, fogházra 19; 1—2 évig tartó: államfogházra 1, börtönre 2,234, fogházra 198; 6 hótól egy évig tartó: államfogházra 1, börtönre 5,490 fogházra 738; 1—6 hóig tartó: államfogházra 6, fogházra 9,362, 14 naptól 1 hóig tartó fogházra 9,840; 1—14 napig tartó: államfogházra 4, fogházra 24,156, pénzbüntetésre: 100 frttól 1,000 frtig 335, 100 frton alul 15,282.

Az elítéltek személyes viszonyaira nézve a következő százalékos számok nyújtanak felvilágosítást:

Az e. f. kir. törvényszékek által elítéltek közt nemre nézve volt (%): 87.59 férfi, 12.41 nő. Életkorra nézve 16 éven alul 1.63 férfi, 2.00 nő. 16—20 évig 12.47 férfi, 18.05 nő. 21—23 évig 15.89 férfi, 12.11 nő. 24—30 évig 28.91 férfi, 24.41 nő. 31—40 évig 23.00 férfi, 22.07 nő. 41—50 évig 11.80 férfi 13.77 nő. 51—60 évig 4.65 férfi, 5.50 nő. 60 éven felül 1.65 férfi, 2.12 nő. Családi állapota szerint nőtlen vagy hajadon 44.94 férfi, 41.08 nő, nős vagy férjes 51.90 férfi, 46.36 nő, törvényesen elvált 0.13 férfi, 0.26 nő, özvegy 3.03 férfi, 12.30 nő. Gyermekkel biró volt 45.59 férfi, 50.93 nő. Vallásra nézve volt róm.

kath. 47.25, görög kath. 10.22, görög keleti 16.98, ágostai 6.00, helvét 14.06, unitárius 0.39, izraelita 5.04, egyéb vallásu vagy felekezet nélküli 0.06. Anyanyelvére nézve magyar 50.89, német 9.12, tót 12.11, román (oláh) 18.55, orosz (ruthén) 1.32, horvát 1.17, vend 0.47, örmény 0.02, szerb 5.30 egyéb külföldi 1.05. Hivatása vagy mesterségére nézve tudományos vagy művészeti foglalkozásu 0.48, köztisztviselő 1.20, birtokos vagy haszonbérő 18.81, évi szolga 10.44, napszámos 24.05, iparos, bányász és kohász 10.20, a kereskedelem és forgalomnál önálló vállalkozó, segéd és napszámos 4.46, jövedelemből élő 0.20, alamizsnából élő 0.42, házi cseléd 7.77, napszámos 13.62, határozott foglalkozás nélküli 8.35. Miveltségi fokára nézve volt 57.40 ki írni és olvasni nem tudott. Vagyonai állapotára nézve az elítélteknek 74.21 teljesen vagyon nélküli. Honosságra nézve magyar honos 98.73, külföldi 1.27. Előéletre nézve volt 72.85 férfi és 79.94 nő, ki még soha büntetve nem volt, 15.52 férfi és 13.93 nő, ki hason nemű büntetett vagy vétség miatt már volt büntetve, 11.63 férfi és 6.13 nő, ki külön nemű büntetett vagy vétségért már volt büntetve.

A kir. jbiróságok által elítéltek közt nemre nézve volt %-ban 77.04 férfi 22.96 nő. Életkorra nézve 16 éven alul 1.19 férfi és 0.92 nő, 16—20 évig 9.56 férfi 8.78 nő, 21—30 évig 44.32 férfi és 42.59 nő, 31—40 évig 26.02 férfi és 27.83 nő, 41—60-ig 17.54 férfi és 18.59 nő, 60 éven felül pedig 1.37 férfi 1.29 nő. Családi állapot szerint nőtlen vagy hajadon 35.09 férfi, 20.76 nő. Nős vagy férjes 60.57 férfi, 65.51 nő, törvényesen elvált és özvegy 4.34 férfi és 13.73 nő. Családi viszonyára nézve az elítéltek közt volt gyermekkel biró 57.15 férfi és 66.11 nő. Vallásra nézve volt 41.28 róm. kath., 11.88 görög kath., 19.47 görög keleti, 8.71 ágostai, 14.22 helvét, 0.55 unitárius, 3.84 izraelita, 0.05 egyéb vallásu vagy felekezet nélküli. Anyanyelve szerint 45.05 magyar, 10.27 német, 13.52 tót, 23.43 oláh (román), 1.38 orosz (ruthén), 1.23 horvát, 0.29 vend, 0.07 örmény, 4.27 szerb, 0.49 egyéb külföldi. Foglalkozásra nézve : határozott foglalkozás nélküli 6.43, tudományos vagy művészeti foglalkozásu 0.49, köz-

tisztviselő 0.27, földbirtokos 33.14, évi szolga 8.30, napszámos, cseléd 39.97, iparos kereskedő vagy gyáros 5.26, iparos-, kereskedő-segéd vagy gyármunkás 4.30, jövedeleméből élő 1.32, alamizsnából élő 0.52. Miveltségi fokára nézve volt 55.99 ki írni és olvasni nem tudott. Vagyoni állapota szerint 51.07 teljesen vagyontalan. Előéletére nézve még soha büntetve nem volt 78.15 férfi, 82.97 nő, hasonnemű bűncselekményért büntetve volt 10.96 férfi, 9.54 nő, külön nemű bűncselekményért büntetve volt 10.89 férfi, 7.49 nő.

Kihágások. Az e. f. kir. törvényszékek és kir. járásbiróságoknál 1881-ben összesen feljelentés történt 34,164; a vádlott személyek száma 46,015, ezekből elítéltetett 22,330, és pedig 60—90 napi elzárásra 190, 30—60 napi elzárásra 491, 15—30 napi elzárásra 1726, 1—15 napi elzárásra 10,858, egy napon alóli elzárásra 348, pénzbüntetésre 8,909, szakfoglalkozástóli eltiltásra 3, ipar- vagy üzletjogosultság elvonására 1, kiutasításra 4.

Az e. f. kir. törvényszékek és járásbiróságok fogházai. A vizsgálati fogságban levők száma tett 1880 év végén 2,992 férfi és 396 nő, a jogérvényes marasztaló ítélet folytán letartóztatottak száma 1880 év végén 4,935 fi, 466 nő, az 1881 év folytán tett a szaporodás amott 19,995 fi, 3,763 nő, emitt 37,666 férfi, 6,924 nő. A jogérvényes ítélet alapján letartóztatottak közül fegyházra ítéltetett 1533, börtönre 8,497, fogházra 39,958, államfogházra 3. Kihágás miatt jogérvényes ítélet alapján letartóztatva volt ez évben 11,356 fi, 2,822 nő. Ezek közül eredetileg elzárásra volt ítélve 10,207, pénzbüntetésre pedig 3,971.

Az országos fegyintézetek és kerületi börtönök. A fegyintézetek és kerületi börtönökben levő fegyenczek létszáma az év elején 2,789-et tett; a szaporodás tett 1,591, a csökkenés 1,176-at és pedig vizsgálat végett kiadás által 6, a büntetés kiállása által 657, kegyelem folytán elbocsáttatott 109, megszökött és be nem hozatott 35, más fegyintézetbe adatott 92, feltételes szabadlábra helyeztetett 140, meghalt 137; az év

végével tett a létszám 3,204. Az élelmezési napok száma volt összesen 1.039,118. A fegyenczek személyes viszonyairól feljegyezzük a következőket: Nem szerint volt 3,972 férfi, 408 nő; szülőhelye szerint volt 4,309 belföldi, 56 ausztriai, 15 külföldi; születésére nézve volt 4,263 törvényes, 117 törvénytelen születésű. Korára nézve 20 éven alul 249, 20—30-ig 1,872, 30—40-ig 1,287, 40—50-ig 642, 50—60-ig 250, 60-on túl 80. Anyanyelvére nézve volt magyar 1,989, német 344, tót 515, ruthen 66, illir (szerb) 238, horvát 57, román 959, más nemzetiségű 212. Vallásra nézve 1,964 róm. kath., 507 görög kath., 867 görög keleti, 209 ágostai, 670 helvét, 25 unitárius, 134 zsidó, 4 más vallásu. Családi állapotára nézve 2,155 nőtlen, 1,813 házas (közte 1,298 gyermekkel). Hivatásra nézve volt 2,158 napszámos, cseléd, 1,222 földmivelő, 44 tudományos vagy művészeti foglalkozásu. Miveltségi fokára nézve olvasni írni nem tudó 2,583. Az egészségi állapot 3,919-nél jó volt. A kiszabott büntetés 2,130-nál egyszerű, 694-nél súlyos, 879-nél 5—10 évig tartó, 674-nél 10—20 évig tartó börtön volt.

Az oktatás a fegyintézetek és kerületi börtönökben következő volt: vallásban taníttatott 4124, olvasás, írás és számolásban 1,493, kézi munkában 908, művességben 3,325, mezőgazdaságban 123, egyéb tárgyakban 396.

A munka-napok száma volt 710,461. A kereset céljából töltött munka-napok száma 515,026. A munka tiszta jövedelme 111,875 frt 49 kr.; miből az államra esik 82,007 frt 67 kr., a fegyenczekre 29,867 frt 81 kr. A kilépett fegyenczek közül nem takarított semmit 55, husz frton alul takarított 753, husztól 50 frtig 187, ötventől 100 frtig 31, és 7 volt, ki 100 frton felül takarított.

Az előbbi évekre visszatekintve különösen a bűnügyre nézve a következő eredményeket találjuk:

A följelentések száma tett:

1873	---	---	---	40,782	1877	---	---	---	---	47,950
1874	---	---	---	43,635	1878	---	---	---	---	47,951
1875	---	---	---	44,944	1879	---	---	---	---	47,022
1876	---	---	---	44,071	1880	---	---	---	---	57,754

A büntett miatt perbefogottak száma tett:

	A mult év végén	A jelen évben
1873	14,554	34,294
1874	14,732	35,922
1875	12,853	36,116
1876	11,903	35,046
1877	11,865	34,806
1878	12,201	33,355
1879	10,602	33,332
1880	11,024	34,189

A perbefogottak közül elítéltetett (%):

1873	67.53	1877	69.59
1874	66.84	1878	71.57
1875	69.01	1879	73.46
1876	69.56	1880	71.74

Büntett miatt elítéltetett:

1873	20,976	1877	23,033
1874	23,471	1878	22,895
1875	23,842	1879	23,351
1876	22,592	1880	24,194

Elítéltetett a következő büntettek miatt (%):

	1875	1876	1877	1878	1879	1880
az államkötelék ellen	0.27	0.36	0.27	0.44	0.23	0.29
a közintézkedések ellen	18.27	17.43	18.56	19.87	20.06	19.77
a vallás és közerkölcsiség ellen	1.31	1.39	1.28	1.38	1.77	1.75
az emberélet ellen	5.45	6.62	6.21	5.87	6.60	5.39
a testi épség és egészség ellen	18.86	21.63	19.38	17.65	20.95	19.10
a személyes szabadság ellen	0.01	0.09	0.05	0.08	0.00	0.03
a becsület ellen	0.32	0.28	0.34	0.21	0.37	0.41
a vagyon ellen	55.51	52.20	53.96	54.50	50.02	53.26

Elítéltetett:

	1875	1876	1877	1878	1879	1880
halálra	0.15	0.08	0.15	0.19	0.10	0.06
életfogytiglan tartó börtönre	0.06	0.04	0.06	0.03	0.02	0.03
10—20 évig	0.65	0.52	0.54	0.44	0.41	0.35
5—10	1.49	1.26	1.18	1.15	1.10	1.02
1—5	16.26	16.50	15.35	14.68	14.76	14.64
1 éven alúl	81.39	81.60	82.72	83.51	83.61	86.90

Visszaeső volt az összes elítéltek között (%):

	Férfi	Nő
1873	17.79	15.89
1874	18.02	13.59
1875	19.06	13.96
1876	17.59	14.57
1877	17.85	15.77
1878	19.82	14.18
1879	18.25	15.98
1880	19.55	16.89

LXXIII.

A kereskedelmi és váltótörvényszék.

A budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszék ügyforgalma az 1883. évben volt: I. A beadványok száma volt összesen 59,025, elintéztetett 58,625, hátralék az év végén 400. — II. Váltóperek száma összesen volt 13,158. (Ebből 1,443 állami hivatalnokok, törvényhatósági s társulati tisztviselők, 266 katonák, 5,268 kereskedők, 2,171 földbirtokosok ellen lett indítva, a többi 3,947 egyéb polgári állásu alperesekre esik.) Az 1883. évben elintéztetett, illetőleg befejeztetett összesen hivatalból visszautasító végzéssel 97, sommás végzéssel 11,581, megszüntetési végzéssel 220, makacssági ítélettel 397, egyezséggel 64, ügydöntő végzéssel 48, érdemleges ítélettel 683, összesen elintéztetett 13,090; ez év végén folyamatban maradt 68. — III. Váltójogi eljárás alá tartozó egyéb perek és peren kívüli váltóügyek száma összesen 413, ebből elintéztetett 397, folyamatban maradt 16. — IV. Kereskedelmi perek száma: hátralék 1882-ből 138, érkezett 1883-ban 725, összesen 863. 1883. évben elintéztetett 693, illetékességi kifogás folytán elutasítással 11, megszüntetési végzéssel 179, makacssági ítélettel 164, egyezséggel 32, érdemleges ítélettel 307, összesen 693, az év végén folyamatban maradt 170. — V. A perenkívüli kereskedelmi ügyek száma 25, melyek mind elintéztetést nyertek. — VI. C-ődök száma: hátralék 1882. évből 90, érkezett 1883. évben 45, összesen 135, befejeztetett 41; ezek közül vagyon felosztással 24, egyezés által 12, felosztandó tömeg hiánya miatt 5,

az 1883. év végén folyamatban maradt 94. Ítélet hozatott: valódiság iránt 1, osztályozás iránt 3, fizetési 1. — VII. Czeg-ügyek: bejegyzések összes száma 488. Ezek közül 218 egyéni, 122 társas és 148 pótbejegyzések. Czegettörlések száma 197. Ezek közül 91 egyéni, 65 társas és 41 póttörlés. — VIII. Közhitel-papírok megsemmisítése 74. — IX. A m. földhittelintézet ügyei-nek száma 423. — X. Felebbezés elintéztetett 935. Ezek közül helybenhagyó határozattal 688, megváltoztató határozattal 183, feloldó határozattal 64. — XI. Elnökségi ügyek száma 991.

LXXIV.

A tőzsdebíróság.

A budapesti tőzsdebíróság működéséről a következő adatok nyujtanak fölvilágosítást:

	Felvett óvások	Megindított keresetek	Hozott ítéletek	Egyezségek	Végrehaj- tások
1871	827	708	515	193	30
1872	1,402	857	656	183	69
1873	2,662	1,154	651	503	151
1874	1,288	931	610	321	159
1875	1,196	857	469	280	101
1876	1,094	982	618	314	72
1877	1,148	1,046	632	362	73
1878	1,009	890	568	380	65
1879	1,007	794	498	263	62
1880	1,018	819	525	240	71
1881	1,092	987	662	249	49
1882	1,073	1,127	727	295	78
1883	852	959	672	202	89

LXXV.

Az országgyűlési választók.

A politikai élet statisztikájának egyik legérdekesebb mo-
zanata az országgyűlési választók statisztikája. Ujabb időben
a statisztika ezen ága mindenütt igen nagy figyelemben része-
sül. Ez okból már az Évkönyv tavali folyamában közöltem az
országgyűlési választók számát megyénként. Ezuttal a nagyobb

részletezést is tartottam érdekesnek, különös tekintettel a választói jog alapjára; összehasonlítást iparkodtam tenni egy előbbi kornak adataival, valamint más európai államokkal a választók számára vonatkozólag.

Az országgyűlési képviselőválasztók száma az 1884. évre érvényes állandó névjegyzék szerint tesz:

I. Megyékben.

		A választók száma	
		kerületenként	tvhatóságokként
Garbócz-Bogdány	---	1,687	—
Göncz	---	2,060	—
Nagy-Ida	---	1,625	—
Szepsi	---	1,656	—
Szikszo	---	1,595	—
Görgő	---	495	—
Szin	---	647	—
Összesen Abauj-Tornamegyében	---	—	9,765
Alvincz	---	819	—
Magyar-Igen	---	580	—
Maros-Ujvár	---	670	—
Nagy-Enyed	---	737	—
Összesen Alsó-Fehérmegyében	---	—	2,806
Borosjenő	---	1,603	—
Jószáshely	---	1,497	—
Kis-Jenő	---	1,831	—
Pécska	---	2,474	—
Radna	---	1,595	—
Uj-Szent-Anna	---	2,503	—
Világos	---	1,746	—
Összesen Aradmegyében	---	—	13,249
Alsó-Kubin	---	3,493	—
Bodró	---	5,871	—
Összesen Árvamegyében	---	—	9,364
Almás-Bács	---	2,776	—
Apatin	---	2,775	—
Hódság	---	3,027	—
Kernyaja	---	2,984	—
Kulpin	---	3,097	—
Ó-Becse	---	3,389	—
Ó-Kanizsa	---	2,967	—
Rigyicza	---	3,339	—
Titel	---	2,520	—
Tovarisova	---	3,133	—
Uj-Verbász	---	3,188	—
Összesen Bács-Bodrogmegyében	---	—	33,195

		A választók száma	
		kerületenként	tvhatóságokként
Dárda (baranyai járás)...	---	3,363	—
Mohács	---	3,564	—
Pécsvárad	---	2,691	—
Sásd (hegyháti járás)	---	3,655	—
Siklós	---	3,326	—
Szalánta (pécsi járás)	---	3,826	—
Szent-Lőrincz	---	3,776	—
Összesen Baranyamegyében	---	—	24,201
Aranyos-Marót	---	2,524	—
Léva	---	3,362	—
Ujbánya	---	2,110	—
Összesen Barsmegyében	---	—	7,996
Gyoma	---	3,399	—
Orosháza	---	3,269	—
Összesen Békésmegyében	---	—	6,668
Felvidék	---	2,853	—
Kászony	---	2,390	—
Munkács	---	1,614	—
Tiszahát	---	2,848	—
Összesen Beregmegyében	---	—	9,705
Besztercze	---	1,119	—
Naszód	---	820	—
Összesen Besztercze-Naszódmegyében	---	—	2,019
Báránd	---	1,411	—
Belényes	---	2,147	—
Bihar	---	1,689	—
Magyar-Cséke	---	2,474	—
Élesd	---	3,724	—
Hosszúpályi	---	1,796	—
Margitta	---	2,604	—
Nagyszalonta	---	1,876	—
Székelyhid	---	1,705	—
Tenke	---	2,072	—
Ugra	---	2,011	—
Berettyó-Ujfalú	---	1,808	—
Összesen Biharmegyében	---	—	25,317
Mező-Csáth	---	1,737	—
Dédes	---	2,415	—
Edelény	---	2,037	—
Mező-Keresztes	---	1,693	—
Mező-Kövesd	---	1,793	—
Szirma-Besenyő	---	2,038	—
Összesen Borsodmegyében	---	—	11,713
I. Hermány	---	685	—
II. Vidombach	---	706	—
Összesen Brassómegyében	---	—	1,391

		A választók száma	
		kerületenként	tvhatóságokként
Batonya	---	1,521	—
Nagy-Lak	---	2,119	—
Összesen Csanádmegyében	---	—	3,640
Csik-Karczfalva	---	3,350	—
Csik-Szent-Márton	---	2,474	—
Csik-Szereda	---	2,470	—
Gyergyó-Szent-Miklós	---	3,058	—
Összesen Csikmegyében	---	—	11,352
Szegvár	---	1,162	—
Tápé	---	1,295	—
Összesen Csongrádmegyében	---	—	2,457
Dorog	---	2,050	—
Köbölkut	---	2,396	—
Összesen Esztergommegyében	---	—	4,446
Bodajk	---	2,977	—
Csákvár	---	2,104	—
Rácz-Almás	---	2,000	—
Sár-Keresztur	---	2,330	—
Vaál	---	2,649	—
Összesen Fejérmegyében	---	—	12,060
Alsó-Árpás	---	1,491	—
Fogaras	---	1,870	—
Összesen Fogarasmegyében	---	—	3,361
Jolsva	---	1,739	—
Kövi	---	1,390	—
Putnok	---	1,977	—
Rimaszécs	---	2,166	—
Rimaszombat	---	2,319	—
Rozsnyó	---	1,536	—
Összesen Gömör és Kis-Hontmegyében	---	—	11,127
Győr-Sziget	---	2,055	—
Peér	---	1,703	—
Téth	---	1,610	—
Összesen Győrmegyében	---	—	5,368
Nádudvar	---	2,351	—
Nánás	---	2,213	—
Szoboszló	---	1,802	—
Összesen Hajdumegyében	---	—	6,366
Ilyefalva	---	2,034	—
Kézdi-Vásárhely	---	2,941	—
Kovászna	---	1,620	—
Nagy-Ajta	---	1,230	—
Összesen Háromszék-megyében	---	—	7,825
Ipolyság	---	2,112	—
Némethi	---	3,018	—
Szalka	---	2,639	—
Összesen Hontmegyében	---	—	7,769

						A választók száma	
						kerületenként	tvhatóságokként
Nagy-Füged	---	---	---	---	---	1,549	—
Gyöngyös-Pata	---	---	---	---	---	2,005	—
Kápolna	---	---	---	---	---	2,136	—
Pétervásár	---	---	---	---	---	2,207	---
Poroszló	---	---	---	---	---	2,201	—
Összesen Hevesmegyében	---	---	---	---	---	—	10,098
Déva	---	---	---	---	---	1,304	—
Dobra	---	---	---	---	---	495	—
Hátszeg	---	---	---	---	---	1,367	—
Körösbánya	---	---	---	---	---	1,325	—
Szászváros	---	---	---	---	---	860	—
Vajda-Hunyad	---	---	---	---	---	1,176	—
Összesen Hunyadmegyében	---	---	---	---	---	—	6,527
Jákóhalma	---	---	---	---	---	3,042	—
Karczag	---	---	---	---	---	3,736	—
Kun-Szent-Márton	---	---	---	---	---	1,899	—
Mezőtur	---	---	---	---	---	2,616	—
Szolnok	---	---	---	---	---	2,856	—
Török-Szent-Miklós	---	---	---	---	---	1,983	—
Összesen Jász-Nagykun-Szolnokmegyében	---	---	---	---	---	—	16,132
Balavásár	---	---	---	---	---	712	—
Dicső-Szent-Márton	---	---	---	---	---	1,105	—
Összesen Kis-Küküllőmegyében	---	---	---	---	---	—	1,817
Bánfi-Hunyad	---	---	---	---	---	656	—
Gyalu	---	---	---	---	---	848	—
Kolozs	---	---	---	---	---	1,218	—
Teke	---	---	---	---	---	929	—
Összesen Kolozsmegyében	---	---	---	---	---	—	3,651
Nagy-Igmánd	---	---	---	---	---	2,794	—
Nemes-Ocsa	---	---	---	---	---	2,017	—
Tata	---	---	---	---	---	2,368	—
Udvard	---	---	---	---	---	2,435	—
Összesen Komárommegyében	---	---	---	---	---	—	9,614
Bogsány	---	---	---	---	---	2,557	—
Facset	---	---	---	---	---	1,504	—
Lugos	---	---	---	---	---	2,335	—
Nagy-Zorlencz	---	---	---	---	---	2,820	—
Oravicza	---	---	---	---	---	3,065	—
Szászka	---	---	---	---	---	1,573	—
Karansebes	---	---	---	---	---	6,546	—
Összesen Krassó-Szörénymegyében	---	---	---	---	---	—	20,400
Liptó-Szent-Miklós	---	---	---	---	---	2,910	—
Rózsahegy	---	---	---	---	---	2,782	—
Összesen Liptómegyében	---	---	---	---	---	—	5,692
Magyar-Ovár	---	---	---	---	---	2,488	—
Zurány	---	---	---	---	---	2,241	—
Összesen Mosonmegyében	---	---	---	---	---	—	4,729

A választók száma
kerületenként tvhatóságokként

Huszt	3,884	—
Ökörmező	3,453	—
Suhatag	2,471	—
Sziget	3,267	—
Técső	2,623	—
Vissó	2,729	—
Összesen Máramarosmegyében	—	18,427
Ákosfalva	1,582	—
Gernyeszeg	1,032	—
Maros-Vásárhely	1,292	—
Nyárád-Szereda	2,576	—
Szász-Régen	901	—
Összesen Maros-Tordamegyében	—	7,782
Kóhalom	669	—
Medgyes	1,047	—
Segesvár	833	—
Szent-Agota	972	—
Összesen Nagy-Küküllőmegyében	—	3,551
Balassa-Gyarmat	2,199	—
Fülek	2,235	—
Losoncz	2,598	—
Nógrád	1,759	—
Szécsén	1,303	—
Szirák	2,156	—
Összesen Nógrádmegyében	—	12,250
Érsek-Ujvár	2,287	—
Galgócz	2,465	—
Nagy-Tapolcsán	2,591	—
Nyitra	2,741	—
Privigye	1,985	—
Szakolcza	2,215	—
Szenicz	2,286	—
Vágújhely	1,115	—
Vágvecse	3,002	—
Verbó	2,016	—
Zsámbokrét	1,444	—
Összesen Nyitramegyében	—	24,147
Bazin	1,825	—
Duna-Szerdahely	1,991	—
Galanta	2,640	—
Nagy-Szombat	2,096	—
Somorja	1,828	—
Stomfa-Malaczka	2,120	—
Szempecz	2,105	—
Szent-János	1,796	—
Összesen Pozsonymegyében	—	16,401

		A választók száma	
		kerületenként	tvhatóságokként
Abony	---	2,356	—
Alsó-Dabas	---	2,935	—
Duna-Keczel	---	2,513	—
Duna-Pataj	---	4,120	—
Duna-Vecse	---	2,413	—
Fülöpszállás	---	3,217	—
Gödöllő	---	4,042	—
Monor	---	3,092	—
Ráczkeve	---	3,523	—
Szent-Endre	---	2,921	—
Vác	---	2,323	—
Összesen Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegyében	—	—	33,455
Bártfa	---	1875	—
Eperjes	---	2,319	—
Girárd	---	1,574	—
Héthárs	---	1,968	—
Kis-Szeben	---	2,026	—
Zboró	---	2,486	—
Összesen Sárosmegyében	---	—	12,248
Csurgó	---	2,985	—
Kaposvár	---	3,308	—
Lengyeltóti	---	2,533	—
Marczal	---	2,393	—
Nagy-Atád	---	3,197	—
Szigetvár	---	2,637	—
Szill	---	2,684	—
Tab	---	2,698	—
Összesen Somogymegyében	---	—	22,435
Csorna	---	2,428	—
Eszterháza	---	2,214	—
Kis-Marton	---	2,021	—
Lövő	---	3,074	—
Nagy-Barom	---	3,052	—
Nagy-Marton	---	2,662	—
Összesen Sopronmegyében	---	—	15,451
Kis-Várda	---	1,963	—
Nagy-Kálló	---	1,354	—
Nyir-Bátor	---	1,425	—
Nyir-Bogdán	---	1,780	—
Tisza-Lök	---	2,180	—
Összesen Szabolcsmegyében	---	—	8,702
Keresztény-Sziget	---	788	—
Nagy-Disznód	---	877	—
Szász-Sebes	---	898	—
Ujgyház	---	572	—
Összesen Szebenmegyében	---	—	3,135

A választók száma
kerületenként tvhatóságokként

Aranyos-Medgyes	2,600	—
Csenger	2,554	—
Fehér-Gyarmat	3,538	—
Krassó	3,430	—
Máté-Szalka	2,049	—
Nagy-Bánya	1,323	—
Nagy-Károly	2,802	—
Nagy-Somkut	2,919	—
Összesen Szatmármegyében	—	21,215
Gölniczbánya	917	—
Igló	1,476	—
Késmárk	2,211	—
Lócse	2,053	—
Lubló	2,150	—
Szepes-Szombat	2,367	—
Összesen Szepesmegyében	—	11,174
Diósd	3,119	—
Szilágy-Cseh	2,297	—
Szilágy-Somlyó	2,583	—
Tasnád	2,219	—
Zilah	2,163	—
Összesen Szilágymegyében	—	12,381
Bethlen	991	—
Deés	1,233	—
Magyar-Lápos	2,405	—
Nagy-Iklód	1,169	—
Nagy-Ilonda	921	—
Összesen Szolnok-Dobokamegyében	—	6,719
Csakova	1,491	—
Fehértemplom	5,480	—
Hidegkut	1,509	—
Kis-Becskerek	1,556	—
Moravicza	1,296	—
Orczifalva	1,844	—
Rékás	1,368	—
Rittberg	1,180	—
Uj-Arad	1,568	—
Összesen Temesmegyében	—	17,292
Bonyhád	2,792	—
Kölesd	2,266	—
Paks	2,375	—
Pinczehely	3,325	—
Szakes	2,432	—
Szegszárd	2,975	—
Összesen Tolnamegyében	—	16,165

Felvincz	1,610	—
Maros-Ludas	1,223	—
Torda	954	—
Toroczkó	452	—
Összesen Torda-Aranyosmegyében	—	4,239
Bánát-Komlós	2,474	—
Lovrin	3,075	—
N.-Szent-Miklós	2,467	—
Pancsova	5,193	—
Párdány	2,329	—
Béga-Szent-György	2,194	—
Török-Becse	2,708	—
Török-Kanizsa	2,489	—
Uzdin	3,051	—
Zichyfalva	1,431	—
Zsombolya	2,229	—
Összesen Torontálmegyében	—	29,640
Baán	2,368	—
Bittse	1,178	—
Czacza	2,437	—
Illava	1,434	—
Kisucza, Ujhely, Varzin	1,319	—
Trencsén	1,965	—
Vág-Besztercze bellusi	1,545	—
Zsolna rajeczi	1,630	—
Összesen Trencsénmegyében	—	13,876
Stubnya	2,444	—
Szucsán	1,818	—
Összesen Turóczmegyében	—	4,262
Oklánd	2,442	—
Székely-Keresztur	2,515	—
Székely-Udvarhely	3,583	—
Összesen Udvarhelymegyében	—	8,540
Halmi	1,609	—
Nagy-Szőllős	1,350	—
Összesen Ugocsamegyében	—	2,959
Nagy-Berezna	1,922	—
Nagy-Kapos	1,614	—
Szobráncz	1,907	—
Ungvár	2,564	—
Összesen Ungmegyében	—	8,007
Felső-Eőr	3,065	—
Kis-Czell	2,760	—
Körmend	3,725	—
Kőszeg	2,437	—
Muraszombat	2,937	—

		A választók száma	
		kerületenként	tvhatóságokként
Német-Ujvár	---	2,613	—
Rum	---	2,673	—
Sárvár	---	2,610	—
Szent-Gotthárd	---	2,370	—
Szombathely	---	3,018	—
Összesen Vas megyében	---	—	28,208
Enying	---	2,190	—
Nagy-Vázsony	---	2,013	—
Somlyó-Vásárhely	---	2,798	—
Ugod	---	2,733	—
Veszprém	---	1,853	—
Zircz	---	1,949	—
Összesen Veszprém megyében	---	—	13,536
Baksa	---	3,779	—
Csáktornya	---	2,318	—
Keszthely	---	2,579	—
Alsó-Lendva	---	2,730	—
Letenye	---	2,375	—
Nagy-Kanizsa	---	2,660	—
Szent-Gróth	---	2,274	—
Tapolcza	---	2,397	—
Zala-Egerszeg	---	3,156	—
Összesen Zala megyében	---	—	24,268
Homonna	---	4,900	—
Király-Helmecz	---	2,777	—
Mád	---	1,074	—
Medgyaszó	---	1,229	—
Nagy-Mihály	---	2,758	—
Ó-Liszka	---	1,170	—
Sátoralja-Ujhely	---	1,928	—
Terebes	---	2,590	—
Összesen Zemplén megyében	---	—	18,426
Breznóbánya	---	1,464	—
Korpona	---	2,443	—
Szliács	---	2,306	—
Összesen Zólyom megyében	---	—	6,213

II. Törvényhatósági joggal bíró városokban.

Arad	---	---	---	---	---	---	1,716
Baja	---	---	---	---	---	---	1,004
Budapest	I. kerület	---	---	---	---	2,145	---
"	II. "	---	---	---	---	2,141	---
"	III. "	---	---	---	---	1,213	---
"	IV. "	---	---	---	---	2,855	---

				A választók száma	
				kerületenként	tvhatóságokként
Budapest	V. kerület	---	---	2,832	—
"	VI. "	---	---	2,792	—
"	VII. "	---	---	2,755	—
"	VIII. "	---	---	3,605	—
"	IX. "	---	---	2,157	22,495
Debreczen	I. kerület	---	---	812	—
"	II. "	---	---	1,015	—
"	III. "	---	---	1,026	2,853
Győr	---	---	---	—	1,479
Hódmező-Vásárhely	---	---	---	—	3,635
Kassa	---	---	---	—	1,233
Kecskemét	alsó I. kerület	---	---	946	—
"	felső II. "	---	---	1,387	2,333
Kolozsvár	I. kerület	---	---	1,020	—
"	II. "	---	---	1,940	2,060
Komárom	---	---	---	—	1,010
Maros-Vásárhely	I. kerület	---	---	378	—
"	II. "	---	---	388	766
Nagy-Váradi	---	---	---	—	1,660
Pécs	---	---	---	—	1,590
Pozsony	I. választó-kerület	---	---	1,425	—
"	II. " "	---	---	1,066	2,431
Selmecz-Bélabánya	---	---	---	—	666
Sopron	---	---	---	—	1,692
Szabadka	I. kerület	---	---	2,051	—
"	II. "	---	---	2,344	4,395
Szatmár-Németi	---	---	---	—	1,156
Szeged	I. kerület	---	---	1,202	—
"	II. "	---	---	2,312	3,514
Székesfehérvár	---	---	---	—	1,525
Temesvár	---	---	---	—	1,969
Ujvidék	---	---	---	—	1,273
Versecz	---	---	---	—	1,783
Zombor	---	---	---	—	1,894
Fiume	---	---	---	—	720

III. Önálló képviselő joggal felruházott városokban.

Abrudbánya	---	---	---	—	186
Békés	---	---	---	—	1,253
Békés-Csaba	---	---	---	—	1,841
Bereczk	---	---	---	—	502
Beszterczebánya	---	---	---	—	756
H.-Böszörmény	---	---	---	—	1,348
Brassó	I. kerület	---	---	993	—

		A választók száma	
		kerületenként	tvhatóságokként
Brassó II. kerület	---	843	1,836
Csongrád	---	—	666
Czepléd	---	—	1,646
Eger	---	—	1,219
Erzsébetváros	---	—	209
Esztergam	---	—	1,134
Félegyháza	---	—	1,551
Gyöngyös	---	—	684
Gyula	---	—	1,155
Gyulafehérvár	---	—	417
Halas	---	—	1,082
Jászberény	---	—	1,556
Kézdi-Vásárhely	---	—	482
Körmöczbánya	---	—	802
Makó	---	—	1,759
Miskolcz I. kerület déli	---	724	—
" II. " északi	---	701	1,425
Nagy-Becskerek	---	—	1,238
Nagy-Kikinda	---	—	1,228
Nagy-Kőrös	---	—	1,351
Nyiregyháza	---	—	1,126
Oláhfalú	---	—	450
Pápa	---	—	789
Sepsi-Szent-György	---	—	418
Szamos-Ujvár	---	—	332
Szarvas	---	—	1,506
Nagy-Szeben I. kerület	---	767	—
" II. "	---	726	1,494
Szék	---	—	495
Székely-Udvarhely	---	—	451
Szentes	---	—	1,776
Vizakna	---	—	345
Zenta	---	—	1,725

A választói jogosultság alapja :

régi jog	---	79,906
földbirtok	---	556,384
házbirtok	---	22,379
föld- ház- és birtok az 5. §. szerint	---	5,564
jövedelem	---	114,767
értelmiség	---	59,111
füstök után községi képv.	---	3,498
összesen	---	841,609

A választók száma 1882-hez képest következő változást mutat:

1882	---	---	---	---	---	814,116
1883	---	---	---	---	---	818,133
1884	---	---	---	---	---	841,609

A választók megoszlási aránya vidéki, illetőleg megyei és városi kerületek szerint a következő:

Az összes választók közül jut

a megyékre	---	---	---	---	---	736,514
a városokra	---	---	---	---	---	105,095

Igen érdekes ez adatoknak összehasonlítása valamely régiebb választói lajstrommal. Rendelkezésünkre állanak az 1865. évben az országgyűlési választásokra összeállított statisztikai kimutatások. Ezekből azt látjuk, hogy az összes választók száma 705,056 volt és pedig:

régi jog	---	---	---	---	---	99,584
birtok	---	---	---	---	---	484,013
ipar	---	---	---	---	---	43,319
kereskedelem	---	---	---	---	---	3,596
jövedelem	---	---	---	---	---	43,789
értelmiség	---	---	---	---	---	30,755

Az összes választókból pedig jutott 635,931 megyékre (illetőleg kerületekre) és 69,125 városokra.

A jelen viszonyokhoz képest tehát igen jelentékeny változásokat találunk. A választók száma amaz idő óta több mint 100,000 el szaporodott. Legjelentékenyebb a szaporodás az értelmiség és a birtok alapján szavazók számában; az értelmiség alapján szavazók száma ugyanis 30,755-ről emelkedett 59,111-re; a birtok alapján szavazóké 484,013-ról 584,327-re; az ipari és kereskedelmi osztályban, összesen a jövedelem alapján szavazók száma 90,704-ről 114,767-re emelkedett. A régi jog képviselői természetesen évről-évre csökkennek; a régi időnek eme képviselői közül 1865-ben még 99,584 volt, 1883-ban csak 79,906.

A mi pedig a választók megoszlását megyék és városok szerint illeti, úgy azt látjuk, hogy különösen a városi választók száma mutat jelentékeny szaporodást.

A lakosság számát tekintve nálunk 100 lakosra mintegy 7 választó esik. Érdekes lesz összehasonlítást tenni az európai államokkal, melyekre vonatkozólag a következő adatok (lásd Zeitschrift für schweizerische Statistik 1882) állanak rendelkezésre: 100 lakóra jut választó

Olaszországban	---	---	---	---	---	---	2
Belgiumban	---	---	---	---	---	---	2
Ausztriában	---	---	---	---	---	---	6
Svédországban	---	---	---	---	---	---	6
Nagybritanniában és Írlandban	---	---	---	---	---	---	8
Poroszországban	---	---	---	---	---	---	19
Németbirodalomban (által. szavazati jog)	---	---	---	---	---	---	20
Svájcban (ált. szavazati jog)	---	---	---	---	---	---	22
Franciaországban (ált. szavazati jog)	---	---	---	---	---	---	27

LXXVI.

A hírlapok.*

Hazánkban 1884 elején összesen 719 hírlap és folyóirat jelent meg: 1883-hoz képest tehát jelentékeny szaporodás mutatkozik, minthogy ez év elején csak 646 jelent meg.

Nyelv szerint van e lapok között

magyar	---	---	---	---	---	---	482
német	---	---	---	---	---	---	151
szláv	---	---	---	---	---	---	53
román	---	---	---	---	---	---	23
olasz	---	---	---	---	---	---	5
francia	---	---	---	---	---	---	3
héber	---	---	---	---	---	---	2

Különösen a magyar hírlapirodalom mutat nagyszerű fejlődést, mint ezt a következő számokból láthatni: Magyar lap megjelent

1830	---	---	---	---	10	1867 elején	---	---	---	80
18 7	---	---	---	---	33	1868	"	---	---	140
1848	---	---	---	---	86	1871	"	---	---	164
1850 elején	---	---	---	---	9	1881	"	---	---	356
1861	"	---	---	---	52	1884	"	---	---	482

* Szinnyei József adatai alapján.

Tartalom szerint van a magyar lapok között:

politikai napilap	25
„ hetilap	38
vegyes tartalmú képes lap	5
egyházi és iskolai lap	31
szépirodalmi és vegyes tartalmu lap	22
humorisztikus lap	10
szaklap	87
vidéki lap (nem politikai)	109
hirdetési lap	4
folyóirat	115
vegyes melléklap	36

A megjelenési helyre nézve a magyar lapok közül 222 jelenik meg a fővárosban, 259 a vidéken és 1 külföldön. Majdnem minden városnak van egy magyar lapja. Kivételt tesznek a jelentékenyebb városok közül csak Erdélyban a német lakosságu városok Brassó, Nagy-Szeben, Medgyes, Segesvár, a bánsági városok mint Versecz, Fehértemplom és a szepesi városok Igló, Lőcse stb.

LXXVII.

Nyilvános könyvtárak.

A szellemi élet megítélésére igen nagy fontossággal bír a nyilvános könyvtárak látogatásának statisztikája, melyről ezuttal a következő adatokat mutatjuk be: A látogatók száma tett 1883-ban:

	Egyetemi	Muzeumi k ö n y v t á r	Akadémiai	Összesen
Január	3,086	2,277	1,130	6,493
Február	3,254	2,045	1,131	6,430
Márczius	2,262	1,750	1,066	5,078
Április	2,592	2,226	1,183	6,001
Május	1,581	2,155	614	4,350
Június	398	966	614	1,978
Július	—	236	—	236
Augusztus	—	—	—	—
Szeptember	2,151	1,265	438	3,854
Október	4,590	2,181	1,554	8,325
November	4,923	2,331	1,544	8,798
Décember	4,411	1,741	1,053	7,205
Összesen	29,248	19,173	10,327	58,748

A három könyvtár látogatása tehát tíz hónapon át — mert a két szüneti hónap: július, augusztus, nem számítható — közel 59,000-nek felel meg. Ennek majdnem fele jut az egyetemi könyvtárra.

LXXVIII.

Az öngyilkosságok.

Azon nagy társadalmi baj tanulmányozására, melyet az öngyilkosságok képeznek, fájdalom, az adatok közlése csak a legújabb időben kezdődik. Ez adatok a belügyminiszternek az ország közegészségügyi viszonyairól szóló jelentésében találjuk. Ez adatok szerint volt határozottan öngyilkosságnak konstataható eset

1878	---	---	---	---	---	---	---	967
1879	---	---	---	---	---	---	---	1,009
1880	---	---	---	---	---	---	---	1,201
átlag								1,059

E szerint nálunk 1 millió lakos után 77 öngyilkosság fordul elő. Hazánkban kevesebb öngyilkosság fordul elő, mint Ausztriában, Németországban és Franciaországban, de több mint pl. Angliában, Skóciában, Oroszországban stb. Európában átlag 1 millió lakóra 85—90 öngyilkosság fordul elő.

Az öngyilkosságok száma nálunk is, mint más államokban, jelentékenyen emelkedik. Így tett *Konek* szerint az öngyilkosságok száma

1854	---	---	---	---	---	---	---	352
1864	---	---	---	---	---	---	---	583

most pedig 1,000-en felül van azoknak száma. 1854 óta, tehát mintegy 25 év alatt az öngyilkosságok száma több mint háromszorosára emelkedett; oly emelkedés az, melyet igen kevés államban találunk.

Általánosan ismert körülmény, hogy különösen a városok töltik meg az öngyilkosságok rovatait. Hazánkban is ugyanazt konstatáljuk. Szabad kir. városainkra, a melyek pedig a népesség csak 7.7%-át teszik, jutott az öngyilkosságokból

1878	---	---	---	---	---	292	=	30.2 ^o / _o
1879	---	---	---	---	---	262	=	25.9 "
1880	---	---	---	---	---	381	=	31.7 "

Ha pedig különösen a fővárost vesszük szemügyre, azt találjuk, hogy az összes öngyilkosságokból jutott a fővárosra magára

1878	---	---	---	---	---	100	=	10.3 ^o / _o
1879	---	---	---	---	---	106*	=	10.5 "
1880	---	---	---	---	---	183**	=	15.2 "

holott pedig a főváros Magyarország-Erdély népességének csak 2.3%-át teszi.

A fentebbi adatok szerint jut 1 millió lakóra

szabad kir. városainkban (a fővárossal együtt)	342	öngyilkosság
" " " (a főváros nélkül)	263	"
a fővárosban	494	"

Különösen nagy az öngyilkosságok száma a fővárosban, melyet az európai nagyvárosok között csak Drezda, Hamburg és Lipcse fölülmúl.

A fővárosban egyuttal az öngyilkosságok száma roppant mérvű emelkedést mutat. Míg ugyanis 1864-ben Budapesten csak 51 öngyilkosság fordult elő, addig volt

1874	---	---	---	---	---	---	---	100
1880	---	---	---	---	---	---	---	183

Az emelkedés tehát különösen 1864—1884-ig igen intenzív volt és a népesség szaporodását jelentékenyen túlhaladta.

Az öngyilkosságok idejére, módjára nézve, a foglalkozásokra nézve, melyeknél leginkább előfordul, az adatok még hiányoznak. Kíváncsinos volna, ha e tekintetben mielőbb a szükséges intézkedések megtételénél, hogy az öngyilkosságok ezen fontos mozzanatai iránt tájékozást nyernénk. Ez adatokban a legbecselesebb fölvilágosítások rejlenek a nép erkölcsi, társadalmi és jóléti viszonyainak megítélésére. Ez adatok nagyobb teljességben csak a fővárosra nézve állanak rendelkezésre.

* A fővárosi statisztikai hivatal szerint ugyan 111, de az egyöntetűség kedvéért a belügyminiszteri adatokat tartjuk meg. — A főv. statisztikai hivatal szerint 141.

LXXIX.

Az alkoholismus.

A közmorál és közegészségügy érdekei találkoznak e jelenséggel szemben. Majdnem a legtöbb államban azon megdöbbentő jelenséget észleljük, hogy az alkoholismus — melyről Bertillon oly helyesen mondja: «il ne dégrade pas seulement il tue après avoir dégradé (nemcsak lealacsonyít, hanem öl, miután lealacsonyított) — megdöbbentő arányokban lép föl. Ezuttal csak a fővárosunkról akarunk szólni. A fővárosban tett a szeszes italok fogyasztása:

1879	---	---	---	---	---	438,863	hektolitert
1880	---	---	---	---	---	423,505	«
1881	---	---	---	---	---	448,460	«
1882	---	---	---	---	---	452,421	«

A fogyasztás tehát emelkedik. Hogy a fogyasztás aránya mekkora, azt legjobban egy összehasonlításból fogjuk látni. Párisban — melyről Zola pálinkaízű regényeit írja — a szeszes italok fogyasztása 1882-ben tett: 5.361,070 hektolitert. Míg tehát a két város a lakosságra nézve körülbelül úgy viszonylik mint 1 : 5.²-hez, addig a szeszes italok fogyasztása tekintetében 1 : 11.³. Párisban a szeszes italok fogyasztása kétszerre akkora. A mi azonban különösen az alkohol fogyasztását illeti, úgy az arány jelentékenyen megváltozik fővárosunk hátrányára, a mennyiben 2⁶-nak felel meg. Vagy pedig másképen kifejezve míg fővárosunkban a pálinka-fogyasztás fejenként 15.⁴ liternek felel meg, addig Párisban csak 7.⁶ liter.

LXXX.

A hadsereg.

1. *A közös hadsereg.* Az 1883-diki évvel az osztrák-magyar hadsereg új szervezetet nyert. Egy új területi beosztás lépett életbe. A monarchia 14 hadkerületre osztatott föl és pedig 14

hadtestre és 1 hadparancsnok-kerületre. Bosznia-Hercegovina egy külön kerületet képez. A 14 hadparancsnokság a következő:

I.	Krakkón	VIII.	Prágán
II.	Bécsben	XI.	Josefstadton
III.	Grácban	X.	Brünnben
IV.	Budapesten	XI.	Lembergben
V.	Pozsonyban	XII.	N.-Szebenben
VI.	Kassán	XIII.	Zágrábban
VII.	Temesvártt	XIV.	Innsbruckban

Minden gyalogezred számára kiegészítő-kerület állíttatott föl, összesen 103; a 103. a tiroli vadászezred számára. Azonkívül 3 kerület a tengerészet számára.

Fölállíttatott továbbá két lovasdandár, egy vasuti és egy távirtdai ezred.

A gyalogság reformja következtében — 80 ezred helyett 5 zászlóaljjal — van 102 ezred 4 zászlóaljjal; 17 magyar zászlóalj átalakíttatván osztrákká, van jelenleg 55 osztrák és 47 magyar gyalogezred. Összesen van az 1883. állapot szerint

a) békelábon

tiszt	16,751
közlegénység	255,084
ló	50,493

b) hadilábon

tiszt	26,693
közlegénység	774,106
ló	182,078

2. *A m. kir. honvédség* hadi állománya 1882 végén a következő volt:

tábornok	24
törzstiszt	249
főtiszt	3,855
honvédhadfélt	288
altiszt	19,184
legénység	167,506
ló	16,003

3. *A hadi tengerészet* állapotját 1883-ban a következő adatok tüntetik föl: Volt 8 pánczélos kasamatta hajó, 3 pánczélos fregatta, 2 fregatta, 4 torpedó hajó, 3 fedett korvett, 5 síma-

fedelű korvett, 7 ágyúnaszád, 5 kerék gőzös, 5 szállító és szolgálattevő hajó, 2 monitor a Dunán, 15 iskola-hajó és hulk, 10 tender; összesen 69 hajó, közte 44 hadihajó. — A tonnatartalom összesen 120,250, névleges lóerő 17,766, ágyúk száma 299. — A személyzet áll hadilábon 10 tengernagyból, 503 tisztből, 244 növendékből, a legénység összes száma 9,370.

4. *A sorozás.* A sorozás eredményei hazánkban az 1882-ik évben következőképen alakultak:

a fölhívottak száma a megfelelő három korosztályban	379,660
a hadképesek száma	63,957
100 lélekre esik hadjutalék fejében	0.28
100 hadképesre esik ujoncz és póttartalékes	68.0
100 fölhívottra esik hadképes	16.8

Az előbbi évek eredményeivel összehasonlítva, a következőket találjuk.

A fölhívottak száma volt:

1876	363,471
1877	373,416
1878	384,890
1879	376,394
1880	368,986
1881	366,720
1882	379,660

A hadképesek száma pedig tett:

1876	71,431
1877	70,642
1878	71,580
1879	67,854
1880	66,394
1881	63,280
1882	63,957

A hadképesek száma megdöbbentő módon fogy. Volt ugyanis 100 fölhívott között hadképes:

1876	19.6
1877	18.9
1878	18.6
1879	18.0
1880	18.0
1881	17.3
1882	16.8

Sőt 1875-ik évben a hadképesek aránya meg 24.76%-nak felelt meg.

A többi arányszámokra nézve a következőket találjuk:

	100 lélekre hadjutalék	100 hadképesre ujonez és póttartalékos
1876	0.30	63.0
1877	0.30	63.8
1878	0.30	62.9
1879	0.30	66.3
1880	0.29	67.7
1881	0.28	68.8
1880	0.28	68.0

LXXXI.

A tűzkárok.

Magyarországban a tüzesetek száma az utolsó években a következő volt:

1873	---	---	3,373	és pedig	2,167	községben
1874	---	---	4,130	"	2,468	"
1875	---	---	3,694	"	2,318	"
1876	---	---	3,831	"	2,327	"
1877	---	---	4,577	"	2,746	"
1878	---	---	4,302	"	2,473	"
1879	---	---	4,188	"	2,491	"
1880	---	---	5,682	"	3,095	"
1881	---	---	5,551	"	3,047	"

A tüzesetek száma tehát erős szaporodást mutat.

A tüzet előidézte:

	gyújtogatás	gondatlanság v. hanyagság	villámcsapás	ismeretlen ok
1873	570	654	60	2,089
1874	734	661	121	2,614
1875	741	637	127	2,189
1876	905	567	85	2,274
1877	1,089	612	87	2,789
1878	1,018	638	100	2,546
1879	1,330	609	113	2,136
1880	1,540	709	127	3,309
1881	1,441	604	100	3,406

Legfeltűnőbb e sorozatban kétségtelenül a gyújtogatás okozta tüzesetek számának jelentékeny szaporodása.

A tűzvész következtében leégett :

	ház		gazdasági épület	
	egészben	részben	egészben	részben
1873	6,199	1,150	7,755	710
1874	9,102	1,232	11,148	966
1885	6,418	1,278	8,136	1,385
1876	6,434	1,375	7,955	904
1877	8,012	1,546	8,190	1,115
1878	5,177	1,412	6,704	736
1879	4,273	1,545	6,720	618
1880	6,050	2,655	8,710	1,242
1881	4,377	3,155	7,391	1,147

Az elégett tárgyak összes értéke tett:

1873	9.7	millió	frtot
1874	9.8	"	"
1875	7.1	"	"
1876	8.2	"	"
1877	9.1	"	"
1878	6.0	"	"
1879	6.1	"	"
1880	7.9	"	"
1881	8.7	"	"

Ebből biztosítva volt :

1873	5.0	millió	frt
1874	3.4	"	"
1875	3.8	"	"
1876	3.1	"	"
1877	3.1	"	"
1878	3.9	"	"
1879	2.8	"	"
1880	6.6	"	"
1881	7.1	"	"

A biztosítás tehát átlagban a kár felénél kisebb, azonban az utolsó két évben jelentékeny emelkedést mutat. A biztosító intézetek által kifizetett kártérítés tett :

1873	2.5	millió	frtot
1874	1.4	"	"
1875	1.5	"	"
1876	1.8	"	"
1877	2.2	"	"
1878	1.6	"	"
1879	1.6	"	"
1880	2.8	"	"
1881	3.4	"	"

Tűzoltó társulat volt:

1873	---	---	---	---	---	---	---	---	67
1874	---	---	---	---	---	---	---	---	92
1875	---	---	---	---	---	---	---	---	107
1876	---	---	---	---	---	---	---	---	147
1877	---	---	---	---	---	---	---	---	190
1878	---	---	---	---	---	---	---	---	172
1879	---	---	---	---	---	---	---	---	247
1880	---	---	---	---	---	---	---	---	219
1881	---	---	---	---	---	---	---	---	237

Ez irányban tehát öröndetes javulás mutatkozik.

LXXXII.

Nemzetközi statisztika.

Ezen Évkönyv szerény terjedelme nem engedi, hogy a nemzetközi statisztikának évről-évre nagyobbodó anyagát csak némileg is kiaknázzuk. Nehogy azonban az első évfolyamban megkezdett rovatot elejtsük és hogy mégis némi tájékozást nyujtsunk, a következő rövid cikkben adjuk a nagyobb európai államok legfontosabb viszonyainak statisztikáját; a kisebb államokra és az éjszakamerikai köztársaságra vonatkozó statisztikai adatokból is a legfontosabbat két kis táblában összeszorítjuk. Reméljük, hogy a közönség részvéte ezen közlemény iránt későbbben meg fogja engedni, hogy évkönyvünk ezen fejezete úgy mint a többiek is kellő terjedelemben dolgoztassék ki.

1. Ausztria.

Terület: 299,984.²⁵ □ kilométer. — Népeség: 10.819.737 férfi, 11.324,507 nő, összesen 22.144,244. — Viszonylagos népeség 73 kilometerként. — Népesedési mozgalom (1882): Esketés: 183,378. — Születés: 897,473. — Haláleset: 710,903.

Mezőgazdaság. A termő földből esik (1880)

szántóföldre	---	10.285,414	hekt.	=	36.59 ⁰ / ₀
szőlőre	---	204,095	"	=	0.73 "
kertekre	---	246,236	"	=	0.88 "
rétre	---	3.286,706	"	=	11.70 "
legelőre	---	4.579.163	"	=	16.30 "
erdőre	---	9.425,268	"	=	33.55 "

A termés tett a főterményekben (1879)

buza	---	---	---	13.3	millió hektolitert
rozs és kétszeres	---	---	---	25.0	" "
árpa	---	---	---	15.0	" "
zab	---	---	---	30.7	" "
tengeri	---	---	---	5.8	" "
hüvelyesek	---	---	---	2.2	" "
burgonya	---	---	---	85.7	" "
czukorrépa	---	---	---	31.2	" "
bor	---	---	---	4.3	" "

Állattenyésztés. Számláltatott (1880):

ló	---	---	---	---	1.463,282
szarvasmarha	---	---	---	---	8.584,077
juh	---	---	---	---	3.841,340
kecske	---	---	---	---	1.006,675
sertés	---	---	---	---	2.721,541 stb.

Kereskedelem. Lásd a XXXVI. fejezetet.

Hajózás. Az összes hajóforgalom tett (1881.)

		érkezett	indult
hajó	---	47,796	47,505
tonnatartalom	---	6.301,519	6.299,120

Vasutak. 1883. elején üzletben állott 11,911 kilométer vasut; ebből volt

állami vasút	állami üzemben	---	---	335
"	" magán	"	---	642
magán	" állami	"	---	2,031
"	" magán	"	---	8,903

Pósta és távirda. 1881-ben volt összesen 4,033 póstahivatal; a levélpóstai szállítmányok száma 417.7 millió; az értékküldemények értéke 4941.8 millió frt. A posta bevétele volt 18.1 millió forint, kiadása 15.1 millió frt. A távirdavonalok hossza (1882) 36,043.80; a táviratok száma 6.626,203.

Pénzügy. Az 1883. évi költségvetés szerint

a bevétel	---	---	---	463.765,371 frt
a kiadás	---	---	---	491.959.836 "
hiány	---	---	---	28.194,465 frt

A bevételekből esik

egyenes adókra	---	---	---	92.9 millió frt
közvetett "	---	---	---	289.3 " "
ebből fogyasztási adókra	---	---	---	85.3 " "

Az államadósság 1883. elején 3,382.5 millió frt tett, mely kamat stb. fejében évi 141.2 millió frt kiadást okoz.

Hadsereg. Lásd a LXXX. fejezetet.

Népoktatás (1880). Népiskolák száma 16,161; tanulók száma 52,203.

Tanköteles gyermek	2.744,180
Iskolába járó „	2.377,624
Azaz a tanköteleseknek	86.2 ⁰ / ₀ -a.

2. Németország.

Terület: 540,514.44 □ kilométer. — Népeség 22.185,433 férfi, 23.048,628 nő, összesen 45.234,061; viszonylagos népeség: 84 kilométerként. — Népesedési mozgalom (1881): Esketés: 338,909; születés: 1.748,686; halálozás: 1.222,928.

Kereskedelem. 1881-ben tett:

	árúk millió	nemesérczek márka	összesen
a bevétel	2,961.9	28.4	2,990.3
a kivétel	2,974.6	65.5	3,040.1

Ebből esik:

	bevétel millió	kivétel márka
élelmi szerekre	1,046.2	592.2
nyersanyagokra	934.6	540.5
gyártmányokra	514.2	1,526.6

Az élelmi szerek bevitele között van:

gabona	372.6	millió márkával
állatok és állati termékek	330.4	„

Hajózás. 1881-ben tett a hajózási forgalom német kikötőkben:

hajók száma	51,411
tonnatartalom	7.776,688

Vasutak. A vasuti hálózat hossza 1883. közepén tett 35,500 kilométer. Ebből esik az állami vasuti hálózatra 26,254 kilométer, magánvasutakra állami kezelés alatt 2,763 kilométer és magánvasutakra saját üzletben 6,483 kilometer.

Pósta és távirda. 1882-ben tett a póstahivatalok száma 12,548; az összes levélpósta szállítmányok száma tett 1,572.4

milliót és pedig 705.4 millió levél, 185.8 millió levelező-jegy, 472.7 ujság stb. A pénzküldemények értéke 17,099.8 millió márka. — A távirdahálózat hossza 74,313.16 kilométer, a huza-
lok hossza 265,058.37 kilométer. Az összes táviratok száma 18.362,173.

Pénzügg. Az 1884—85. költségvetés szerint tesz :

a bevételek összege	---	---	590.819,344	márkát
a kiadások	"	---	590,819,344	"

A bevételekből esik :

vámokra és fogyasztási adókra	353 874,110	márka
matrikularjárulékokra	---	83,702,768

A kiadásokból esik a hadseregére 366.6 millió márka.

Hadsereg. A német hadsereg állománya :

	békelában	hadilában
tiszt	18,118	35,427
legénység	427,274	1.456,677
ló	81,598	312,731

A tengerészet áll 89 hajóból 525 ágyúval, 173,526 tonna-
tartalommal.

3. *Franciaország.*

Terület : 528,571.99 □ kilométer. Néesség : 37.672,048. —
Viszonylagos néesség 71. — Népesedési mozgalom (1881):
Esketések : 282,079. — Születések : 980,898. — Halálozások :
872,669.

Kereskedelem : A külkereskedelem tett (1882) :

	árúkbán	nemesérczekben
	millió frank	
bevétel	4,972.1	411.3
kivitel	3,596.2	349.9

Ebből esik

	bevétel	kivitel
	millió frank	
élelmi czikkekre	1,901.5	918.2
nyersanyagokra	1,907.7	663.4
gyártmányokra	582.5	1,670.9

Hajózás. A hajózási forgalom tett (1882) :

	hajó	tonnatartalom
érkezett	34,410	12.448,385
elindult	23,065	7.852,615

A kereskedelmi hajóraj állott (1880) 15,058 hajóbó 919,298 tonnatartalommal.

Vasutak. 1883. elején üzletben volt 28,804 kilométer.

Pósta és távirda. A postahivatalok száma (1881): 6,158; összesen levélpóstaí szállítmányok 1,336.902,201. — A távirdai vonalok hossza (1881) 73,878; a táviratok száma 19.466,164.

Pénzügy. Az 1884. költségvetés szerint:

	kiadás	bevétel
	millió frank	
1. általános költségvetés (rendes) --- --- ---	3,103.4	3,087.0
" " összesen --- --- ---	3,403.4	3,403.7
2. különös " --- --- ---	451.7	454.7
3. átfutó " --- --- ---	91.4	9.4

Az államadósság tesz 1884-ben :

1. állósított adósság --- --- --- --- ---	739.9	millió	frt	kamat
2. fölmondható tőkék --- --- --- --- ---	386.5	"	"	"
3. Dette viagère --- --- --- --- ---	191.7	"	"	"
összesen 1,318.2 millió frt kamat				

Hadsereg. A francia hadsereg hadilábon 1.567,150 ember. A haditengerészet áll 356 hajóból.

4. *Nagybritannia.*

Területe : 314,628 □ kilométer. — Népeség : 35.172,976. Viszonylagos népeség : 112 □ kilométerként. — Népesedési mozgalom (1882) : Esketések : 252,537. Születések : 1.137,837. Halálesetek : 678,486.

Kereskedelem. A kereskedelem tett (1882) :

	árúk	nemesérczek
	millió font	
bevétel --- --- --- --- ---	413.0	23.6
kivétel --- --- --- --- ---	306.6	20.9
Ebből esik :	bevétel	kivétel
	millió font	
élelmi czikkekre --- --- ---	183.4	9.7
nyersanyagokra --- --- ---	132.1	48.1
gyártmányokra --- --- ---	28.7	152.8

Hajózás. Az összes hajóforgalom tett (1882):

	Érkezett	Indúlt
	tonnatartalom	
hosszú járat...	30.318,938	31.172,317
parti hajózás ...	41.535,274	35.353,775

A kereskedelmi hajóraj állott összesen (1882) 14,633 hajóból.

Vasutak. 1882. végén üzletben állott 29,619 kilométer.

Pósta és távirda. 1882—83-ban az összes levélpóstai szállítványok száma 1,854 millió. — A póstautalványok értéke 26,995 millió font. — A távirdai vonalak hossza (1881) 42,961 kilométer; a táviratok száma 32.092,026.

Pénzügy. Az 1882—83 év zárszámadásai szerint tett:

a bevétel...	123.1	millió fontot
a kiadás...	123.1	“ “
a rendes bevétel ...	89.0	“ “
a “ kiadás ...	88.9	“ “

Az államadósság 1883-ban összesen 756.3 millió font, ebből

állósított adósság...	712.6	millió font
évjáradékok ...	29.4	“ “
lebegő adósság ...	14.1	“ “

Hadsereg. A britt hadsereg létszáma békelábon (1883—84)

tiszt ...	9,689
legénység ...	189,587
ló ...	1,597

A hadi tengerészeti áll 552 hajóból; személyzete 79,508.

5. Oroszország.

Terület (Európai Oroszország Finnországgal és Lengyelországgal): 5.389,728.1 □ kilométer. — Viszonylagos népesség: a tulajdonképeni Oroszországban 15, Lengyelországban 58, Finnországban 6 kilométerként. — Népesedési mozgalom (1880): Esketések száma:

Oroszország...	725,427
Lengyelország ...	62,771
Finnország (1881) ...	14,283

Születések száma:

Oroszország	---	---	---	---	3.678,071
Lengyelország	---	---	---	---	294,021
Finnország (1881)	---	---	---	---	74,469

Halálozások száma:

Oroszország	---	---	---	---	2.684,828
Lengyelország	---	---	---	---	189,514
Finnország (1881)	---	---	---	---	53,777

<i>Kereskedelem. 1881-ben tett</i>	a bevétel millió rubel	a kivitelt
Európa	476.1	481.3
Finnország	10.4	12.0
Ázsia	31.2	13.1
összesen	517.7	506.4

Az Európával folytatott kereskedelemről esik

	a bevételről millió rubel	a kiviteltől
élelmi szerekre	94.6	303.2
nyersanyagokra	150.2	158.4
gyártmányokra	149.7	5.3
nemes érczekre	8.8	66.4

Hajózás. Az összes hajóforgalom volt (1881):

	érkezett	elindult
keleti tengeri kikötők	6,209	6,293
fekete " "	4,973	4,495
fehér " "	703	762
kaspi " "	856	763
összesen	12,801	12,313

Vasutak. A vasutak hossza 1883. elején 21,457 werszt = 22,899 kilométer (a finnországi vasutak nélkül).

Pósta és távirda. A postahivatalok száma (1881) 4,521; összes levélpósta küldemények száma 247.009,016. — A táv-irdai vonalak hossza 97,915.4 kilométer; a táviratok száma 8.903,850.

Pénzügy. Az 1883. évi költségvetés szerint:

rendes bevétel	---	---	---	707.573,007 rubel
" kiadás	---	---	---	702.371,492 "
összes bevétel	---	---	---	778.505,423 "
" kiadás	---	---	---	778.505,423 "

Az államadósság 1882. elején 3,051.180,190 rubel, mihez még 1,410 millió rubel vasuti és egyéb adósságok járulnak.

Hadsereg. Az orosz hadsereg létszáma

	békelábon	hadilábon
legénység --- --- ---	717,447	2.121,864
ló --- --- ---	111,985	368,206

A hadi tengerészet áll 373 hajóból, 757 ágyuval.

6. Olaszország.

Terület: 288,539.s □ kilométer. — Népeség 28.459,628. Viszonylagos népeség 99. — Népesedési mozgalom (1881): Esketések: 230,143. — Születések: 1.116,379. — Halálozások: 819.435.

Kereskedelem. 1881-ben tett:

a bevétel --- --- ---	1,345.4 millió	lirát
a kivétel --- --- ---	1,155.s	“ “

Ebből esik:

	bevétel millió	kivétel lira
élelmi szerekre --- --- ---	288.3	304.9
nyersanyagokra --- --- ---	433.7	462.0
gyártmányokra --- --- ---	342.4	204.5
nemesérczekre --- --- ---	122.0	6.3

Hajózás. 1882-ben tett a hajózási forgalom (parti hajózással együtt)

hajók száma --- --- ---	109,334
tonnatartalom --- --- ---	17.485,090

A lajstromozott kereskedelmi hajók száma (1882) 7,720 990,004 tonnatartalommal.

Vasutak. 1881. végén forgalomban volt 8,755 kilométer vasut.

Pósta. 1881. végén a póstahivatalok száma 3,420; a levelek és levelezőlapok száma 168.878,086.

Távirda. A vonalak hossza 1882. végeig 27,613; a táviratok száma 6.454,942.

Pénzügy. Az 1883-diki költségvetés szerint

Rendes bevétel: 1. valóságos	---	---	---	---	1,300.353,714	lira
2. átfutó	---	---	---	---	94.693,991	«
Rendkívüli bevétel: 1. valóságos	---	---	---	---	7.650,256	«
2. tőkeforgalom; rendkívüli	---	---	---	---	52.429,899	«
3. vasútépítés	---	---	---	---	89.233,807	«
Összesen bevétel	---	---	---	---	1,544.361,667	lira
kiadás	---	---	---	---	1,537.226,185	«

A rendes előirányzatban tesz:

bevétel	---	---	---	---	1,395.047,705
kiadás	---	---	---	---	1,344.541,100
fölösleg	---	---	---	---	50.506,605

Az állami adósság 1883. elején 526.665,577 lírát kamat és 3.671,584 lírát törlesztés fejében vett igénybe.

Hadsereg. Az olasz hadsereg összes létszáma hadi lábon 1.990,000.

A tengerészet áll 72 hajóból 190,583 tonnatartalommal.

A többi államok viszonyait a következő táblákban foglaljuk össze.

I. Területi és népesedési viszonyok.

	Terület □ kil.	Népesség millió	Viszonyla- gos népesség
Norvégia	318,195	1.8	5.7
Svédország	450,574.3	4.5	10
Belgium	29,455.16	5.5	190
Németalföld	32,999.9	4.0	126
Spanyolország	507.033.4	16.6	33
Portugália	92,345.4	4.7	51
Románia	129,947	5.3	41
Szerbia	48,586	1.3	37
Görögország	64,688	1.9	31
Dánia	232,879	2.0	9
Svájcz	41.389.8	2.8	69

	Esketések	Születések 1881-ben	Halálos esetek
Norvégia	12,316	58,342	32,427
Svédország	28,301	136,684	84.680
Belgium	39,487	183,621	125,217

	Esketések	Születések 1881-ben	Halálosetek
Németalföld... --- --- ---	29,849	150,690	95,447
Spanyolország... --- --- ---	*	*	*
Portugália... --- --- ---	*	*	*
Románia... --- --- ---	42,040	192,739	123,807
Szerbia... --- --- ---	21,023	80,707	43,871
Görögország (1880)... --- --- ---	8,513	41,304	30,288
Dánia (1880)... --- --- ---	14,959	62.612**	40,237
Svájc... --- --- ---	19,425	88,503	67,341

II. Gazdasági és pénzügyi viszonyok.

		Kereskedelem			Vasúti háló- zat kil.
		bevitel	kivitel		
		millió			
Norvégia	--- --- (1881)	164.9 kron.	120.9 (1882)		1,524
Svédország	--- --- (1881)	28.0 kron.	223.1 (1882)		6,305
Dánia	--- --- (1881)	245.2 kron.	183.4		—
Németalföld	--- --- (1881)	919.6 for.	690.3 (1883)		2,022
Belgium	--- --- (1881)	1,629.8 frank	1,302.7 f. (1882)		4,293
Spanyolország	--- --- (1881)	614.6 peset.	641.3 p. (1882)		7,739
Portugália	--- --- (1881)	35.8 milreïs	20.6 (1882)		1,673
Svájc	--- --- ---	***	— (1881)		2,682
Románia	--- --- (1881)	274.7 frank	206.5 f. (1882)		1,475
Szerbia	--- --- (1875)	31.2 frank	35.0 f.		—
Görögország	--- --- (1881)	109.6 drach.	67.7 d. (1882)		73 ¹ / ₂

		Államháztartás		Állam- adósság millió
		bevétel millió	kiadás	
Norvégia... --- --- ---	(188 ¹ / ₂)	48.3 k.	45.9 k.	106.1 k.
Svédország... --- --- ---	(1884)	79.0 k.	79.0 k.	228.9 k.
Dánia... --- --- ---	(188 ³ / ₄)	51.9 k.	48.3 k.	201.6 k.
Németalföld... --- --- ---	(1883)	110.6 fr.	139.2 fr.	999.7 fr.
Belgium... --- --- ---	(1883)	299.5 fr.	322.8 fr.	1,959.2 fr.
Spanyolország... --- --- ---	(188 ³ / ₄)	880.3 p.	879.6 p. (1882)	9,613.7 p.
Portugália... --- --- ---	(188 ³ / ₄)	31.2 m.	35.6 m. (1882)	430.8 m.
Svájc... --- --- ---	(1883)	48.3 fr.	48.6 fr.	36.4 fr.
Románia... --- --- ---	(188 ³ / ₄)	125.0 fr.	125.0 fr.	619.5 fr.
Szerbia... --- --- ---	(188 ² / ₃)	43.9 d.	34.4 d.	100.0 d.
Görögország... --- --- ---	(1883)	73.1 fr.	72.0 fr.	398.0 dr.

* Ujabb adatok hiányoznak. — ** Csak élve született. — *** A külkereskedelem csak a mennyiség szerint mutattatik ki.

LXXXIII.

A közgazdasági törvényhozás hazánkban és a külföldön.

a) Hazánkban.

Az 1883. év a közgazdasági törvényhozás szempontjából a kiváló jelentőséggel bír. Igen nagyra nőtt bajokkal iparkodik azon törvény (XXV. törvényczikk) megküzdni, mely az uzsora és a káros hitelügyletek iránt tesz intézkedéseket. E törvény egészen azon álláspontra helyezkedik, melyet ujabban a külföldi törvényhozás, különösen Ausztriában és Németországban elfoglal. Az uzsora büntetőjogi jelleggel ruháztatik föl, mely nem a kamatláb magasságától, hanem az ügylet körülményeitől függ. Ezen törvény mindazon jó és rossz tulajdonokkal bír, mint minden hasontermészetű intézkedés. Mindent ettől várni, igen nagy hiba volna. A törvény eddigi alkalmazásáról s eredményeiről még tudomásunk nincs. Szintén visszaéléseket orvosolni van hivatva a XXXI. törvényczikk a részlet ügyletről. Ezen üzlet nagy elterjedtsége és a közönségnek félrevezetése és kizsákmányolása egyaránt jogosultnak mutatja a törvény beavatkozását, mely az üzlet gyakorlása és vesetése körül oly elveket állít föl, melyek igen erős biztosítékokat nyújtanak az eddig előfordult visszaélések ellen. Igen fontos intézkedés történik továbbá egy közgazdaságunkban és államháztartásunkban mutatkozó nagy baj ellen, mely a kamatbiztosítékkal ellátott vasutak csekély jövedelmezőségéből származik. Ezen vasutak roppant nagy terheket hárítottak az országra, mely a mellett nem is gyakorolható eléggé erélyesen hatalmát a forgalmi és gazdasági politika érdekében e társulatokkal szemben. Némely vasutaknak az állambiztosíték czímén felszaporodott adóssága akkorára nőtt, hogy jövedelméből ez adósság kamatját sem volna képes fizetni, mások még üzleti deficizzel is dolgoztak stb. Az ebből származó bajok enyhítésére felhatalmazza a XXIV. törvényczikk a kormányt, hogy az

állambiztosításban részesülő azon vasutak üzleti kezelését, melyek üzletjövédelmi feleslegeikből elsőbbségi kölcsöneik járadékát fedezni nem képesek, átvehesse. Végre a fölmerült közgazdasági bajok enyhítésével foglalkozó törvényhozás körébe tartozik a XVII. tczikk, mely szőlőink veszélyes ellensége, a *phylloxera vastatrix* ellen fordul.

Kevesebb számmal fordulnak elő az 1883-iki év törvényhozásában oly törvények, melyek positiv alkotásokkal mozdítják elő a közgazdasági érdekeket. Itt különösen a XII. és XIII. törvényczikk foglal helyet. Az első az 1885. évben Budapesten tartandó országos általános kiállítás keresztülvitelét biztosítja, mely hazánk gazdasági és ipari történetének mindenestre igen fontos mozzanatává fog fejlődni. A XIII. törvényczikk a Bécsben az 1883. évben tartott nemzetközi villamosági kiállításon kiállított tárgyak ideiglenes szabadalmáról szól.

Sokkal nagyobb számmal szerepelnek a pénzügyi törvények. Az V. tczikk a kávéfogyasztási adót megszünteti — főleg a kávévám emelésére való — tekintetből, ellenben a cukor és sör fogyasztási adóját fölemeli. A VII. tczikk a pénzügyintézeteknél elhelyezett tőkékből folyó jövedelmet (utalványokat, betéti könyveket, folyó számla mellett gyümölcs-özés végett elhelyezett tőkéket) megadóztatja. A VIII. tczikk a biztosítási és ezekhez hasonló szerződések illetekeit szabályozza illőleg fölemeli. A IX. tczikk arányosabban állapítja meg a hadmentességi díjat. A X. tczikk a napszámosokat a kereseti adó alól fölmenti. A XI. tczikk könnyíti a szőlődezsma váltsággi tartozások lerovását. A XV. tczikk szabályozza a megyék háztartását és megállapítja azon összegeket, melyek a megyék részére közigazgatási, árva- és gyámhatósági kiadásokra az állampénztárból évenként kiszolgáltatandók. Legnagyobb jelentőséggel bírnak azonban a XLIII, XLIV. és XLVI. tczikkek. Az első fölállítja a pénzügyi közigazgatási bíróságot, mely mint a közigazgatási bíráskodás szervezetének első intézménye hivatva van az állampolgárok és a pénzügyi kormányok közt fenforgó vitás kérdéseket

adó- és illetékügyekben elintézni. A XLIV. tczikk, a mely a házadók körüli kezelés elveinek rendszeres foglalatja és több új és fontos intézkedést tartalmaz. A XLVI. tczikk pedig a földadó, házadó tőkekamat és járadékadó valamint az általános jövedelmi pótagó iránti törvények módosítása; ezen törvény által az előbb 29 millióval kontingentirozott földadót 26 millió forintra szállíttatott le, a házadónál is némi könnyebbülés érvényesül, ellenben az általános jövedelmi pótagó — melynél különben a régi komplikált számítási mód elejtetett — jelentékeny emelésben részesült.

Az 1883. évben hozott fontosabb közgazdasági és pénzügyi törvények és a közgazdaságot közelebbről érdeklő fontosabb rendeletek áttekintését a következő összeállításból nyerjük:

Törvények.

III. Az 1883. évi állami költségvetésről. — V. Az 1881. évi IV. tczikk hatályának a kávéfogyasztási adóra nézve megszüntetéséről és a cukor- és sörfogyasztás megadóztatására vonatkozó határozmányainak módosításáról. — VII. A pénzintézetknél elhelyezett tőkékből folyó jövedelemnek megadóztatásáról. — VIII. A biztosítási és ezekhez hasonló szerződésektől fizetendő illetékekről. — IX. A hadmentességi díjról szóló 1880. XXVII. fej. módosításáról. — X. A napszámosok adómentességéről. — XI. A szőlő-dézsmá váltsági tartozások lerovására nézve adandó kedvezményekről. — XII. Az 1885. évben Budapesten tartandó országos általános kiállításról. XIII. A Bécsben 1883. évben tartandó nemzetközi villamossági kiállításon kiállítandó tárgyak ideiglenes szabadalmáról szóló 1882. XXVII. tczikk hatályának kiterjesztéséről. — XV. A megyék háztartásáról. — XVII. A phylloxera vastatrix terjedése ellen teendő óvintézkedésekről. — XIX. A társaskocsiúzet gyakorlásáról Budapesten. — XX. A vadászatról. — XXI. A tiszai és szegedi kölcsönről szóló 1880. XX. tczikk 32. §-nak módosításáról. — XXII. Az 1872. X. tczikk érvényen kívül helyezéséről s a rima-murányi-salgótarjáni vasmű rész-

vénytársasággal a tiszolcz-vashegyi vasut kiépítésének mellőzése s ezzel összefüggő egyéb kérdések rendezése tárgyában hozott szerződés becikkelyezéséről. — XXIII. A fegyveradóról és vadászati adóról. — XXIV. Az állami biztosítást igénybe vevő csekély jövedelmezőségű vasutakról. — XXV. Az uzsoráról és káros hitelügyletekről. — XXVI. A vágvölgyi vasutvonal csereértékéről és a budapest-ujszőnyi vasut, valamint az azzal összefüggő építkezések költségeinek fedezéséről. — XXVIII. A fiumei kikötőben építendő kőolaj kikötő-medencze létesítése iránt. — XXIX. Az első magyar-gácsországi vasutra vonatkozó 1871. évi XXXVIII. és 1875. évi XL. tczikk némely határozatának módosításáról illetőleg kiegészítéséről. — XXXI. A részletügyletről. — XXXII. A kikötői illetékről. — XXXVI. Az 1880. évi közös ügyi zárszámadásra alapított leszámolás szerint Magyarország terhére mutató tartozás fedezéséről. — XXXVII. Az 1882. évi közös ügyi költségek fedezése céljából a magyar korona országai által pótlólag fizetendő összegről. XXXVIII. Az 1881. évi november hó 7-én Franciaországgal kötött kereskedelmi szerződés hatályának meghosszabbításáról. — XLI. A kincstári telepések terhére felveendő jelzálog kölcsönről. — XLII. A Svajcczal 1883. évi márczius 31-én kötött állategészségügyi egyezmény becikkelyezéséről. — XLIII. A pénzügyi közigazgatási bíróságról. — XLIV. A közadók kezeléséről. — XLV. Az 1884. év első negyedében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról. — XLVI. A földadó, házadó, tőkemat- és járadékadó, valamint az általános jövedelmi pótagó iránti törvények módosításáról.

Rendeletek.

I. A földmivelés-, ipar- és keresk. ministerium rendeletei.

a) Erdészeti rendeletek.

Az erdősítési célokra az állam részéről kiosztandó csemeték. — A kincstári erdőszámvevőségek szolgálati viszonyai 2071. sz. — Az erdészeti köztisztviselőknek az 1883: I. tczikk-

ben megszabott minősítése. 3933. sz. — Az erdőgazdasági üzemtervek egyszerűbb készítésénél alkalmazható eljárás. 4190. sz. — A kopár területek erdősítésére szükséges erdei fa-magvak gyűjtése és csemeték nevelése 6140. sz. — Az erdők nyilvántartásáról szóló törzskönyvek adatainak megállapítása és véderdők kijelölése 28487. sz. — A véderdő-, futóhomokon és föltétlen erdőtalajon álló erdők felújításának vagy beerdősítésének ellenőrzése, az erdősítési munkálatoknak elrendelése és a káros legeltetés betiltása 36016. sz.

b) *Mezőgazdasági és állattenyésztésügyi rendeletek.*

A komlódugványok külföldről való behozatala. 1986. sz. — A marhalétszám megvizsgálása. 3112. sz. — A törvényhatósági phylloxera biztosok felmentése. 3551. sz. — Tejgazdasági felügyelő alkalmazása. 5831. — A bécsi és bécsújhelyi piaczon eladásra felállított lovaknak lólevelekkel ellátása. 13402. sz. — A gazdasági egyesületek portomentessége. 9905. szám. — A phylloxera terjedésének megállapítása czéljából szőlők megvizsgálása. 21014. sz. — Az aranka irtása. 16422. sz. — A montagne-rozs terjesztése. 34000. sz. — A baromfitenyésztést és nyulászatot felkaroló «Gallus» című folyóirat terjesztése érdekében. 48201. sz. — A jelesb minőségű árpavetőmag terjesztése. 44157. sz. — Időjelzések táviratozásának beszüntetése. 50989. sz.

c) *Állategészségügyi rendeletek.*

A Szerbiában megszűnt keleti marhavész tárgyában. 2808. sz. — A vasuti marhaszállító kocsik fertőtlenítése. 76. sz. — A legeltetés végett Szerbiából áthajtott és ismét visszahajtandó marhák ellenében követendő eljárás tárgyában. 2905. sz. — A Horvát-Szlavonország ellen elrendelt határzár megszüntetése. 5359. — A sertéseknek Alsó-Ausztriából, Stájer-, Cseh-, Morvaországból, Sziléziából és Galicziából átszállítása vagy áthajtása. 7330. sz. — A vasuti marhaszállító

kocsik fertőtlenítése. 9861. sz. — A vasuti kocsik fertőtlenítéseért szedendő díjak 14132. sz. — A romániai marhavész megszünte folytán a határforgalomra nézve engedélyezett könnyítések. 16032. sz. — A Boszniából és Hercegovinából származó állati nyerstermékek és ragályfogó tárgyak bebocsátása tárgyában. 27612. sz. — A galicziai sertések behozatalának megtiltása. 29535. — A bukovinai és romániai sertések behozatalának megtiltása. 32575. sz. — Az ausztriai sertések behozatalának megtiltása. 32632. sz. — A szőrféregkór elterjedése ellen teendő óvintézkedések. 33062. sz. — A belépő állomási bizottsági eljárásnál gyakorlatban levő vizsgálati díjak megszüntetése. 35157. sz. — A sertések behozatalára nézve Romániával szemben elrendelt tilalom megszüntetése. 35311. sz. — A Bukovinában kiütött marhavész. 41976. sz. — A Szerbiából behozott szarvasmarha marhaleveleinek kiállítása. 42121. sz. — A Romániában kiütött keleti marhavész. 44940. sz. — A bukovinai keleti marhavész. 44685. — A bukovinai marhavész. 51600. sz. — Az Ausztriából származó sertések behozatalának megengedése. 43474. sz.

d) *Kereskedelem-, iparügyi-, bányai és tengerészeti rendeletek.*

A zálogkölcsonügyletről szóló 1881: XIV. tczikk által kiszabott vizsgálatok megtartása. 9847. sz. — A kézi zálogüzletek forgalmi és árverezési kimutatásainak felterjesztése. 9846. sz. — A kutatási engedélyeknek külföldiek számára kiállítása. 10206. sz. — Iparkiállítások rendezésének engedélyezése. 13151. sz. — Az állami kedvezmények részben való megadásánál követendő eljárás. 16136. sz. — A kereskedelmi viszonyoknak Franciaországgal való ideiglenes rendezése. — A kereskedelmi cégjegyzékek berendezése és vezetése tárgyában 1875. december 1-én kibocsátott rendelet kiegészítése iránt. — A részletügyletről szóló 1883: XXXI. t.-cz. végrehajtása. 25641. sz. — Az Egyiptomból érkező hajók ellen a cholera következtében elrendelt figyelési eljárás tárgyában. 30137. sz. — A rongyok, régi ruhák és ágyneműek Egyiptom-

ból való be- és áthozatalának megtiltása. 32201. sz. — A szeszmérők átalakítása. 24822. sz. — Egyiptomból és Indiából érkező hajók ellen 10 napi megfigyelés. 32525. sz. — A métermértékek rövidített jelzése. 33881. sz. — A törökországi kikötőkből érkező hajók ellen elrendelt tíz napi megfigyelés. 35707. sz. — A nem európai Törökországból érkező hajókkal szemben követendő óvintézkedések. 38242. sz. — A tengerparti halászat némely szabályainak kezelése. 32689. sz. — A személyszállító tengeri hajóknak biztonsági tekintetből ellenőrzése. 40030. sz. — Spanyolországba szállítandó árúkra vonatkozó származási bizonyítványok kiállítása. 38659. sz. — A Törökországból érkező hajók ellenében elrendelt megfigyelés. 45643. sz.

II. A közmunka- és közlek. ministerium rendeletei.

Az államépítészeti hivatalok főnökei és a törvényhatóságok közti viszony rendezése. 2533. sz. — A távirdaállomások küldönczdíjainak megállapítása. 5551. sz. — A gőzkazánok használati engedélye. 12576. sz. — A gőzkazánok megvizsgálása. 30473. sz. — A gőzkazánok megvizsgálása. 36188. sz.

III. A pénzügyministerium rendeletei.

A német vámterülettel való kikészítési forgalomnak 1883. évi január 1-től még megengedett nemei. 503. sz. Az ipari czélokra oldó vagy kiválasztó szerekül vám- vagy adómentesen használt finomított ásványolajnak ugyanazon célra való tisztítása. 25916. sz. — A 15 frtnál magasabb vám alá eső és az árúnál magasabb vámu belső borítékokban előforduló árúk vámkezelése. 34969. sz. — A vámterületen levő vámhivatalok jegyzékének közzététele. 7068. sz. — A villamos izzólámpák vámkezelése. 32621. sz. — A folyékony szénsav tarifaszzerű beosztása. 48571. sz. — A fuvarosok és utazók által magukkal hozott vonó- és igásmarhák számára behozott takarmánygabona vámmentessége. 51119. sz. — Az 1883. évi

január-májusi időről szerkesztendő árúforgalmi kimutatásokban könnyítés engedélyezése. 53654. sz. — A «tarpanlings» jutaszövetek vámkezelése. 51140. sz. — A tömlőkben behozott szerbiai borok vámkezelése. 58300. sz. — Az ipari célokra oldó vagy kiválasztó szerekül szánt finomított ásványolaj vám- vagy adómentes használatának a cerasin- vagy parafin-termeléssel összekötött ásványolajfinomító gyárakra való kiterjesztése. 62175. sz.

IV. Az igazságügyministerium rendeletei.

A cégbejegyzések közzétételeért fizetendő díjak. 6156. sz. — A kereskedelmi cégjegyzékek berendezése és vezetése tárgyában 1875. december 1-én kibocsátott rendelet kiegészítése.

b) Külföldön.

Ausztriában a törvényhozás legfontosabb alkotása az új *ipartörvény* volt, mely hivatva van az iparnak tökéletesebb szervezetet nyújtani és számos kérdést megoldani, mely az újabb időben az ipar terén fölmerült. A törvény a kényszer-társulat intézményét tartja fenn és az ipar gyakorlását a képesség kimutatásától teszi függővé. Egyuttal szabályozza a betegsegélyezés ügyét. Egy nem kevésbé fontos intézmény életbeléptetése történik a gyári felügyelők felállításáról szóló törvénnyel. Egyéb törvények az árvizek által borított vidékek segélyezésével, folyók szabályozásával, a földadókataszter nyilvántartásával, a mezőgazdaság összesítésével, közös birtokok felosztásával, a belföldön épített gőzösökkel folytatott tengeri hajózás adómentességével, vasutak engedélyezésével, vasuti elsőbbségi kötvények konvertálásával nyújtott illetékkönnyebbitéssel stb. foglalkoztak. A törvényhozás ez évben épen nem mutatkozott termékenynek.

A mi különösen az *ipartörvényt* illeti (1883. márczius 15.) az 9 fejezetből áll, melyeknek tartalma a következő:

1. Általános határozmányok ; 2. Az önálló iparüzés föltételei ; 3. telepengedélyek bizonyos iparágakban ; 4. Az iparjogok terjedelme és gyakorlása ; 5. Vásári forgalom. 6. Ipari segédszemélyzet. 7. Ipartestületek. 8. Büntetések. 9. Hatóságok. Az ipartörvény főbb elvei a következők : az ipar vagy szabad vagy műves, vagy engedélyezett ipar. Műves iparnak tekintendő az, mely oly ügyességeket tételez föl, melyeket tanulás és hosszabb alkalmazás által kell szerezni. A műves ipar megkezdéséhez a képesítés kimutatása szükséges. Azok között, kik ugyanazon vagy rokon iparágakat ugyanazon, vagy szomszédos községekben gyakorolnak, segédszemélyzetökkel együtt, a testületi kötelék fentartandó, vagy ha még nem léteznek, az iparhatóság által létesítendő. Az iparosok a testület tagjait képezik, segédszemélyzetök annak hozzátartozóit (Angehörige). A ki egy ipartestület kerületében azon ágat, melyet az képvisel, úz, már az ipar megkezdésével tagja lesz az ipartestületnek és ebbeli kötelességeit teljesíteni tartozik. Az ipartestület megnevezésére szolgáló szokásos megnevezések (Gremien, Gilden, Innungen) tovább is használhatók. Ugyanazon kerület ipartestületei kötelékeket (Verbände) alakíthatnak. A tanviszonyszerződés alapján keletkezik, mely vagy az ipartestület, vagy a hatóság előtt megkötendő. A segédek számára behozatik a munkakönyv. Az ipartestületek kötelesek a segédek segélyezésére betegség esetében betegsegélyező pénztárakat alapítani vagy egy létezőhez hozzájárulni. A betegsegélyező pénztárhoz tartoznak a testülethez tartozó összes iparosok és segédek — tanonczokon kívül — hozzájárulni. A segédek járuléka nem lehetnek magasabb a bér 3%-ánál ; a munkaadók járuléka pedig nem lehet magasabb mint a segédek járulékának fele.

A két legfontosabb törvény, mely *Németországban* alkotott :

1. A *német ipartörvény* (1883. július 1.) tíz fejezetből áll, melynek tartalma a következő : 1. Általános határozatok ; 2. Állami iparüzés ; 3. Iparüzés házalás mellett. 4. Vásári forgalom. 5. Árszabályok. 6. Ipartestületek. 7. Ipari munkások (tanon-

czok, segédek stb). 8. segélypénztárak. 9. Helyi szabályozatok. 10. Büntetések és zár határozatok. A törvény az ipar üzését szabadon engedi meg bárkinek, a törvény által szabott határozatok és kivételek korlátjain belül. Igen részletes intézkedések történnek azon üzletek iránt, melyeknek gyakorlása engedélyhez van kötve, vagy a hol a telep választása előzetes engedélytől függ. Az ipartestületekre nézve a törvény kimondja, hogy a létező ipartestületek, (Korporationen, Innungen, Zünfte) tovább is fönmaradnak. Mindenki beléphet a testülethez és ha a belépéshez vizsgálat van kötve. az az illető iparban előforduló közönséges munkáira szorítkozik. A közös érdekek előmozdítására azok, kik az ipart önállóan üzik, ipartestületet alakíthatnak. A fölvétel csak oly vizsgáláshoz lehet kötve, mely az illető ipar közönséges munkáira szorítkozik. Ha a fölvétel vizsgától, vagy bizonyos tan- vagy segédidő befejezésétől függ, kivételek csak bizonyos meghatározott esetekben engedhetők. Az ipartestület hatáskörét bizonyos ügyekben a hatóság kiterjesztheti a testülethez nem tartozó iparosokra is. Egyes ipartestületek együtt testületi kötelékeket (Verbände) alkothatnak. A testületi tagok által elfoglalt segédek csak annyiban vesznek részt a testület ügyeiben, a mennyiben azt az alapszabályok megállapítják. Ily részvétet kell a segédeknek engedni a segédi vizsgáknál, minden intézménynél, melyhez hozzájárulnak vagy a mely segítézésökre szolgál. A munkásokra nézve különösen következőképen intézkedik; huszonegy éven alóli személyek csak akkor alkalmazhatók, ha munkakönyvvvel vannak ellátva. Számos intézkedéseket tartalmaz a törvény a gyári munkásokról, nők és gyermekek alkalmazásáról stb.

2. Egy másik nagy fontosságu ügy, mely Németországban a mult évben törvényhozásilag megoldatott, a *munkásoknak biztosítása betegség esetére*. A törvénynek (1883. jun. 15.) fontosabb intézkedései a következők: Személyek kik fizetésért vagy bérért alkalmazva vannak 1) bányákban, sóbányákban, kőbányákban, gyárakban és hutákban, a vasuti és hajózási üzletnél, hajógyárakban és építéseknel, 2) a mives iparnál és egyéb, állandó ipar-

üzemeknél, 3) oly üzemeknél hol gőzkazánok vagy elemi erő által mozgatott gépek alkalmaztatnak, — betegség ellen biztosítandók. Üzemi hivatalnokok csak akkor biztosítandók, ha keresetök $6\frac{2}{3}$ márkát egy munkanapra nem haladja meg. 4. Mindazon személyekre, kik nem tartoznak valamely helyi betegségély pénztárhoz, gyári pénztárhoz, egyleti pénztárhoz, ipartestületi pénztárhoz, lajstromozott segélypénztárhoz, a községi betegség esetére való biztosítás kiterjed. (§ 3.) A segélykövetkezőkből áll: 1. a betegség kezdetétől fogva ingyenes gyógykezelés, gyógyszerek stb.; 2. a keresetképtelenség esetére a megbetegedés harmadik napjától kezdve minden munkanapra a közönséges napszámoknak helyi szokás szerint járó napszám fele. A segélyezés megszűnik legfeljebb a betegség kezdetétől számítandó tizenharmadik hétlefolysisával. (§ 5.) A község által behajtható biztosítási díj a közönséges napszám $1\frac{1}{2}$ %-át nem haladhatja túl, csak hiány esetében fölemelhető a felsőbb hatóság jóváhagyásával 2%-ra (9 és 10 §§). Több község egyesülhet közös biztosításra (12. §.).

A munkaadók minden személyt, mely biztosítás alá esik, legkésőbb az alkalmazás harmadik napján tartoznak bejelenteni. (49 §.) A munkaadók az általuk alkalmazott egyének által fizetett járulékok egy harmadát tartoznak sajátjukból fizetni. (52. §. A munkaadók felhatalmaztatnak a munkások helyett az általuk befizetett járulékokat minden bérfizetés alkalmával levonásba hozni. (52. §.) Minden vállalkozó, ki egy vagy több üzletben legalább 50 biztosítandó személyt alkalmaz, üzemi (gyári) pénztárt állíthat föl (60. §). A munkaadóknak tiltatik, a törvény alkalmazását szerződésileg kizárni vagy korlátozni. Minden evvel ellenkező megállapodás jogi érvénynyel nem bír. (80. §.)

Németországnak törvényhozása a sociálpolitikai téren egy fontos pénzügyi törvényt is alkotott, melynek feadata az alsóbb osztályok felszabadítása az adóteher súlya alól. Az 1883. márczius 26-diki törvény az osztályadó két legalsó fokát eltörli, minek következtében az adózás csak 900 márkán felül kezdő-

dik. Ugyanez irányban készítették elő a lefolyt évben egyéb törvényjavaslatok is, melyek azonban még törvény erejére a múlt évben nem emelkedtek. Kötötték végre kereskedelmi és hajózási szerződések Olaszországgal, Spanyolországgal, Szerbiával, Mexikóval; létesítettek intézkedések a phylloxera ellen stb.

Angliának az utolsó évben hozott hatvanhét törvénye közt több van, mely közgazdasági szempontból nagyobb jelentőséggel bír. A fontosabb törvények a következőkkel foglalkoznak: intézkedés a munkabérek kifizetéséről, hogy azokat sörházakban; vendéglőkben, a hozzá tartozó kertekben stb. nem szabad kifizetni (31. fej.); törvény a személyszállítás olcsóbbá tételéről, különösen munkások érdekében (34. fej.); csődtörvény (52. fej.); újabb intézkedések a gyárakban és műhelyekben alkalmazott személyek javára (53. fej.); takarékpénztári betétek kezeléséről az államadósságok bizottsága által (56. fej.); szabadalom-áru- és mintajegy-törvény (57. fej.); újabb intézkedések a haszonbérlok által tett befektetések biztosítására (Agricultural Holding act. 61. fej.) Azonkívül több törvény az irlandi viszonyok javításáról, továbbá törvény az országutakról, a fővárosi közmunkatanácsról, nemzetközi szerződés a tengeri halászatról és számos localis jelentőségű törvény.

A mi különösen az új szabadalmi törvényt illeti, annak fontosabb intézkedései a következők: Mindenki, akár brit alattvaló, akár nem, Angliában szabadalmat szerezhet. A szabadalom adatik, ha annak tárgya kellőkép leiratik és közzétételének napjától számítva két hónap alatt senki ellene nem tiltakozik annak alapján, hogy a szabadalom tőle származik, vagy az illető találmány már is szabadalmat nyert. A szabadalom 14 évre adatik, de meghosszabbítható, azonban legfeljebb 7 évre és csak kivételes esetekben 14 évre. A szabadalomért 50 L. fizetendő az első 5 év, és további 100 L. az első hét év lefolyása előtt. A szabadalom tulajdonosa, ha a szabadalom tárgya a hadügy szolgálatára van, a hadügyminiszter által kisajátítható. A minta- és árujegy védelem öt évre adatik.

A többi államok közigazdasági törvényhozása nem volt kiválóan termékeny. *Franciaországban* különösen a szövetkezetek érdekében tettek intézkedések, kiegészítették a létező törvények a munkaidőről, a Conseil des proud'hommes-ról, a kereskedelmi törvényszékekről, azonkívül számos törvény vasutakról, vicinalis utakról stb.; a pénzügyi törvények közül legfontosabb az, melylyel az 5%-os járadék $4\frac{1}{2}$ %-osra redukáltatott. *Olaszországban* a közigazdasági törvényhozás a munkásbetegségélyezésről szóló törvényvel egészítettet ki stb.

LXXXIV.

A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom hazánkban és a külföldön.

a) Hazánkban.

Irodalmunkban az utolsó évnek egyik legörvendetesebb jelenségét az országos gazdasági egyesület által megindított könyvvállalata képezi. A hatalmas lendület, melyet épen a mezőgazdasági irodalom az utolsó évtizedben vett, visszamaradással fenyegette már zsenge irodalmunkat; e vállalatnak biztosítása által sikerülne irodalmunk nagy hiányait némileg pótolni. Egyelőre a következő munkákat szándékozik a vállalat kiadni:

1. LECOUTEUX a «Csalamádé és más zöldtakarmányok termelése és helyes besavanyítási módjai, kiegészítve a hazánkban ez irányban szerzett tapasztalatokkal.»
2. WOLFF EMIL takarmányozástanát.
3. Dr. KIRCHNER a modern tejgazdaságról irt kézikönyvét.
4. Dr. KIRCHNER a nyugati szarvasmarhafajtákismertetését
5. WOLFF EMIL trágyaisméjét.
6. REIFFEISEN-nek a hitelszövetkezetekről irt munkáját.
7. SEMLER A. «a gyümölcstermelés, emelés és értékesítés módjairól».
8. Egy gazdasági építészettant.

Bárcsak tehetnénk mielőbb jelentést a nemzetgazdasági remekirodalom műveinek átültetéséről, melylyel még mindig adósok maradtunk a tudománynak.

A nemzetgazdasági és statisztikai irodalom jelentékenyebb termékei az utolsó évben a következők:

I. Nemzetgazdaságtan.

ANDRÁSSY GÉZA gróf: Az otthont mentesítő törvények (Homestead, exemptions laws). Budapest 1883.

BIHARI: A czukoradó története Magyarországon. Budapest 1883.

BRÜLL: A munkásosztály sorsának javítása. Budapest 1883.

ECSERI: A munkásbiztosítás kérdése. Budapest 1883. (Értekezések a nemzetgazdaság és statisztika köréből.)

ÉRKÖVY: A telepítési kérdésről, tekintettel a kivándorlásra, bukovinai testvéreink visszatelepítésére, czélszerűbb hazai néposzlatra s a mezőiparos nagy községek elhomlítására, Budapest 1883.

FENVESSY ADOLF: Az első magyar vasut története. Budapest 1883. (É. a n. é. st. k.)

GELLÉRI: A magyar házi ipar jövő iránya. Az orsz. ipar-egyesület házi ipari szakosztálya által díjazott pályamű. Budapest 1883.

GERLÓCZY GYULA: A nemzetgazdaság alaptanai. Budapest 1883.

GYÖRGY ENDRE: A dunagőzhajózási társaság és a magyar érdekek. Budapest 1883.

HELTAI: Az ipartörvény revíziója. Közgazdasági tanulmány. Budapest 1883.

JÓNÁS JÁNOS: Tanulmányok és javaslatok az életbiztosítási üzlet körül. Budapest 1883.

KAUTZ: Az államgazdaság eszméje és a socialisztikus financia kezdetei. Budapest 1883. (É. a n. st. k.)

KELETI: Tengerészetünk és Fiume jövője. Budapest 1883. (É. a n. st. k.).

LÁNG: Minimum és homestead. Budapest 1883. (Ért. a n. é. st. k.)

LÁNG: Minimum és majoratus. Budapest 1883. (Ért. a n. é. st. k.)

LINDNER: Öszinte szó az agrar kérdéshez. Budapest 1883.

NEMÉNYI: Jelentés a Budapesti lakásügy tárgyában. A fővárosi lakbizottság megbízásából. Budapest 1883.

SCHMIDT: Jóságaink rendezése. Budapest 1883.

SEMMLER: A gazdasági termelés terén mutatkozó amerikai versenynek jelentősége és valódi okai. Szabadon fordította Tomsits István. Budapest 1883.

Ifj. SZÉCHENYI IMRE gróf: Amerikai levelek. Budap. 1883.

Ifj. SZÉCHENYI IMRE gróf: Birtokminimum és homestead. Budapest 1883.

WENZEL: A Fuggerek jelentősége Magyarország történetében. Budapest 1883.

II. Statisztika.

FÖLDES: Nemzetgazdasági és statisztikai évkönyv. I. évfolyam. Budapest 1883.

FÖLDES: Városaink és a városi lakosság életviszonyai. Budapest 1883. (É. a n. é. st. k.)

JEKELFALUSSY: Hazánk bűnügyi statisztikája 1873—1880. Budapest 1883. (É. a n. é. st. k.)

JEKELFALUSSY: A községi pénzügy főbb eredménye hazánkban az 1881. évi jóváhagyott költségvetések alapján. Budapest 1883. (É. a n. é. st. k.)

MIHÓK SÁNDOR: Magyar Compass, pénzügyi évkönyv, XI. évfolyam. Budapest 1883.

PISZTÓRY: Az osztrák-magyar monarchia statisztikája. II. kiadás. Pozsony 1883.

Hivatalos közlemények.

Magyar statisztikai évkönyv. Szerkeszti és kiadja az orsz. m. kir. statiszt. hivatal. Tizenegyedik évfolyam. Budapest 1883.

A községek háztartása és pótdójuk az 1881. évi jóváhagyott költségvetések alapján. Budapest 1883. (Hivatalos statisztikai közlemények. Kiadja az országos m. kir. statisztikai hivatal.)

Magyarország árúforgalma Ausztriával és más országokkal. Budapest 1883.

Budapest főváros az 1881. évben. A népleírás és népszámlálás eredményei. Írta Kőrösi József. Harmadik füzet. Budapest 1883.

Statisztikai közlemények az osztrák-magyar monarchia vasutairól az 1880. üzleti évre. Budapest 1883.

Statisztikai közlemények az osztrák-magyar monarchia vasutairól az 1881. üzleti évre. Budapest 1883.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló tizenkettedik jelentése. Budapest 1883.

Statisztikai havi füzetek. Kiadja a fővárosi statisztikai hivatal. Budapest 1883.

Albrecht főherczeg ő fensége bélyei urodalmának leírása. Kiadja az orsz. m. gazdasági egyesület. Bécs 1883.

Tisza Kálmán miniszterelnök mint belügyminiszter jelentése az ország közegészségi viszonyaira vonatkozólag az 1879. évre. Budapest 1883.

Az 1882. évi fogyasztási adóeredményeknek statisztikai egybeállítása. Budapest 1883.

b) Külföldön.

I. Nemzetgazdaságtan.

ALESSIO: Saggo sul sistema tributario in Italia e sui suoi effetti economici e sociali. Parte prima. Torino 1883.

ARASKHANIANTZ: Die französische Getreide-Handelspolitik bis zum J. 1789. in ihrem Zusammenhange mit der Land-Volks- u. Finanzwirtschaft Frankreichs. Leipzig 1883.

Bäuerliche Zustände in Deutschland. Berichte veröffentlicht vom Verein für Socialpolitik. Leipzig 1883.

BAUDRILLART: Philosophie de l'économie politique. Des rapports de l'économie politique et de la morale 2. éd. Paris 1883.

BOLDT: Die agrarischen Fragen der Gegenwart nebst Vorschlägen für die preussische Agrarpolitik. Berlin 1883.

BRENTANO: Die christlich-soziale Bewegung in England. Leipzig 1883.

CAIRNES: Leading Principles of political economy. 2. kiadás. London 1883.

COHN G.: Die englische Eisenbahnpolitik der letzten 10 Jahre (1873—1883.) Leipzig 1883.

COSSA: Primi elementi di economia politica. Seta edizione. Milano 1883.

FAWCETT: Manual of political economy 6. éd. London 1883.

FELIX: Der Einfluss der Natur auf die Entwicklung des Eigenthums. Leipzig 1883.

FIELD: Landholding, and the relation of Landlord and tenant in various countries of the world. London 1883.

FERRARIS: Les projets de législation sociale en Italie. Rome 1883.

FUCHS: Der Alkoholismus und seine Bekämpfung. Heilbronn 1883.

GAMP: Der landwirtschaftliche Kredit und seine Befriedigung. Berlin 1883.

GOSCHEN: Theory und praxis of the foreign Exchanges. New edition. London 1883.

HASBACH: Die englische Arbeiter-Versicherung. Leipzig. 1833.

R. HILDEBRAND: Die Theorie des Geldes. Jena 1883.

HOLYOAKE: Thirty-three years of cooperation in Rochdale. London 1883.

JANET: Les origines du socialisme contemporain. Paris 1883.

JEVONS: Method of social reform and other papers. London 1883.

KLEINWÄCHTER: Die Cartelle. Ein Beitrag zur Frage der Organisation und Volkswirtschaft. Innsbruck 1883.

KNIES: Die politische Oekonomie vom geschichtlichen Standpunkte. Neue Auflage. Braunschweig 1883.

MACLEOD: The theory and practice of banking. Vol. I. 4. éd. London 1883.

MARTELLO: La moneta. Firenze 1883.

R. MEYER: Heimstätten- und andere Wirtschaftsgesetze der Vereinigten Staaten von Amerika, von Kanada, Russland. China, Indien, Rumänien, Serbien und England, Berlin 1883.

R. MEYER: Ursachen der amerikanischen Konkurrenz. Berlin 1883.

MENGER: Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften in der politischen Oekonomie insbesondere. Leipzig 1883.

MILNES: Problems and exercises in political economy. London 1883.

PLATTER: Die Pflichten des Besitzes. Berlin 1883.

RUHLAND: Agrarpolitische Versuche vom Standpunkte der Socialpolitik.

SAY: Dictionnaire des finances. I. et II. fasc. Paris 1883.

SCHÄFFLE: Die Inkorporation des Hypothekarkredits. Tübingen 1883.

SCHIPPEL: Das moderne Elend und die moderne Uebervölkerung. Leipzig 1883.

SCHRAUT: Die Organisation des Kredits. Leipzig 1883.

SCHUMACHER-ZARCHLIN: Johann Heinrich von Thünen. Ein Forscherleben. II. Aufl. Rostock und Ludwigslicht 1883.

SIDGWICK: The principles of political economy. London 1883.

L. v. STEIN: Die Landwirtschaft in der Verwaltung und das Princip der Rechtsbildung des Grundbesitzes. Wien 1883.

STRAUBINO: L'abolizione del corso forzoso della carta-moneta del Regno d'Italia Roma 1883.

STRINGHER: Note di statistica e legislazione comparata intorno alla circolazione monetaria nei principali stati. Roma 1883.

VUITRY: Etude sur le régime financier de la France avant la révolution de 1789. Nouvelle Serie Paris 1883.

WALKER: Political Economy. London 1883.

WIRTH: Geschichte der Handelskrisen. Dritte Auflage. Frankfurt a/M. 1883.

II. Statisztika.

BLOCK: Annuaire de l'économie politique et de statistique. Paris 1883.

BORCHT: Statistische Studien über die Bewährung der Actiengesellschaften Jena. 1883.

BRACHELLI: Statistische Skizze der österr.-ungarischen Monarchie. Leipzig. 9. Auflage 1883.

BRACHELLI: Die Staaten Europas. 4. Aufl. Brünn 1883.

CHEYSSON: La mortalité des enfants legitimes et naturelles. Nancy 1883.

DEUTSCH: Die österreichischen Arbeiterverhältnisse der Gegenwart. 2. Aufl. Wien 1883.

GOTHAISCHER genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch-statistischem Jahrbuch. 1884. Gotha 1883.

GRÄTZER: Edmund Halley und Caspar Neumann. Ein Beitrag zur Geschichte der Bevölkerungsstatistik. Breslau 1883.

MARTIN: YEAR-BOOK, the Statesman's for the year 1883. London 1883.

KOLB: Statistik der Neuzeit. Leipzig 1883.

LOUA: Les grands faits économiques et sociaux. Paris 1883.

MANDELLO: Rückblicke auf die Entwicklung der ungarischen Volkswirtschaft im Jahre 1882. Budapest 1883.

MISCHLER: Die Ansiedelungs- und Wohnverhältnisse in Oesterreich. Wien 1883.

MUCKE: Deutschlands Getreide-Ertrag. Agrarstatistische Untersuchung. Greifswald 1883.

Fr. J. NEUMANN: Beiträge zur Geschichte der Bevölkerung in Deutschland seit dem Anfange dieses Jahrhunderts. Tübingen 1883.

Oesterreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Erster Jahrgang 1882. Wien 1883.

Report on the distribution and consumption of corn and wheat and the rates of transportation of farm products. Department of agriculture, Washington 1883.

LXXXV.

Nekrológ.

Hazánkban a nemzetgazdasági tanulmányok egyik alapos művelője halt meg, ÉRKÖVY ADOLF, ki különösen a mezőgazdasági irodalommal foglalkozott. Számos röpiratot és közgazdasági könyvet írt, több folyóiratot szerkesztett. Különös értékkel bír a telepítési ügyről írt munkája, mely röviddel halála előtt megjelent és az akadémia részéről is kitüntetésben részesült. Igen tanulságos az 1863-diki aszályról írt munkája is. Mint gyakorlati mezőgazda is úttörő volt hazánkban; hogy az Alföldön megkezdték a befásítást, nagyrészt az ő érdeme. A képviselőháznak több ülészakon át tagja s többször bizottsági előadó volt. A kormány az államjavak kezelése ügyében többször kikérte véleményét s 1874-ben a pécskai kincstári uradalom igazgatását bízta rá.

A nemzetgazdaság művelői közül továbbá meghalt FEST IMRE, ki több gazdasági kérdéshez szakavatottan hozzá szólott, és életének utolsó éveiben mint a monarchia nagy jegykibocsátó intézetének magyar alkormányzója, azelőtt mint a kereskedelmi ministerium első államtitkára stb., gazdasági életünk egyik fontos tényezője volt.

Áttérünk a külföldi irodalom veszteségeire.

A nemzetgazdaságtan képviselői közül különösen a socialis kérdés vesztette el legkiválóbb két bajnokát; a socialismus

MARX KÁROLYT, az associatio és cooperatio pártja SCHULZE-DELITZSCHET. Marx Károly a socialismus történetében kiváló szerepet játszik. Rodbertussal egyetemben a tudományos socialismus alapítója lett. A francia socialismus rajongásai és ábrándjai után szigorú tudományos alapra építette föl rendszerét, menten minden költészettől, vallási rajongástól, a hegeli bölcsészet kápráztató dialektikájával. Legkiválóbb munkája «Das Kapital» melyben a tőke történeti fejlődését, annak pusztításait az újabbkori iparban magyarázza. E munkában oly alapos ismeretét árulja el a régibb és újabb nemzetgazdasági irodalomnak, mely bámulatra méltó. Tevékenyen is folytatta a harczot a mai társadalmi rend ellen, melynek ellenségeit az «Internationale» zászlaja körül csoportosította, melyet ő szervezett és vezetett. Ő tette a socialismust hatalmas, félelmetes tényezővé, melynek katonái különböző név és különböző álarcz alatt küzdenek, de egy célért: a mai társadalmi rend megsemmisítéseért.

SCHULZE-DELITZSCH a nemzetgazdaságtannak is egyik kiválóbb képviselője volt, azonban jelentősége nem munkálkodásának elméleti, hanem annak gyakorlati eredményeiben keresendő. Atyjának tekinthető az önsegélynek azon nagy fontoságú intézményeinek, melyek a középosztály alsóbb rétegeinek, különösen kis iparosok és kis kereskedők sorsát jelentékenyen javították és melyek sűrű hálózatban el vannak terjedve majdnem minden művelt államban. A népbankok, fogyasztási egyletek stb. keletkezése az ő nevéhez fűződik, és habár nagyon tévedt abban, hogy ezen intézményekkel a munkáskérdést megoldhatni vélte, mégis egyik nagy jóltevője volt azon osztályoknak, melyeket századunkban a nagytőke oly nehéz küzdelemre szólított ki. Munkái közül különösen kiemeljük: *Vorschuss- & Creditvereine als Volksbanken* (Leipzig 1855), *Die Entwicklung des Genossenschaftswesens* (Berlin 1870), *Capitel zu einem deutschen Arbeiter-Katechismus* (1863).

Az utolsó év halottai közé tartozik LLOYD-OVERSTONE is, a bankelmélet egyik kiváló tekintélye és azon rendszernek

képviselője, mely az 1844-ki angol bankaktában gyakorlati kifejezést nyert.

A statisztikai tudomány veszteségeinek felsorolását FARR Vilmostal kell kezdeni.

WILLIAM FARR az angol statisztikai tudománynak legkiválóbb képviselője és különösen a halandósági statisztikának remek írója, mely tudományára úgy orvosi ismeretei — mint alapos matematikai iskolázottság mellett kiválóan képesítve volt. 1838 óta az angol népességi hivatalban, a General-Register-Officeban volt alkalmazva, melynek statisztikai osztályát későbbben ő vezette. E tulajdonságban írta a népességi jelentéseket, különösen a tízévről szólókat bevezető tanulmányait, melyek a népességi statisztikának gyöngyeihez tartoznak. Legnagyobb érdemeket szerzett magának halandósági táblája által (English Life Table, Tables of Lifetimes, Annuities and Premiums 1864) melyben a halandósági táblák teljes elméletét és az avval összefüggő összes problémákat alaposan tárgyalja. Némi- leg evvel rokon (English Reproduction Table 1880) című dolgozata, mely a születések rendjét tárgyalja. Ezeken kívül Farr igen számos dolgozatokat írt a statisztika és a nemzetgazdaságtan körébe tartozó olyan kérdésekről, melyek a statisztikai tárgyalást követelik. Megemlítjük még azt, hogy Farr az 1876-ban Budapesten megtartott nemzetközi statisztikai kongressuson mint Nagybritannia képviselője részt vett.

A statisztikai tudomány továbbá elveszítette a lefolyt évben Louis-Adolphe BERTILLONT is, ki Franciaországban a demografiai kutatásoknak legkiválóbb művelője volt. Már első dolgozatában, melylyel az orvosi tudorságot nyerte, a halandóság kérdésével (*De quelques éléments de l'hygiène dans leur rapport avec la durée de la vie* 1852) foglalkozik, későbbben a nagy gyermekhalandósággal Párisban, (*La mortalité des nouveaux-nés* 1858), mely dolgozatokban ő azon tudománynak, melynek Guillard (kinek leányát bírta nőül) adta nevét, módszerét és eljárását megállapítja és kitűnő sikerrel alkalmazza. Ő írta meg először Franciaország demografiáját (*Démographie*

figurée de la France 1874) és szerkesztette halandósági táblázatát. Hivatalos minőségében, mint az anthropologiai intézetnek tanára és Páris statisztikai hivatalának újjászervezője, is kiváló érdemeket szerzett magának a statisztikai tudomány körül. Különös említést pedig érdemelnek dolgozatai közül a «Dictionnaire encyclopédique des sciences médicales»-be írt következő czikkek: France, Mariage, Moyenne, Mortalité, Mort-nés, Natalité.

A statisztika egyik legkitünőbb művelőjét vesztette még HEUSCHLINGben, ki Belgiomban mint Quetelet munkatársa szerzett magának az irodalomban és a gyakorlatban kiváló érdemeket.

A m. tudom. akademia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának ülései 1883-ban.

— *januar 25.*

Tárgy: «Az állami biztosítás rendszere» KÖVÁRY LÁSZLÓTÓL (olvassa DOBRÁNSZKY PÉTER).

Elnök akadályoztatása miatt az elnöki széket elfoglalja: KERPELY ANTAL l. t. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: DOBRÁNSZKY PÉTER, FENYVESSY ADOLF, JEKELFALUSSY JÓZSEF, KÖRÖSI JÓZSEF, LUKÁCS BÉLA.

KÖVÁRY előre bocsátja, hogy sem biztosító társasággal, sem valamely biztosítási projectummal összeköttetésben nem áll s így objectiv lehet. Felolvasását a «Nemzetgazdasági Szemle» 1881-dik évfolyamában megjelent «Biztosításügyi politika» folytatásaként kívánja tekintetni, s egyszersmind mutatóvannak egy biztosításügyi népszerű encyclopaediából, melyen több év óta dolgozik, s melyben először lesz a biztosítás leírása, mint rendszeres tudomány bemutatva. Felemlíti, hogy a biztosítás történetét, geographiáját és statisztikáját kívánta a magyar közönség részére megírni, de végre encyclopaediává nőtte ki magát, melynek első könyve adja, mit a nagy közönség és nemzetgazdák keresnek, az intézmény általános tételeit, a második az intézet jogi és technikai rendszerét, a harmadik az élet-, a negyedik az értékbiztosítás rendszerét; az ötödik a statisztikusok szempontjából a biztosítás geographiáját és statisztikáját, s reá mutat, hogy ha munkája sikerült, a magyar irodalomé az érdem, hogy ezen nemzetközi intézmény rendszerét megállapította.

A felolvasás az első kötet egyik fejezetének egyik része, a mennyiben az állami biztosítást, a kölcsönös részvényes vegyes biztosítási rendszer mellett, negyediknek állítja be. Mindenekelőtt

az állami biztosítás, és a biztosítás államosítása determinációját adja, perhorrescálja az államosítást, míg az állami biztosítást elméleti és gyakorlati, az állam és az állam polgárai szempontjából bizonyos határok közt lehetőnek tartja. S mint ilyennek ismerteti történetét, a fennálló állami biztosító intézetek fejlődését, a biztosítás technikai rendszerét.

Szerinte az állami biztosítás Portugáliában veszi kezdetét, a tengeri biztosítás mezején, a XIV. században. Az állami életbiztosítás a tontinákkal kezdődik a XVII. században Franciaországban; az állami tűzbiztosítást pedig Poroszország kezdi a XVIII. század elején s mai tökéletesebb formáját e században kapva, mindinkább terjed.

Az értékbiztosítást véve fel először, bemutatja a tűzbiztosítás különböző rendszerét Németországban, Svájcban, Dániában, Oroszországban, Norvégiában, Ausztriában s felemlíti a magyarországi ebbeli mozgalmat. S azon következtetésre jut, hogy ha csakugyan szükségességét látjuk, hogy nekünk is állami tűzbiztosításunk legyen, országos alakban legtökéletesebb a bajor, de körülményeink között a francia departementi formához járul, melynek élén egy központi társaság áll Párisban. Az ugynevezett gazdasági biztosítás, a jég- és állatbiztosítás körében felemlíti a különböző országokban felmerült mozzanatokat. S a mennyiben állatbiztosításunk nincs, az állami biztosítás barátai figyelmét e térre utalja.

Az állami életbiztosításra nézve előadja, hogy nyugdíjintézeti formája Poroszországban 1776-ban indult be; s mai formája Angliában hozatott a parlament elé 1807-ben; de csakis a század közepén nyert megvalósulást, Franciaországban és Belgiumban 1850-ben, Angliában 1864-ben, Dániában 1871-ben. Azután előadja a belga Caisse générale d'épargne et de rétraite, a francia Caisse de rétraite pour la vieillesse, — a Caisse d'assurances en cas de décès, et en cas d'accidents néven ismeretes nyugdíj, díj, élet- és balesetbiztosító állami intézet — az angol ugynevezett postabiztosítás — a dán állami élet- és járadékbiztosító országos intézet rendszerét. Az Ausztriában 1870-ben, nálunk 1881-ben felmerült ebbeli projektumok alapján azon következtetésre jut, hogy ha nálunk szintén szükségesség merülne fel, az angol postabiztosítás lehet a legszerencsésebb minta, de azon módosításokkal, melyeket ép most hozott ajánlatba egy parlamenti bizottság, vagyis, mivel

nálunk az ugynevezett munkás-életbiztosítás hiányzik, az angol ilyennemű magán-életbiztosítások szervezete javát kellene körülményeink alkalmazni.

A baleset, illetőleg a munka rokkantjai biztosítására tüzetesebben kitér. Jelzi, hogy e téren Franciaország egymagára áll. Előadja a mozgalmat, mely a német kormányt és birodalmi törvényhozást ép most foglalkoztatja. Ismerteti Bismarck herceg első tervezetét, mely 1882 elején visszavonatott, s az új tervezetet, mely most szőnyegen áll, s a kettő közti különbséget, hogy az első egy birodalmi biztosító kívánt lenni, míg a mostani ipartermenkinél kooperatív szövetkezeteket kíván létrehozni, állami vezetés s állami hozzájárulás mellett, a munkásokra általános kötelezettséggel. Jelzi, hogy e tervvezet minden eddigi állami biztosítási formán túlmegy, a mennyiben nemcsak az állam garantiáját, vezetését kívánja alkalmazni, de az elsőben a díj egy részét, az utolsóban a kár egy részét az állam által kívánja fizettetni. Nálunk felelősségi törvény csak a vasutakkal szemben lévén, a munka rokkantjaira nézve mozgalom nem indult. Balesetbiztosító társaságunk sem lévén, legfeljebb a vasuti igazgatóságok által 1877-ben projectált ugynevezett 1—2 kros vasuti balesetbiztosításról lehet szó, mely eszme részvét hiányában kár, hogy feledékenységre ment.

Végül azon tanuságot vonja le, hogy az állami biztosítások, behozatala megfontolást érdemel: az állam szempontjából, mert ha garanciát nyújt, előlegeznie kell, míg kijavítódván a díjtarifa, előáll a visszatéríthetés módja; az állam polgárai szempontjából, a mennyiben a kényszer túlhaladott álláspontnak tekinthető, mert korlátolja a vagyon feletti teljrendelkezhetést; s legfeljebb a balesetbiztosításnál nyerhet alkalmazást, a mennyiben nem személy, hanem foglalkozásra nézve tétetik kötelezővé. Saját szempontunkból az állami biztosítással szemben tartózkodást ajánl. A magánbiztosító társaságok által elfoglalt téren aligha bírnánk velök versenyezni. Ellenben állatbiztosításunk, balesetbiztosításunk, ugynevezett munkás-életbiztosításunk, általános nyugdíjintézetünk nem lévén, az állami biztosításnak sajnos, de még elég tere van. De erre három nélkülözhetlen: a garancia tiszta felállítása, a koczkázat és díj felismerése, a szakszerű és lekiismeretes vezetés. S mindezekhez a biztosítás elméletének és irodalmának bővebb méltatása.

KÖVÁRY értekezésének felolvasása után bemutatja a biztosítás terén megjelenő francia és angol folyóiratokat. Amerikában és

Angliában körülbelől 47, Franciaországban 17 folyóirat szolgálja a biztosítás ügyét; Németországban pedig megszámlálhatatlan az ily lapok sokasága. Bemutatja továbbá kéziratban e tudományszak bibliographiáját. Encyclopaediáját értekező oly formán szándékozik összeállítani, hogy annak első kötete adná a theoretikus részt, statist., jogtudományi stb. szempontból; a második kötet tartalmazná az élet-, a harmadik a tűz- stb. biztosítást, végre egy kötet ez ágak literaturáját. Nálunk ez irodalom 1864-ben indult meg, a bizottság elnöke gróf Lónyay Menyhért: «Biztosítás Angliában» czimű egyik cikkével, azonban az irodalom azóta sem mutatkozott e téren igen termékenynek.

FENYVESSY: Az értekezésnek becsét emeli az, hogy a historikumból nevezetes következtetéseket vonhatunk. Igaz, hogy a t. értekező egészben és in abstracto nem helyesli az állami biztosítás eszméjét; s tény is, hogy egyik országban kivihetetlen, a másikban azonban kevesebb akadályokba ütközik; azonban ő a mai politika és társadalom szempontjából ezt az államnak mintegy kötelességeül tartja. S ha az államban jó az administratio, sokkal olcsóbban is kezelheti a biztosítás ügyét, kivált pedig, ha minden alkalmas közegét felhasználja.

WEISZ B. F., mint vendég: Szóló nemcsak theoretice, hanem practice is tanulmányozta az ügyet, s legfőképen a tűzkár-biztosítás terén mintegy 40 esztendeig volt ez ügynek kezelője. Hogy ez ügy nagy gyakorlati fontossággal bír, bizonyítja az, hogy Németországban már 180 év óta fennáll, s pedig oly virágzó állapotban, hogy a legutolsó kimutatás szerint 38 millió márka tőkével rendelkezik. Külföldön a díjak is sokkal olcsóbbak, mint nálunk, pl. Svájcban volt egy év, melyben 1,000 franc után csak 2 centime volt a díj. Nem öndicsekvésből hozza fel, hogy az állami tűzkár-biztosítás ügyét hazánkban legelőször ő kísérlette meg szervezni. 1847-ben Apponyi György kancellár felszólította, hogy készítsen ez ügyben törvényjavaslatot. Ő kidolgozta azt s abba a szerencsés helyzetbe jutott, hogy az eszme Kossuth Lajos tetszését is megnyerte. De alapúl elfogadta azt a helytartótanács is s fölterjesztette az udvari kancelláriához, mely szintén helyeselte. A közbejött márcziusi események okozták, hogy az országgyűlés elé nem kerülhetett. Nézete szerint az állam mai napság ez ügyet nem veheti már kezébe, mert az a magánérdekekkel nagyon össze van forrva. Németországban, hol a viszonyok sokkal kedvezőbbek, az állami

administráció a jövedelemnek csak 3-tól 6%-át veszi igénybe, míg ellenben a társaságok költsége 25-től 30%-ra rúg. Ezt a teoriát próbálta ő is fejtegetni 1873-ban megjelent «Az ingatlanok tűzbiztosítása» című munkájában. Matlekovics e mű bírálata alkalmával különösen a centralisatió eszméje ellen szólalt fel.

KÖRÖSI: Ha valahol, úgy mindenesetre itt az Akadémiában kell hozzászólánunk ily nagyfontosságú kérdéshez, mivel innét az eszmék az országba kiszivárognak. Reflectálni ez alkalommal csak azon megjegyzésekre óhajt, melyeket Fenyvessy az állami biztosítás mellett felhozott. Előre bocsátja, hogy véleménye az, hogy az államnak sohasem kell oly dolgokkal foglalkoznia, melyeket magánosok végezhetnek. 1701-ben Poroszországban több kerület szövetkezett a gyakori tűzkárok biztosítása végett; ezt aztán több helyütt követték. Azonban nem tekintve Németországot és Svájcot, találunk-e oly akár európai, akár amerikai országot, hol a biztosítás ügyét az állam ragadta volna magához? Bizonyára nem; s nem is volna célszerű, hogy az államgépezet a maga nehézkességével ezt tegye, mert ez roppant visszaéléseknek lenne kútforrása. De ha fölteszszük is, hogy a biztosítás az állam kezeiben nyugszik, s ez kényszeríti minden polgárát, mint ez Bajorországban történik, hogy épületeit egyedül nála biztosítsa: önkénytelenül következik, hogy így a magántársulatok évről-évre jobban háttérbe szoríttatnak. S mégis mit látunk? Németországban 1830-ban az állami biztosítás tőkéje 2,500 millió márka volt, 1877-ben 12,000 millió márka; ellenben a részvényesek kezében 1830-ban 200 millió márka, 1877-ben már 21,000 millió márka összeg volt. Világos tehát, hogy a németek között is sokkal nagyobb a bizalom a részvénytársulatok iránt. Felhozott, hogy az állami kezelés sokkal olcsóbb; ez határozottan tévedés. Nagyobb gépezetek mindig költségesebbek, mint a kisebbek, melyek kizárólag egy célnak szentelik működésüket. Hiszen vegyük csak a magyar államvasutakat; nem sokkal alacsonyabb az üzleti koeffinens, akár csak a kassa-oderbergi vasutnál is, mint ezeknél? Ennélfogva bátran hozzájárulhatunk a t. előadó ur véleményéhez, ki a biztosítási ügyet szintén nem óhajtja az állam monopoliumává tenni.

KÖVÁRY: Ha csakugyan lehetne szó a biztosítás centralisatiójáról, azt hiszem, leginkább célhoz vezetőnek látszik a franciaországi rendszer, hol egy központi részvénytársulat igazgatja a megyékben levő biztosító intézeteket.

FENYVESSY: Nem fogadja el azt az állítást, mely szerint az állam minden körülmények közt drágábban dolgozik, mint a privát intézetek. A porosz vasútak, mióta centralisáltattak, üzem dolgában sokkal olcsóbbakká lettek, mint midőn a részvényesek kezében voltak. Ő úgy van meggyőződve, hogy az állam és a társaságok közt a különbség, amannak javára szolgál.

FÖLDES: A biztosítási ügy államosítására vonatkozólag megjegyzi, hogy az említett összehasonlítások az állami és társulati üzemek költsége között tévutra vezetnek, hacsak a részletes adatokra nem megyünk át. Annyi bizonyos, hogy a biztosítási ügyben sok oly elem van, mely indokolhatja az állami kezelést, különösen az hogy ezen üzletág is inkább administratív, mint spekulatív jellegű. Különben e kérdésről nem akar véglegesen nyilatkozni, jelenleg csak egy pontra akar reflektálni. Felhozta a t. előadó, hogy ha az állam átvenné ez ügyet, a díj az adónak jellegét venné fel. Azonban erre megnyugtatóul szolgálhat az, hogy az állam sok üzletet folytatott és folytat anélkül, hogy az bekövetkezett volna. Különben hazánkra nézve az egész kérdésből leglényegesebbnek csak a következőt tartja. Tíz év alatt a statisztikai hivatal adatai szerint mintegy 100 millió forint értéket képvisel az a kár, melyet a tűz okozott, s csak 20—25 milliót tesz a társulatok által nyújtott kárpótlás. Bármiként legyen is, ez mulhatlanul intézkedést kíván, mivel a károk nagy része nincs biztosítva, alig 50%. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a magántársulatok ellen igen súlyos panaszok hangoztatnak: hogy drágák és nem coulansok.

KÖRÖSI: Én, t. bizottság, csak azt hangsúlyoztam, hogy az állami kezelés mindenkor drágább s magántársulatokénál. Hogy Magyarországon drágább lenne, azt példákkal lehetne illusztrálnom, ha az idő rövidsége ebben nem gátolna.

Elnök köszönetet mondva az előadónak tanulságos felolvasásaért, az ülést berekeszti.

— *junius 20.*

Tárgy: Tengerészetünk és Fiume jövője; olv. KELETI KÁROLY.*

Az elnök akadályoztatása miatt az elnöki széket elfoglalja: HUNFALVY JÁNOS. — Jegyző: FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: FENYVESSY ADOLF, GERLÓCZY GYULA, JEKELFALUSSY JÓZSEF, LÁNG LAJOS, LUKÁCS BÉLA.

Kis darab tenger, melyet Magyarország magáénak nevezhet, de nem a tengerpart hosszabb vagy rövidebb fejlettsége határoz egymagában a tengerészetre nézve, példa Velence és a Hanza városok története, melyek csekély part birtokában is vezérszerepet játszottak.

Horvát testvéreink kétségbe vonják jogczimünket Fiuméhez, de törvények és királyi nyilatkozatok világos intézkedésein kívül, mellettünk szól még a történelem logikája is. Sem a nagyrészt saját indolentiánk folytán horvát tengerparttá változott partsorozat sem Dalmácia nem birtak tengerészeti fontosságra vergődni, lokális érdeken túl emelkedni; mert csak anyaország táplálja kikötő városait s képes ott nagyot alkotni.

Rövid történeti visszapillantás után, értekező kimondja, hogy csak a visszaszerzett alkotmány után alakult magyar önálló kormány fordítá szemeit igazára tengermellékünk és Fiume felé. Itt is tapasztaltuk az átmenet nélküli ugrás nehézségeit. Az elhanyagolt Fiumében mindent előről kellett kezdeni s óriási erőfeszítéseket tenni, hogy hatalmas versenytársa, Trieszt mellett fejlődésnek indulhasson, mely a minket illető kereskedelmet is egészen magához ragadta s saját előnyére aknázza ki.

Független kormányunk divinatorius szemekkel fordult Fiume felé, ritka erélylyel és sohasem hanyatló kitartással vetette magát Fiume ujjáteremtésére. És csakugyan az ujabban inangurált német kereskedelmi politika folytán jóformán ez az egyetlen szabad utunk a világkereskedelem tág mezejére. De Fiumében mindent ab ovo kellett kezdeni, a szó szoros értelmében teremteni kellett, hogy egyedüli kikötőnk magyar emporiummá váljék.

Kormányunk az áldozatoktól ez irányban, még a 70-es évek kronikus pénzügye zavaraiiban sem riadt vissza s évről-évre jelen-

* Az értekezés egész terjedelemben megjelent a «Nemzetgazdasági és statisztikai értekezések» sorában (II. kötet 2. szám).

tékeny összegek fordulnak elő a budgetben fiumei beruházásokra. A kikötő építése 1873-ban indult meg erősebben s 1883-ig tisztán kikötő-építésre 7.465,000 frt fordítottatott. Ezenkívül folytak a rak-tárépítések, vízvezeték létesítése, boják, gőzdarúk, vontató gőzös beszerzése, stb., úgy, hogy e czimen a zárszámadások szerint eddig 8.129,000 frt beruházás történt. Fiume érdekében történt továbbá a zákány-zágrábi és károlyváros-fiumei államvasutak kiépítése s a zágráb-károlyvárosi vonal megváltása a déli vasút-tól, mi összesen több mint 42 millió forintra rúg, úgy, hogy az egy évtized alatt befektetett tőke meghaladja az 50 milliót.

De még ezzel nincs vége az egyre szükséges befektetéseknek s nem jutottunk el odáig, hogy Fiumét Magyarország külkereskedelmének biztos emporiumául tekinthetnők. A kereskedelem közvetítésének legnagyobb része idegen kezekben van, kik csekély vitelbér különbözetért a több évi fáradozással és nagy áldozattal Fiume számára meghódított kereskedelmet képesek pár hét alatt Triesztbe terelni. A Fiumében beruházott milliók mindaddig holt tőkét képeznek, míg a nemzeti kereskedelem és közvetítője, a szállítás, azt ki nem használják.

Az irányadó körök ezt felismervén, 1880-ban a kormány szerződést kötött egyrészben bécsi, részben angol vállalkozók segélyével alakult hajózási vállalat, mely 1880—81. évig rendes járatokat tartott fenn Fiume és az angol partok között. A társaság 1881 végén magyar részvénytársasággá alakult és az 1882. évi XIII. tcz. által becikkelyezett az «Adria-magyar tenger hajózási részvénytársaság».

Öröklött hibája a társaságnak, hogy nem megfelelő tőkével alakult; hajóraj mindössze 7 hajóból áll, melyek forgalmának 26.8%-át közvetítették, míg a többi részt bérelt hajókkal kellett továbbítani, s hogy ez mily terhes a társaságra, világosan mutatja azon körülmény, hogy az 1882. év folyamában saját 7 hajójával 241,000 frtot keresett tisztán, holott az egyes járatokra bérelt hajóknál alig maradt 7,200 frt haszna; az időre kötött hajóbérleteknél pedig közel 17,000 frt vesztesége volt, míg a szerződéses járatoknál Liverpool, Hull és London felé még a 150,000 forint állami subventió egy részét is rá kellett fizetnie.

A társaságnak, csak az eddigi forgalmát is véve alapul, 20—24 nagyobb szabású, legalább 800—800 register tonnájú gőzössel kellene rendelkeznie; ily hajóraj beszerzésére pedig legalább

10.000,000 frt alaptőkére volna szüksége, mi 4—500,000 frt állami subventió mellett tényleg beszerezhető is volna. Megfelelő állami subventió nélkül a tőkepénzesek nem viseltetnének bizalommal oly vállalat iránt, melynek kormányszerződés következtében s a magyar kereskedelem érdekében, oly vonalakat is fenn kell tartania, melyekre teljes hajórakomány nem kínálkozik.

De nem is oly rendkívüli követelmény az állam iránt ily subventió; itt van az osztrák-magyar Lloyd, melynek azonban a magyar állam, daczára hogy 1.700,000 forint subventiójához 510,000 frttal járul, hasznát alig veszi. Ott a kis Belgium, mely rendes járatokban, a pilotage és világító torony díjak visszatérítésén kívül a szerződésileg kikötött járatokból megtakarított minden órát 50 frkkal jutalmaz, azonkívül az éjszak amerikai vonalakat 500,000 frkkal segíyezi. Olaszország 12.000,000 lírával segíyezi a Florio-Rubattino társaságot, azért, hogy az állam és kereskedelem érdekében nem jövedelmező járatokat is kénytelen teljesíteni. Franciaország 27.366,000 frankot költ évenként tengerészeti államsegélyre s minden hajó építési költségéhez 15°/o-kal járul, olyképeni építésük czéljából, hogy háború esetén hadi hajókul is használtathassanak.

Az osztrák-magyar monarchiára nézve is kívánatos volna, hasonló intézkedések életbeléptetése által tartalék hajórajt biztosítani. Hadi tengerészetünknek fényes multja van, de most sajnálatos pangás állott be, hajóink leszerelve hevernek a pólai kikötőben, tiszték, kikben erősebb tetterő pezsdül, más kereset után indulnak. És ez rosszul van így, bár most béke van, eljöhet az idő, midőn a monarchia tengerpartja veszélyben fog forogni s megmentésére jelenlegi hajóhadunk elégtelen leend. Haditengerészetünket ápolnunk kell, de e mellett előtérbe lép Fiume fekvése, mely legalkalmasabb pont a dalmát partok védelmére is, mi nagyon kívánatossá teszi, hogy a Triesztben és Polában levő hadseregbeli és hadi tengerészeti raktárak egy része Fiuméba helyeztessék.

Nagy hiánynak tartja értekező, hogy egyedül hazai kikötőnkben semmiféle hajóépítő műhely, de még csak gőzhajó felszerelést igazítani képes valamely telep, slipp, vagy dock sem létezik s hogy ezt nemcsak hajóinknak nem nyújthatjuk, de nem kínálhatjuk ilyenre szorult idegen hajónak sem. Áttérve némelyeknek azon aggályára, vajjon az Adria felszaporított hajórajának lesz-e

megfelelő foglalkozása? szószerint ezeket mondja: Oh ti kishitűek! Avagy nem tudjátok-e, hogy Magyarország külkereskedelme, nevezetesen tengeri kereskedése még úgyszólván pólyában létezik? Vajjon mi történt eleddig, hogy kereskedelmünk valamennyire nagyobb szabásuan inauguráltassék? Hiszen a sajátmagunk kereskedése, vagyis saját terményeink forgalmának közvetítése még mind idegenek kezében van. Hiszen maga az Adria által közvetített forgalmának nem is fele eszközöltetett magyar hajókon, a másik fele külföldiekre esik ebből is. Avagy forgalomba van-e már bocsátva mindazon termény, melylyel Magyarország a világkereskedelemben részt vehet? Száz meg száz hajót rakhatnánk meg azon fával is, mely kínálkozik, de a mit el nem fuvarozhatunk s mely azért még lábön áll. Csak a létezőt birjuk meghódítani s ha ez nem alimentálja a magyar kereskedelmi hajórajt, akkor ott van az összes közép- és fekete tenger, ott az ocean! Mindezt épen úgy járhatja magyar hajó, mint szeli most hullámaít angol, német, francia, görög stb.

Mindezekből konstatálja, hogy az Adria ügye nem egy társulatnak ügye csupán, hanem állami és nemzeti ügy, melynek helyes megoldásától Fiume és a magyar tengeri kereskedés jövője függ. De ezt Fiuménak magának se szabad tétlenül néznie, nem elég, hogy hajóalkusai és szállítmányosai, kell, hogy vállalkozó kereskedői is legyenek.

Egy-két árúnemmel meg van az út törve, ezek a petroleum és bor, nyilvánul némi ipar is, mint az egész fejlettségében a petroleumfinomító, papir- és torpedógyár és némely hasonló termelés fényesen igazul, melyek mindmegannyi táplálói a magyar tengerészetnek.

De azért mind e forgalom csak átmeneti: vasútról hajóra, vagy viszont, legfeljebb néhány napi pihenéssel a raktárakban. Ezzel kikötő városként fejlődhetik ugyan Fiume, kereskedő város rangjára vele még nem emelkedik. Oly nagyobb kereskedőházak, vállalatok, melyek állandó raktárakat, folyton meg-megújuló árukészletekkel tartanak, egyszersmind az állandó hajózásnak fő-táplálói volnának, ilyeneket Fiumében ma még hiába keresünk. Ezért nem fejlődhetik kellőleg az import és szorul a magyar hajózás Triesztre, hol az árúbehozatal Europa nyugotjáról Bécs számára mégis inkább virágzik.

E tekintetben Budapest, mely pedig a fiumei forgalomnak

legfő élesztője, sem áll még a helyzet magaslatán. Temérdek árú, köztük sok kávé és gyarmatárú, kerül hozzánk Bécsen át az északi kikötőkből, mely, ha Budapestről közvetlen külföldön rendeltetnék meg, az olcsóbb tengeri utat választaná. Csak ha a hazai kereskedők a világ termelő piacaira terjesztik ki figyelmüket, csak akkor lehet szó újabb világvonalak megnyitásáról. Minek illusztrálásául felemlíti malmainkat. Leithbe vagy Dublinba — úgy mond — régenten alig tévedt el egyszer-kétszer évenként egy hajó Fiuméből némi lisztrakománnyal. Az Adria most rendes havi járatokban keresi föl e kikötőket s mult év őszén két-két hajó indult havonként teljes lisztrakománnyal ez angol kikötőkbe.

Kitér azután értekező azon többször hangoztatott kérdésre, hogy a magyar tengeri hajozás is a magyar vasutak mintájára államosíttassék és ezt határozottan és megdönthetlen érvekkel megcáfolva, kifejti, hogy társadalmilag is fejlesztőleg hat egy magyar tengerészeti hajóraj létezése.

Megemlítvén, hogy a tengerészeti hatóság Fiumében alkotott már tengerészeti szabályzatot; a kereskedelmi miniszteriumban pedig dolgoznak a tengeri egészségügyi szabályzat megállapításán és sürgeti egy magyar tengeri jognak megalkotását is, melynek hiányát a szállítás és a tengeri hajók biztosításánál igen érezzük.

Értekezését a következő szavakkal végzi: «Ime, — hogy talán máris túlhosszúra nyúlt értekezésem végére jussak, — bármelyre tekintünk tengerészetünk és Fiume jövőjét illetőleg, mindenütt erős érveket nyerünk és találunk, hogy fejlesztésén erayedetlenül működjünk. Ha kissé magasabb szempontból tekintjük át közgazdasági és nevezetesen kereskedelmi viszonyainkat, úgy rémlik előttem, hogy ebbeli politikánk főbb mozzanatai természetesen elő vannak irányozva. Ipartermelvényeinkkel keletre kell törekednünk és közvetlen szomszédaink ebbeli szükségleteinek ellátásából magunknak minél nagyobb részt biztosítanunk.

Nyers terményeink piacza a nyugat, s oda minél olcsóbban juthatni termelőink egyik életérdeke.

E szükségyszerű társadalmi tevékenység fölismerése mellett egyszersmind az állami teendők is meg vannak szabva. Az elsőre t. i. a keletre való törekvésre fel kell használnunk a Dunát, amaz iránybeli közlekedésünk természetes főerét, s a gönyői Dunaág s a Vaskapú szabályozása által elhárítani mindazon aka-

dályokat, melyek a szabad, gyors, könnyű és olcsó közlekedés útjában állanak.

A második, vagyis a nyugati irány kellő kultiválása végett ki kell építenünk minél nagyobb szabásuan s felszerelni s ellátni minden szükséges eszközökkel a fiumei kikötőt, gazdagon dotálni s így megerősödését a már létező magyar tengerhajózási vállalatnak.

Mindkét esetben a vizet, mint a legolcsóbb közlekedési alapot használjuk s hatalmas, gazdag eszközökkel értékesítjük úgy folyóinkot, mind a tengert. Ezzel egyersmind leginkább közelítettük meg Amerika példáját, de hasonló eszközökkel t. i. a közlekedés könnyebbitésével és olcsóbbá tételével küzdve ellene, egyúttal a verseny élet is tompítottuk, hatalmát csökkentettük. Ezért fel fog kelleni karolni mindazon vállalatokat, melyek a két főirány biztosítását és jövedelmes kihasználását előmozdítják. Így fognak valósulni, mert kikerülhetetlenségük mindinkább be fog bizonyulni, Türr tábornoknak eddig még sokak által révedezőnek vagy legalább is merésznek tartott eszméi, a Vukovár-Samaczi csatornát illetőleg. Szabályoznunk fog kelleni a Szávát Sziszekig, a Kulpát Károlyvárosig; csak így fogjuk alimentálhatni tengerpartunkat és hajózását. Hasonló célból fog kelleni kiépíteni a Barcs-Bellovár-verboveczi vasutat, hogy minden irányból lehető könnyen megközelíthessük Fiumét és tengerünket.

Ám merészelnünk önállóak lenni ott, hol, a politika nem gátol és függetleníteni magunkat közgazdaságilag is. Vetközzünk ki valahára kishitűségünkből, mely oly igen tetszeleg magának Magyarországot a kis államok, népét a gyöngye nemzetek közé számítani; de semmit nem tesz abból, mi a valóban kis nemzeteket és szegényebb országokat, Hollandiát, Belgiumot, Dániát stb. és lakóit vagyonossá és aránylag hatalmassá tette. Magyarország mindháromnál együttvéve nagyobb, természeti kincsekben gazdagabb, földrajzilag jobban situált. Ha mezőgazdaságilag haladunk, iparunkat fejlesztjük, kereskedelmünket kiterjesztjük nyugatra-keletre egyaránt, gazdag s hatalmas állammá fejlődhetik országunk.

Mind ebben pedig semmi ábrándszerű nincs. Csak öntudatos közgazdasági munkásság kívántatik s a melyet a közelben megülni készülünk: a magyar állam ezredéves fenállását, az a jövő századokra s mindnagyobb fényben és erőben leginkább közgazdasági munkásságunk által lesz biztosítva.

— november 29.

Tárgy: Franciaország államháztartása és adózási viszonyai; olv. LUKÁCS BÉLA. Az elnöki széken: HUNFALVY JÁNOS. — Jegyző FÖLDES BÉLA. — Jelen voltak: DEÁK FARKAS, DOBRÁNSZY PÉTER, FENYVESSY ADOLF, GERLÓCZY GYULA, LÁNG LAJOS.

Az értekezés egész terjedelmében megjelent az értekezőnek ezen czim alatt megjelent munkájában: «Franciaország államháztartása és adózási viszonyai. Budapest, 1884.»

FÜGGELÉK.

I.

Magyarország halandósága kor és halálokok szerint.

Halandósági statisztikánk egyik nagy hiányát — úgy tudományos mint gyakorlati szempontból — a legújabb időig az képezte, hogy sem a kor sem a halálokok iránt fölvilágosítást nem nyújtott; pedig ez adatok azok, melyek sok tekintetben, úgy a közegészségügyi közigazgatás, mint a biztosítás ügy szempontjából legnagyobb jelentőséggel bírnak. E hiányon némileg segítenek azon adatok, melyek e két fontos mozzanat iránt a belügyminiszter közegészségügyi jelentésében közzétételnek. Az adatok még jelentékeny hézagokat és hiányokat mutatnak föl, de a teljes tájékozatlansággal szemben mégis némi szolgálatot tehetnek. Összefoglaljuk a főbb adatokat a következő táblákban:

I. Magyarország halandósága korévek szerint 1878—1880.

	1878	1879	1880
0— 1 hónap --- --- ---	48,957	48,811	53,876
1— 2 " --- --- ---	14,738	17,139	18,396
2— 3 " --- --- ---	11,572	12,721	14,249
3— 6 " --- --- ---	17,411	18,034	22,068
6—12 " --- --- ---	30,703	28,208	33,470
0— 1 év összesen --- ---	123,381	124,913	142,059
1— 5 " --- --- ---	92,451	76,862	90,008
5— 7 " --- --- ---	16,982	17,275	18,482
7—10 " --- --- ---	14,877	15,160	14,339
10—15 " --- --- ---	11,758	10,633	11,770
15—20 " --- --- ---	10,208	10,214	10,567

	1878	1879	1880
20— 25 év --- --- ---	11,702	10,914	12,159
25— 30 „ --- --- ---	11,648	11,979	12,551
30— 35 „ --- --- ---	11,523	16,733	12,381
35— 40 „ --- --- ---	12,690	12,697	13,693
40— 45 „ --- --- ---	13,084	12,833	14,655
45— 50 „ --- --- ---	14,913	14,330	15,729
50— 60 „ --- --- ---	30,649	29,960	33,095
60—100 „ --- --- ---	49,749	52,848	59,280
100-on felül --- --- ---	308	771	426
összesen ---	425,923*	411,822*	461,194*

II. Magyarország halandósága a fontosabb halálokok szerint.

	1878	1879	1880
Vele született gyengeség --- ---	28,801	32,227	34,538
Görcsök --- --- ---	31,665	32,223	35,092
Gyermeekaszály --- --- ---	16,026	15,821	16,784
Tüdőlob --- --- ---	22,744	21,555	26,429
Tüdőgümőkór, tüdővész, aszkór	35,866	37,869	41,212
Bélhurut --- --- ---	19,269	15,984	21,887
Vérhas --- --- ---	5,909	4,812	6,665
Hagymáz --- --- ---	10,880	10,437	13,175
Himlő --- --- ---	3,826	7,576	13,386
Vörheny --- --- ---	3,637	5,121	6,192
Kanyaró --- --- ---	4,843	3,802	5,964
Roncsoló toroklob --- --- ---	21,303	15,338	12,194
Torokgyík --- --- ---	7,733	7,843	8,015
Hökhurut --- --- ---	9,362	6,618	5,240
Gyermeekági láz --- --- ---	2,136	2,439	2,761
Gutaütés --- --- ---	4,929	5,454	6,143
Aggkór --- --- ---	23,060	24,444	27,093
Vizkor --- --- ---	4,740	5,399	6,932
Fertőző pokolvar --- --- ---	623	448	831
Viziszony --- --- ---	111	61	80
Elmebajok --- --- ---	442	290	278
Összesen ---	257,905	255,461	290,891

A többi halálesetekre vonatkozólag a halálokokra vonatkozó adatok hiányoznak.

* A népmozgalmi adatok szerint pedig tett a halálesetek száma :

1878 --- --- ---	520,975
1879 --- --- ---	501,724
1880 --- --- ---	501,724

III. A gyermekhalandóság az első korévben.*

Megye	0—1	1—2	2—3	3—6	6—
	h ó n a p o s				
Abaúj --- --- ---	90	35	24	35	65
Alsó-Fehér --- --- ---	571	194	103	192	253
Arad --- --- ---	1,291	431	301	532	697
Arva --- --- ---	175	41	35	77	111
Bács-Bodrog --- --- ---	3,416	912	687	1,245	1,597
Baranya --- --- ---	1,760	387	310	415	493
Bars --- --- ---	344	160	148	254	358
Békés --- --- ---	1,216	328	246	502	858
Bereg --- --- ---	388	162	125	216	323
Besztercze-Naszód ---	333	107	84	110	152
Bihar --- --- ---	2,110	574	364	650	922
Borsod --- --- ---	765	181	113	203	317
Brassó --- --- ---	254	73	56	148	201
Csanád --- --- ---	659	151	111	230	419
Csik --- --- ---	467	118	77	114	143
Csongrád --- --- ---	526	156	129	208	347
Esztergom --- --- ---	349	110	61	131	204
Fejér --- --- ---	792	517	375	325	309
Fogarás --- --- ---	219	63	43	86	116
Gömör és Kis-Hont ---	341	138	99	182	246
Győr --- --- ---	449	145	85	147	181
Hajdu --- --- ---	626	173	142	280	389
Háromszék --- --- ---	439	129	109	159	246
Heves --- --- ---	1,207	387	271	468	558
Hont --- --- ---	399	213	187	164	196
Hunyad --- --- ---	671	206	133	243	288
Jász-Nagy-Kun-Szolnok ---	?	1,787	1,664	1,463	1,378
Kis-Küküllő --- --- ---	287	116	91	104	131
Kolozs --- --- ---	572	193	147	172	194
Komárom --- --- ---	607	225	187	358	472
Krassó-Szörény --- --- ---	874	326	227	412	556
Liptó --- --- ---	150	64	51	78	89
Mármaros --- --- ---	540	224	214	333	432
Maros-Torda --- --- ---	611	194	129	192	251
Moson --- --- ---	389	110	93	168	210
Nagy-Küküllő --- --- ---	458	127	69	137	183

* Minthogy a gyermekhalandóságról ezen hónapok szerint részletezett adatok csak újabban ismét gyűjtetnek, érdekesnek tartjuk az ügy fontosságára való tekintetből azoknak közlését. Bár csak ez irányban még tovább is haladnánk úgy, hogy az élet első hetében a részletezés napok, az élet első havában hetek szerint történnék.

Megye	0—1	1—2	2—3	3—6	6—12
h ó n a p o s					
Nógrád --- --- --- ---	720	229	196	292	338
Nyitra --- --- --- ---	1,717	556	506	802	1,841
Pest-Pilis, Solt, Kis-Kun ---	2,791	924	829	1,256	1,772
Pozsony --- --- --- ---	1,164	388	353	623	711
Sáros --- --- --- ---	442	344	329	285	415
Somogy --- --- --- ---	1,574	340	235	330	398
Sopron --- --- --- ---	804	191	176	357	396
Szabolcs --- --- --- ---	?	?	?	?	?
Szatmár --- --- --- ---	1,695	213	127	358	850
Szeben --- --- --- ---	455	118	93	187	311
Szepes --- --- --- ---	551	187	161	271	436
Szilágy --- --- --- ---	722	193	126	182	355
Szolnok-Doboka --- --- ---	457	146	116	166	225
Temes --- --- --- ---	1,648	494	365	803	1,069
Tolna --- --- --- ---	1,374	303	186	287	317
Torda-Aranyos --- --- ---	463	106	83	109	165
Torna --- --- --- ---	77	24	21	46	61
Torontál --- --- --- ---	2,422	964	551	925	3,352
Trencsén --- --- --- ---	1,123	301	253	396	403
Turócz --- --- --- ---	144	51	37	79	106
Udvarhely --- --- --- ---	357	112	76	102	112
Ugocsa --- --- --- ---	74	72	78	95	121
Ung --- --- --- ---	413	109	77	165	337
Vas --- --- --- ---	1,312	?	?	?	1,775
Veszprém --- --- --- ---	990	317	213	348	476
Zala --- --- --- ---	1,387	422	384	484	573
Zemplén --- --- --- ---	?	?	?	?	?
Zólyom --- --- --- ---	405	137	107	181	247
Szabad királyi városok					
Arad --- --- --- ---	161	58	52	90	108
Baja --- --- --- ---	75	29	27	36	42
Buda-Pest --- --- --- ---	1,180	425	407	778	1,032
Debreczen --- --- --- ---	170	76	44	103	177
Győr --- --- --- ---	87	39	34	40	40
Hódmezővásárhely --- ---	178	68	35	80	131
Kassa --- --- --- ---	85	35	29	70	87
Kecskemét --- --- --- ---	140	72	46	98	159
Kolozsvár --- --- --- ---	?	?	?	?	319
Komárom --- --- --- ---	33	17	15	29	41
Maros-Vásárhely --- ---	37	11	2	11	17
Nagy-Váradi --- --- --- ---	172	53	41	88	95
Pancsova --- --- --- ---	87	16	20	27	45
Pécs --- --- --- ---	91	29	30	51	49
Pozsony --- --- --- ---	141	86	67	114	145
Selmecz és Bélabánya ---	42	13	9	33	39

Szabad királyi városok	0—1	1—2	2—3	3—6	6—12
	h ó n a p o s				
Sopron --- --- --- ---	56	15	18	31	29
Szabadka --- --- --- ---	147	71	25	72	99
Szatmár-Németi --- --- ---	67	27	28	43	58
Szeged --- --- --- ---	211	294	182	109	236
Székesfehérvár --- --- ---	264	70	40	30	15
Temesvár --- --- --- ---	146	66	35	92	75
Ujvidék --- --- --- ---	122	28	19	50	44
Versecz --- --- --- ---	153	42	32	53	77
Zombor --- --- --- ---	171	39	30	48	41
Fiume --- --- --- ---	34	25	24	30	29
1880. évi főösszeg	53,876	18,396	14,249	22,068	33,470

II.

A közegészségügyi szolgálat.

A közegészségügyi szolgálat fő közégei és tényezői az utolsó két évben (1879—1880) következő szaporodást mutatnak:

Gyógyszertárak. Ezek száma tett:

1879 --- --- --- ---	854
1880 --- --- --- ---	875

1880 végén jutott 15,714 lélekre egy gyógyszertár.

Orvostudorok. Ezek száma tett:

1879 --- --- --- ---	2,379
1880 --- --- --- ---	2,473

Körorvosok. Ezek száma tett:

1879 --- --- --- ---	677
1880 --- --- --- ---	720

Szülésznők. Ezek száma tett:

1879 --- --- --- ---	5,377
1880 --- --- --- ---	5,628

Közegészségi kör volt:

1879 --- --- --- ---	1,155
1880 --- --- --- ---	1,236

Nem volt orvos:

1879 --- --- --- ---	478 közegészségi körben
1880 --- --- --- ---	516 „ „

III.

Az elmebetegek.

A moralstatisztikának egyik legszomorúbb fejezete az, mely a kultura terjedésével szoros összefüggést mutató elmebetegséggel foglalkozik. Az elmebetegség általában hazánkban nem fordul elő oly sűrűn, mint egyes más államokban és némileg ennek tulajdonítandó, hogy e szerencsétlenek adminisztratív szempontból nem részesülnek nálunk kellő figyelemben. A legkisebb része e szerencsétleneknek részesül orvosi kezelésben és általában kellő ápolásban, mely igen sok esetben képes e borzasztó bajt elnyomni. Statisztikai szempontból felette becses és részletes adatokat találunk a közegészségügyről szóló évi jelentésekben. Ezuttal e forrásból csak a következő adatokat emeljük ki:

A budapesti országos tébolydában

	ápoltatott	ápolás alatt maradt, az év végén
1868...	93	93
1869 ...	504	393
1870...	691	465
1871 ...	729	446
1872...	691	506
1873 ...	784	487
1874...	732	515
1875 ...	749	501
1876...	782	532
1877 ...	842	547
1878...	867	572
1879 ...	923	627
1880...	917	607

A nagyszebeni országos tébolydában pedig

	ápoltatott	ápolás alatt maradt az év végén
1863...	48	48
1864 ...	54	101
1865...	58	141
1866 ...	47	155
1867...	65	167
1868 ...	55	170
1869...	52	189
1870 ...	70	199

	Ápoltatott	Ápolás alatt ma- radt az év végén
1871	116	264
1872	93	264
1873	108	280
1874	149	322
1875	101	310
1876	88	284
1877	86	291
1878	98	300
1879	112	318
1880	119	353

E szerencsétlenek száma tehát mindkét intézetben szaporodik.

A gyógykezelés eredménye 1880-ban a következő: Gyógyultan elbocsáttatott a bpesti tébolydából 80 egyén = 8.7%, a nagyszebeni tébolydából 38 = 10.7%. Javultan távozott a budapesti tébolydából 54 egyén = 5.9%, a nagyszebeni tébolydából 16 = 4.5%. A gyógyulatlanul távozottak száma a budapesti tébolydánál 29 = 3.1%, a nagyszebeni tébolydánál 14 = 3.9%. Meghalt a budapesti intézetben 147 = 16%, a nagyszebeni intézetben 48 = 13.6%.

IV.

A magyarországi fürdők.

A közgazdaságilag legkevésbé értékesített kincseink közé tartoznak kétségkívül azon nagyszerű gyógyhatványok, melyekben hazánk fürdői bővelkednek. Helyes intézkedésekkel itten igen nagy eredményeket lehet elérni, a mint azt itt-ott p. egyes ásványvizeinknek szállítás útján való értékesítése is örvéndesen mutatja. Örvéndetes tudomásúl szolgálhat mindenesetre egyelőre azon szerény emelkedés is, melyet fürdőink látogatottságában a statisztika konstatálhat. A hivatalos jelentésben szereplő fürdőhelyeinkben tett ugyanis a látogatók száma:

1877	25,442
1878	21,808
1879	25,135
1880	34,892

Megjegyzendő azonban, hogy a kimutatás korántsem kimerítő, a mennyiben abban eléggé látogatott fürdőhelyekről említés sincs téve, bár nagyon kívánatos volna, ha a statisztika ezen ága nagyobb figyelemben részesülne. Különben másfelől a látogatók számára sem szabad túlságos súlyt fektetni, mert elég gyakran történik, hogy azok közé mindenki számíttatik, ki akár csak egy éjjelre eljön vagy rövid kirándulást tesz, de néha még az összes a fürdőközönség érdekében ott tartozó kereskedők, zenészek, pinczerek stb.

Ismeretesebb fürdőhelyeink közül legnagyobb látogatásnak örvendtek 1880-ban :

Mehádia	---	---	---	---	---	5,764	(közte 1,795 külföldi)
Pöstyén	---	---	---	---	---	2,077	
Tátrafüred és Ujtátrafüred	---	---	---	---	---	1,504	(közte 303 külföldi)
Balatonfüred	---	---	---	---	---	2,219	
Szliács	---	---	---	---	---	1,068	
Teplicz	---	---	---	---	---	2,031	(közte 1,030 külföldi)
Előpatak	---	---	---	---	---	1,228	" 648 "

Különösen Mehádia, Tátrafüred, Teplicz és Előpatak külföldiek részéről is jelentékeny számban látogattatnak.

V.

A magyar vasutak 1882-ben.

Az Évkönyv kinyomatása után a magyar vasutak 1882. üzletéről a következő fontosabb adatok tétettek közzé :

Pályahosszaság kilométerekben	Tisztán magyar vasutak	A közös vasutak magyar vonalai
	5,024.823	2,678.992
Kibocsátott részvények névértékben	Tisztán magyar vasutak	A közös vasutak összes vonalai
	1.671,000 ¹ frt	260.000,000 ³ frt
	65,678,800 ² "	49.961,000 ² "
Kibocsátott kötvények névértékben		
	529,000 ¹ "	87.995,200 ² "
	15.245,600 ³ "	1,232.734,100 ³ "
	88.050,200 ² "	
Egyéb kölcsönök		
	500,000 ² "	3.000,000 ² "
	9,551,000 ³ "	3.245,600 ³ "

¹ Papir. ² Ezüst. ³ Arany.

	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak összes vonalain
Felhasznált beruházási tőke ösz- szesen --- --- ---	469.961,692 ¹⁾ frt	1,339.982,658 frt
Pályahossz kilométerenkint---	103,377	249,294
A pályaépítmények (alapépít- mény, falépítmény, magas építmény) karbantartási költ- sége összesen --- --- ---	Tisztán magyar vasútak 5,130,306 frt	A közös vasútak magyar vonalai 3.067,429 frt
Pályahossz kilométerenkint	1,021	1,145
Mozdonyok száma --- --- ---	Tisztán magyar vasútak 581	A közös vasútak összes vonalain 1,309
lóereje --- --- ---	176,434	476,200
beszerzési költsége --- ---	17.108,521 frt	41.811,381 frt
Személykocsik száma --- ---	1,324	2,374
személyhelyek száma --- ---	47,011	92,251
beszerzési költsége --- ---	5.226,042 frt	9.402,011 frt
Teherkocsik (postakocsikon ki- vül) száma --- --- ---	13,380	26,170
átlagos hordképessége ton- nában --- --- ---	9·85	10·01
beszerzési költsége --- ---	22.559,394 frt	45.248,162 frt

A mozdonyok által befutott út kilométerekben :

	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak összes vonalai
gyors- és futárvonatokkal --- ---	1.214,249	2.763,879
személyvonatokkal --- --- ---	2.251,118	7.216,135
vegyesvonatokkal --- --- ---	4.214,112	3.303,959
tehervonatokkal --- --- ---	4.017,200	11 791,292
munka- és anyagvonatokkal ---	355,075	349,241
előfogat és tolómozdonyoké ---	193,061	1.320,833
üresen --- --- --- ---	389,437	1.116,199
összesen --- ---	12.634,252	27.861,538

Szállított személyek száma :

	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak magyar vonalai
az I. osztályban --- --- ---	71,726	75,615
a II. " --- --- ---	861,421	721,799
a III. " --- --- ---	3.460,427	2.499,505
a IV. " --- --- ---	1.529,265	564,993
katonai személyek --- --- ---	487,243	314,422
összesen --- ---	6.410,082	4.176,334

¹ Ezen összegben a magyar kir. államvasutak rákos-ujszászi, buda-pest-szabadkai és kis-kőrös-szabadkai vonalainak beruházási tőkéje — minthogy az építési költségek végleges leszámolása még nem fejeztetett be — nincsen befoglalva.

Befutott személy-kilométerek :

	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak magyar vonalai
az I. osztályú utasok által ---	6.526,220	10.471,332
a II. " " " ---	54.779,453	60.149,904
a III. " " " ---	164.707,106	141.980,131
a IV. " " " ---	56.579,470	22.476,825
katonai személyek által ---	46.720,767	38,546,199
összesen ---	329.313,016	273.624,391
Minden utas átlagban befutott ki- lométert ---	51.37	65.52
Az üzleti hossz egy kilométerére átlagban esik személy-kilométer	70,977	102,335
Szállított javak és podgyász ton- nában : podgyász ---	21,612	19,204
gyorsjavak ---	23,199	40,088
teherjavak ---	7.813,430	5.997,484
kezelési javak ---	858,608	1.144,431
A teherjavak által befutott tonna- kilométerek ---	985.074,380	772.943,752
A teherjavak minden tonnája át- lagban befutott kilométert ---	126.07	128.88
Az üzleti hossz egy kilométerére átlagban esik teherjavak tonnaki- lométerére ---	212,890	289,081

Bevételek :

	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak magyar vonalai
személyforgalomból ---	6.829,159 frt	6.581,021 frt
teherforgalomból ---	22.330,648 "	24.292,282 "
különféle bevételek ---	4.012.020 "	334,003 "
összesen ---	30.171,827 frt	31.207,306 frt
Bevételek pályahossz kilométe- renként ---	6,503 frt	11,672 frt

Kiadások :

	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak összes vonalai
általános igazgatás ---	754,724 frt	1.800,354 frt
pályafelügyelet és karbantartás	7.370,415 "	11.300,139 "
forgalmi és keresk. szolgálat ---	5.423,791 "	11.830,339 "
vonatmozgósítás és műhely-szol- gálat ---	4.902,750 "	8.868,116 "
anyag és leltári kezelés ---	267,681 "	— "
a tulajdonképeni üzletiekhez nem tartozó kiadások ---	984,914 "	6.088,708 "
összesen ---	19.704,275 frt	40.887,656 frt

kiadások pályahossz kilométeren- kint --- --- --- ---	Tisztán magyar vasútak 4,247 frt	A közös vasútak összes vonalai 7,715 frt
az üzleti kiadások a bevételek szá- zalékaiban (üzleti coëfficens)---	62.10 "	41.80 "
Állami kamatbiztosítás czímén 1882. évben igényelt összeg ---	Tisztán magyar vasútak { 435,258 ¹ frt 5.873,182 ² "	A közös vasútak magyar vonalai 524,403 ¹ frt 3.445,563 ² "
Alkalmazásban volt:	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak összes vonalai
állandó hivatalnokok száma ---	2,048	3,759
ideiglenes hivatalnokok száma	595	1,088
szolgák száma --- --- ---	7,987	12,386
a hivatalnokok és szolgák illet- ménye --- --- --- ---	6.824,717 frt	14.344,207 frt
munkások száma --- --- ---	13,887	26,537
illetményeik --- --- --- ---	3.599,287 frt	8.241,238 frt
Balesetek:	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak magyar vonalai
összeütközések száma --- --- ---	40	10
kisiklások és egyéb üzemháborí- tások száma --- --- --- ---	467	130
tengelytörések száma --- ---	12	71
Személyek sérülései:	Tisztán magyar vasútak	A közös vasútak magyar vonalai
a megölt utasok száma --- ---	—	—
a " pályaalkalmazottak sz.	25	10
a " idegen személyek száma	29	20
a megsérült utasok száma ---	4	3
a " pályaalkalm. száma	39	40
a " ideg. személyek "	13	11

VI.

Védjegyek és szabadalmak.

A védjegyek és szabadalmak állapotáról utólag még a kö-
vetkező újabb adatok közöltetnek velünk:

Ausztria-Magyarországban bejegyeztetett védjegy:

1882 --- --- --- ---	575
1883 --- --- --- ---	507

¹ Arany. ² Ezüst.

Ebből esik :

	1882	1883
fémiparra --- --- --- ---	71	85
fonó-, szövő- és kötő iparra	120	75
vegyészeti iparra --- ---	135	84
zsiradék iparra --- ---	16	14
étel- és ital iparra --- ---	142	124
vegyes iparra --- --- ---	91	125

A külföldi államokra esik :

	1882	1883
német védjegy --- --- ---	28	24
francia „ --- --- ---	98	41
brit „ --- --- ---	46	22
belga „ --- --- ---	2	11
éjszakamerikai védjegy --- ---	1	—

Szabadalom kiadatott :

1880 --- --- --- --- ---	2,529
1881 --- --- --- --- ---	2,215
1882 --- --- --- --- ---	2,377
1883 --- --- --- --- ---	2,620

Érvényes volt 1883 december 31-én összesen 8,121.

VII.

Az erdészet.*

A magyar birodalom erdőségeiről a következő adatokat közölhetjük :

A magyar birodalom összes erdőterülete	15.868,136	kat.	hold
Magyarország erdőterülete --- ---	13.204,798	“	“
Horvát-Szlavonország erdőterülete ---	2.663,338	“	“

Az állam, mint tulajdonos, bir

Magyarországban --- ---	2,319,752	kat.	holdat
Horvát-Szlavonországban	571,300	“	“

Az állam közös birtokosa még Máramaros- és Árva megyékben 431,217 hold erdőnek.

* *Bedő Albert* min. tanácsos szives közlései szerint.

Az állami erdők területéből fanemek szerint és kerekszám-ban elfoglalnak a tölgyek 15%-ot, a fenyők 25%-ot s a bükk és más lombfa nemek együtt véve 60%-ot.

Az állami erdőfelügyeletet, valamint az államerdők műszaki- és gazdasági kezelését intézi a földmívelési-, ipar- és kereskedelmi miniszterium, melynek kebelében jelenlég e célból az országos főerdőmester vezetése alatt következő három erdészeti szakosztály működik: 1. az *állami erdőfelügyeleti osztály*, (mely általában az erdőtörvény végrehajtása felett őrködik); 2. az *erdőrendezési osztály*, (mely az erdőgazdasági üzemterveket vizsgálja, az erdőfelméréseket és becsléseket vezeti, s az állami erdők kihasználását és felujítását ellenőrzi), és végül 3. a *kincstári erdő-osztály*, (mely a magyar és horvát-szlavonországi államerdők gazdasági ügyeit intézi, — mindezen osztályok szám és könyvviteli munkálatait teljesíti a külön igazgató alatt álló központi erdőszámvevőség).

Az állami helyi erdőfelügyelet Magyarországon külön kerületekre alkalmazott királyi erdőfelügyelők végzik; az ország e célból 20 erdőfelügyelőségi kerületre van felosztva, melyek élén egy-egy erdőfelügyelő áll; a kerületi székhelyek következők: Budapest, Győr, Nyitra, Turóc-Szt.-Márton, Beszterczebánya, Miskolcz, Kassa, Ungvár, Marmaros-Sziget, Debreczen, Nagyvárad, Kolozsvár, Maros-Vásárhely, Brassó, Nagy-Szeben, Déva, Temesvár, Szeged, Pécs és Szombathely.

Az állam tulajdonában lévő erdők kezelése történik öt erdőigazgatóság, négy főerdőhivatal, hét erdőhivatal és 182 erdőgondnokság útján.

Az igazgatóság székhelye :

Beszterczebánya...	171,754	kat.	hold	erdőbirtokkal
Marmaros-Sziget ...	318,559	«	«	«
Kolozsvár ...	307,280	kat.	hold	erdőterülettel
Lugos ...	96,476	«	«	«
Zágráb (Horvát-Szlavonország)...	571,300	«	«	«

A főerdőhivatalok székhelye :

Liptó-Ujvár	107,159	kat.	hold	erdőbirtokkal
Ungvár	182,925	"	"	"
Nagy-Bánya	114,161	"	"	"
Lippa	118,295	"	"	"

Az erdőhivatalok székhelye :

Zsarnócza	77,518	kat.	hold	erdőbirtokkal
Sóvár	86,790	"	"	"
Bustyaháza	166,793	"	"	"
Szászsebes	165,482	"	"	"
Orsova	331,911	"	"	"
Apatin	45,178	"	"	"
Gödöllő	37,471	"	"	"

Ezen kerületi beosztásnál az egyes erdőhatóságok terület-nagyságát illetőleg feltűnhető eltérések a helyi viszonyokon alapulnak. Az itt felsorolt kezelési 16 főkerület további külön alkerületekre s illetve erdőgondnokságokra oszlik fel, melyeket egy főerdész vagy erdész kezel, minden hatóság mellett pedig a könyvelésre és számvitelre külön erdőszámvevőség működik.

Az 1879. évi XXXI. törvénycikkben megszabott fahasználat szerint az állami erdőkben, épen úgy mint a községi, hitbizományi, közalapítványi, egyházi személyek vagy testületek, s a közbirtokosságok erdeiben, egy évben több fát levágni nem szabad, mint a mennyi az évben ugyanazon erdőkben terem. A magyar államban lévő összes erdőségek évi fatermését az országos főerdőmester, BEDŐ ALBERT miniszteri tanácsos, holdanként és átlag két ürméterre vagy kerekszámban ötven tömör-köbláb fatartalomra számítja.

Az államerdők kezelésénél, figyelemmel a Magyarországon megfogyott tölgyerdőkre kiváló súly fektettetik a tölgyerdők nevelésére és különösen a kocsányos és kocsánytalan tölgyre (*Quercus pedunculata et robur*), továbbá a magyar tölgyre (*Quercus hungarica vel conferta*) és a vörös fenyőre (*Pinus larix*), valamint arra is, hogy a lucz- és jegenye fenyő (*Abies*

excelsa és *Abies pectinata*) a szél és szurovarok által okozható károk elhárítása végett egymással megfelelő vegyítésben neveltessenek. A faanyagok értékesítése a belföldön elfogyasztott jelentékeny mennyiség mellett külföldre a németországi favámok behozatala után főleg déli, délkeleti és keleti irányban történik, Fiumén és Triesten át, továbbá a Duna közvetítésével és a magyar államvasúton brassó-predeali szakaszán át.

Az állam az erdősítést az ország minden részében támogatja s e célból a csemetéket az erdőbirtokosoknak ingyen is adja és e tekintetben az érdeklődés örvendetes emelkedéséről tanúskodik az, hogy míg a múlt 1883. évben erdősítésre a birtokosok 1.600,000 darab erdei csemetét vettek igénybe, addig a folyó 1884. évi tavaszi erdősítésekhez összesen 4.150,000 drb különféle fajú erdei csemete volt kiszolgáltatható.

A magyar birodalom összes erdőségeinek jövedelme az új kataszteri munkálatok szerint a 15.868,136 kat. hold erdőbirtok után összesen 9.720,656 frttal van számítva, melyből a holdankénti átlagos jövedelem 61 krajczár.

Az államerdők jövedelmezősége az 1881-dik évben életbe lépett új szolgálati szervezés után és azóta, hogy az erdők kezelése a pénzügyminiszteriumtól a földmívelési tárczához téteztett át, évről-évre örvendetes haladást tett, mert az 1881. évre előirányzott 1.940,162 frt tiszta jövedelem helyett az állami zárszámadás szerint befolyt 2.097,462 frt, az 1882. évi zárszámadás szerint pedig az előirányzott 1.840,445 frt helyett 2.135,174 frt. Az 1883. évi költségvetés szerint az előirányzott tiszta jövedelem 1.942,131 frt; az eredmény azonban, mint a zárszámadási adatok igazolják, a 2.200,000 frton felül áll.

Az 1884. évi államköltségvetés szerint az állami erdők összes bevétele 6.172,573 frttal, kiadása pedig 4.148,619 frttal lesz előirányozva, mely szerint az 1884. évre várt tiszta jövedelem 2.023,954 frt. — Az állami erdők kiadásaiból, a kezelési költségek, u. m. az erdőtisztek fizetése, irodai és szolgatartási kiadások, uti átalányok, jutalmak, segélyek és tisztii lakok fenntartására 1.203,076 frtot tesznek, az adók és közterhek

607,194 frtot; s az üzleti kiadások, u. m. favágatás és szállítás, fűrészművek és készítési kiadások, erdőművelési költségek, továbbá az utak és víziépítmények költségei 2.338,349 forintot.

Az állami erdőfelügyeletet végző 20 erdőfelügyelőségi kerület 1884. évi kiadásai 111,650 frttal vannak előirányozva.

A magyar állami erdészethnél alkalmaztatik összesen 541 erdőtiszt, melyből 20 erdőfelügyelő és 20 alerdőfelügyelő a királyi erdőfelügyelőségeknél és 45 a számvitel és könyvelésnél szolgál. A műszaki segédmunkálatokat végzi 1,550 erdészeti altiszt. — Állandó munkás nyugbérre való jogosultsággal alkalmaztatik 3000 és napszám sserint díjaztatik 20,000 nem állandó munkás.

Az Évkönyv szerkesztésénél használt források.*

Az 1883. évi törvények gyűjteménye Budapest 1883.

Budapesti Közlöny.

Magyar statisztikai Évkönyv. Budapest.

Közgazdasági értesítő; a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. miniszterium közlönye. 1883 és 1884.

Magyarország árúforgalma Ausztriával és más országokkal, Budapest 1883.

Katalogus azon találmányokról stb. Közli a m. kir. szabaddalmi levéltár. Budapest 1883.

A községek háztartása és pótdójuk. (Hivatalos statisztikai közlemények) Budapest 1883.

Tisza Kálmán miniszterelnök mint belügyminiszter jelentése az ország közegészségi viszonyaira vonatkozólag az 1880. évre. Budapest 1884.

A vallás- és közoktatási m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló stb. 12 jelentése. Budapest 1883.

Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartásának előirányzata az 1884 évre. Bécs 1883.

Az osztrák-magyar monarchia közös államháztartásának 1882. évi zárszámadása. Bécs 1883.

Az 1882. évi fogyasztási eredményeknek statisztikai egybeállítása. Budapest 1883.

Állami költségvetés az 1884. évre. Budapest 1883.

Gróf Szapáry Gyula előterjesztése állami javak eladásából 1884. évre előirányzott bevételekről. Budapest 1883.

Gróf Szapáry Gyula jelentése az állami jószágok eladásáról és a telepítvényes ügyről az 1882. évre. Budapest 1883.

* A felhasznált források jegyzékét ideiglatjuk különösen azok számára, a kik az illető adatok iránt bővebben fölvilágosítást keresnek.

A m. korona országainak állami zárszámadása. Budapest 1883.
 Az osztrák-magyar bank zárszámadásai 1883. évről. Bécs 1884.
 Az országos statisztikai hivatal szives írásbeli közlései.
 Statisztikai havi füzetek. Kiadja a fővárosi statisztikai hivatal.
 Budapest 1883.
 Budapest főváros költségvetése 1884-re.

Österreichisches Statistisches Handbuch. Wien 1883.
 Compass. Finanzielles Jahrbuch für das Jahr 1884. Wien 1883.
 Gothaischer Genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch-statistischem Jahrbuch 1884. Gotha.
 Statistische Monatsschrift, Wien 1885.
 Hauptergebnisse des auswärtigen Handels im Jahre 1882.
 Wien 1884.
 Tresor. 1883 és 1884.
 Statistik des Hamburgischen Staates. Hamburg 1883. u. s. w.

Jelentékenyebb sajtóhibák.

1. lapon	10. sor	alulról	111,486	helyett olv.	111,160
1. "	10. "	"	13.748,622	" "	13.728,622
1. "	8. "	"	13.859,612	" "	13.839,612
1. "	7. "	"	13.971,098	" "	13.950,772 *
27. "	4. "	felülről	17.780,717 frt	" "	47.780,717 frt
52. "	15. "	"	hektol.	" "	hektar
105. "	4. "	alulról	1880 --- --- ---	39.916,978 frt	94.5 kr.
105. "	3. "	"	1881 --- --- ---	37.458,371 "	56 "
205. "	9. "	"	821,069 frt	helyett olv.	6.821,069
207. "	13. "	"	6.611,495 frt	" "	6.011,495 frt
224. "	8. "	"	21—23	" "	21—24
228. "	1. "	"	86.90	" "	83.90
299. "	1. "	"	501,724	" "	529,758
309. "	12. "	felülről	—	" "	1

* Az országos statisztikai hivatal által ép most szétküldött népességi statisztika szerint a kiszámított népesség száma a fentebbitől némileg eltér: t. i. 1881 végén 13.840,157, 1882-ben 13.951,643, mely különbség onnan származik, hogy a statisztikai hivatal a részletezés nélküli halálos eseteket (melyeket jegyzetben sorol föl) nem vette tekintetbe.